

De Engelijke Wijsheid aangaande de Goddelijke Voorzienigheid

De Engellijke Wijsheid aangaande de Goddelijke Voorzienigheid

Eerste Nederlandsche Vertaling van
SAPIENTIA ANGELICA DE DIVINA PROVIDENTIA.
AMSTELODAMI MDCCLXIV [DOOR EMANUEL SWEDENBORG]

Vertaling (1942) in opdracht van het Swedenborg Genootschap.

Colofon

Swedenborg Bibliotheek ©2017

**Dat de Goddelijke Voorzienigheid de Regeering van des Heeren
Goddelijke Liefde en Goddelijke Wijsheid is.**

1. Opdat men versta wat de Goddelijke Voorzienigheid is, en dat zij de regeering van des Heeren Goddelijke Liefde en Goddelijke Wijsheid is, is het van belang de dingen te weten welke over de Goddelijke Liefde en over de Goddelijke Wijsheid in de Verhandeling over die dingen eerder zijn gezegd en getoond, zijnde de volgende: Dat in den Heer de Goddelijke Liefde is der Goddelijke Wijsheid, en de Goddelijke Wijsheid is der Goddelijke Liefde, n. 34 tot 39. Dat de Goddelijke Liefde en de Goddelijke Wijsheid niet anders kunnen dan zijn en bestaan in andere uit zich geschapenen, n. 47 tot 51. Dat alle dingen des heelals uit de Goddelijke Liefde en Goddelijke Wijsheid zijn geschapen, n. 52, 53, 151 tot 156. Dat alle dingen des heelals de opnemende dingen van de Goddelijke Liefde en Goddelijke Wijsheid zijn, n. 54 tot 60. Dat de Heer voor de Engelen verschijnt als Zon, en dat de warmte daaruit voortgaande de Liefde is, en het licht daaruit voortgaande de Wijsheid is, n. 83 tot 88, 89 tot 92, 93 tot 98, 296 tot 301. Dat de Goddelijke Liefde en de Goddelijke Wijsheid, welke uit den Heer voortgaan, één maken, n. 99 tot 102. Dat de Heer uit het eeuwige, die Jehovah is, het heelal en alle dingen ervan heeft geschapen uit Zichzelf, en niet uit het niets, n. 282 tot 284, 290 tot 295. Deze dingen in de Verhandeling welke wordt genoemd **DE ENGELLIJKE WIJSHEID AANGAANDE DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID.**

2. Vanuit deze dingen vergeleken met die welke over de schepping in die Verhandeling zijn beschreven, kan weliswaar vaststaan dat het de regeering van des Heeren Goddelijke Liefde en Goddelijke Wijsheid is welke de Goddelijke Voorzienigheid wordt genoemd, maar omdat daar over de schepping is gehandeld, en niet over de instandhouding van den staat der dingen na de schepping, en deze des Heeren regeering is, moet derhalve hier nu daarover worden gehandeld; maar in dit artikel over de instandhouding van de vereeniging van de Goddelijke Liefde en de Goddelijke Wijsheid, of van het Goddelijk Goede en het Goddelijk Ware in die dingen welke geschapen zijn, over welke dingen in deze orde gesproken moet worden. **i.** Dat het heelal met alle en de afzonderlijke dingen ervan is geschapen vanuit de Goddelijke Liefde door de Goddelijke Wijsheid. **ii.** Dat de Goddelijke Liefde en de Goddelijke Wijsheid als één voortgaan uit den Heer. **iii.** Dat dit eene in een zeker beeld in al het geschapene is. **iv.** Dat het der Goddelijke Voorzienigheid is dat al het geschapene in het gemeene en in het deel een zoodanig ééne zij; en indien het het niet is, dat het het worde. **v.** Dat het goede

der liefde niet méér het goede is dan voor zooveel het is vereenigd met het ware der wijsheid; en dat het ware der wijsheid niet méér het ware is dan voor zooveel het is vereenigd met het goede der liefde. VI. Dat het goede der liefde hetwelk niet vereenigd is met het ware der wijsheid, niet het goede in zich is, maar dat het het schijnbaar goede is; en dat het ware der wijsheid hetwelk niet vereenigd is met het goede der liefde, niet het ware in zich is, maar dat het het schijnbaar ware is. VII. Dat de Heer niet duldt dat iets verdeeld zij, en het daarom òf in het goede en het ware tegelijk zal zijn, òf in het booze en het valsche tegelijk zal zijn. VIII. Dat hetgeen in het goede en het ware tegelijk is, iets is, en dat hetgeen in het booze en het valsche tegelijk is, niet iets is. IX. Dat de Goddelijke Voorzienigheid des Heeren maakt dat het booze en tegelijk het valsche van dienst zij voor het evenwicht, voor de verhouding, en voor de zuivering, en zoo voor de verbinding van het goede en het ware bij de anderen.

3. 1. *Dat het heelal met alle en de afzonderlijke dingen ervan is geschapen vanuit de Goddelijke Liefde door de Goddelijke Wijsheid.* Dat de Heer uit het eeuwige, die Jehovah is, naar het Wezen de Goddelijke Liefde en Goddelijke Wijsheid is, en dat Hijzelf vanuit Zich het heelal en alle dingen ervan heeft geschapen, is in de Verhandeling over DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID aangetoond; daaruit volgt dit dat het heelal met alle en de afzonderlijke dingen ervan is geschapen vanuit de Goddelijke Liefde door de Goddelijke Wijsheid. In voornoemde Verhandeling werd ook aangetoond dat de liefde zonder de wijsheid niet iets kan doen, noch de wijsheid iets zonder de liefde; niet kan immers de liefde zonder de wijsheid, of de wil zonder het verstand, iets denken, ja zelfs kan zij niet iets zien en gewaarworden, noch iets spreken; en daarom kan de liefde zonder de wijsheid, of de wil zonder het verstand, ook niet iets doen; desgelijks kan de wijsheid zonder de liefde, of het verstand zonder den wil, niet iets denken, noch kan zij iets zien en gewaarworden, ja zelfs ook niet iets spreken; en daarom kan de wijsheid zonder de liefde, of het verstand zonder den wil niet iets doen; indien immers van die de liefde wordt weggenomen, is er niet langer eenig willen, aldus is er niet eenig handelen. Waar het zoodanige bij den mensch bestaat terwijl hij iets doet, des te meer bestond het bij God die de Liefde zelf en de Wijsheid zelf is, toen Hij het heelal en alle dingen ervan heeft geschapen en gemaakt. Dat het heelal met alle en de afzonderlijke dingen ervan is geschapen vanuit de Goddelijke Liefde door de Goddelijke Wijsheid, kan bevestigd worden vanuit alle dingen welke zich in de wereld aan het gezicht voordoen: neem slechts eenig object in het bijzonder, en bezie het vanuit eenige wijsheid, en

gij zult bevestigd worden; neem een boom, of het zaad ervan, of de vrucht ervan, of de bloesem ervan, of het blad ervan, en verzamel de wijsheid bij u, en beschouw hetzelve met een scherpen mikroskoop, en gij zult wonderlijke dingen zien; en de innerlijke dingen, welke gij niet ziet, zijn nog wonderlijker; beschouw de orde in haar opeenvolging, hoe de boom uit het zaad groeit tot aan het nieuwe zaad; en overweeg of er niet in alle opeenvolging een continue drang is om zich verder voort te planten, het laatste immers waarheen hij strekt is het zaad waarin het teelkrachtige ervan vanuit het nieuwe is; indien gij dan eveneens geestelijk wilt denken, dit kunt gij indien gij wilt, zult gij daarin dan niet wijsheid zien; en verder, indien gij tot zoover geestelijk denken wilt, dat dit niet is uit het zaad, noch uit de zon der wereld, welke zuiver vuur is, maar dat het is in het zaad uit God den Schepper, die oneindige Wijsheid heeft; en niet alleen toen het geschapen werd, maar ook aanhoudend daarna; de onderhouding immers is een voortdurende schepping, zooals het blijven bestaan een voortdurend ontstaan is; dit is iets dergelijks als dat het werk ophoudt indien gij den wil uit de daad wegneemt; of dat de spraak ophoudt, indien gij uit de spraak de denking wegneemt; of dat de beweging ophoudt, indien gij uit de beweging het streven wegneemt; in één woord, dat de uitwerking, indien gij uit de uitwerking de oorzaak wegneemt, te gronde gaat, en zoo voort. Weliswaar is aan elk zoodanig geschapene een kracht ingegeven, maar de kracht verricht niet iets uit zich maar vanuit hem die de kracht had ingegeven. Beschouw ook een zeker ander subject op den aardbol, zooals den zijdworm, de bij, of een ander diertje, en bezie dit eerst natuurlijk, en daarna redelijk, en ten slotte geestelijk, en dan zult gij, indien gij diep kunt denken, u verbazen over alle dingen; en indien gij de wijsheid in u toelaat te spreken, zult gij in verbazing zeggen: Wie ziet niet in deze dingen het Goddelijke; zij zijn alle der Goddelijke Wijsheid. Nog meer, indien gij de nutten beschouwt van alle dingen welke geschapen zijn, hoe zij in hun orde opeenvolgen tot aan den mensch, en uit den mensch tot den Schepper *a Quo*; en dat van de verbinding van den Schepper met den mensch de nexus van alle dingen afhangt, en indien gij het wilt erkennen, de instandhouding van alle dingen. Dat de Goddelijke Liefde alle dingen heeft geschapen, maar niets zonder de Goddelijke Wijsheid, zal in hetgeen volgt worden gezien.

4. II. *Dat de Goddelijke Liefde en de Goddelijke Wijsheid als één voortgaan uit den Heer*; dit blijkt eveneens uit die dingen welke in de Verhandeling over DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID zijn aangetoond, vooral uit deze daar: Dat Zijn en Bestaan in den Heer onderscheiden één zijn, n. 14 tot 17. Dat in den Heer oneindige dingen onderscheiden één zijn,

n. 17 tot 22. Dat de Goddelijke Liefde is der Goddelijke Wijsheid, en de Goddelijke Wijsheid is der Goddelijke Liefde, n. 34 tot 39. Dat de liefde zonder het huwelijk met de wijsheid niet iets kan doen, n. 401 tot 403. Dat de liefde niets verricht tenzij in verbinding met de wijsheid, n. 409, 410. Dat de geestelijke warmte en het geestelijk licht in het voortgaan uit den Heer als Zon één maken, zooals de Goddelijke Liefde en de Goddelijke Wijsheid in den Heer één zijn, n. 99 tot 102. Vanuit die dingen welke in gene plaatsen zijn aangetoond, blijkt de waarheid van deze zaak. Maar omdat men niet weet hoe twee onderling onderscheiden dingen één kunnen handelen, zou ik hier willen toonen dat een eene er zonder een vorm niet is, maar dat de vorm zelf het eene maakt; daarna, dat de vorm een des te volmaakter ééne maakt naarmate die dingen welke den vorm binnengaan, onderscheidenlijk andere zijn, en toch vereenigd. *Dat een eene er zonder een vorm niet is, maar dat de vorm zelf het eene maakt.* Een ieder die met inspanning van het gemoed denkt, kan helder zien dat er een eene zonder een vorm niet is, en indien het er is, dat het vorm is; want al wat bestaat, trekt vanuit den vorm dat wat het hoedanig wordt genoemd, en eveneens dat wat het praedicaat wordt genoemd, voorts dat wat verandering van staat wordt genoemd, alsmede dat wat het relatieve wordt genoemd, en andere dergelijke dingen; en daarom is dat wat niet in een vorm is, niet van eenige aandoening, en hetgeen niet van eenige aandoening is, is ook van geen zaak; de vorm zelf geeft al die dingen. En omdat alle dingen welke in een vorm zijn, indien de vorm volmaakt is, elkander wederzijds beschouwen zooals de schalm den schalm in een keten, volgt derhalve dat de vorm zelf het eene maakt en zoo het subject, met betrekking waartoe hoedanigheid, staat, aandoening, aldus iets gezegd kan worden, volgens de volmaaktheid van den vorm. Een zoodanig eene is al wat met de oogen in de wereld wordt geschouwd, en een zoodanig eene is eveneens al wat niet met de oogen wordt geschouwd, hetzij het in de innerlijke natuur is, hetzij in de geestelijke wereld; een zoodanig eene is de mensch, en een zoodanig eene is het menschelijk gezelschap; en een zoodanig eene is de Kerk, voorts de algeheele engellijke Hemel voor den Heer; in één woord, een zoodanig eene is het geschapen heelal niet slechts in het gemeene, maar ook in elk bijzondere. Opdat alle en de afzonderlijke dingen vormen zijn, is het noodig dat Hij die alle dingen heeft geschapen, de Vorm zelf zij, en dat vanuit den Vorm zelf alle dingen zijn welke geschapen zijn in vormen. Dit dus is het wat in de Verhandeling over DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID is aangetoond, als: Dat de Goddelijke Liefde en Goddelijke Wijsheid de substantie is en dat zij de vorm is, n. 40 tot 43. Dat de

Goddelijke Liefde en Goddelijke Wijsheid de vorm in zich is, aldus het zelf en het eenige, n. 44 tot 46. Dat de Goddelijke Liefde en de Goddelijke Wijsheid in den Heer één zijn, n. 14 tot 17, n. 18 tot 22. En dat zij als één voortgaan uit den Heer, n. 99 tot 102, en elders. *Dat de vorm een des te volmaakter ééne maakt naarmate die dingen welke den vorm binnengaan, onderscheidenlijk andere zijn, en toch vereenigd.* Dit valt bezwaarlijk in het verstand tenzij het verheven is, aangezien de schijn is dat de vorm niet anders één kan maken dan door overeenkomsten van gelijkwaardigheid van die dingen welke den vorm samenstellen. Over deze zaak heb ik meermalen met de Engelen gesproken, die zeiden dat dit een verborgenheid is welke hun wijzen klaar doorvatten, doch de minder wijzen duister; doch dat het de waarheid is dat de vorm des te volmaakter is naarmate die dingen welke hem maken, onderscheidenlijk andere zijn, maar nochtans op afzonderlijke wijze vereenigd. Zij hebben het bevestigd door de gezelschappen in de Hemelen, welke tegelijk genomen den vorm des Hemels samenstellen; en door de Engelen van elk gezelschap, dat een ieder zoo vrij is als hij meer onderscheiden zichzelf is, en zoo naar gelang hij vanuit zich en vanuit zijn aandoening de medegenooten liefheeft, de vorm van het gezelschap volmaakter is; zij lichtten het ook toe door het huwelijk van het goede en het ware, dat hoe onderscheidener twee zij zijn, des te volmaakter ééne zij kunnen maken; evenzoo de liefde en de wijsheid; en dat het ononderscheidene het verwarde is, vanuit hetwelk alle onvolmaaktheid van vorm voortspruit. Hoe echter volmaakt onderscheiden dingen worden vereenigd en zoo één maken, bevestigden zij ook door tal van dingen; vooral door die dingen welke in den mensch zijn, waar ontelbare dingen aldus onderscheiden zijn, en toch vereenigd, onderscheiden door de omhulsels, en vereenigd door de ligamenten. En dat het evenzoo is met de liefde en al haar dingen, en met de wijsheid en al haar dingen, welke niet anders worden doorvat dan als een ééne. Meer hierover zie men in de Verhandeling over DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID, n. 14 tot 22, en in het werk over DEN HEMEL EN DE HEL, n. 56 en 489. Dit is aangevoerd omdat het der engellike wijsheid is.

5. III. *Dat dit eene in een zeker beeld in al het geschapene is.* Dat de Goddelijke Liefde en de Goddelijke Wijsheid, welke in den Heer één zijn, en als één voortgaan uit Hem, in een zeker beeld in al het geschapene zijn, kan vaststaan uit hetgeen in de Verhandeling over DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID hier en daar is aangetoond, en vooral uit hetgeen daar gezegd is in n. 47 tot 51, n. 54 tot 60, 282 tot 284, 290 tot 295, 316 tot 318, 319 tot 326, 349 tot 457; in welke plaatsen is getoond dat het Goddelijke

in al het geschapene is, omdat God de Schepper, die de Heer uit het eeuwige is, uit Zichzelf de Zon der geestelijke wereld heeft voortgebracht, en door die Zon alle dingen van het heeal, bijgevolg dat die Zon, welke uit den Heer en waar de Heer is, niet slechts de eerste substantie is, maar ook de eenige vanuit welke alle dingen zijn; en omdat zij de eenige substantie is, volgt dat zij in al het geschapene is, maar met oneindige verscheidenheid overeenkomstig de nutten. Omdat nu in den Heer de Goddelijke Liefde en de Goddelijke Wijsheid is, en in de Zon uit Hem het Goddelijke vuur en de Goddelijke glans, en uit de Zon de geestelijke warmte en het geestelijk licht, en deze twee één maken, volgt dat dit eene in een zeker beeld in al het geschapene is. Vandaar komt het dat alle dingen welke in het heeal zijn, betrekking hebben op het goede en het ware, ja zelfs op de verbinding ervan, of, wat hetzelfde is, dat alle dingen in het heeal betrekking hebben op de liefde en de wijsheid, en op de verbinding ervan; want het goede is der liefde, en het ware is der wijsheid; de liefde toch noemt al het hare het goede, en de wijsheid noemt al het hare het ware. Dat de verbinding van deze in al het geschapene is, zal in hetgeen volgt worden gezien.

6. Door velen wordt erkend dat er een eenige substantie is, welke ook de eerste is, vanuit welke alle dingen zijn; maar hoedanig die substantie is, weet men niet; men gelooft dat zij zoo enkelvoudig is dat niets enkelvoudiger is, en dat zij gelijkgesteld kan worden met een punt, hetwelk van geen afmeting is, en dat vanuit oneindige zoodanige punten de vormen van afmeting zijn ontstaan. Maar dit is een begoocheling, afkomstig uit de voorstelling van de ruimte; want vanuit deze voorstelling verschijnt een zoodanig kleinste. Maar nochtans is het de waarheid dat hoe enkelvoudiger en zuiverder iets is, des te meer en des te voller het is; hetgeen de oorzaak is dat hoe innerlijker eenig object wordt beschouwd, des te wonderlijker, volmaakter, en fraaiër dingen daarin worden ontwaard; en dat zoo in de eerste substantie de wonderlijkste, volmaaktste, en fraaiste dingen van alle zijn. Dat het zoo is, komt omdat de eerste substantie vanuit de geestelijke Zon is, welke, zooals is gezegd, uit den Heer is en waarin de Heer is; aldus is die Zon zelf de eenige substantie, welke, omdat zij niet in de ruimte is, het al in alle dingen is, en in de grootsten en de kleinsten van het geschapen heeal. Daar die Zon de eerste en eenige substantie is, vanuit welke alle dingen zijn, volgt dat daarin oneindig meer dingen zijn dan die welke kunnen verschijnen in de daaruit afkomstige substanties, welke gesubstantieerde dingen en ten slotte materiën worden genoemd. Dat zij niet in deze kunnen verschijnen, komt omdat zij uit die Zon nederdalen door graden van tweevoudig geslacht, volgens welke alle

volmaaktheden afnemen. Vandaar komt het, dat, zooals boven is gezegd, hoe innerlijker iets wordt beschouwd, des te wonderlijker, volmaakter, en fraaier dingen worden ontwaard. Dit is gezegd opdat het bevestigd worde dat het Goddelijke in een zeker beeld is in al het geschapene, maar dat het minder en minder verschijnt bij het nederdalen door de graden, en nog minder wanneer de lagere graad, gescheiden van den hooger en graad, door toeluiting wordt verstopt met aardsche materiën. Maar deze dingen kunnen wel niet anders dan duister schijnen, tenzij men de dingen heeft gelezen en verstaan welke in de Verhandeling over DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID, over de geestelijke Zon, n. 83 tot 172, over de graden, n. 173 tot 281, en over de schepping van het heelal, n. 282 tot 357, zijn aangetoond.

7. iv. Dat het der Goddelijke Voorzienigheid is dat al het geschapene in het gemeene en in het deel een zoodanig ééne zij; en indien het het niet is, dat het het worde; dat is, dat in al het geschapene iets zij vanuit de Goddelijke Liefde en tegelijk vanuit de Goddelijke Wijsheid, of, wat hetzelfde is, dat in al het geschapene het goede en het ware zij, of de verbinding van het goede en het ware. Aangezien het goede is der liefde en het ware is der wijsheid, zooals boven in n. 5 is gezegd, zal derhalve in hetgeen volgt voor de liefde en de wijsheid hier en daar worden gezegd het goede en het ware, en voor de vereeniging van de liefde en de wijsheid het huwelijk van het goede en het ware.

8. Uit het voorgaande artikel blijkt dat de Goddelijke Liefde en de Goddelijke Wijsheid, welke in den Heer één zijn, en uit den Heer als één voortgaan, in een zeker beeld zijn in al het uit Hem geschapene; nu zal ook iets in het bijzonder over dat eene of de vereeniging, welke het huwelijk van het goede en het ware wordt genoemd, gezegd worden. Dat huwelijk is i. In den Heer zelf; want, zooals is gezegd, de Goddelijke Liefde en de Goddelijke Wijsheid zijn in Hem één. ii. Het is vanuit den Heer, want in al hetgeen voortgaat vanuit Hem, zijn de liefde en de wijsheid geheel en al vereenigd; die twee gaan voort uit den Heer als Zon, de Goddelijke Liefde zooals de warmte, en de Goddelijke Wijsheid zooals het licht. iii. Zij worden door de Engelen weliswaar als twee opgenomen, maar zij worden bij hen vereenigd uit den Heer. Iets dergelijks geschiedt bij de menschen der Kerk. iv. Uit den invloed van de liefde en de wijsheid uit den Heer als één bij de Engelen des Hemels en bij de menschen der Kerk, en uit de opneming ervan door de Engelen en de menschen is het dat de Heer in het Woord Bruidegom en Echtgenoot wordt geheeten, en de Hemel en de Kerk Bruid en Echtgenoot. v. Voor zooveel als dus de Hemel en de Kerk in het gemeene, en de Engel des Hemels en de mensch der Kerk in het bijzonder in die vereeniging is, of in het huwelijk

van het goede en het ware, voor zooveel zijn zij het beeld en de gelijkenis des Heeren, aangezien die twee in den Heer één zijn, ja zelfs de Heer zijn. VI. De liefde en de wijsheid in den Hemel en in de Kerk in het gemeene, en in den Engel des Hemels en in den mensch der Kerk zijn één wanneer de wil en het verstand, aldus wanneer het goede en het ware één maken; of, wat hetzelfde is, wanneer de naastenliefde en het geloof één maken; of, wat wederom hetzelfde is, wanneer de Leer vanuit het Woord en het leven dienvolgens één maken. VII. Hoe die twee echter één maken in den mensch en in alle dingen van hem, is getoond in de Verhandeling over DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID, in het vijfde deel, waar gehandeld is over de schepping van den mensch, en vooral over de overeenstemming van den wil en het verstand met het hart en de long, van n. 385 tot 432.

9. Hoe zij echter één maken in die dingen welke beneden of buiten den mensch zijn, zoowel in die dingen welke in het dierenrijk als in die welke in het plantenrijk zijn, zal in hetgeen volgt hier en daar worden gezegd; aan welke dingen deze drie moeten worden vooruitgezonden: TEN EERSTE; dat in het heelal en in alle en de afzonderlijke dingen ervan welke geschapen zijn uit den Heer, het huwelijk van het goede en het ware is geweest. TEN TWEEDE; dat dat huwelijk na de schepping bij den mensch gescheiden is. TEN DERDE; dat het der Goddelijke Voorzienigheid is dat hetgeen gescheiden is, één worde, en zóó dat het huwelijk van het goede en het ware hersteld worde. Deze drie dingen werden met vele dingen bevestigd in de Verhandeling over DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID, en daarom is het niet noodig die dingen verder te bevestigen. Een ieder kan ook vanuit de rede zien dat waar het huwelijk van het goede en het ware uit de schepping in al het geschapene is geweest, en waar dit daarna gescheiden is, de Heer aanhoudend werkt dat het hersteld worde; bijgevolg dat de herstelling ervan, en vandaar de verbinding van het geschapen heelal met den Heer door den mensch, der Goddelijke Voorzienigheid is.

10. v. *Dat het goede der liefde niet méér het goede is dan voor zooveel het is vereenigd met het ware der wijsheid; en dat het ware der wijsheid niet méér het ware is dan voor zooveel het is vereenigd met het goede der liefde;* dit ontleent het goede en het ware aan zijn oorsprong; het goede in zijn oorsprong is in den Heer, evenzoo het ware, omdat de Heer het Goede zelf en het Ware zelf is, en deze twee in Hem één zijn; vandaar komt het dat het goede bij de Engelen des Hemels en bij de menschen van den aardbol niet is het goede in zich, tenzij voor zooveel het vereenigd is met het ware, en dat het ware niet is het ware in zich, tenzij voor zooveel het vereenigd is met het goede. Dat al het

goede en al het ware uit den Heer is, is bekend; vandaar, omdat het goede één maakt met het ware, en het ware met het goede, volgt dat opdat het goede het goede in zich zij, en het ware het ware in zich zij, zij één moeten maken in den opnemende, die de Engel des Hemels en de mensch van den aardbol is.

II. Het is weliswaar bekend dat alle dingen in het heelal betrekking hebben op het goede en het ware, omdat onder het goede dat wordt verstaan wat alle dingen der liefde universeel behelst en insluit, en onder het ware dat wordt verstaan wat alle dingen der wijsheid universeel behelst en insluit; maar het is nog niet bekend dat het goede niet iets is tenzij vereenigd met het ware, noch dat het ware iets is tenzij vereenigd met het goede. Het schijnt weliswaar alsof het goede iets is zonder het ware, en dat het ware iets is zonder het goede, maar nochtans zijn zij het niet. De liefde toch, wier dingen alle de goede dingen worden genoemd, is het Zijn der zaak; en de wijsheid, wier dingen alle de ware dingen worden genoemd, is het Bestaan der zaak vanuit dat Zijn, zooals in de Verhandeling over DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID, n. 14 tot 16, is getoond; en daarom, zooals Zijn zonder Bestaan niet iets is, noch Bestaan zonder Zijn, aldus is het goede zonder het ware, en het ware zonder het goede, niet iets. Evenzoo, wat is het goede zonder betrekking tot iets; kan het wel het goede heeten; want het is van geen aandoening en van geen doorvatting; dit tezamen met het goede hetwelk aandoet en hetwelk zich laat doorvatten en gewaarworden, heeft betrekking op het ware, omdat het betrekking heeft op dat wat in het verstand is; zeg aan iemand bloot “het goede”, en niet dit of dat is goed; is het goede dan wel iets; doch vanuit dit of dat hetwelk als één wordt doorvat met het goede, is het iets; dit wordt nergens anders met het goede vereenigd dan in het verstand, en het al des verstands heeft betrekking op het ware. Het is evenzoo gesteld met het willen; willen zonder weten, doorvatten, en denken wat de mensch wil, is niet iets, doch tezamen met deze wordt het iets; alle willen is der liefde en heeft betrekking op het goede; en alle weten, doorvatten, en denken is des verstands, en heeft betrekking op het ware; daaruit blijkt dat willen niet iets is, maar dat dit of dat willen iets is. Het is evenzoo gesteld met elk nut, omdat het nut het goede is; het nut, tenzij het bepaald is tot een zeker iets met hetwelk het één zij, is niet nut, aldus is het niet iets; het nut ontleent zijn iets aan het verstand, en hetgeen daaruit met het nut verbonden of aan het nut aangebonden wordt, heeft betrekking op het ware; daaruit trekt het nut zijn hoedanige. Uit deze weinige dingen kan vaststaan dat het goede zonder het ware niet iets is, aldus dat ook niet het ware zonder het goede iets is. Gezegd wordt dat het goede met het ware, en het ware met het goede iets zijn; daaruit volgt dat het booze

met het valsche, en het valsche met het booze niet iets zijn, want deze zijn aan gene tegenovergesteld, en het tegenovergestelde vernietigt; hier vernietigt het het iets; maar hierover in hetgeen volgt.

12. Maar er is een huwelijk van het goede en het ware in de oorzaak, en er is een huwelijk van het goede en het ware uit de oorzaak in de uitwerking; het huwelijk van het goede en het ware in de oorzaak is het huwelijk van den wil en het verstand, of van de liefde en de wijsheid; in al wat de mensch wil en denkt, en wat hij daaruit besluit en beoogt, is dat huwelijk. Dit huwelijk treedt de uitwerking binnen en maakt haar, maar in het uitwerken verschijnen die twee onderscheiden, omdat het gelijktijdige dan het opeenvolgende maakt, zooals wanneer de mensch wil en denkt zich te voeden, zich te kleeden, te wonen, zaken of een werk te doen, een gesprek te voeren, dan wil en denkt of besluit en beoogt hij dat eerst tegelijk; wanneer hij die dingen in de uitwerking heeft bepaald, treedt het eene na het andere op, maar nochtans maken zij aanhoudend één in den wil en de denking. De nutten in die uitwerkingen zijn der liefde of van het goede; de middelen tot de nutten zijn des verstands of van het ware. Deze algemeene dingen kan ieder door specifieke dingen bevestigen, mits hij onderscheidenlijk doorvat wat betrekking heeft op het goede der liefde en wat op het ware der wijsheid, en onderscheidenlijk hoe het betrekking heeft in de oorzaak en hoe in de uitwerking.

13. Het is eenige malen gezegd dat de liefde het leven van den mensch maakt, maar niet wordt verstaan de liefde gescheiden van de wijsheid, of het goede van het ware in de oorzaak, omdat de gescheiden liefde of het gescheiden goede niet iets is; en daarom is de liefde welke het binnenste leven van den mensch maakt, hetwelk uit den Heer is, de liefde en de wijsheid tegelijk, ook de liefde welke het leven van den mensch maakt voor zoover hij opnemende is; ook is de liefde niet gescheiden in de oorzaak, maar in de uitwerking; de liefde immers kan niet worden verstaan zonder haar hoedanige, en het hoedanige van haar is de wijsheid; het hoedanige of de wijsheid kan er niet zijn dan vanuit haar Zijn, hetwelk de liefde is; vandaar komt het dat zij één zijn; evenzoo het goede en het ware. Omdat nu het ware is vanuit het goede, zooals de wijsheid is vanuit de liefde, wordt derhalve het eene en het andere tezamen genomen de liefde of het goede genoemd, want de liefde in haar vorm is de wijsheid, en het goede in zijn vorm is het ware; vanuit den vorm en nergens anders vandaan is alle hoedanige. Vanuit deze dingen kan nu vaststaan dat het goede niet in het minst méér het goede is dan voor zooveel het vereenigd is met zijn ware; en dat het ware niet in het minst méér het ware is dan voor zooveel het vereenigd is met zijn goede.

14. VI. *Dat het goede der liefde hetwelk niet vereenigd is met het ware der wijsheid, niet het goede in zich is, maar dat het het schijnbaar goede is; en dat het ware der wijsheid hetwelk niet vereenigd is met het goede der liefde, niet het ware in zich is, maar dat het het schijnbaar ware is.* Het is de waarheid dat er niet eenig goede is dat in zich het goede is, tenzij het vereenigd is met zijn ware, noch eenig ware hetwelk in zich het ware is, tenzij het vereenigd is met zijn goede; evenwel is er een goede gescheiden van het ware. en een ware gescheiden van het goede; dit is er bij de huichelaars en de vleiers, bij de boozen, welke dan ook, en bij hen die inhet natuurlijk goede en in geen geestelijk goede zijn; dezen en genen kunnen het goede doen aan de Kerk, aan het vaderland, aan het gezelschap, aan den medeburger, aan de behoeftigen, de armen, de weduwen en weezen, en zij kunnen eveneens de ware dingen verstaan, ze vanuit het verstand denken, ze vanuit de denking spreken en leeren; maar toch zijn die goede en ware dingen niet innerlijk, aldus niet in zich goede en ware dingen bij hen, maar zij zijn uiterlijk goede en ware dingen, aldus alleen in schijn, want zij zijn alleen ter wille van zich en de wereld, en niet ter wille van het goede zelf en het ware zelf, bijgevolg niet vanuit het goede en het ware; en daarom zijn zij van den mond en van het lichaam alleen, en niet van het hart; en zij kunnen worden vergeleken met slakken overtrokken met goud en zilver, of met verrot hout, of met mest; en de geuite ware dingen kunnen worden vergeleken met den wind der ademhaling welke verstrooid wordt, of met een dwaallicht hetwelk verdwijnt; en die verschijnen nochtans aan den buitenkant zooals echt. Maar zij verschijnen zoodanig bij hen, doch kunnen nochtans anders verschijnen bij de hoorenden en opnemenden die dit niet weten; want het uitwendige doet een ieder aan volgens zijn inwendige, want het ware treedt, vanuit onverschillig welken mond het geuit is, in het gehoor van den ander binnen, en het wordt overgenomen door het gemoed volgens den staat en het hoedanige van hem. Bij hen die in het natuurlijk goede zijn vanuit het erfelijke, en in geen geestelijk goede, is de zaak bijna eender; want het inwendige van elk goede en van elk ware is geestelijk, en dit slaat de valsche en booze dingen uiteen, doch het alleene natuurlijke begunstigt ze; en de booze en valsche dingen begunstigen en het goede doen stemt niet samen.

15. Dat het goede van het ware, en het ware van het goede kan worden gescheiden, en wanneer het gescheiden is, nochtans zooals het goede en het ware verschijnt, komt omdat de mensch het vermogen van handelen heeft, hetwelk de vrijheid wordt genoemd; en het vermogen van verstaan, hetwelk de redelijkheid wordt genoemd; vanuit het misbruik van deze vermogens komt het dat de mensch anders in de uitwendige dingen kan verschijnen dan

hoedanig hij in de inwendige is; deswege dat de booze het goede kan doen en het ware spreken, of dat de duivel een engel des lichts kan voorliegen. Maar over deze zaak zie men in de Verhandeling over DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID deze volgende dingen: Dat de oorsprong van het booze is vanuit het misbruik van de vermogens welke den mensch eigen zijn, en de redelijkheid en de vrijheid worden genoemd, n. 264 tot 270. Dat dat tweetal vermogens zoowel bij de boozen als bij de goeden is, n. 425. Dat de liefde zonder het huwelijk met de wijsheid, of het goede zonder het huwelijk met het ware, niet iets kan doen, n. 401. Dat de liefde niets verricht tenzij in verbinding met de wijsheid of het verstand, en maakt dat de wijsheid of het verstand wederkeerig wordt verbonden, n. 410, 411, 412. Dat de wijsheid of het verstand vanuit de haar door de liefde gegeven macht, verheven kan worden en die dingen doorvatten welke des lichts zijn vanuit den Hemel, en ze opnemen, n. 413. Dat de liefde evenzoo verheven kan worden en die dingen opnemen welke der warmte zijn vanuit den Hemel, indien zij haar gade wijsheid in dien graad liefheeft, n. 414, 415. Dat de liefde anders de wijsheid of het verstand uit haar verheffing terugtrekt opdat zij één met haar handele, n. 416 tot 418. Dat de liefde niet gezuiverd wordt in het verstand indien zij niet tegelijk worden verheven, n. 419 tot 421. Dat de liefde gezuiverd door de wijsheid in het verstand, geestelijk en hemelsch wordt; doch dat de liefde bezoedeld in het verstand, zinlijk en lichamenlijk wordt, n. 422 tot 424. Dat het iets dergelijks is met de naastenliefde en het geloof en de verbinding ervan, als met de liefde en de wijsheid en de verbinding van deze, n. 427 tot 430. Wat de naastenliefde in de Hemelen is, n. 431.

16. VII. *Dat de Heer niet duldt dat iets verdeeld zij, en het daarom of in het goede en het ware tegelijk zal zijn, of in het booze en het valsche tegelijk zal zijn.* De Goddelijke Voorzienigheid des Heeren heeft ten doel en werkt voornamelijk dat de mensch in het goede en het ware tegelijk zij; zoo immers is hij zijn goede en zijn liefde, en eveneens zijn ware en zijn wijsheid; want daardoor is de mensch een mensch, want dan is hij een beeld des Heeren. Doch omdat de mensch zoolang hij in de wereld leeft, in het goede kan zijn en tegelijk in het valsche, voorts in het booze zijn en tegelijk in het ware, ja zelfs in het booze zijn en tegelijk in het goede, aldus als het ware dubbel, en deze verdeeling dat beeld vernietigt en zoo den mensch, beoogt derhalve de Goddelijke Voorzienigheid des Heeren in al haar dingen en haar afzonderlijke dingen dat deze verdeeling niet zij. En omdat het meer bevorderlijk voor den mensch is dat hij in het booze en het valsche tegelijk zij, dan dat hij in het goede en het booze tegelijk zij, laat derhalve de Heer dat toe, niet zooals willende, maar

zooals niet kunnende weerstaan vanwege het einddoel, hetwelk de zaliging is. Dat de mensch in het booze en het ware tegelijk kan zijn, en dat de Heer niet kan weerstaan vanwege het einddoel hetwelk de zaliging is, is ter oorzaak hiervan dat het verstand van den mensch verheven kan worden in het licht der wijsheid, en de ware dingen zien, of ze erkennen wanneer hij ze hoort, terwijl de liefde van hem beneden terugblijft; zoo immers kan de mensch met het verstand in den Hemel zijn, maar met de liefde in de hel; en zoodanig te zijn kan den mensch niet worden ontzegd, omdat hem niet het tweetal vermogens ontnomen kan worden waardoor hij mensch is en van de beesten wordt onderscheiden, en waardoor hij eenig en alleen wederverwekt en zoo gezaligd kan worden, zijnde de redelijkheid en de vrijheid; want door die kan de mensch handelen volgens de wijsheid, en ook handelen volgens een liefde die niet der wijsheid is; en kan hij vanuit de wijsheid boven de liefde beneden zien, en zoo de denkingen, de bedoelingen, de aandoeningen, aldus de booze en valsche dingen, voorts de goede en ware dingen van zijn leven en leer, en zonder de erkentenis en de erkenning ervan in zich kan hij niet hervormd worden. Over dit tweetal vermogens is boven gesproken, en moet in hetgeen volgt meer gezegd worden. Dit is de oorzaak dat de mensch in het goede en het ware tegelijk kan zijn, voorts in het booze en het valsche tegelijk, en eveneens in de afwisselingen ervan.

17. De mensch kan in de eene of de andere verbinding of vereeniging, dat is, van het goede en het ware, of van het booze en het valsche, bezwaarlijk komen in de wereld, want zoolang hij daar leeft, wordt hij in den, staat van hervorming of van wederverwekking gehouden, maar in het eene of het andere komt elk mensch na den dood, omdat hij dan niet langer hervormd en wederverwekt kan worden; dan blijft hij zoodanig als het leven was dat hij in de wereld heeft gehad, dat is, zoodanig als de regeerende liefde was welke hij heeft gehad; en daarom, indien hij een leven van liefde van het booze heeft gehad, wordt al het ware weggenomen hetwelk hij zich vanuit een leermeester, de prediking, of het Woord in de wereld heeft verworven, en dat weggenomen zijnde, drinkt hij, zooals een spons het water, het met zijn booze samenstemmende valsche in; en indien hij echter omgekeerd een leven van liefde van het goede heeft gehad, wordt al het valsche verwijderd hetwelk hij door het gehoor en door lezing in de wereld verkregen en niet bij zich bevestigd had, en in de plaats ervan wordt het ware gegeven hetwelk met het goede van hem samenstemt. Dit wordt verstaan onder deze woorden des Heeren: *“Neemt van hem het talent, en geeft het aan hem die de tien talenten heeft; want aan een ieder die heeft zal gegeven worden opdat hij overvloedig hebbe; van hem echter die*

niet heeft, zal ook hetgeen hij heeft, worden weggenomen”, Matth. xxv: 28, 29; Hfdst. xiii: 12; Markus iv: 25; Lukas viii: 18; Hfdst. xix: 24 tot 26.

18. Dat een ieder na den dood òf zal zijn in het goede en het ware tegelijk, òf in het booze en het valsche tegelijk, is omdat het goede en het booze niet verbonden kunnen worden, noch het goede en het valsche van het booze tegelijk, noch het booze en het ware van het goede tegelijk, want zij zijn tegenovergesteld, en tegenovergesteld strijden onderling totdat het eene het andere vernietigt. Zij die in het booze en het goede tegelijk zijn worden verstaan onder deze woorden des Heeren tot de Kerk der Laodicensen in de Apocalyps: *“Ik ken uwe werken dat gij noch koud zijt, noch heet; och of gij koud waart, of heet. Maar omdat gij lauw zijt, en noch koud noch heet, zal Ik u uitspuwen vanuit Mijnen mond”*, iii: 15, 16; voorts onder deze woorden des Heeren: *“Niemand kan twee heeren dienen, want of hij zal den eenen haten en den anderen liefhebben, of hij zal den eenen aankleven, en den anderen verwaarloozen”*, Matth. vi: 24.

19. viii. *Dat hetgeen in het goede en het ware tegelijk is, iets is, en dat hetgeen in het booze en het valsche tegelijk is, niet iets is*; dat hetgeen in het goede en het ware tegelijk is, iets is, zie men boven in n. ii; daaruit volgt dat het booze en tegelijk het valsche niet iets is. Onder niet iets zijn wordt verstaan dat dat niets van macht heeft, en niets van geestelijk leven. Zij die in het booze en het valsche tegelijk zijn, welke allen in de hel zijn, hebben weliswaar onderling macht, want de booze kan boosdoen, en ook doet hij op duizend wijzen boos; maar toch kan hij niet dan vanuit het booze den boozen boosdoen, maar niet in het minst kan hij den goeden boosdoen; en indien hij den goeden boosdoet, hetgeen somtijds geschiedt, is het door verbinding met het booze van hen; daarvandaan zijn de verzoeking, welke de bestokingen zijn uit de booze dingen welke men bij zich heeft, en vandaar de worstelingen, waardoor de goeden bevrijd kunnen worden van hun booze dingen. Aangezien de boozen niets van macht hebben, is derhalve de algeheele hel voor den Heer niet slechts gelijk niets, maar zij is volslagen niets ten aanzien van de macht; dat het zoo is, heb ik door veel ondervinding bevestigd gezien. Maar er is dit wonderlijke dat alle boozen zich machtig gelooven, en dat alle goeden zich niet machtig gelooven; de oorzaak is omdat de boozen aan de eigen macht, en zoo aan de sluwheid en de boosaardigheid alle dingen toekennen, en niets aan den Heer; doch de goeden kennen niets aan de eigen voorzichtigheid toe, maar alle dingen aan den Heer, die Almachtig is. Dat het booze en tegelijk het valsche niet iets zijn, is eveneens omdat zij niets van het geestelijk leven hebben; hetgeen de oorzaak is dat het leven van de helschen niet het leven

wordt geheeten, maar de dood; en daarom wijl alles wat iets is, tot het leven behoort, kan niet iets tot den dood behooren.

20. Zij die in het booze en tegelijk in ware dingen zijn, kunnen worden vergeleken met arenden die hoog vliegen, welke, wanneer hun de vleugels zijn afgenomen, neervallen. Evenzoo immers doen de menschen na den dood wanneer zij geesten zijn geworden, die de ware dingen hebben verstaan, ze hebben gesproken, en ze hebben geleerd, en toch in het geheel niet hebben geschouwd tot God in hun leven; zij verheffen zich door hun verstandelijke dingen in het hooges en treden somtijds de Hemelen binnen, en liegen engelen des lichts voor. Doch wanneer hun de ware dingen worden afgenomen en zij worden heengezonden, vallen zij neder in de hel. Arenden beteekenen ook menschen van roof, die een verstandelijk gezicht hebben, en vleugelen beteekenen de geestelijke ware dingen. Gezegd werd dat diegenen zoodanig zijn die in het geheel niet hebben geschouwd tot God in hun leven; onder schouwen tot God in het leven wordt niet iets anders verstaan dan denken dat dit of dat booze een zonde tegen God is; en derhalve dat niet doen.

21. IX. *Dat de Goddelijke Voorzienigheid des Heeren maakt dat het booze en tegelijk het valsche van dienst zij voor het evenwicht, voor de verhouding, en voor de zuivering, en zoo voor de verbinding van het goede en het ware bij de anderen.* Vanuit het voorafgaande kan vaststaan dat de Goddelijke Voorzienigheid des Heeren aanhoudend werkt dat bij den mensch het ware met het goede en het goede met het ware vereenigd worde, ter oorzake hiervan dat die vereeniging de Kerk is en de Hemel is; die vereeniging immers is in den Heer, en zij is in alle dingen welke voortgaan uit den Heer. Vanuit die vereeniging is het dat de Hemel en eveneens de Kerk een huwelijk wordt genoemd; en daarom wordt het Koninkrijk Gods in het Woord met een huwelijk gelijkgesteld; vanuit die vereeniging is het dat de sabbath in de Israëlitische Kerk het heiligste van den eeredienst is geweest, want hij beteekende die vereeniging. Vandaar ook is het dat in het Woord en in alle en de afzonderlijke dingen ervan het huwelijk van het goede en het ware is, waarover men zie de Leer van Nova Hierosolyma over DE HEILIGE SCHRIFT, n. 80 tot 90; het huwelijk van het goede en het ware is vanuit het huwelijk van den Heer met de Kerk, en dit vanuit het huwelijk van de Liefde en de Wijsheid in den Heer; het goede immers is der liefde, en het ware is der wijsheid. Vanuit deze dingen kan men zien dat het voortdurend object der Goddelijke Voorzienigheid is, bij den mensch het goede met het ware en het ware met het goede te vereenigen, zoo immers wordt de mensch met den Heer vereenigd.

22. Maar omdat velen dit huwelijk hebben gebroken en breken, vooral door het geloof te scheiden van de naastenliefde, want het geloof is van het ware en het ware is des geloofs, en de naastenliefde is van het goede en het goede is der naastenliefde, en daardoor bij zich het booze en het valsche verbinden, en zoo tegenovergesteld zijn geworden en worden, wordt, opdat evenwel dezen nochtans van dienst zijn voor de verbinding van het goede en het ware bij de anderen, daarin uit den Heer voorzien door het evenwicht, door de verhouding, en door de zuivering.

23. Uit den Heer wordt voorzien in de verbinding van het goede en het ware bij de anderen door het **EVENWICHT** tusschen den Hemel en de hel; vanuit de hel immers wordt aanhoudend het booze en tegelijk het valsche uitgeademd; vanuit den Hemel wordt echter aanhoudend het goede en tegelijk het ware uitgeademd; in dit evenwicht wordt elk mensch gehouden zoolang hij in de wereld leeft, en daardoor in de vrijheid van denken, willen, spreken, en doen, in welke hij hervormd kan worden. Over dit geestelijk evenwicht, vanuit hetwelk de mensch het vrije heeft, zie men in het werk over **DEN HEMEL EN DE HEL** n. 589 tot 596, en n. 597 tot 603.

24. Uit den Heer wordt voorzien in de verbinding van het goede en het ware door de **VERHOUDING**; het goede immers wordt niet gekend hoedanig het is, dan door de verhouding tot het minder goede, en door de tegenoverstelling aan het booze; al wat doorvatting en gewaarwording geeft is daaruit, omdat het hoedanige ervan daaruit is; want aldus wordt al het verkwikkelijke doorvat en gevoeld vanuit het minder verkwikkelijke, en door het onverkwikkelijke; al het schoon vanuit het minder schoone, en door het onschoon; evenzoo al het goede, hetwelk der liefde is, vanuit het minder goede, en door het booze; en al het ware, hetwelk der wijsheid is, vanuit het minder ware, en door het valsche. In elke zaak moet, van het grootste tot het kleinste ervan, een verscheidene zijn, en wanneer het verscheidene ook is in het tegenovergestelde ervan van het kleinste tot het grootste, en het evenwicht optreedt, dan ontstaat een verhoudelijke volgens de graden aan weerskanten, en de doorvatting en de gewaarwording der zaak groeit of vermindert. Doch men moet weten dat het tegenovergestelde de doorvattingen en de gewaarwordingen wegneemt, en eveneens verhoogt; het neemt weg wanneer het zich vermengt, en het verhoogt wanneer het zich niet vermengt; weswege de Heer bij den mensch nauwkeurig het goede en het booze scheidt opdat zij niet worden vermengd, zooals Hij den Hemel en de hel scheidt.

25. Uit den Heer wordt voorzien in de verbinding van het goede en het ware bij de anderen door de **ZUIVERING**, welke op tweevoudige wijze geschiedt, op

de eene door de verzoekingē, en op de andere door de gistingē. *Geestelijke verzoekingē* zijn niet iets anders dan de worstelingen tegen de booze en valsche dingen welke worden uitgeademd uit de hel, en aandoen; daardoor wordt de mensch gezuiverd van de booze en valsche dingen, en wordt bij hem het goede met het ware en het ware met het goede verbonden. *Geestelijke gistingē* geschieden op vele wijzen, zoowel in de Hemelen als op aarde; maar in de wereld weet men niet wat zij zijn, en hoe zij geschieden. Immers, het zijn booze en tegelijk valsche dingen welke, in de gezelschappen gebracht zijnde, evenzoo werken als de in melen en mosten gebrachte gisten, waardoor de ongelijkslachtige dingen gescheiden, en de gelijkslachtige dingen verbonden worden, en het zuivere en het klare ontstaat. Zij zijn het welke worden verstaan onder deze woorden des Heeren: “*Het koninkrijk der hemelen is gelijk aan een gist, welke eene vrouw nam en verborg in drie maten meels, totdat het gansch gegist was*”, Matth. XIII: 33; Lukas XIII: 21.

26. In deze nutten wordt uit den Heer voorzien vanuit de verbinding van het booze en het valsche, welke is bij hen die in de hel zijn; want het Rijk des Heeren, hetwelk niet alleen is over den Hemel, maar ook over de hel, is het Rijk der nutten; en de Voorzienigheid des Heeren is, dat daar niet iemand of iets zij, uit wien en door hetwelk niet nut geschiede.

Dat de Goddelijke Voorzienigheid des Heeren tot einddoel heeft den Hemel vanuit het menschelijk geslacht.

27. Dat de Hemel niet is vanuit eenige engelen, van den aanvang geschapen, en dat de hel niet is vanuit eenig duivel die als engel des lichts geschapen en uit den hemel neergeworpen werd, maar dat zoowel de Hemel als de hel zijn vanuit het menschelijk geslacht, de Hemel vanuit hen die in de liefde van het goede en daaruit in het verstand van het ware zijn, en de hel vanuit hen die in de liefde van het booze en daaruit in het verstand van het valsche zijn, werd mij door langdurig verkeer met de Engelen en de geesten bekend gemaakt, en bewezen, waarover men ook de dingen zie welke in het werk over DEN HEMEL EN DE HEL, n. 311 tot 316, werden getoond; voorts die in het werkje over HET LAATSTE GERICHT, n. 14 tot 27; en in de VOORTZETTING AANGAANDE HET LAATSTE GERICHT EN AANGAANDE DE GEESTELIJKE WERELD, van den aanvang tot het einde. Omdat nu de Hemel vanuit het menschelijk geslacht is, en de Hemel de samenwoning is met den Heer tot in het eeuwige, volgt dat deze voor den Heer het einddoel der schepping was; en omdat hij het einddoel der schepping was, is hij het einddoel van Zijn Goddelijke Voorzienigheid. De Heer heeft het heelal niet geschapen ter wille van Zich, maar ter wille van hen met wie Hij in den Hemel zal zijn; de geestelijke liefde immers is zoodanig dat zij aan den ander het hare wil geven; en voor zooveel zij het kan, is zij in haar Zijn, in haar Vrede, en in haar Gezegende; dit trekt de geestelijke liefde vanuit de Goddelijke Liefde des Heeren, welke op oneindige wijze zoodanig is. Daarvandaan volgt dat de Goddelijke Liefde, en vandaar de Goddelijke Voorzienigheid, tot einddoel den Hemel heeft, opdat deze besta vanuit menschen die Engelen zijn geworden, en die Engelen worden, aan wie Hij alle gezegende en gelukzalige dingen kunne geven welke der liefde en der wijsheid zijn, en ze geven vanuit Zichzelf in hen; ook kan Hij niet anders, omdat het beeld en de gelijkenis van Hemzelf uit de schepping in hen is; het beeld in hen is de wijsheid, en de gelijkenis in hen is de liefde; en de Heer in hen is de liefde vereenigd met de wijsheid, en de wijsheid vereenigd met de liefde, of, wat hetzelfde is, Hij is het goede vereenigd met het ware, en het ware vereenigd met het goede; over welke vereeniging in het voorgaande artikel werd gehandeld. Maar omdat men niet weet wat de Hemel in het gemeene of bij verscheidenen, en wat de Hemel in het bijzonder of bij iemand is, voorts wat de Hemel in de geestelijke wereld, en wat de Hemel in de natuurlijke wereld, en het evenwel, omdat hij het einddoel van de Goddelijke Voorzienigheid is, van belang is dit te weten,

wil ik het in eenig licht stellen, in deze orde: i. Dat de Hemel de verbinding met den Heer is. ii. Dat de mensch vanuit de schepping zoodanig is dat hij nader en nader verbonden kan worden met den Heer. iii. Dat de mensch hoe nader hij wordt verbonden met den Heer, des te wijzer wordt. iv. Dat de mensch hoe nader hij wordt verbonden met den Heer, des te gelukzaliger wordt. v. Dat het den mensch hoe nader hij wordt verbonden met den Heer, des te meer onderscheiden toeschijnt dat hij van zichzelf is, en hij duidelijker bemerkt dat hij des Heeren is.

28. i. *Dat de Hemel de verbinding met den Heer is.* De Hemel is niet de Hemel vanuit de Engelen, maar vanuit den Heer, want de liefde en de wijsheid waarin de Engelen zijn, en die den Hemel maken, zijn niet vanuit hen, maar vanuit den Heer, ja zelfs zijn zij de Heer in hen. En omdat de liefde en de wijsheid des Heeren zijn, en de Heer daar, en de liefde en de wijsheid het leven van hen maken, blijkt ook dat het leven van hen des Heeren is, ja zelfs de Heer; dat zij uit den Heer leven, belijden de Engelen zelf; daaruit kan vaststaan dat de Hemel de verbinding met den Heer is. Doch omdat er verschillende verbinding met den Heer is, en er vandaar niet een eendere Hemel voor den een als voor den ander is, volgt ook dat de Hemel is volgens de verbinding met den Heer; dat de verbinding nader en nader is, voorts verder en verder verwijderd, zal in het volgende artikel worden gezien. Hier zal iets worden gezegd over die verbinding, hoe zij geschiedt, en hoedanig zij is. Zij is de verbinding van den Heer met de Engelen, en van de Engelen met den Heer, aldus wederkeurig. De Heer vloeit in de liefde des levens van de Engelen in, en de Engelen nemen den Heer in de wijsheid op, en door deze verbinden zij zich op hun beurt met den Heer. Maar men moet terdege weten dat het den Engelen toeschijnt alsof zijzelf zich met den Heer door de wijsheid verbinden, maar nochtans verbindt de Heer hen met Zichzelf door de wijsheid; want de wijsheid van hen is ook uit den Heer. Het is eender indien gezegd wordt dat de Heer zich verbindt met de Engelen door het goede, en dat de Engelen op hun beurt zich verbinden met den Heer door het ware, want al het goede is der liefde, en al het ware is der wijsheid. Maar omdat deze wederkeurige verbinding een verborgenheid is welke weinigen kunnen verstaan tenzij ze wordt ontvouwd, wil ik deze, voor zooveel het kan geschieden, door zulke dingen welke in het bereik van het bevattingsvermogen liggen, ontwikkelen. In de Verhandeling Over DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID, n. 404, 405, is getoond hoe de liefde zich verbindt met de wijsheid, namelijk door de aandoening van het weten vanuit welke de aandoening van het ware is, en door de aandoening van het verstaan vanuit welke de

doorvatting van het ware is, en door de aandoening van te zien hetgeen geweten en verstaan wordt, vanuit welke de denking is. De Heer vloeit in al die aandoeningen in, zij zijn immers de afleidingen vanuit de liefde des levens van een ieder; en de Engelen nemen dien invloed op in de doorvatting van het ware en in de denking; in deze dingen immers verschijnt hun de invloed, niet echter in de aandoeningen; omdat nu de doorvattingen en de denkingen aan de Engelen verschijnen alsof zij van hen zijn, terwijl zij toch vanuit de aandoeningen zijn, welke uit den Heer zijn, is er derhalve die schijnbaarheid dat de Engelen zich wederkeerig verbinden met den Heer, terwijl toch de Heer hen met Zich verbindt, want de aandoening zelf brengt die [doorvattingen en denkingen] voort, want de aandoening, welke der liefde is, is de ziel ervan; want niemand kan iets doorvatten en denken zonder aandoening, en een ieder doorvat en denkt volgens de aandoening; uit deze dingen blijkt dat de wederkeerige verbinding van de Engelen met den Heer niet is vanuit hen, maar zooals vanuit hen. Zoodanig is ook de verbinding van den Heer met de Kerk, en van de Kerk met den Heer, welke het hemelsch en het geestelijk huwelijk wordt genoemd.

29. Elke verbinding in de geestelijke wereld geschiedt door inschouwing; wanneer iemand daar aan den ander denkt vanuit de aandoening van met hem te spreken, wordt de ander terstond aanwezig, en ziet de een den ander van aangezicht tot aangezicht; evenzoo geschiedt wanneer iemand aan den ander denkt vanuit de aandoening der liefde; maar door deze aandoening geschiedt verbinding, door de andere echter geschiedt alleen tegenwoordigheid. Dit eigenaardige is in de geestelijke wereld. De oorzaak hiervan is dat allen daar geestelijk zijn; anders in de natuurlijke wereld, waarin allen stoffelijk zijn; in de natuurlijke wereld geschiedt iets dergelijks bij de menschen in de aandoeningen en de denkingen van den geest van hen; maar omdat in de natuurlijke wereld ruimten zijn, doch in de geestelijke wereld de ruimten alleen schijnbaarheden zijn, geschiedt derhalve in deze wereld daadwerkelijk dat wat in de denking van iederen geest geschiedt. Deze dingen zijn gezegd opdat men wete hoe de verbinding van den Heer met de Engelen geschiedt, en de schijnbare wederkeerige van de Engelen met den Heer; alle Engelen toch keeren het aangezicht tot den Heer, en de Heer schouwt hen aan in het voorhoofd, en de Engelen schouwen den Heer aan met de oogen; de oorzaak is omdat het voorhoofd overeenstemt met de liefde en haar aandoeningen, en de oogen overeenstemmen met de wijsheid en haar doorvattingen. Doch nochtans keeren de Engelen niet vanuit zich het aangezicht tot den Heer, maar de Heer keert hen tot Zich, en Hij keert hen door den invloed in de liefde des

levens van hen, en door dien invloed treedt Hij binnen in de doorvattingen en de denkingen, en zoo keert Hij hen om. Een zoodanige cirkelgang van de liefde tot de denkingen, en uit de denkingen tot de liefde uit de liefde is in alle dingen van het menschelijk gemoed, welke cirkelgang de cirkelgang des levens kan worden genoemd. Hierover zie men ook eenige dingen in de Verhandeling over DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID, als: Dat de Engelen hun aangezicht bij voortduur keeren tot den Heer als Zon, n. 129 tot 134. Dat alle innerlijke dingen zoowel van het gemoed als van het lichaam der Engelen, evenzoo tot den Heer als Zon zijn gekeerd, n. 135 tot 139. Dat iedere geest hoedanig hij ook moge zijn, zich evenzoo tot zijn regeerende liefde keert, n. 140 tot 145. Dat de liefde zich verbindt met de wijsheid, en maakt dat de wijsheid wederkeerig verbonden wordt, n. 410 tot 412. Dat de Engelen in den Heer zijn, en dat de Heer in hen is; en dat omdat de Engelen recipienten zijn, de alleene Heer de Hemel is, n. 113 tot 118.

30. De Hemel des Heeren in de natuurlijke wereld wordt de Kerk genoemd, en de Engel van dezen Hemel is de mensch der Kerk die met den Heer verbonden is; deze wordt ook na het heengaan uit de wereld een Engel van den geestelijken Hemel; waaruit blijkt dat iets eenders als gezegd werd over den engellijken Hemel, verstaan moet worden aangaande den menschelijken Hemel, welke de Kerk wordt genoemd. Die wederkeerige verbinding met den Heer, welke den Hemel bij den mensch maakt, is onthuld uit den Heer met deze woorden bij Johannes: *“Blijft in Mij, ook Ik in u; wie blijft in Mij, en Ik in hem, deze draagt veel vrucht; omdat gij zonder Mij niet wat dan ook kunt doen”*, xv: 4, 5, 7.

31. Vanuit deze dingen kan vaststaan dat de Heer de Hemel is, niet slechts in het gemeene bij allen daar, maar ook in het bijzonder bij een ieder daar; want iedere Engel is een Hemel in kleinsten vorm; vanuit zoovele Hemelen als er Engelen zijn, is de Hemel in het gemeene; dat het zoo is, zie men in het werk over DEN HEMEL EN DE HEL, n. 51 tot 58. Aangezien het zoo is, koestere niet iemand die dwaling welke bij velen in de eerste denking valt, dat de Heer in den Hemel tusschen de Engelen is, of dat Hij bij hen is zooals een koning is in zijn rijk; Hij is boven hen naar den aanblik in de Zon daar, maar naar het leven van de liefde en wijsheid van hen in hen.

32. II. *Dat de mensch vanuit de schepping zoodanig is dat hij nader en nader verbonden kan worden met den Heer*, kan vaststaan vanuit die dingen welke in de Verhandeling over DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID, in het derde deel, over de graden werden getoond, in het bijzonder vanuit deze dingen daar: Dat driediscrete graden of graden van hoogte in den

mensch vanuit de schepping zijn, n. 230 tot 235. Dat die drie graden in ieder mensch uit geboorte zijn, en dat naar gelang zij geopend worden, de mensch in den Heer is en de Heer in hem, n. 236 tot 241. En dat alle volmaaktheden groeien en opklimmen met de graden, en volgens die, n. 199 tot 204. Vanuit welke dingen blijkt dat de mensch zoodanig uit de schepping is dat hij door graden nader en nader kan worden verbonden met den Heer. Maar in ieder geval moet men weten wat graden zijn en dat zij van tweevoudig geslacht zijn, discrete graden of graden van hoogte, en continue graden of graden van breedte, en wat het verschil van die is; voorts dat ieder mensch uit de schepping en vandaar uit geboorte drie discrete graden of graden van hoogte heeft, en dat de mensch in den eersten graad, welke de natuurlijke wordt genoemd, komt als hij geboren wordt; en dat hij dezen graad bij zich door het continue kan vermeerderen totdat hij redelijk wordt; en dat hij in den tweeden graad, welke de geestelijke wordt genoemd, komt indien hij leeft volgens de geestelijke wetten der orde, welke de Goddelijke ware dingen zijn; en dat hij ook in den derden graad, welke de hemelsche wordt genoemd, kan komen indien hij leeft volgens de hemelsche wetten der orde, welke de Goddelijke goede dingen zijn. Deze graden worden bij den mensch uit den Heer volgens het leven van hem in de wereld daadwerkelijk geopend, maar niet doorvatbaar en waarneembaar dan na het heengaan van hem uit de wereld; en naar gelang zij geopend en daarna vervolmaakt worden, wordt de mensch nader en nader verbonden met den Heer. Deze verbinding door toenadering kan tot in het eeuwige vermeerderd worden, en zij wordt ook bij de Engelen tot in het eeuwige vermeerderd; maar nochtans kan de Engel niet tot den eersten graad van des Heeren Liefde en Wijsheid geraken, of dien bereiken, omdat de Heer Oneindig is, en de Engel eindig is, en er geen verhouding van het Oneindige en het eindige is. Aangezien niemand den staat van den mensch kan verstaan, en den staat van de verheffing van hem en van de toenadering tot den Heer, tenzij hij die graden weet, is derhalve daarover in de Verhandeling over DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID van n. 173 tot 281, in het bijzonder gehandeld; welke dingen men zie.

33. In het kort zal worden gezegd hoe de mensch nader verbonden kan worden met den Heer, en daarna hoe die verbinding nader en nader schijnt. *Hoe de mensch nader en nader met den Heer wordt verbonden*; dit geschiedt niet door de wetenschap alleen, noch door het inzicht alleen, noch zelfs door de wijsheid alleen, maar door het met die verbonden leven. Het leven des menschen is de liefde van hem, en de liefde is veelvoudig; in het algemeen is er de liefde van het booze en de liefde van het goede; de liefde van het booze

is de liefde van het echtbreken, het wraaknemen, het bedriegen, het lasteren, het anderen berooven van hun goederen; de liefde van het booze wordt in het denken en doen van die dingen een genoeglijke en verkwikkelijke gewaar; de afleidingen, welke de aandoeningen van deze liefde zijn, zijn er even zoovele als er booze dingen zijn waarin zij zich heeft bepaald; en de doorvattingen en de denkingen van deze liefde zijn er even zoovele als er valsche dingen zijn welke die booze dingen begunstigen, en ze bevestigen. Deze valsche dingen maken één met de booze dingen, zooals het verstand met den wil één maakt; zij worden niet over en weer van elkander gescheiden, omdat het eene van het andere is. Omdat nu de Heer in de liefde des levens van een ieder invloet, en door de aandoeningen van hem in de doorvattingen en de denkingen, en niet omgekeerd, als boven is gezegd, volgt dat hij zich niet nader kan verbinden dan naar gelang de liefde van het booze met de aandoeningen ervan, welke de begeerigheden zijn, verwijderd is; en omdat deze in den natuurlijken mensch zetelen, en omdat de mensch al wat hij vanuit den natuurlijken mensch doet, gewaarwordt alsof hij het vanuit zich doet, daarom moet de mensch zooals vanuit zich de booze dingen van die liefde verwijderen, en voor zooveel hij die dan verwijderd, voor zooveel treedt de Heer nader toe, en verbindt Zich met hem. Ieder kan vanuit de rede zien dat de begeerigheden met de verkwikkelijke dingen ervan de deuren voor den Heer versperren en sluiten, en dat zij door den Heer niet kunnen worden uitgeworpen zoolang de mensch zelf de deuren gesloten houdt, en van buiten dringt en aanduwt opdat zij niet geopend worden. Dat de mensch zelf moet openen, blijkt uit des Heeren woorden in de Apocalyps: *“Zie, Ik sta aan de deur, en Ik klop; indien iemand Mijne stem zal gehoord hebben, en de deur zal geopend hebben, zal Ik tot hem binnegaan en Ik zal met hem avondmalen, en hij met Mij”*, III: 20. Daaruit blijkt dat voor zooveel als iemand de booze dingen als duivelsche dingen schuwt en als dingen die het binnegaan van den Heer belemmeren, hij voor zooveel nader en nader met den Heer wordt verbonden, en diegene het naast die die dingen verafschuwt zooals even zoovele donkere en vurige duivels; want het booze en de duivel zijn één, en het valsche van het booze en de satan zijn één; aangezien evenals de invloed van den Heer is in de liefde van het goede en in de aandoeningen ervan, en door deze in de doorvattingen en de denkingen, welke alle vanuit het goede waarin de mensch is, trekken dat zij ware dingen zijn, aldus is de invloed van den duivel, dat is van de hel, in de liefde van het booze en de aandoeningen ervan, welke de begeerigheden zijn, en door deze in de doorvattingen en de denkingen, welke alle vanuit het booze waarin de mensch is, trekken dat zij valsche dingen zijn.

Hoe die verbinding nader en nader schijnt; hoe meer de booze dingen in den natuurlijken mensch verwijderd zijn door het schuwen en den afkeer ervan, des te nader wordt de mensch verbonden met den Heer. En omdat de liefde en de wijsheid, welke de Heer zelf zijn, niet in de ruimte zijn, de aandoening immers welke der liefde is, en de denking welke der wijdsheid is, hebben niets met de ruimte gemeen, schijnt derhalve de Heer volgens de verbinding door de liefde en de wijsheid nader, en omgekeerd volgens de verwerping van de liefde en de wijsheid verder verwijderd. Ruimte in de geestelijke wereld is er niet, maar daar zijn de afstanden en de tegenwoordigheden schijnbaarheden volgens de gelijksoortigheden en de ongelijksoortigheden der aandoeningen; want, als gezegd, de aandoeningen welke der liefde zijn, en de denkingen welke der wijsheid zijn, en in zich geestelijk, zijn niet in de ruimte; men zie hierover hetgeen in de Verhandeling over DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID, n. 7 tot 10, en n. 69 tot 72, en elders, is getoond. De verbinding van den Heer met den mensch bij wien de booze dingen zijn verwijderd, wordt verstaan onder deze woorden des Heeren: “*De reinen van hart zullen God zien*”, Matth. v: 8; en door deze: “*Die Mijne geboden heeft, en die doet, bij hem zal Ik verblijf maken*”, Joh. XIV: 21, 23; de geboden hebben is weten, en de geboden doen is liefhebben, want ook wordt daar gezegd: *die Mijne geboden doet, die is het die Mij lief heeft*.

34. III. *Dat de mensch hoe nader bij wordt verbonden met den Heer, des te wijzer wordt.* Aangezien de drie graden van het leven bij den mensch uit de schepping en vandaar uit geboorte zijn, waarover vlak boven n. 32, zijn vooral de drie graden van wijsheid bij hem; deze graden zijn het die geopend worden bij den mensch volgens de verbinding; zij worden geopend volgens de liefde, want de liefde is de verbinding zelf. Doch het opklimmen van de liefde volgens de graden wordt door den mensch niet dan alleen duister doorvat, doch het opklimmen van de wijsheid klaar bij hen die weten en zien wat de wijsheid is. De oorzaak dat de graden van de wijsheid worden doorvat, is dat de liefde door de aandoeningen binnentreedt in de doorvattingen en de denkingen, en deze zich vertoonen in het inwendig gezicht des gemoeds, hetwelk overeenstemt met het uitwendig gezicht des lichaams; vandaar is het dat de wijsheid verschijnt, en niet zoozeer de aandoening der liefde welke haar voortbrengt. Het is daarmede eender gesteld als met alle dingen welke daadwerkelijk geschieden door den mensch; het wordt bemerkt hoe het lichaam die dingen werkt, niet echter hoe de ziel het doet; aldus wordt eveneens doorvat hoe de mensch nadenkt, doorvat, en denkt, maar niet hoe de ziel der doorvattingen en denkingen, welke de aandoening van

het goede en het ware is, ze voortbrengt. Maar er zijn drie graden van de wijsheid, de natuurlijke, de geestelijke, en de hemelsche; in den natuurlijke graad der wijsheid is de mensch zoolang hij in de wereld leeft; deze graad kan dan bij hem tot het toppunt ervan worden vervolmaakt, en nochtans kan hij den geestelijken graad niet binnentreden, omdat deze graad niet de voortzetting van den natuurlijke graad is door het continue, maar met dien wordt verbonden door overeenstemmingen. In den geestelijken graad der wijsheid is de mensch na den dood, en deze graad is ook zoodanig dat hij tot het toppunt vervolmaakt kan worden; maar nochtans kan hij niet den hemelschen graad der wijsheid binnentreden, omdat ook deze graad niet de voortzetting van den geestelijken is door het continue, maar met dien wordt verbonden door overeenstemmingen. Uit deze dingen kan vaststaan dat de wijsheid kan worden verheven in drievoudige reden, en dat zij in iederen graad vervolmaakt kan worden in enkelvoudige reden tot het toppunt ervan. Wie de verheffingen en de vervolmakingen van deze graden begrijpt, die kan het eenigermate doorvatten dat van de engellike wijsheid wordt gezegd dat zij onuitsprekelijk is; deze is ook zoo onuitsprekelijk dat duizend ideeën van de denking der Engelen vanuit hun wijsheid niet dan één idee van de denking der menschen vanuit hun wijsheid kunnen tot stand brengen; die 999 ideeën van de denking der Engelen kunnen niet binnentreden, want zij zijn bovennatuurlijk. Dat het zoo is, werd door levende ondervinding meermalen te weten gegeven. Maar, als eerder is gezegd, niemand kan in die onuitsprekelijke wijsheid der Engelen komen tenzij door de verbinding met den Heer en volgens die, want de alleene Heer opent den geestelijken graad en den hemelschen graad, doch uitsluitend bij hen die wijs zijn vanuit Hemzelf; en diegenen zijn wijs vanuit den Heer, die den duivel, dat is, het booze, uit zich verwerpen.

35. Maar laat niemand gelooven dat iemand wijsheid heeft omdat hij veel dingen weet en omdat hij ze doorvat in een zeker licht, en omdat hij ze verstandig kan spreken, indien die wijsheid niet verbonden is met de liefde; want de liefde brengt haar door haar aandoeningen voort; indien zij niet met de liefde is verbonden, is zij zooals een meteor in de lucht, welke verdwijnt, en zooals een vallende ster; doch de met de liefde verbonden wijsheid is zooals het blijvende licht der zon, en zooals een vaste ster. De mensch heeft de liefde der wijsheid voor zooveel als hij afkeerig is van de helsche bende, welke de begeerigheden van het booze en valsche zijn.

36. De wijsheid welke tot de doorvatting komt, is de doorvatting van het ware vanuit de aandoening ervan, vooral de doorvatting van het geestelijk

ware; want er is het burgerlijk ware, het zedelijk ware, en het geestelijk ware; zij die in de doorvatting van het geestelijk ware vanuit de aandoening ervan zijn, zijn ook in de doorvatting van het zedelijk en het burgerlijk ware, want de aandoening van het geestelijk ware is de ziel ervan. Ik heb somtijds met de Engelen over de wijsheid gesproken; en zij zeiden dat de wijsheid de verbinding met den Heer is, omdat de Heer de Wijsheid zelf is, en dat diegene in deze verbinding komt, die de hel uit zich verwerpt, en voor zooveel in die verbinding als hij verwerpt. Zij zeiden dat zij zich de wijsheid uitbeelden zooals een weidsch en allersierlijkst paleis tot hetwelk men opklimt langs twaalf treden; en dat niemand tot de eerste trede komt tenzij uit den Heer door de verbinding met Hem, en dat een ieder opklimt volgens de verbinding, en dat hij naar gelang hij opklimt, doorvat dat niemand wijs is uit zich, maar uit den Heer. Voorts dat die dingen waarin hij wijsheid heeft, ten opzichte van die dingen waarin hij niet wijsheid heeft, zijn zooals enkele droppels tot een groot meer. Door de twaalf treden tot het paleis der wijsheid worden de met de ware dingen verbonden goede dingen en de met de goede dingen verbonden ware dingen aangeduid.

37. *iv. Dat de mensch hoe nader hij wordt verbonden met den Heer, des te gelukzaliger wordt.* Eendere dingen als boven, n. 32 en 34, over de graden des levens en der wijsheid volgens de verbinding met den Heer zijn gezegd, kunnen ook over de graden der gelukzaligheid worden gezegd; immers, de gelukzaligheden, of de gezegendheden en de verkwikkelijkheden, klimmen op naar gelang de hoogere graden des gemoeds, welke de geestelijke en de hemelsche worden genoemd, bij den mensch worden geopend; en na zijn leven in de wereld groeien die graden tot in het eeuwige.

38. Geen mensch die in de verkwikkelijke dingen der begeerigheden van het bonze is, kan iets weten aangaande de verkwikkelijke dingen der aandoeningen van het goede waarin de engellijke Hemel is, want die verkwikkelijke dingen zijn gansch en al aan elkander tegenovergesteld in de inwendige dingen, en vandaar innerlijk in de uitwendige dingen, doch in de oppervlakte zelf verschillen zij maar weinig. Alle liefde immers heeft haar verkwikkelijke dingen, ook de liefde van het bonze bij hen die in de begeerigheden zijn, zooals de liefde van echtbreken, wraaknemen, bedriegen, stelen, woest optreden, ja zelfs bij de ergsten de liefde van de heilige dingen der Kerk lasteren, en van zwadder uitstorten tegen God; de springbron van die verkwikkelijkheden is de liefde van heerschen vanuit de liefde van zich. Die verkwikkelijkheden zijn vanuit de begeerigheden welke de innerlijke dingen des gemoeds bezet houden; vanuit die vloeien zij neer in het lichaam,

en wakkeren daar de onreine dingen aan welke de vezels kittelen; vandaar komt vanuit het verkwikkeljke des gemoeds volgens de begeerigheden de verkwikking van het lichaam op; welke en hoedanige onreine dingen het zijn welke de vezels van hun lichaam kittelen, wordt aan een ieder te weten gegeven na het overljden, in de geesteljke wereld; het zijn in het algemeen lijkachtige, uitwerpselachtige, drekkige, walmige, en urineachtige dingen, want hun hellen wemelen van zulke onreine dingen; en dat deze dingen overeenstemmingen zijn, daarover zie men eenige dingen in de Verhandeling over DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID, n. 422 tot 424; maar die schandeljke verkwikkeljkheden worden, nadat zij de hel zijn binnengegaan, verkeerd in ijseljkheden. Deze dingen zijn gezegd opdat het verstaan kan worden, wat en hoedanig de gelukzaligheid des Hemels is, waarover nu iets volgt; want elk ding wordt gekend vanuit zijn tegenovergestelde.

39. De gezegendheden, de heilrijkheden, de verkwikkeljkheden, en de liefeljkheden, in één woord, de gelukzaligheden des Hemels, kunnen niet met woorden worden beschreven, maar zij kunnen in den Hemel met den zin worden doorvat; hetgeen immers met den zin alleen wordt doorvat, dit kan niet beschreven worden, omdat het niet valt in de ideeën der denking, en vandaar ook niet in woorden; immers, het verstand ziet alleen, en het ziet die dingen welke der wijsheid of van het ware zijn, niet echter die dingen welke der liefde of van het goede zijn; en daarom zijn die gelukzaligheden niet uit te drukken, maar nochtans klimmen zij in eenderen graad met de wijsheid op; de verscheidenheden ervan zijn oneindig, en elke ervan onuitsprekeljck. Ik heb dit gehoord en ik heb dit doorvat. Maar die gelukzaligheden treden binnen naar gelang de mensch de begeerigheden der liefde van het booze en valsche evenals vanuit zich, maar nochtans vanuit den Heer verwijdert; want die gelukzaligheden zijn de gelukzaligheden der aandoeningen van het goede en ware, en deze zijn aan de begeerigheden der liefde van het booze en valsche tegenovergesteld. De gelukzaligheden van de aandoeningen der liefde van het goede en ware zetten in uit den Heer, aldus uit het binnenste, en daaruit verbreiden zij zich in de lagere dingen, tot aan de laatste, en aldus vervullen zij den Engel, en maken dat hij gansch en al als het ware verrukking is. Zoodanige gelukzaligheden met oneindige verscheidenheden zijn in iedere aandoening van het goede en ware, vooral in de aandoening van de wijsheid.

40. De verkwikkeljkheden van de begeerigheden van het booze, en de verkwikkeljkheden van de aandoeningen van het goede, kunnen niet vergeleken worden, omdat van binnen in de verkwikkeljkheden

van de begeerigheden van het booze de duivel is, en van binnen in de verkwikkelijkheden van de aandoeningen van het goede de Heer is; indien zij vergeleken moeten worden, zoo kunnen de verkwikkelijkheden van de begeerigheden van het booze niet anders worden vergeleken dan met de wulpsche verkwikkelijkheden van kikvorschen in poelen, alsmede van slangen in vuilnissen; doch de verkwikkelijkheden van de aandoeningen van het goede kunnen worden vergeleken met de verrukkingen van de animi in tuinen en in bloemenbedden; eendere dingen immers als kikvorschen en slangen aandoen, doen ook in de hellen hen aan die in de begeerigheden van het booze zijn; en eendere dingen als de animi in tuinen en bloemenbedden aandoen, doen ook in de Hemelen hen aan die in de aandoeningen van het goede zijn; want, zooals boven is gezegd, de onreine dingen doen door overeenstemming de boozen aan, en de reine dingen doen door overeenstemming de goeden aan.

41. Vanuit deze dingen kan vaststaan dat hoe nader iemand wordt verbonden met den Heer, hij des te gelukzaliger wordt. Maar die gelukzaligheid openbaart zich zelden in de wereld, omdat de mensch dan in den natuurlijken staat is, en het natuurlijke geen gemeenschap heeft met het geestelijke door het continue, maar door overeenstemmingen; en deze vergemeenschapping wordt niet gevoeld dan door een zekere rust en vrede van den animus, welke vooral ontstaat na de worstelingen tegen de booze dingen. Doch wanneer de mensch den natuurlijken staat uittrekt, en den geestelijken staat binnentreedt, hetgeen geschiedt na het heengaan uit de wereld, dan openbaart zich de boven beschreven gelukzaligheid achtereenvolgens.

42. *v. Dat het den mensch hoe nader hij wordt verbonden met den Heer, des te meer onderscheiden toeschijnt dat hij van zichzelf is, en hij duidelijker bemerkt dat hij des Heeren is.* Het is vanuit den schijn dat hoe nader iemand verbonden is met den Heer, hij des te minder van zichzelf is; een zoodanige schijn is bij alle boozen, en eveneens bij hen die vanuit godsdienst gelooven dat zij niet onder het juk der wet zijn, en dat niemand het goede kan doen uit zich; dezen en genen immers kunnen niet anders zien dan dat niet het booze mogen denken en willen, maar slechts alleen het goede, niet is van zichzelf zijn; en omdat zij die verbonden zijn met den Heer, het booze niet willen noch kunnen denken en willen, besluiten zij bij zich vanuit den schijn dat dit niet is van zichzelf zijn; terwijl het toch geheel en al het tegendeel is.

43. Er is het helsche vrije en er is het hemelsch vrije; het is vanuit het helsche vrije, het booze te denken en te willen, en voor zooveel als de burgerlijke en de zedelijke wetten het niet verhinderen, hetzelve te spreken en te doen; doch het is vanuit het hemelsch vrije, het goede te denken en te willen, en voor

zooveel als de gelegenheid wordt gegeven, hetzelfde te spreken en te doen. Al wat de mensch vanuit het vrije denkt, wil, spreekt, en doet, dit doorvat hij zooals het zijne, want al het vrije heeft een ieder vanuit zijn liefde; en daarom doorvatten zij die in de liefde van het booze zijn, niet anders dan dat het hellsche vrije het vrije zelf is; doch zij die in de liefde van het goede zijn, doorvatten dat het hemelsch vrije het vrije zelf is, bijgevolg van weerskanten dat het tegenovergestelde het slaafsche is. Maar nochtans kan het door niemand worden ontkend of het eene dan wel het andere moet het vrije zijn, want niet kunnen twee in zich tegenovergestelde vrijen in zich vrij zijn; bovendien kan het niet worden ontkend of door het goede worden geleid is het vrije, en door het booze worden geleid is het slaafsche, want geleid worden door het goede is door den Heer geleid worden, en geleid worden door het booze is door den duivel geleid worden. Omdat nu al datgene den mensch als het zijne verschijnt hetwelk hij vanuit het vrije doet (dit toch is van zijn liefde; vanuit zijn liefde handelen is vanuit het vrije handelen, zooals boven is gezegd), volgt dat de verbinding met den Heer maakt dat het den mensch toeschijnt vrij en vandaar van zichzelf te zijn; en hoe nader de verbinding is met den Heer, des te vrijer, en vandaar meer van zichzelf. Dat het hem *meer onderscheiden* toeschijnt dat hij van zichzelf is, komt omdat de Goddelijke Liefde zoodanig is dat zij wil dat hetgeen het hare is, van den ander zij, aldus van den mensch en den Engel; alle geestelijke liefde is zoodanig, het meest de Goddelijke Liefde. En bovendien dwingt de Heer nooit iemand, omdat al hetgeen waartoe iemand wordt gedwongen, niet als het zijne verschijnt; en hetgeen niet verschijnt als het zijne, kan niet van zijn liefde worden, en op deze wijze hem worden toegeëigend zooals het zijne. En daarom wordt de mensch door den Heer aanhoudend geleid in het vrije, en eveneens hervormd en wederverwekt in het vrije. Maar hierover zal meer worden gezegd in hetgeen volgt; eenige dingen zie men ook boven, n. 4.

44. Dat echter de mensch, hoe meer onderscheiden het hem toeschijnt dat hij van zichzelf is, des te duidelijker bemerkt dat hij des Heeren is, komt omdat hij, hoe nader hij met den Heer verbonden wordt, des te wijzer wordt, zooals boven in n. 34 tot 36 is getoond; en de wijsheid leert dit, en bemerkt het ook. De Engelen van den derden Hemel, omdat zij de wijsten van de Engelen zijn, doorvatten het ook, en zij noemen het eveneens het vrije zelf; doch geleid worden door zichzelf noemen zij het slaafsche. De oorzaak hiervan zeggen zij ook, namelijk dat de Heer niet onmiddellijk invloeit in die dingen welke der doorvatting en der denking van hen vanuit de wijsheid zijn, maar in de aandoeningen der liefde van het goede, en door deze in gene dingen, en dat zij

den invloed doorvatten in de aandoening vanuit welke zij de wijsheid hebben; en dat daarna al wat zij vanuit de wijsheid denken, verschijnt zooals uit hen, aldus zooals het hunne; en dat door dit de wederkeerige verbinding geschiedt.

45. Aangezien de Goddelijke Voorzienigheid des Heeren tot einddoel heeft den Hemel vanuit het menschelijk geslacht, volgt dat zij tot einddoel heeft de verbinding van het menschelijk geslacht met Zich, waarover n. 28 tot 31. Voorts, dat zij tot einddoel heeft dat de mensch nader en nader verbonden worde met Hemzelf, waarover n. 32, 33; zoo immers heeft hij den Hemel innerlijker. Alsmede dat zij tot einddoel heeft dat de mensch door die verbinding wijzer worde, waarover n. 34 tot 36; en dat hij gelukzaliger worde, waarover n. 37 tot 41; omdat de Hemel voor den mensch is vanuit de wijsheid, en volgens die; en daardoor ook de gelukzaligheid.. En ten slotte dat zij tot einddoel heeft dat het den mensch meer onderscheiden toeschijne dat hij van zichzelf is, en hij nochtans duidelijker bemerkte dat hij des Heeren is, waarover n. 42 tot 44. Al deze dingen zijn der Goddelijke Voorzienigheid des Heeren, omdat al deze dingen de Hemel zijn, welke tot einddoel strekt.

Dat de Goddelijke Voorzienigheid des Heeren in al hetgeen zij doet, het oneindige en het eeuwige beschouwt.

46. In de Christelijke wereld is het bekend dat God de Oneindige en de Eeuwige is, want in de Leer der Drievuldigheid, welke van Athanasius den naam heeft, wordt gezegd dat God de Vader Oneindig, Eeuwig, en Almachtig is, evenzoo God de Zoon en God de Heilige Geest, en dat zij evenwel niet drie Oneindigen, Eeuwigen, en Almachtigen zijn, maar Eén. Vanuit deze dingen volgt dat omdat God de Oneindige en de Eeuwige is, niet iets anders met betrekking tot God gezegd kan worden dan het Oneindige Eeuwige. Doch wat het Oneindige en het Eeuwige is, kan men niet uit het eindige begrijpen, en toch kan men het ook; men kan het niet begrijpen, omdat het eindige niet bij machte is het oneindige te vatten, en men kan het begrijpen, omdat er abstracte ideeën zijn waardoor dingen kunnen worden gezien dat zij zijn, hoewel niet hoedanig zij zijn; zoodanige ideeën aangaande het Oneindige zijn er, zooals dat God omdat Hij Oneindig is, of het Goddelijke omdat het Oneindig is, het Zijn zelf is, dat Hij het Wezen zelf en de Substantie zelf is, dat Hij de Liefde zelf en de Wijsheid zelf is, of dat Hij het Goede zelf en het Ware zelf is, dus dat Hij het Zelf is, ja, dat Hij de Mensch zelf is; voorts ook indien wordt gezegd dat het Oneindige het Al is, zooals dat de Oneindige Wijsheid de Alwetendheid is, en de Oneindige Macht de Almacht is. Maar nochtans vallen deze dingen in het duistere van de denking, en uit het onbegrijpelijke misschien in het negatieve, tenzij van de idee die dingen worden afgetrokken welke de denking trekt vanuit de natuur, vooral die vanuit de twee dingen welke aan de natuur eigen zijn, zijnde de ruimte en de tijd, want deze kunnen wel niet anders dan de ideeën eindig maken, en maken dat de abstracte ideeën als het ware niet iets zijn. Doch indien zij kunnen worden geäbstraheerd bij den mensch zooals geschiedt bij den Engel, dan kan het Oneindige door die dingen welke nu boven met name werden genoemd, worden begrepen. En vandaar eveneens, dat de mensch iets is, omdat hij is geschapen uit God den Oneindige, die het Al is; voorts dat de mensch eindige substantie is, omdat hij geschapen is uit God den Oneindige, die de Substantie zelf is; alsmede dat de mensch wijsheid is, omdat hij is geschapen uit God den Oneindige, die de Wijsheid zelf is, en zoo voort; want indien niet God de Oneindige het Al, de Substantie zelf, en de Wijsheid zelf was, zou de mensch niet iets zijn, aldus òf niets, òf alleen de idee dat hij is, volgens de visioenairen die idealisten worden genoemd. Uit die dingen welke in de Verhandeling over DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID zijn getoond, blijkt:

Dat het Goddelijk Wezen de Liefde en de Wijsheid is, n. 28 tot 39. Dat de Goddelijke Liefde en de Goddelijke Wijsheid de Substantie zelf en de Vorm zelf zijn; en dat zij is het Zelf en het Eenige, n. 40 tot 46. En dat God het heeal en alle dingen ervan heeft geschapen uit Zichzelf, en niet uit het niets, n. 282 tot 284; daaruit volgt dat al het geschapene, en vooral de mensch, en in hem de liefde en de wijsheid, iets zijn, en niet alleen een idee dat zij zijn; want indien God niet de Oneindige was, zou het eindige niet zijn; voorts indien het Oneindige niet het Al was, zou niet iets zijn; en indien God niet vanuit Zichzelf alle dingen had geschapen, zou geen ding of niets zijn; in één woord, WIJ ZIJN OMDAT GOD IS.

47. Omdat nu wordt gehandeld over de Goddelijke Voorzienigheid, en hier dat zij in al hetgeen zij doet, het oneindige en het eeuwige beschouwt, en dit niet onderscheidenlijk behandeld kan worden tenzij in een zekere orde, zal het daarom deze orde zijn: I. Dat het Oneindige in zich en het Eeuwige in zich hetzelfde is als het Goddelijke. II. Dat het Oneindige en het Eeuwige in zich niet anders kan dan het oneindige uit zich in de eindige dingen beschouwen. III. Dat de Goddelijke Voorzienigheid in al hetgeen zij doet, het oneindige en het eeuwige uit zich beschouwt, vooral in het zaligen van het menselijk geslacht. IV. Dat het beeld van het Oneindige en het Eeuwige uitkomt in den engellijken Hemel vanuit het gezaligd menselijk geslacht. V. Dat het oneindige en het eeuwige beschouwen in het vormen van den engellijken Hemel opdat deze voor den Heer zij als één Mensch, welke het beeld van Hemzelf is, het binnenste der Goddelijke Voorzienigheid is.

48. I. *Dat het Oneindige in zich en het Eeuwige in zich hetzelfde is als het Goddelijke*, kan vaststaan uit hetgeen in verscheidene plaatsen in de Verhandeling over DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID, is getoond. Dat het Oneindige in zich en het Eeuwige in zich het Goddelijke is, is vanuit de engellijke idee; de Engelen verstaan niet iets anders onder het Oneindige dan het Goddelijk Zijn, en onder het Eeuwige dan het Goddelijk Bestaan. Doch dat het Oneindige in zich en het Eeuwige in zich het Goddelijke is, kan door de menschen zoowel worden gezien als niet worden gezien; het kan worden gezien door hen die over het oneindige niet vanuit de ruimte en over het eeuwige niet vanuit den tijd denken; maar het kan niet worden gezien door hen die over het oneindige en het eeuwige vanuit de ruimte en den tijd denken; aldus kan het worden gezien door hen die verhevener, dat is, innerlijk in het redelijke denken, doch het kan niet worden gezien door hen die lager, dat is, uiterlijk denken. Zij door wie het kan worden gezien, denken dat er niet een oneindige van ruimte kan zijn, deswege ook niet een oneindige

van tijd, hetgeen een eeuwige *a quo* is, omdat het oneindige zonder eerste en laatste einde is, of zonder grenzen. Zij denken ook dat er evenmin een oneindige uit zich kan zijn, omdat “uit zich” een grens en een aanvang stelt, of een eerdere *a quo*; bijgevolg dat het ijdel is te zeggen het oneindige en het eeuwige uit zich, omdat het zou zijn alsof gezegd werd Zijn uit zich, hetgeen een tegenstrijdige is, want het oneindige uit zich zou een oneindige uit het oneindige zijn, en Zijn uit zich zou een Zijn uit Zijn zijn, en dat oneindige en Zijn zou òf hetzelfde zijn als het oneindige, òf het zou eindig zijn. Uit deze en dergelijke dingen, welke innerlijk in het redelijke kunnen worden gezien, blijkt dat het Oneindige in zich is, en het Eeuwige in zich, en dat dit en dat het Goddelijke is, vanuit hetwelk alle dingen zijn.

49. Ik weet dat verscheidenen bij zichzelf zullen zeggen: Hoe kan iemand innerlijk in zijn redelijke iets begrijpen zonder ruimte en zonder tijd, en dat dit niet alleen is maar ook dat het het al is, en dat het het zelf is vanuit hetwelk alle dingen zijn; maar denk innerlijk of de liefde of eenige aandoening ervan, of de wijsheid of eenige doorvatting ervan, ja zelfs of de denking is in de ruimte en in den tijd, en gij zult bevinden dat zij het niet zijn; en daar het Goddelijke de Liefde zelf en de Wijsheid zelf is, volgt dat het Goddelijke niet kan worden opgevat in de ruimte en in den tijd, aldus ook niet het Oneindige. Opdat dit klaarder worde doorvat: overweeg of de denking in tijd en ruimte is; stel de voortschrijding van haar er eene van 10 of 12 uren; kan deze tijdsruimte niet schijnen als eene van één uur of van twee, en kan zij ook niet schijnen als eene van één dag of van twee; zij verschijnt volgens den staat der aandoening vanuit welke de denking is. Indien het een aandoening van blijdschap is, waarin niet aan tijd wordt gedacht, is een denking van 10 of 12 uren er nauwelijks eene van een of van twee; andersom echter indien zij een aandoening van smart is, waarin op den tijd wordt gelet; waaruit blijkt dat de tijd slechts een schijn is volgens den staat der aandoening vanuit welke de denking is; iets dergelijks is het geval met den afstand der ruimte in de denking, hetzij gij wandelt, hetzij gij reist.

50. Aangezien de Engelen en de geesten aandoeningen zijn welke der liefde zijn, en de denkingen daaruit, zijn zij derhalve ook niet in ruimte en tijd, maar alleen in den schijn ervan; de schijn van ruimte en tijd is voor hen volgens de staten der aandoeningen en der denkingen daaruit. En daarom, als iemand vanuit aandoening aan den ander denkt met de bedoeling dat hij hem wil zien, of met hem spreken, vertoont deze zich dadelijk tegenwoordig. Vandaar komt het dat bij ieder mensch geesten tegenwoordig zijn die in een eendere aandoening als hij zijn, booze geesten met hem die in de aandoening

van een eender booze is, en goede geesten met hem die in de aandoening van een eender goede is. En zij zijn zóó tegenwoordig zooals iemand van een gezelschap is omringd. Ruimte en tijd doen niets aan de tegenwoordigheid toe, ter oorzake hiervan dat de aandoening en de denking daaruit niet zijn in ruimte en tijd, en de geesten en de Engelen aandoeningen en de denkingen daaruit zijn, Dat het zoo is, werd vanuit de levende ondervinding van verscheidene jaren te weten gegeven; en eveneens vanuit deze, dat ik met verscheidenen na den dood heb gesproken, zoowel met hen die in Europa en in de verschillende koninkrijken ervan waren, als met hen die in Azië en Afrika en in de verschillende koninkrijken ervan waren, en zij waren allen dicht bij mij; en daarom zou, indien er voor hen ruimte en tijd waren geweest, een reis en de tijd van een reis zich daartusschen hebben voorgedaan. Ja zelfs weet ieder mensch dit vanuit iets dat in hem of in zijn gemoed is geënt, hetgeen mij hierdoor werd duidelijk gemaakt dat niemand aan eenigen afstand van ruimte heeft gedacht toen ik vertelde dat ik heb gesproken met een in Azië, Afrika, of Europa overleden, zooals bijvoorbeeld met Calvijn, Luther, Melancton, of met eenig koning, hoogaangestelde, priester in een ver verwijderde streek, en het zelfs in hun, denking niet was ingevallen hoe men kon spreken met hen die daar hebben geleefd, en hoe zij tot iemand konden komen en aanwezig zijn, terwijl er toch landen en zeeën tusschenin liggen. Hieruit bleek mij eveneens dat een ieder niet denkt vanuit ruimte en tijd wanneer hij denkt over hen die in de geestelijke wereld zijn. Dat er evenwel voor hen een schijn van ruimte en tijd is, zie men in het werk over DEN HEMEL EN DE HEL n. 162 tot 169, n. 191 tot 199.

51. Hieruit kan nu vaststaan dat men over het Oneindige en het Eeuwige, aldus over den Heer, moet denken zonder ruimte en tijd, en dat men het denken kan; voorts dat het ook wordt gedacht door hen die innerlijk in het redelijke denken, en dat dan het Oneindige en het Eeuwige hetzelfde is als het Goddelijke. Zoo denken de Engelen en de geesten. Vanuit de van tijd en ruimte geabstraheerde denking wordt de Goddelijke Alomtegenwoordigheid en de Goddelijke Almacht begrepen, voorts het Goddelijke uit het eeuwige, en in het geheel niet vanuit een denking waaraan een idee vanuit de ruimte en den tijd kleeft. Hieruit blijkt dat gedacht kan worden over God uit het eeuwige, doch nooit over de natuur uit het eeuwige; bijgevolg dat gedacht kan worden over de schepping van het heeal uit God, en in het geheel niet iets over een schepping vanuit de natuur, aan de natuur immers zijn de ruimte en de tijd eigen, het Goddelijke echter is zonder die. Dat het Goddelijke zonder

ruimte en tijd is, zie men in de Verhandeling over DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID, n. 7 tot 10, n. 69 tot 72, n. 73 tot 76, en elders. **52. II.** *Dat het Oneindige en het Eeuwige in zich niet anders kan dan het oneindige en het eeuwige uit zich in de eindige dingen beschouwen.* Onder het Oneindige en het Eeuwige in zich wordt het Goddelijke zelf verstaan, zooals in het vlak voorafgaande artikel is getoond; onder de eindige dingen worden alle uit Hetzelve geschapen dingen verstaan, en vooral de menschen, de geesten, en de Engelen; en het oneindige en het eeuwige uit zich beschouwen, is het Goddelijke beschouwen, dat is, Zich in die, zooals de mensch het beeld van zichzelf in den spiegel beschouwt. Dat het zoo is, werd met tal van dingen getoond in de Verhandeling over DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID, voornamelijk waar is aangetoond dat in het geschapen heeal het beeld van den mensch is, en dat het het beeld van het oneindige en het eeuwige is, n. 317, 318, aldus het beeld van God den Schepper, dat is, van den Heer uit het eeuwige. Doch men moet weten dat het Goddelijke in zich in den Heer is, maar het Goddelijke uit zich het Goddelijke is uit den Heer in de geschapen dingen.

53. Maar opdat men dit vollediger versta, moet het toegelicht worden. Het Goddelijke kan niet iets anders beschouwen dan het Goddelijke, en het kan hetzelfde nergens anders beschouwen dan in de uit zich geschapen dingen; dat het zoo is, is duidelijk hieruit dat niemand een ander kan beschouwen dan vanuit het Zijne in zich; hij die den ander liefheeft, beschouwt hem vanuit zijn liefde in zich; wie wijs is beschouwt den ander vanuit zijn wijsheid in zich; weliswaar kan hij zien dat de ander hem al dan niet liefheeft, voorts dat hij al dan niet wijs is, maar dit ziet hij vanuit de liefde en vanuit de wijsheid in zich; en daarom verbindt hij zich met hem voor zooveel als de ander hem liefheeft zooals hijzelf dien liefheeft, of voor zooveel als de ander wijs is zooals hijzelf, aldus immers maken zij één. Het is evenzoo met het Goddelijke in zich; immers het Goddelijke in zich kan niet vanuit een ander, als vanuit een mensch, een geest, en een Engel, Zich beschouwen; want zij hebben niets van het Goddelijke in zich *a quo*, en het Goddelijke beschouwen vanuit een ander in wien niets van het Goddelijke is, zou zijn het Goddelijke beschouwen vanuit geen Goddelijke, hetgeen niet bestaanbaar is. Vandaar komt het dat de Heer zoo verbonden is met den mensch, den geest, en den Engel, dat al hetgeen betrekking heeft op het Goddelijke, niet is uit hen maar uit den Heer. Want het is bekend dat al het goede en al het ware hetwelk iemand heeft, niet is uit hem maar uit den Heer; ja, dat zelfs niet iemand den Heer kan noemen, of de namen van Hem, Jezus en Christus, tenzij vanuit

Hem. Daaruit nu volgt dat het Oneindige en het Eeuwige, hetwelk hetzelfde is als het Goddelijke, alle dingen oneindig in de eindige dingen beschouwt, en dat het zich daarmede verbindt volgens den graad van de opneming van de wijsheid en liefde bij hen. In één woord, de Heer kan niet verblijf hebben en wonen bij den mensch en den Engel dan in het Zijne, en niet in het eigene van hen, dit immers is het booze, en indien het het goede zou zijn, is het nochtans een eindige, hetwelk in zich en vanuit zich niet bij machte is het Oneindige te vatten. Hieruit blijkt dat het nooit kan bestaan dat de eindige den Oneindige beschouwt, maar dat het bestaanbaar is dat de Oneindige het Oneindige uit zich beschouwt in de eindige dingen.

54. Het schijnt alsof het Oneindige niet verbonden kan worden met het eindige omdat er niet een verhouding bestaat van het oneindige en het eindige, en omdat het eindige niet bij machte is het oneindige te vatten, maar nochtans is er een verbinding, zoowel omdat de Oneindige vanuit Zichzelf alle dingen heeft geschapen, volgens hetgeen in de Verhandeling over DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID, n. 282 tot 284, is aangetoond, als omdat de Oneindige in de eindige dingen niet iets anders kan beschouwen dan het oneindige uit zich; en dat dit bij de eindigen kan schijnen zooals in hen; zoo is er een verhouding van het eindige en het oneindige, niet uit het eindige, maar uit het Oneindige in het eindige; en eveneens is zoo de eindige bij machte het oneindige te vatten, niet de eindige in zich, maar zooals in zich, uit het Oneindige uit zich in hem. Maar hierover meer in de nu volgende dingen.

55. III. *Dat de Goddelijke Voorzienigheid in al hetgeen zij doet, het oneindige en het eeuwige uit zich beschouwt, vooral in het zaligen van het menschelijk geslacht.* Het Oneindige en het Eeuwige in zich is het Goddelijke zelf of de Heer in zich; doch het Oneindige en het Eeuwige uit zich is het Goddelijke, voortgaande, of de Heer in andere vanuit zich geschapenen, aldus in de menschen en in de Engelen; en dit Goddelijke is hetzelfde als de Goddelijke Voorzienigheid; want de Heer door het Goddelijke uit zich voorziet daarin dat alle dingen in de orde in welke en tot welke zij geschapen zijn, worden samengehouden. En omdat het Goddelijke, voortgaande, dit werkt, volgt dat dit alles de Goddelijke Voorzienigheid is.

56. Dat de Goddelijke Voorzienigheid in al hetgeen zij doet het oneindige en het eeuwige uit zich beschouwt, kan vaststaan hieruit dat al het geschapene uit den Eerste, die de Oneindige en de Eeuwige is, voortgaat tot laatsten, en uit laatsten tot den Eerste *a quo*, zooals in de Verhandeling over DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID, in het deel waar

gehandeld werd over de schepping van het heelal, is getoond; en omdat het binnenst in alle voortschrijding het Eerste is *a quo*, volgt dat het Goddeljke, voortgaande, of de Goddeljke Voorzienigheid, in al hetgeen zij doet, eenig beeld van (het oneindige en het eeuwige beschouwt; dit beschouwt zij in alle dingen, maar in sommige tot de klaarblijkelijkheid van de doorvatting, en in sommige niet tot die; tot de klaarblijkelijkheid van de doorvatting vertoont zij dat beeld in de verscheidenheid van alle dingen, en in het vruchtdragen en de vermenigvuldiging van alle dingen. *Een beeld van het oneindige en het eeuwige in de verscheidenheid van alle dingen* verschijnt hierin dat er niet iets bestaat dat hetzelfde is als iets anders, en dat het ook niet bestaanbaar is tot in het eeuwige; dit komt voor het oog uit in de aangezichten der menschen van de eerste schepping aan; deswege blijkt het ook uit hun animi, waarvan de aangezichten de stempels zijn; en ook uit de aandoeningen, de doorvattingen, en de denkingen, want vanuit deze zijn de animi. Vandaar komt het dat er evenmin in den algeheelen Hemel twee Engelen of twee geesten bestaan die dezelfde zijn, ja dat zij ook niet bestaanbaar zijn tot in het eeuwige. Evenzoo is het in elk object van het gezicht in de eene en de andere wereld, zoowel de natuurlijke als de geestelijke. Hieruit kan vaststaan dat de verscheidenheid oneindig en eeuwig is. *Een beeld van het oneindige en het eeuwige in het vruchtdragen en de vermenigvuldiging van alle dingen* staat vast uit het vermogen, hetwelk den zaden in het plantenrijk is ingeënt, en uit de voortteling in het dierenrijk, vooral uit de teelt der visschen; dat indien zij zouden vruchtdragen en vermenigvuldigd worden volgens het vermogen, zij binnen een eeuw de ruimten van de gansche wereld, ja, van het heelal zouden vervullen; waaruit blijkt dat in dat vermogen de drang van de voortplanting van zich tot in het oneindige schuilt. En omdat de vruchtdragingen en de vermenigvuldigingen niet hebben ontbroken van den aanvang der schepping af, noch zullen ontbreken tot in het eeuwige, volgt dat in dat vermogen ook de drang is van de voortplanting van zich tot in het eeuwige.

57. Iets dergelijks is in de menschen ten aanzien van hun aandoeningen, welke der liefde, en van de doorvattingen, welke der wijsheid zijn; de verscheidenheid van deze en gene is oneindig en eeuwig; evenzoo de vruchtdragingen en de vermenigvuldigingen ervan, welke geestelijk zijn. Niet eenig mensch verheugt zich in een aandoening en een doorvatting welke zoo gelijk is aan die van een ander, dat zij dezelfde zijn, noch kunnen zij er zijn tot in het eeuwige. En eveneens kunnen de aandoeningen vruchtdragen en de doorvattingen vermenigvuldigd worden zonder einde; dat de wetenschappen nooit kunnen worden uitgeput, is bekend. Dit vermogen van vruchtdragen

en van vermenigvuldiging zonder einde, of tot in het oneindige en het eeuwige, is in de natuurlijke dingen bij de menschen, in de geestelijke dingen bij de geestelijke Engelen, en in de hemelsche dingen bij de hemelsche Engelen. Zoodanig zijn niet alleen de aandoeningen, de doorvattingen, en de wetenschappen in het gemeene, maar eveneens elk ding ervan, ook het kleinste, in het bijzonder. Zoodanig zijn zij, omdat zij uit den Oneindige en Eeuwige in zich door het oneindige en het eeuwige uit zich bestaan. Maar omdat het eindige niet iets van het Goddelijke in zich heeft, is derhalve niet eenig zoodanige, zelfs niet het kleinste, in den mensch of den Engel als van hem, immers, de mensch en de Engel is eindig, en slechts een receptakel, in zich dood; het levende van hem is uit het Goddelijke, voortgaande, verbonden met hem door het contigue, hetwelk hem verschijnt zooals het zijne. Dat het zoo is, zal men in hetgeen volgt zien.

58. Dat de Goddelijke Voorzienigheid het oneindige en het eeuwige uit zich vooral beschouwt in het zaligen van het menschelijk geslacht, is omdat het einddoel der Goddelijke Voorzienigheid is de Hemel vanuit het menschelijk geslacht, zooals boven in n. 37 tot 45, is getoond; en omdat deze het einddoel is, volgt dat het de hervorming en de wederverwekking van den mensch, aldus de zaliging van hem is welke de Goddelijke Voorzienigheid vooral beschouwt, want vanuit de gezaligden of de wederverwekten bestaat de Hemel. Aangezien den mensch wederverwekken is het goede en het ware bij hem vereenigen, of de liefde en de wijsheid, zooals zij vereenigd zijn in het Goddelijke hetwelk voortgaat uit den Heer, beschouwt derhalve de Goddelijke Voorzienigheid dit vooral in het zaligen van het menschelijk geslacht; het beeld van het oneindige en het eeuwige is nergens anders bij den mensch dan in het huwelijk van het goede en het ware. Dat het Goddelijke, voortgaande, dit doet in het menschelijk geslacht, is bekend uit hen die, vervuld van het Goddelijke, voortgaande, hetwelk de Heilige Geest wordt genoemd, hebben geprofeteerd, over wie men in het Woord leest; en uit hen die, verlicht zijnde, de Goddelijke ware dingen in het licht des Hemels zien; vooral in de Engelen, die met den zin de tegenwoordigheid, den invloed, en de verbinding doorvatten; maar dezen bemerken ook dat de verbinding niet een andere is dan die welke de aanbinding genoemd kan worden.

59. Het is nog niet bekend dat de Goddelijke Voorzienigheid in elke voortschrijding bij den mensch den eeuwigen staat van hem beschouwt; zij kan immers niet iets anders beschouwen, omdat het Goddelijke het Oneindige en het Eeuwige is, en het Oneindige en het Eeuwige of het Goddelijke is niet in den tijd, en vandaar zijn alle toekomstige dingen voor hetzelfde tegenwoordige

dingen; en omdat het Goddelijke zoodanig is, volgt dat in alle dingen en de afzonderlijke dingen welke het doet, het eeuwige is. Doch zij die vanuit den tijd en de ruimte denken, doorvatten dit bezwaarlijk, niet alleen omdat zij de tijdelijke dingen liefhebben, maar ook omdat zij vanuit het tegenwoordige in de wereld denken, en niet vanuit het tegenwoordige in den Hemel; dit is voor hen zoo afwezig als het einde der aarde. Doch zij die in het Goddelijke zijn, denken omdat zij vanuit den Heer denken, ook vanuit het eeuwige als zij vanuit het tegenwoordige denken, bij zichzelf zeggende: Wat is dat wat niet eeuwig is; is het tijdelijke naar verhouding niet zooals niets; en het wordt ook niets wanneer het eindigt; anders het eeuwige; dit alleen Is, omdat het Zijn ervan niet eindigt. Zoo denken is tegelijk wanneer men vanuit het tegenwoordige denkt, vanuit het eeuwige denken; en wanneer de mensch zoo denkt en tegelijk zoo leeft, dan beschouwt het Goddelijke, voortgaande, bij hem, of de Goddelijke Voorzienigheid, in elke voortschrijding den staat van het eeuwig leven van hem in den Hemel, en leidt hem tot den Hemel. Dat het Goddelijke in elk mensch, zoowel in den booze als in den goede, het eeuwige beschouwt, zal men in hetgeen volgt zien.

60. *iv. Dat het beeld van het Oneindige en het Eeuwige uitkomt in den engellijken Hemel.* Onder de dingen die men noodzakelijk moet weten, is ook de engellike Hemel; een ieder immers die godsdienst heeft, denkt daarover, en wil daar komen; maar de Hemel wordt niet aan anderen gegeven dan aan hen die den weg tot den Hemel weten, en dien weg bewandelen; deze weg kan men ook eenigermate weten vanuit de erkentenis hoedanig diegenen zijn die den Hemel samenstellen, en dat niemand een Engel wordt, of in den Hemel komt, tenzij wie het engellike met zich vanuit de wereld medebrengt, en in het engellike is de erkentenis van den weg vanuit de bewandeling ervan, en de bewandeling van den weg door de erkentenis ervan. In de geestelijke wereld zijn ook inderdaad wegen, welke strekken tot elk gezelschap van den Hemel, en tot elk gezelschap van de hel; en een ieder ziet zijn weg zooals vanuit zich; dat hij ziet, is omdat de wegen daar zijn voor iedere liefde, en de liefde opent den weg, en leidt tot de metgezellen; andere wegen dan die van zijn liefde ziet niemand; waaruit blijkt dat de Engelen niets dan hemelsche liefden zijn, want anders zouden zij de tot den Hemel strekkende wegen niet hebben gezien. Maar dit kan beter vaststaan uit de beschrijving van den Hemel.

61. De geest van elk mensch is aandoening en de denking daaruit, en omdat elke aandoening der liefde is en de denking des verstands is, is elke geest zijn liefde en zijn verstand daaruit; hetgeen de oorzaak is dat wanneer de mensch alleen vanuit zijn geest denkt, hetgeen geschiedt wanneer hij thuis

bij zichzelf nadenkt, hij vanuit de aandoening welke der liefde van hem is, denkt; daaruit kan vaststaan dat de mensch wanneer hij een geest wordt, hetgeen geschiedt na den dood, de aandoening zijner liefde is, en niet een andere denking dan die welke der aandoening van hem is; hij is een booze aandoening, welke de begeerte is, indien hij de liefde van het booze heeft gehad; en een goede aandoening indien hij de liefde van het goede heeft gehad; en een ieder heeft goede aandoening naar gelang hij de booze dingen zooals zonden heeft geschuwd; en een ieder heeft booze aandoening naar gelang hij de booze dingen niet aldus heeft geschuwd. Omdat nu alle geesten en Engelen aandoeningen zijn, blijkt dat de algeheele engellijke Hemel niets is dan de liefde van alle aandoeningen van het goede, en vandaar de wijsheid van alle doorvattingen van het ware; en omdat al het goede en ware uit den keer is, en de Heer de Liefde zelf en de Wijsheid zelf is, volgt dat de engellijke Hemel het beeld van Hem is; en omdat de Goddelijke Liefde en de Goddelijke Wijsheid in haar vorm Mensch is, volgt ook dat de engellijke Hemel niet anders kan dan in een zoodanigen vorm zijn. Maar hierover zullen meer dingen worden gezegd in het volgende artikel.

62. Dat de engellijke Hemel het beeld van het Oneindige en het Eeuwige is, komt omdat hij het beeld des Heeren is, en de Heer is de Oneindige en Eeuwige. Het beeld van het Oneindige en het Eeuwige van Hem verschijnt hierin dat het myriaden van myriaden Engelen zijn vanuit wie de Hemel is, en dat zij even zoovele gezelschappen samenstellen als er gemeene aandoeningen der hemelsche liefde zijn, en dat iedere Engel in elk gezelschap onderscheidenlijk zijn eigen aandoening is; en dat vanuit even zoovele aandoeningen in het gemeene en in het bijzonder de vorm des Hemels is, welke is zooals één voor den Heer, niet anders dan zooals de mensch één is; en dat deze vorm tot in het eeuwige wordt vervolmaakt volgens de meervoudigheid, want hoe meer er den vorm der Goddelijke Liefde, welke de Vorm der vormen is, binnegaan, des te volmaakter de vereeniging wordt. Hieruit blijkt duidelijk dat het beeld van het Oneindige en het Eeuwige uitkomt in den engellijken Hemel.

63. Uit de erkentenis van den Hemel welke door deze korte beschrijving gegeven is, blijkt dat de aandoening welke der liefde van het goede is, den Hemel bij den mensch maakt. Maar wie weet dit heden, ja, wie weet wat de aandoening der liefde van het goede is, voorts dat de aandoeningen der liefde van het goede ontelbaar zijn, ja zelfs oneindig, want, zooals is gezegd, iedere Engel is onderscheidenlijk zijn eigen aandoening, en de vorm des Hemels is de vorm van alle aandoeningen der Goddelijke Liefde daar. Alle aandoeningen in dezen vorm vereenigen kan niet een ander dan Hij die de Liefde zelf en

tegelijk de Wijsheid zelf is, en te zamen de Oneindige en de Eeuwige; want het oneindige en het eeuwige is in het al van den vorm, het oneindige in de verbinding, en het eeuwige in de voortdurendheid; indien het oneindige en het eeuwige daaraan werd ontnomen, zou het oogenblikkelijk uiteenvallen. Wie anders kan de aandoeningen in den vorm vereenigen, ja zelfs wie anders kan het eene ervan vereenigen; het eene ervan immers kan niet vereenigd worden tenzij vanuit de universeele idee van allen, en het universeele van allen tenzij vanuit de afzonderlijke idee van een ieder. Het zijn myriaden van myriaden welke dien vorm samenstellen, en het zijn myriaden die hem jaarlijks binnengaan, en die zullen binnengaan tot in het eeuwige. Alle kleine kinderen gaan binnen, en zoovele volwassenen als er aandoeningen der liefde van het goede zijn. Hieruit kan wederom het beeld van het Oneindige en het Eeuwige in den engellijken Hemel worden gezien.

64. v. *Dat het oneindige en het eeuwige beschouwen in het vormen van den engellijken Hemel opdat deze voor den Heer zij als één Mensch, welke het beeld van Hemzelf is, het binnenste der Goddelijke Voorzienigheid is.* Dat de algeheele Hemel is zooals één Mensch voor den Heer, en dat elk gezelschap des Hemels het evenzoo is, en dat het vandaar is dat iedere Engel in volmaakten vorm mensch is, en dat dit is omdat God de Schepper, die de Heer uit het eeuwige is, Mensch is, zie men in het werk over DEN HEMEL EN DE HEL, n. 59 tot 86. Voorts dat vandaar de overeenstemming is van alle dingen des Hemels met alle dingen des menschen, n. 87 tot 102. Dat de algeheele Hemel is zooals één Mensch is door mij niet gezien, omdat de algeheele Hemel niet door iemand gezien kan worden, maar door den alleenen Heer; doch dat een volledig gezelschap des Hemels, grooter en kleiner, zooals één mensch is verschenen, dat werd eenige malen gezien; en toen werd gezegd dat het grootste gezelschap, hetwelk de Hemel in het gansche complex is, evenzoo verschijnt, maar voor den Heer; en dat dit de oorzaak is dat iedere Engel in den geheelen vorm mensch is.

65. Aangezien de algeheele Hemel in den aanblik des Heeren is zooals één Mensch, is derhalve de Hemel in zoovele gemeene gezelschappen onderscheiden als er organen, ingewanden, en leden bij den mensch zijn; en ieder gemeen gezelschap in zoovele minder gemeene of bijzondere gezelschappen als er grootere deelen van ieder ingewand en orgaan zijn; waaruit blijkt hoedanig de Hemel is. Omdat nu de Heer de Mensch zelf is, en de Hemel het beeld van Hem is, wordt derhalve gezegd dat in den Hemel zijn is in den Heer zijn; dat de Heer de Mensch zelf is, zie men in de Verhandeling over DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID, n. 11 tot 13, n. 285 tot 289.

66. Hieruit kan deze verborgenheid, welke de engellike genoemd kan worden, eenigermate worden gezien dat iedere aandoening van het goede en van het ware tegelijk in haar vorm mensch is; want al wat voortgaat uit den Heer, trekt vanuit de Goddelijke Liefde van Hem dat het een aandoening van het goede is, en vanuit de Goddelijke Wijsheid van Hem dat het een aandoening van het ware is. De aandoening van het ware, welke voortgaat uit den Heer, verschijnt als doorvatting en daaruit als een denking van het ware in den Engel en in den mensch, ter oorzake hiervan dat gelet wordt op de doorvatting en de denking, en slechts weinig op de aandoening vanuit welke zij zijn, welke evenwel met de aandoening van het ware als één uit den Heer voortgaan.

67. Omdat nu de mensch uit de schepping in kleinsten vorm de Hemel is, en vandaar het beeld des Heeren, en omdat de Hemel bestaat vanuit zoovele aandoeningen als er Engelen zijn, en iedere aandoening in haar vorm mensch is, volgt dat het het continue der Goddelijke Voorzienigheid is dat de mensch de Hemel in vorm, en vandaar het beeld des Heeren worde; en omdat dit geschiedt door de aandoening van het goede en ware, dat hij die aandoening worde; dit dus is het continue der Goddelijke Voorzienigheid; het binnenste echter ervan is dat hij hier of daar in den Hemel zij, of hier of daar in den Goddelijken hemelschen Mensch; op deze wijze immers is hij in den Heer. Maar dit geschiedt met hen die de Heer tot den Hemel kan leiden; en omdat de Heer dat voorziet, voorziet Hij ook aanhoudend daarin dat hij zoodanig worde; zoo immers wordt een ieder die zich tot den Hemel laat leiden, tot zijn plaats in den Hemel voorbereid.

68. De Hemel is, zooals boven is gezegd, in gezelschappen onderscheiden zoovele als er organen, ingewanden, en leden in den mensch zijn, en in deze kan niet èen enkel deel in een andere plaats zijn dan in de zijne. Daar dus de Engelen zoodanige deelen zijn in den Goddelijken hemelschen Mensch, en niet anderen Engelen worden dan zij die menschen in de wereld zijn geweest, volgt dat de mensch die zich tot den Hemel laat leiden, uit den Heer aanhoudend wordt voorbereid tot zijn plaats, hetgeen geschiedt door een zoodanige aandoening van het goede en ware, welke overeenstemt. Tot deze plaats wordt ook iedere Engel mensch na het heengaan uit de wereld ingeschreven. Dit is het binnenste van de Goddelijke Voorzienigheid aangaande den Hemel.

69. De mensch echter die zich niet tot den Hemel laat leiden en inschrijven, wordt voorbereid tot zijn plaats in de hel. De mensch immers streeft uit zich aanhoudend tot het laagste der hel, maar hij wordt door den Heer

aanhoudend weggeleid. En wie niet weggeleid kan worden, wordt voorbereid tot een zekere plaats daar, tot welke hij ook wordt ingeschreven terstond na zijn heengaan uit de wereld; en deze plaats daar is tegenovergesteld aan een bepaalde plaats in den Hemel, want de hel is in het tegenovergestelde tegen den Hemel; en daarom zooals de Engel mensch volgens de aandoening van het goede en ware zijn plaats in den Hemel krijgt, aldus krijgt de duivel mensch volgens de aandoening van het booze en valsche zijn plaats in de hel. Twee tegenovergestelden immers, geordend in een eendere ligging tegen elkander in, worden in een nexus samengehouden. Dit is het binnenste der Goddelijke Voorzienigheid aangaande de hel.

Dat het de wetten der Goddelijke Voorzienigheid zijn welke den menschen onbekend zijn.

70. Dat de Goddelijke Voorzienigheid is, is bekend, maar hoedanig zij is, is niet bekend. Dat het niet bekend is hoedanig de Goddelijke Voorzienigheid is, komt omdat de wetten verborgen zijn, tot nu toe weggeborgen in de wijsheid bij de Engelen, doch welke nu onthuld moeten worden, opdat den Heer worde toegekend hetgeen van Hem is, en niet aan eenig mensch hetgeen niet van hem is. De meesten immers in de wereld schrijven aan zich en aan hun voorzichtigheid alle dingen toe, en die welke zij niet kunnen toeschrijven, noemen zij toevalligheden en gebeurlijkheden, niet wetende dat de menschelijke voorzichtigheid niets is, en dat toevalligheden en gebeurlijkheden ijdele woorden zijn. Gezegd wordt dat de wetten der Goddelijke Voorzienigheid verborgen zijn, tot nu toe weggeborgen in de wijsheid bij de Engelen; de oorzaak is omdat in de Christelijke wereld vanuit den godsdienst het verstand in de Goddelijke dingen is toegesloten, en dat het vandaar in deze dingen zoo verstompt en weerspanning is geworden dat de mensch niet iets aangaande de Goddelijke Voorzienigheid heeft kunnen verstaan omdat hij niet heeft willen verstaan, of niet heeft willen verstaan omdat hij niet heeft kunnen verstaan anders dan alleen dat zij is, en redeneeren of zij al dan niet is, alsmede of zij alleen universeel is, dan wel ook bijzonder; het verstand vanuit den godsdienst, toegesloten zijnde in de Goddelijke dingen, heeft niet verder kunnen voortschrijden. Maar omdat het erkend is in de Kerk dat de mensch niet uit zich het goede kan doen hetwelk in zich het goede is, noch uit zich het ware denken hetwelk in zich het ware is, en deze één zijn met de Goddelijke Voorzienigheid, en daarom het geloof van het eene afhangt van het geloof van het andere, zoo moet, opdat dus niet het eene bevestigd en het andere ontkend worde, en zoo het eene en het andere valle, in ieder geval onthuld worden wat de Goddelijke Voorzienigheid is. Doch dit kan niet worden onthuld indien niet de wetten worden opgedekt door welke de Heer voorziet in de willijke en de verstandelijke dingen van den mensch en ze regeert; de wetten immers geven het hoedanige van haar te weten, en wie het hoedanige weet, die en niet een ander kan haar erkennen, hij immers ziet haar dan. Deze oorzaak is het dat de wetten der Goddelijke Voorzienigheid tot nu toe in de wijsheid bij de Engelen weggeborgen, nu worden onthuld.

Dat het de wet der Goddelijke Voorzienigheid is dat de mensch vanuit het vrije volgens de rede handele.

71. Dat de mensch het vrije heeft van denken en willen zooals het hem belieft, maar niet het vrije van spreken al wat hij denkt, noch het vrije van doen al wat hij wil, is bekend. En daarom is het vrije hetwelk hier wordt verstaan, het geestelijk vrije, en niet het natuurlijke, tenzij wanneer zij één maken; denken immers en willen is geestelijk, doch spreken en doen is natuurlijk. Zij worden ook duidelijk bij den mensch onderscheiden; want de mensch kan denken hetgeen hij niet uitspreekt, en willen hetgeen hij niet doet; waaruit blijkt dat het geestelijke en het natuurlijke bij den mensch onderscheiden zijn; en daarom kan de mensch niet uit het eene in het andere overgaan dan alleen door bepaling; welke bepaling kan worden vergeleken met een deur, welke eerst ontsloten en geopend moet worden; maar deze deur staat als het ware open bij hen die vanuit de rede volgens de burgerlijke wetten van het koninkrijk en de zedelijke van het gezelschap denken en willen; dezen immers spreken de dingen welke zij denken, en doen zooals zij willen; doch die deur staat als het ware toegesloten bij hen die tegen die wetten denken en willen. Wie let op zijne willen en de daden daaruit, bemerkt dat een zoodanige bepaling optreedt, en somtijds meermalen in één gesprekvoering, en in één handeling. Deze dingen werden vooruitgezonden opdat men wete dat onder handelen vanuit het vrije volgens de rede wordt verstaan vrij denken en willen, en vandaar vrij spreken en doen hetgeen volgens de rede is.

72. Maar omdat weinigen weten dat deze wet de wet der Goddelijke Voorzienigheid kan zijn, voornamelijk deswege omdat op die wijze de mensch ook het vrije heeft het booze en het valsche te denken, en evenwel de Goddelijke Voorzienigheid aanhoudend den mensch leidt tot het denken en willen van het goede en ware, moet derhalve, opdat dit doorvat worde, met onderscheid worden voortgeschreden; hetgeen zal zijn in deze orde: i. Dat de mensch de rede en het vrije heeft, of de redelijkheid en de vrijheid. En dat die beide vermogens uit den Heer zijn bij den mensch. ii. Dat al wat de mensch vanuit het vrije doet, hetzij het der rede is of niet der rede, als het slechts volgens de rede van hem is, hem toeschijnt alsof het van hem was. iii. Dat al wat de mensch vanuit het vrije volgens zijn denking doet, hem wordt toegeëigend zooals van hem, en aanblijft. iv. Dat de mensch door die beide vermogens uit den Heer wordt hervormd en wederverwekt; en dat hij zonder die niet hervormd en wederverwekt kan worden. v. Dat de mensch door middel van die beide vermogens voor zooveel hervormd en wederverwekt

kan worden, als hij door die daartoe geleid kan worden te erkennen dat al het goede en ware hetwelk hij denkt en doet, uit den Heer is, en niet uit hemzelf. VI. Dat de verbinding van den Heer met den mensch, en de wederkeerige van den mensch met den Heer, door die beide vermogens geschiedt. VII. Dat de Heer die beide vermogens bij den mensch onaangetast en als heilig in alle voortschrijding van Zijne Goddelijke Voorzienigheid bewaakt. VIII. Dat het derhalve der Goddelijke Voorzienigheid is dat de mensch vanuit het vrije volgens de rede handele.

73. 1. *Dat de mensch de rede en het vrije heeft, of de redelijkheid en de vrijheid. En dat die beide vermogens uit den Heer zijn bij den mensch.* Dat de mensch het vermogen van verstaan heeft, hetwelk de redelijkheid is, en het vermogen van denken, willen, spreken, en doen dat wat hij verstaat, hetwelk de vrijheid is; en dat die beide vermogens uit den Heer zijn bij den mensch, daarover is in de Verhandeling over DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID, n. 264 tot 270, 425, en eveneens hierboven, n. 43, 44, gehandeld. Maar omdat verscheidene twijfelingen aangaande dat eene en dat andere vermogen zich kunnen voordoen wanneer daarover wordt gedacht, wil ik op dezen drempel alleen iets aangaande het vrije van handelen volgens de rede bij den mensch mededeelen. Maar eerst moet men weten dat al het vrije is der liefde, dermate dat de liefde en het vrije één zijn: en omdat de liefde het leven van den mensch is, is het vrije eveneens van het leven van hem; al het verkwikkelijke immers hetwelk de mensch heeft, is vanuit de liefde van hem; niet ergens anders vandaan is er eenig verkwikkelijke, en vanuit het verkwikkelijke der liefde handelen is vanuit het vrije, want het verkwikkelijke leidt den mensch zooals een stroom dat wat vanuit zich wordt meegevoerd volgens de ader ervan. Aangezien er nu meerdere liefden zijn, sommige samenstemmend, en sommige niet samenstemmend, volgt dat de vrijen evenzoo meerdere zijn. Maar in het algemeen zijn er drie vrijen, het natuurlijke, het redelijke, en het geestelijke. HET NATUURLIJK VRIJE heeft ieder mensch vanuit de erfelijkheid; vanuit dit heeft de mensch niet iets anders dan zich en de wereld lief; het eerste leven van hem is niets anders; en omdat alle booze dingen vanuit die beide liefden ontstaan, en vandaar de booze dingen ook der liefde worden, volgt dat de booze dingen denken en willen het natuurlijk vrije van hem is; en wanneer hij die dingen bij zich door redeneeringen heeft bevestigd, dat hij vanuit het vrije volgens zijn rede die dingen verricht. Aldus doen is vanuit het vermogen van hem dat de vrijheid wordt genoemd; en die dingen bevestigen is vanuit het vermogen van hem dat de redelijkheid wordt genoemd. Als bijvoorbeeld: vanuit de liefde van den mensch in welke hij geboren wordt, is het dat hij

wil echtbreken, bedriegen, lasteren, wraaknemen; en wanneer hij deze booze dingen bij zich bevestigt, en die daardoor voor geoorloofd acht, dan denkt en wil hij ze vrijelijk vanuit het verkwikkelijke der liefde ervan als het ware volgens de rede; en voor zooveel als de burgerlijke wetten niet tegenhouden, spreekt en doet hij ze. Het is vanuit de Goddelijke Voorzienigheid des Heeren, dat het den mensch geoorloofd is aldus te handelen, omdat hij het vrije of de vrijheid heeft. In dit vrije is de mensch van nature, omdat hij het is vanuit de erfelijkheid; en in dit vrije zijn zij die het bij zich vanuit het verkwikkelijke der liefde van zich en van de wereld door redeneeringen hebben bevestigd. HET REDELIJK VRIJE is vanuit de liefde der faam om de eer of om het gewin; het verkwikkelijke van die liefde is, in den uitwendigen vorm te verschijnen als een zedelijk mensch; en omdat hij deze faam liefheeft, bedriegt hij niet, echtbreekt hij niet, neemt hij niet wraak, lastert hij niet; en omdat hij deze dingen van zijn rede maakt, doet hij ook vanuit het vrije volgens zijn rede het oprechte, het gerechte, het kuische, het vriendschappelijke; ja zelfs kan hij vanuit de rede ten gunste van die dingen welsprekend zijn. Maar indien zijn redelijke alleen natuurlijk is, en niet tegelijk geestelijk, is dat vrije slechts het uitwendig vrije, niet echter het inwendig vrije, want niettemin heeft hij innerlijk die goede dingen niet lief, maar slechts uiterlijk om de faam, zooals gezegd is; en daarom zijn de goede dingen welke hij doet, niet in zich goede dingen. Ook kan hij zeggen dat zij gedaan moeten worden om het openbaar welzijn, maar dit zegt hij niet vanuit de liefde van het openbaar welzijn, maar vanuit de liefde van zijn eer of gewin; derhalve trekt het vrije van hem niets vanuit de liefde van het openbaar welzijn, noch de rede, omdat deze met de liefde instemt. En daarom is dit redelijk vrije innerlijk het natuurlijk vrije. Dit vrije wordt ook vanuit des Heeren Goddelijke Voorzienigheid aan een ieder overgelaten. HET GEESTELIJK VRIJE is vanuit de liefde van het eeuwige leven; in die liefde en het verkwikkelijke ervan komt niet een ander dan hij die denkt dat de booze dingen zonden zijn, en ze derhalve niet wil, en tegelijk tot den Heer schouwt. Zoodra de mensch dit doet, is hij in dat vrije, want niemand kan de booze dingen niet willen omdat zij zonden zijn, en derhalve die niet doen, tenzij het is vanuit het innerlijk of hooger vrije, hetwelk is vanuit een innerlijke of hoogere liefde van hem. Dit vrije verschijnt niet in den aanvang als vrij, maar is het nochtans; doch daarna verschijnt het, en dan handelt hij vanuit het vrije zelf volgens de rede zelf door het goede en ware te denken, te willen, te spreken, en te doen. Dit vrije groeit naar gelang het natuurlijk vrije afneemt en dienstbaar wordt, en het verbindt zich met het redelijk vrije, en zuivert dit. Een ieder kan in dit vrije komen, als hij slechts wil denken dat

het eeuwige leven is, en dat het verkwikkelijke en het gezegende des levens in den tijd voor een tijd, niets is dan zooals een voorbijgaande schaduw vergeleken bij het verkwikkelijke en het gezegende des levens in het eeuwige tot in het eeuwige; en dit kan de mensch denken indien hij wil, omdat hij de redelijkheid en de vrijheid heeft, en omdat de Heer vanuit wien deze beide vermogens zijn, aanhoudend geeft dat hij kan.

74. II. *Dat al wat de mensch vanuit het vrije doet, hetzij het der rede is, hetzij niet der rede, als het slechts volgens de rede van hem is, hem toeschijnt alsof het van hem was.* Wat de redelijkheid en wat de vrijheid is welke den mensch eigen zijn, kan men niet duidelijker weten dan door de vergelijking van de menschen met de beesten, want deze hebben niet eenige redelijkheid of vermogen van verstaan, noch eenige vrijheid of vermogen van vrij willen, en vandaar hebben zij geen verstand en wil, maar in plaats van verstand hebben zij wetenschap, en in plaats van wil hebben zij aandoening, de eene en de andere natuurlijk. En omdat zij die beide vermogens niet hebben, hebben zij derhalve evenmin denking, maar in plaats van denking hebben zij een inwendig gezicht hetwelk één maakt met hun uitwendig gezicht door overeenstemming. Iedere aandoening heeft haar gezellin zooals een gade; de aandoening der natuurlijke liefde heeft de wetenschap, de aandoening der geestelijke liefde heeft het inzicht, en de aandoening der hemelsche liefde heeft de wijsheid. Want een aandoening zonder haar gezellin zooals een gade is niet iets, immers zij is zooals zijn zonder bestaan, en zooals substantie zonder vorm, met betrekking waartoe niet iets gezegd kan worden; vandaar is het dat in al het geschapene iets is hetwelk tot het huwelijk van het goede en het ware kan worden teruggebracht, zooals boven met vele dingen is getoond; in de beesten is een huwelijk van aandoening en wetenschap; de aandoening daar is van het natuurlijk goede, en de wetenschap is van het natuurlijk ware. Omdat nu de aandoening en de wetenschap bij hen geheel en al één handelen, en hun aandoening niet verheven kan worden boven hun wetenschap, noch de wetenschap het kan boven de aandoening, en indien zij verheven worden de eene en de andere tegelijk wordt verheven, en omdat zij niet enig geestelijk gemoed hebben in hetwelk of in welks licht en warmte zij verheven kunnen worden, hebben zij derhalve niet het vermogen van verstaan of de redelijkheid, noch het vermogen van vrij willen of de vrijheid, maar hebben zij louter natuurlijke aandoening met haar wetenschap; de natuurlijke aandoening welke zij hebben, is de aandoening van zich voeden, wonen, voorttellen, vluchten voor en afkeerig zijn van schadelijke dingen, met alle vereischte wetenschap daarvan; omdat de staat des levens van hen zoodanig

is, kunnen zij niet denken: dit wil ik en wil ik niet; noch: dit weet ik en weet ik niet; te minder: dit versta ik en dit heb ik lief; maar zij worden gedreven vanuit hun aandoening door de wetenschap zonder redelijkheid en vrijheid. Dat zij aldus gedreven worden is niet vanuit de natuurlijke wereld, maar vanuit de geestelijke; want er is niet iets in de natuurlijke wereld dat zonder schakel is met de geestelijke wereld; elke oorzaak die een uitwerking maakt, is daaruit. Eenige dingen hierover zie men ook beneden, n. 96.

75. Anders is het met den mensch, die niet slechts de aandoening der natuurlijke liefde heeft, maar ook de aandoening der geestelijke liefde, en de aandoening der hemelsche liefde; het menschelijk gemoed immers is van drie graden, zooals in de Verhandeling over DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID in het derde deel is getoond. En daarom kan de mensch verheven worden uit de natuurlijke wetenschap in het geestelijk inzicht, en daaruit in de hemelsche wijsheid, en vanuit deze twee, het inzicht en de wijsheid, tot den Heer schouwen, en zoo met Hem verbonden worden, waardoor hij leeft tot in het eeuwige; doch deze verheffing ten aanzien van de aandoening zou er niet zijn tenzij hij het vermogen had van het verstand te verheffen vanuit de redelijkheid, en van hetzelfde te willen vanuit de vrijheid. De mensch kan door deze beide vermogens binnen zich denken over die dingen welke hij met de zinnen van zijn lichaam buiten zich doorvat, en eveneens kan hij hooger denken over die dingen welke hij lager denkt; een ieder immers kan zeggen: dit heb ik gedacht en dit denk ik; voorts: dit heb ik gewild en dit wil ik; voorts ook: dit versta ik dat het zoo is, dit heb ik lief omdat het zoodanig is; en zoo voort. Daaruit blijkt dat de mensch boven de denking ook denkt, en deze ziet zooals beneden zich; dit heeft de mensch vanuit de redelijkheid en vanuit de vrijheid; vanuit de redelijkheid dat hij hooger kan denken, vanuit de vrijheid dat hij vanuit de aandoening aldus wil denken, want als hij niet de vrijheid had van aldus te denken, zou hij niet wil en vandaar ook niet denking hebben. Weswege zij die niet iets anders willen verstaan dan hetgeen der wereld en der natuur ervan is, en niet wat het zedelijk en geestelijk goede en ware is, niet verheven kunnen worden uit de wetenschap in het inzicht, en te minder in de wijsheid, want die vermogens hebben zij toegestopt; en daarom maken zij zich niet méér menschen dan hierin dat zij vanuit de ingeënte redelijkheid en vrijheid kunnen verstaan indien zij willen, en eveneens dat zij kunnen willen. Vanuit deze beide vermogens heeft de mensch het, dat hij kan denken, en vanuit de denking spreken; in de overige dingen zijn zij niet menschen maar beesten, en sommigen vanuit het misbruik van die vermogens erger dan de beesten.

76. Een ieder kan vanuit de niet versluerde redelijkheid zien of begrijpen dat de mensch zonder den schijn dat het van hem is, niet in eenige aandoening van het weten kan zijn, noch in eenige aandoening van het verstaan, want alle verkwikkelijke en genoeglijke, aldus het al van den wil, is vanuit de aandoening welke der liefde is; wie kan iets willen weten, en willen verstaan tenzij hij eenig genoeglijke van aandoening heeft; en wie kan dat genoeglijke van aandoening hebben tenzij dat waardoor hij wordt aangedaan zooals van hem verschijnt; indien niets van hem maar alles van den ander was, dat is, indien iemand vanuit zijn aandoeningen iets ingoot in het gemoed van een ander die geen aandoeningen van weten en verstaan zooals vanuit zich zou hebben, zou hij opnemen, ja zelfs zou hij kunnen opnemen; zou hij niet zijn zooals dat wat een beest en een stronk wordt genoemd? Daaruit kan duidelijk vaststaan dat hoewel alle dingen invloeiën welke de mensch doorvat en vandaar denkt en weet, en volgens de doorvatting wil en doet, het nochtans van des Heeren Goddelijke Voorzienigheid is dat het verschijne zooals des menschen, want, zooals gezegd is, anders zou de mensch niets opnemen, aldus niet met eenig inzicht en wijsheid begiftigd kunnen worden. Het is bekend dat al het goede en ware niet des menschen is, maar des Heeren is, en dat het evenwel den mensch zooals van hem verschijnt, en omdat al het goede en ware aldus verschijnt, verschijnen ook alle dingen der Kerk en des Hemels, deswege alle dingen der liefde en der wijsheid, voorts der naastenliefde en des geloofs, aldus; en evenwel is niets ervan des menschen; die dingen opnemen uit den Heer kan niemand tenzij het hem toeschijnt die dingen zooals uit zich te doorvatten. Vanuit deze dingen kan de waarheid van deze zaak vaststaan, dat al wat de mensch vanuit het vrije doet, hetzij het der rede is dan wel niet der rede, als het slechts volgens de rede van hem is, hem toeschijnt alsof het van hem was.

77. Wie kan niet vanuit zijn vermogen hetwelk de redelijkheid wordt genoemd, verstaan dat dit of dat goede nuttig is voor het algemeen, en dat dit of dat booze schadelijk is voor het algemeen, zooals dat de gerechtigheid, de oprechtheid, en de kuischheid van het huwelijc nuttig zijn voor het algemeen, en dat de ongerechtigheid, de onoprechtheid, en de hoererij met de echtgenooten. van anderen schadelijk zijn voor het algemeen; bijgevolg dat deze booze dingen in zich nadeelen zijn, en dat die goede dingen in zich voordeelen zijn. Wie kan derhalve die dingen niet van zijn rede maken als hij slechts wil; hij heeft redelijkheid, en hij heeft vrijheid; en voor zooveel ontbloomt zich de redelijkheid en de vrijheid van hem, verschijnt zij, regelt zij en geeft te doorvatten en te kunnen, als hij deze booze dingen bij zich deswege

schuwt, en voor zooveel als hij dit doet, voor zooveel beschouwt hij die goede dingen als een vriend de vrienden. Vanuit deze dingen kan daarna de mensch vanuit zijn vermogen hetwelk de redelijkheid wordt genoemd, besluiten tot de goede dingen welke nuttig zijn voor het algemeen in de geestelijke wereld, en tot de booze dingen welke daar schadelijk zijn, indien hij slechts voor de booze dingen de zonden doorvat, en voor de goede dingen de werken der naastenliefde; dit eveneens kan de mensch van zijn rede maken, als hij slechts wil, aangezien hij redelijkheid en de vrijheid heeft, en voor zooveel ontblooten zich de redelijkheid en de vrijheid van hem, verschijnen zij, regelen zij, en geven zij te doorvatten en te kunnen, als hij die booze dingen als zonden schuwt, en voor zooveel als hij dit doet, voor zooveel beschouwt hij de goede dingen der naastenliefde als de naaste den naaste vanuit de liefde van weerskanten. Omdat nu de Heer ter wille van de opneming en de verbinding wil dat al wat de mensch vrij doet volgens de rede, hem toeschijnt alsof het van hein was, en dit volgens de rede zelf is, volgt dat de mensch vanuit de rede, omdat het de eeuwige gelukzaligheid van hem is, kan willen, en vanuit de verbeden Goddelijke macht des Heeren hetzelfde doen.

78. III. *Dat al wat de mensch vanuit het vrije volgens zijn denking doet, hem wordt toegeëigend zooals van hem, en aanblijft;* de oorzaak is omdat het eigene van den mensch en het vrije van hem één maken; het eigene van den mensch is van het leven van hem, en hetgeen de mensch vanuit het leven doet, dit doet hij vanuit het vrije; voorts is het eigene van den mensch hetgeen van de liefde van hem is, want de liefde is het leven van een ieder, en hetgeen de mensch vanuit de liefde zijns levens doet, dit doet hij vanuit het vrije. Dat de mensch vanuit het vrije handelt volgens de denking, heeft deze oorzaak dat iemand dat wat van het leven of de liefde van hem is, eveneens denkt en met de denking bevestigt; en wanneer het bevestigt is, dan doet hij het vanuit het vrije volgens de denking; want al wat de mensch doet, doet hij vanuit den wil door het verstand; en het vrije is des wils, en de denking is des verstands. Ook kan de mensch vanuit het vrije tegen de rede handelen, voorts vanuit het niet vrije volgens de rede; maar deze dingen worden den mensch niet toegeëigend; zij zijn slechts van den mond en van het lichaam van hem, en niet van den geest of van het hart van hem; doch de dingen welke van den geest en van het hart van hem zijn, worden, als zij ook van den mond en van het lichaam worden, den mensch toegeëigend. Dat het zoo is, kan door vele dingen worden toegelicht, maar dit is hier niet op zijn plaats. Onder den mensch toegeëigend worden, wordt verstaan het leven van hem binnentreden en van het leven van hem worden, bijgevolg het eigene van hem worden. Dat

echter niet iets het eigene van den mensch is, maar dat hem toeschijnt alsof het het is, zal in de volgende dingen worden gezien. Hier alleen, dat al het goede hetwelk de mensch vanuit het vrije volgens de rede doet, hem wordt toegeëigend zooals het zijne, omdat het hem in het denken, willen, spreken, en doen, toeschijnt zooals het zijne, alhoewel het goede niet des menschen is, maar des Heeren bij den mensch is; men zie boven n. 76. Hoe echter het booze den mensch wordt toegeëigend, zal in het desbetreffende artikel worden gezien.

79. Gezegd wordt dat hetgeen de mensch vanuit het vrije volgens zijn denking doet, ook aanblijft; want niets hoegenaamd hetgeen de mensch zich heeft toegeëigend, kan ontworteld worden, het is immers van de liefde en tegelijk van de rede van hem geworden, of van den wil en tegelijk van het verstand van hem, en vandaar van het leven van hem. Dit kan weliswaar verwijderd, maar nochtans niet uitgeworpen worden; en wanneer het wordt verwijderd, wordt het overgebracht zooals uit het centrum tot de peripherieën, en daar verwijlt het. Dit wordt daaronder verstaan dat het aanblijft. Als bij voorbeeld, indien de mensch in de knapen- en jongelingsjaren zich eenig booze heeft toegeëigend door het te doen vanuit het verkwikkelijke der liefde ervan, zooals indien hij bedrogen, gelasterd, wraak genomen, gehoereerd heeft, dan heeft hij, omdat hij vanuit het vrije volgens de denking die dingen heeft gedaan, zich die ook toegeëigend; doch indien hij daarna boete doet, die dingen schuwet en die aanmerkt als zonden welke te verafschuwen zijn, en zoo ervan aflaaf vanuit het vrije volgens de rede, dan worden hem de goede dingen toegeëigend waaraan die booze dingen zijn tegenovergesteld; deze goede dingen maken dan het centrum, en zij verwijderen de booze dingen naar de peripherieën, verder en verder volgens de afkeering en de verafschuwing ervan; doch nochtans kunnen die dingen niet zoo worden uitgeworpen dat ervan gezegd kan worden dat zij zijn uitgeroeid; maar nochtans kunnen zij door die verwijdering zooals uitgeroeid verschijnen; hetgeen daardoor geschiedt dat de mensch uit den Heer wordt afgehouden van de booze dingen, en gehouden in de goede dingen. Aldus geschiedt met elk erfbooze, en evenzoo met elk daadwerkelijk booze van den mensch. Dit heb ik eveneens bewezen gezien door ondervinding bij eenigen in den Hemel, die omdat zij uit den Heer in het goede werden gehouden, zich zonder booze dingen achtten; maar opdat zij van het goede waarin zij waren, niet zouden gelooven dat het hun eigen goede was, werden zij vanuit den Hemel nedergelaten, en teruggebracht in hun bone dingen totdat zij erkenden dat zij in de booze dingen waren uit zich, maar in de goede dingen uit den Heer; na welke erkenning zij in den

Hemel werden teruggeleid. Men wete dus dat die goede dingen den mensch niet anders worden toegeëigend dan dat zij bestendig des Heeren zijn bij den mensch, en dat voor zooveel als de mensch dit erkent, voor evenzooveel de Heer geeft dat het goede den mensch toeschijne zooals van hem, dat is, dat het den mensch toeschijne den naaste lief te hebben of naastenliefde te hebben zooals uit zich, te gelooven of geloof te hebben zooals uit zich, het goede te doen en het ware te verstaan, aldus wijs te zijn zooals uit zich; vanuit welke dingen hij verlicht zijnde kan zien hoedanig hij is en hoe sterk de schijn is waarin de Heer wil dat de mensch zij; en dit wil de Heer ter wille van zijn zaliging, want niemand kan zonder dien schijn gezaligd worden. Aangaande deze dingen zie men ook hetgeen boven in n. 42 tot 45 is getoond.

80. Niet wordt den mensch iets toegeëigend wat hij alleen denkt, zelfs ook niet wat hij denkt te willen, tenzij hij het tegelijk voor zooveel wil dat hij ook, als de gelegenheid wordt gegeven, dat doet; de oorzaak is omdat de mensch als hij dat daarna doet, het vanuit den wil door het verstand, of vanuit de aandoening van den wil door de denking van het verstand doet. Zoolang het echter van de denking alleen is, kan het niet worden toegeëigend, omdat het verstand zich niet verbindt met den wil, of niet de denking van het verstand met de aandoening van den wil, maar de wil en de aandoening van dezen verbindt zich met het verstand en de denking ervan, zooals met vele dingen is getoond in de Verhandeling over DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID, in het vijfde deel. Dit wordt verstaan onder deze woorden des Heeren: *“Niet wat in den mond ingaat, maakt den mensch onrein, maar wat vanuit het hart door den mond uitgaat, maakt den mensch onrein”*, Matth. xv: 11, 17, 18, 19; onder den mond wordt in den geestelijken zin de denking verstaan, aangezien de denking spreekt door den mond; en onder het hart wordt in dien zin verstaan de aandoening welke der liefde is; indien de mensch vanuit deze denkt en spreekt, dan maakt hij zich onrein; door het hart wordt ook aangeduid de aandoening welke der liefde of des wils is, en door den mond de denking welke des verstands is, bij Lukas, Hfdst. vi: 45.

81. De booze dingen welke de mensch geoorloofd acht, hoewel hij ze niet doet, worden hem ook toegeëigend, want het geoorloofde in de denking is vanuit den wil, er is immers instemming; en daarom, wanneer de mensch eenig boozegeoorloofd acht, slaakt hij den inwendigen band daarvoor, en wordt hij er alleen van afgehouden dat te doen door de uitwendige banden, welke de vreezen zijn; en omdat de geest des menschen dat booze begunstigt, doet hij het derhalve vanuit het geoorloofde, de uitwendige banden verwijderd

zijnde; en ondertusschen doet hij het in zijn geest aanhoudend. Maar hierover zie men in de LEER DES LEVENS VOOR NOVA HIEROSOLYMA, n. 108 tot 113.

82. *IV. Dat de mensch door die beide vermogens uit den Heer wordt hervormd en wederverwekt; en dat hij zonder die niet hervormd en wederverwekt kan worden.* De Heer leert dat tenzij iemand opnieuw wordt verwekt, hij het koninkrijk Gods niet kan zien, Joh. III: 3, 5, 7; maar wat opnieuw verwekt of wederverwekt worden is, is weinigen bekend. De oorzaak is omdat niet bekend was wat de liefde en de naastenliefde is, en vandaar ook niet wat het geloof is, want wie niet weet wat de liefde en de naastenliefde is, kan niet weten wat het geloof is, aangezien de naastenliefde en het geloof één maken, zooals het goede en het ware, en zooals de aandoening welke des wils is, en de denking welke des verstands is; over welke vereeniging in de Verhandeling over DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID n. 427 tot 431. Voorts in de LEER VAN NOVA HIEROSOLYMA [AANGAANDE HET GELOOF] n. 13 tot 24. Doch men zie boven n. 3 tot 20.

83. De oorzaak dat niemand in het koninkrijk Gods kan komen tenzij hij opnieuw is verwekt, is omdat de mensch vanuit het erfelijke uit de ouders wordt geboren in booze dingen van elk geslacht, met het vermogen dat hij door de verwijdering van die booze dingen geestelijk kan worden, en hij tenzij hij geestelijk wordt, niet in den Hemel kan komen; van natuurlijk geestelijk worden, is wedergeboren of wederverwekt worden. Opdat men echter wete hoe de mensch wordt wederverwekt, moeten deze drie dingen in aanmerking worden genomen: hoedanig zijn eerste staat is, welke de staat der verdoemenis is; hoedanig zijn tweede staat is, welke de staat der hervorming is; en hoedanig zijn derde staat is, welke de staat der wederverwekking is. *De eerste staat des menschen, welke de staat der verdoemenis is*, heeft ieder mensch vanuit het erfelijke uit de ouders; de mensch wordt immers daaruit geboren in de liefde van zich en in de liefde van de wereld, en vanuit deze als bronnen in booze dingen van elk geslacht; de verkwikkelijke dingen van die liefde zijn het vanuit welke hij wordt geleid, en de verkwikkelijke dingen maken dat hij niet weet dat hij in de booze dingen is; elk verkwikkelijke der liefde immers wordt niet anders gevoeld dan zooals het goede; en daarom ook weet de mensch tenzij hij wordt wederverwekt, niet anders dan dat zich en de wereld liefhebben boven alle dingen, het goede zelf is, en dat heerschen over allen, en de schatten van alle anderen bezitten, het hoogste goede is. Daaruit ook is al het booze, want hij beschouwt geen ander vanuit liefde dan zich alleen, en indien hij een ander vanuit liefde beschouwt, is het zooals de duivel den duivel, en zooals de dief den dief, wanneer zij één handelen. Zij die deze

liefden en de daaruit opwellende booze dingen, vanuit het verkwikkelijke ervan bij zich bevestigen, blijven natuurlijk en worden lichamelijk zinlijk; en in de eigenlijke denking, welke van hun geest is, zijn zij waanzinnig; maar toch kunnen zij, zoolang zij in de wereld zijn, redelijk en wijs spreken en handelen; zij zijn immers menschen, en vandaar hebben zij redelijkheid en vrijheid, maar zij doen dat eveneens vanuit de liefde van zich en van de wereld. Dezen kunnen na den dood, wanneer zij geesten worden, niet een ander verkwikkelijke hebben dan dat hetwelk zij in hun geest hebben gehad in de wereld, en dat verkwikkelijke is het verkwikkelijke der helse liefde, hetwelk wordt verkeerd in het onverkwikkelijke, het pijnlijke, en het afgrijselijke, hetwelk in het Woord wordt verstaan onder de marteling en het helse vuur. Uit deze dingen blijkt dat de eerste staat des menschen de staat der verdoemenis is; en dat diegenen daarin zijn die zich niet laten wederverwekken. *De tweede staat des menschen, welke de staat der hervorming is*, is wanneer de mensch aanvangt te denken over den Hemel vanuit de vreugde daar, en zoo over God, uit Wien voor hem de vreugde des Hemels is; maar dit denkt hij eerst vanuit het verkwikkelijke der liefde van zich; de vreugde des Hemels is voor hem dat verkwikkelijke; maar zoolang het verkwikkelijke van die liefde te zamen met de verkwikkelijke dingen der daaruit opwellende booze dingen regeert, kan hij niet iets anders verstaan dan dat tot den Hemel komen is gebeden uitstorten, predikingen toeluisteren, het Heilig Avondmaal houden, den armen geven, den behoeftigen bijstaan, tempels bekostigen, bijdragen aan gasthuizen, en andere dergelijke dingen; de mensch in dien staat weet ook niet anders dan dat alleen die dingen denken welke de godsdienst leert, zaligt, hetzij het dat is wat geloof wordt genoemd, hetzij dat wat geloof en naastenliefde wordt genoemd. Dat hij niet anders verstaat dan dat die dingen denken zaligt, is omdat hij in het geheel niet denkt over de booze dingen in welker verkwikkelijke dingen hij is; en zoolang de verkwikkelijke dingen ervan aanblijven, blijven ook de booze dingen aan; de verkwikkelijke dingen ervan zijn vanuit de begeerigheid ervan, welke aanhoudend die dingen aanblaast, en ze eveneens voortbrengt, als niet een of andere vrees afhoudt. Zoolang de booze dingen in de begeerigheden der liefde ervan en daaruit in de verkwikkelijke dingen blijven, is er niet eenig geloof, naastenliefde, vroomheid, eeredienst, tenzij alleen in de uitwendige dingen welke voor de wereld verschijnen alsof zij zijn, maar nochtans zijn zij niet. Zij kunnen worden vergeleken bij wateren welke uitvloeien van een onzuivere bron, welke niet gedronken kunnen worden. Zoolang de mensch zoodanig is dat hij over den Hemel en over God denkt vanuit godsdienst, en

in het geheel niet over de booze dingen als zonden, is hij nog in den eersten staat. Doch hij komt in den tweeden staat of dien der hervorming, als hij aanvangt te denken dat de zonde is, en nog meer dat dit en dat zonde is, en wanneer hij dit een tijd lang bij zich uitvorscht, en dit niet wil. *De derde staat des menschen, welke de staat der wederverwekking is*, sluit zich bij den vorigen staat aan en zet hem voort; hij zet in wanneer de mensch aflaaf van de booze dingen als zonden, en hij schrijdt voort naar gelang hij ze schuwte, en hij wordt vervolmaakt naar gelang hij daartegen strijdt; en naar gelang hij dan overwint vanuit den Heer, is hij wederverwekt. Bij hem die wordt wederverwekt, wordt de orde des levens omgekeerd; hij wordt van natuurlijk geestelijk, want het natuurlijke gescheiden van het geestelijke is tegen de orde, en het geestelijke is volgens de orde; en daarom handelt de wederverwekte mensch vanuit de naastenliefde, en hij maakt datgene zijns geloofs hetwelk van de naastenliefde van hem is. Maar nochtans wordt hij niet méér geestelijk dan voor zooveel hij in de ware dingen is; want elk mensch wordt door de ware dingen, en door het leven dienvolgens, wederverwekt; door de ware dingen immers weet hij het leven, en door het leven doet hij ze; aldus verbindt hij het goede en het ware, hetwelk het geestelijk huwelijk is, waarin de Hemel is.

85. Dat de mensch door die beide vermogens, welke de redelijkheid en de vrijheid worden genoemd, wordt hervormd en wederverwekt, en dat hij zonder die niet hervormd en wederverwekt kan worden, komt omdat hij door de redelijkheid kan verstaan en weten wat het booze en wat het goede is, en vandaar wat het valsche en het ware; en door de vrijheid kan hij datgene willen wat hij verstaat en weet. Maar zoolang het verkwikkelijke der liefde van het booze regeert, kan hij niet vrij het goede en ware willen, en die van zijn rede maken; en daarom kan hij zich die niet toeëigenen; want, als boven werd getoond, die dingen welke de mensch vanuit het vrije volgens de rede doet, worden hem toegeëigend als van hem, en indien zij niet worden toegeëigend als van hem, wordt de mensch niet hervormd en wederverwekt. En dan eerst handelt hij vanuit het verkwikkelijke der liefde van het goede en ware, wanneer het verkwikkelijke der liefde van het booze en valsche verwijderd is; want twee aan elkander tegenovergestelde verkwikkelijken van liefde komen niet tegelijk voor; vanuit het verkwikkelijke der liefde handelen, is vanuit het vrije; en omdat de rede de liefde begunstigt, is het ook volgens de rede.

86. Omdat zoowel de booze als de goede mensch de redelijkheid en de vrijheid heeft, kan zoowel de booze als de goede het ware verstaan en het goede doen, maar de booze kan het niet vanuit het vrije volgens de rede, de goede echter kan het, omdat de booze is in het verkwikkelijke der liefde van

het booze, de goede echter in het verkwikkeljke der liefde van het goede; en daarom worden het ware hetwelk de booze mensch verstaat en het goede hetwelk hij doet, hem niet toegeëigend, maar zij worden den goeden mensch toegeëigend; en zonder de toeëigening hiervan alsof het van hem was, is er geen hervorming en wederverwekking; immers, de booze dingen met de valsche dingen zijn bij de boozen zooals in het centrum, en de goede dingen met de ware dingen in de peripherieën; doch de goede dingen met de ware dingen zijn bij de goeden in het centrum, en de booze dingen met de valsche dingen in de peripherieën; en beiderzijds storten zich die dingen welke in het centrum zijn, uit tot aan de peripherieën, zooals uit het vuur in het centrum de warmte, en uit het ijs in het centrum de koude; aldus worden de goede dingen in de peripherieën bij de boozen bezoedeld uit de booze dingen van het centrum, en de booze dingen in de peripherieën bij de goeden worden verzacht uit de goede dingen van het centrum. Hetgeen de oorzaak is dat de booze dingen den wederverwekte niet verdoemen, en de goede dingen den niet wederverwekte niet zaligen.

87. *v. Dat de mensch door middel van die beide vermogens voor zooveel hervormd en wederverwekt kan worden, als hij door die daartoe geleid kan worden te erkennen dat al het ware en goede hetwelk hij denkt en doet, uit den Heer is, en niet uit hemzelf.* Wat de hervorming en wat de wederverwekking is, is vlak boven gezegd, voorts dat de mensch door die beide vermogens, welke de redeljkheid en de vrijheid zijn, wordt hervormd en wederverwekt. En omdat dit daardoor geschiedt, zullen derhalve daarover nog eenige dingen worden gezegd. De mensch heeft vanuit de redeljkheid dat hij kan verstaan, en vanuit de vrijheid dat hij kan willen, het eene en het andere zooals uit zich; doch vanuit het vrije het goede kunnen willen en daaruit volgens de rede hetzelfde doen, kan niet dan alleen de wederverwekte. De booze kan alleen vanuit het vrije het booze willen en volgens de denking, welke hij door bevestigingen zooals der rede maakt, hetzelfde doen; het booze immers kan evenzeer bevestigd worden als het goede, maar het booze door begoochelingen en schijnen, welke, als zij bevestigd worden, valsche dingen worden; en wanneer het bevestigd is, schijnt het als het ware van de rede te zijn.

88. Ieder die eenige denking vanuit het innerlijk verstand heeft, kan zien dat kunnen willen en kunnen verstaan niet is uit den mensch maar uit Hem die het kunnen zelf heeft, dat is, die het Kunnen heeft in zijn wezen. Denk slechts vanwaar het kunnen is; is het niet uit Hem die hetzelfde heeft in zijn macht zelf, dat is, die hetzelfde heeft in Hemzelf, en zoo uit Hemzelf; en daarom is kunnen in zich Goddeljk. Tot alle kunnen moet gelegenheid zijn,

welke gegeven moet worden, en zoo de bepaling uit iets dat innerlijker of hooger is dan zichzelf; het oog kan niet zien uit zich, noch het oor hooren uit zich, en ook niet de mond spreken uit zich, of de hand doen uit zich; de gelegenheid en vandaar de bepaling moet uit het gemoed zijn; noch kan het gemoed dit of dat denken en willen uit zich, tenzij er iets innerlijkers of hoogers is hetwelk het gemoed tot hetzelfde bepaalt; iets dergelijks is het geval met het kunnen verstaan en kunnen willen; deze kunnen er niet zijn uit een ander dan uit Hem die in zich kan willen en kan verstaan; waaruit blijkt dat die beide vermogens welke de redelijkheid en de vrijheid worden genoemd, uit den Heer zijn, en niet uit den mensch; en omdat zij uit den Heer zijn, volgt dat de mensch niets, wat dan ook, wil uit zich, en verstaat uit zich, maar slechts zooals uit zich. Dat het zoo is, kan een ieder bij zichzelf bevestigen die weet en gelooft dat de wil van elk goede, en het verstand van elk ware, is uit den Heer, en niet uit den mensch. Dat *de mensch niet iets kan nemen uit zich, en niet iets doen uit zich*, leert het Woord bij Johannes, Hfdst. III: 27, Hfdst. xv: 5.

89. Omdat nu alle willen is vanuit de liefde, en alle verstaan is vanuit de wijsheid, volgt dat kunnen willen is vanuit de Goddelijke Liefde, en kunnen verstaan is vanuit de Goddelijke Wijsheid, aldus het eene en het andere vanuit den Heer, die de Goddelijke Liefde zelf en de Goddelijke Wijsheid zelf is. Daaruit vloeit voort dat vanuit het vrije volgens de rede handelen niet ergens anders vandaan is. Ieder handelt volgens de rede, omdat het vrije evenals de liefde niet gescheiden kan worden van het willen; maar bij den mensch is er een innerlijk willen en een uiterlijk willen, en hij kan handelen volgens het uiterlijke, en niet tegelijk volgens het innerlijke; aldus handelt de huichelaar en de vleier; en nochtans is het uiterlijk willen vanuit het vrije, omdat het is vanuit de liefde van anders te schijnen dan men is, of vanuit de liefde van eenig booze hetwelk men vanuit de liefde van den innerlijken wil beoogt; maar, als boven is gezegd, de booze kan vanuit het vrije volgens zijn rede niet dan het booze doen, niet echter kan hij vanuit het vrije volgens de rede het goede doen; weliswaar kan hij dit doen, maar niet vanuit het innerlijk vrije, hetwelk het eigen vrije van hem is, vanuit hetwelk het uiterlijk vrije trekt dat het niet goed is.

90. Gezegd wordt dat de mensch voor zooveel hervormd en wederverwekt kan worden als hij door de beide vermogens daartoe geleid kan worden te erkennen dat al het goede en al het ware hetwelk hij denkt en doet, uit den Heer is, en niet uit hemzelf. Dat de mensch hetzelfde niet kan erkennen dan alleen door die beide vermogens, komt omdat die beide vermogens

uit den Heer zijn, en des Heeren zijn bij den mensch, zooals blijkt uit het bovengezegde; en daarom volgt dat de mensch hetzelve niet kan doen uit zich, maar uit den Heer; doch nochtans kan hij zooals uit zich; dit geeft de Heer aan een ieder; zij het ook dat hij gelooft dat het uit hemzelf is, hij zal nochtans, als hij wijs is, erkennen dat het niet uit hemzelf is; anders is het ware hetwelk hij denkt, en het goede hetwelk hij doet, niet het ware en het goede in zich, de mensch immers is daarin, en niet de Heer daarin; en het goede waarin de mensch is, is, indien het geschiedt ter wille van het heil, het op de verdienste gericht goede, doch het goede waarin de Heer is, is niet op de verdienste gericht.

91. Dat echter de erkenning des Heeren, en dat de erkenning dat al het goede en ware uit Hem is, maakt dat de mensch wordt hervormd en wederverwekt, is hetgeen weinigen met het verstand kunnen zien, want gedacht kan worden: Wat doet die erkenning, daar toch de Heer almachtig is en het heil van allen wil, en vandaar dat Hij kan en wil, als Hij slechts tot barmhartigheid wordt bewogen. Maar aldus denken is niet vanuit den Heer, aldus ook niet vanuit het innerlijk gezicht des verstands, dat is, vanuit eenige verlichting. En daarom zal wat de erkenning werkt, hier in het kort worden gezegd. In de geestelijke wereld, waar de ruimten slechts schijnbaarheden zijn, maakt de wijsheid de tegenwoordigheid, en maakt de liefde de verbinding; en omgekeerd. Er is erkenning des Heeren vanuit de wijsheid, en er is erkenning des Heeren vanuit de liefde; erkenning des Heeren vanuit de wijsheid, welke in zich geschouwd, alleen erkentenis is, is er vanuit de Leer; en erkenning des Heeren vanuit de liefde is er vanuit het leven dienvolgens; deze geeft verbinding, gene echter tegenwoordigheid. Hetgeen de oorzaak is dat zij die de Leer aangaande den Heer verwerpen, zich van Hem verwijderen; en omdat zij ook het leven verwerpen, scheiden zij zich van Hem. Doch zij die niet de Leer verwerpen, maar het leven, zijn tegenwoordig, maar nochtans gescheiden. Zij zijn zooals vrienden die onderling een gesprek voeren, maar elkander niet wederzijds liefhebben; en zij zijn zooals twee waarvan de een evenals een vriend met den ander spreekt, maar evenals een vijand hem haat. Dat het zoo is, is ook uit de algemeene idee bekend dat wie goed leert en goed leeft, wordt gezaligd, niet echter wie goed leert en boos leeft; voorts dat wie God niet erkent, niet gezaligd kan worden. Hieruit blijkt hoedanige godsdienst het is te denken aangaande den Heer vanuit het geloof, zooals het genoemd wordt, en niet iets te doen vanuit de naastenliefde; en daarom zegt de Heer: *“Wat noemt gij Mij Heer, Heer, en doet niet de dingen welke Ik zeg. Een iegelijk die tot Mij komt, en Mijne woorden hoort, en die doet, is gelijk een mensch die een huis bouwde,*

en hij stelde het fundament op eene rots. Wie echter hoort en niet doet, is gelijk een mensch die een huis bouwt op den grond zonder fundament”, Lukas VI: 46 tot 49.

92. VI. *Dat de verbinding van den Heer met den mensch, en de wederkeerige van den mensch met den Heer, door die beide vermogens geschiedt.* De verbinding met den Heer en de wederverwekking zijn één, want voor zooveel als iemand met den Heer is verbonden, voor zooveel is hij wederverwekt. En daarom kan alles wat boven is gezegd over de wederverwekking, gezegd worden over de verbinding, en hetgeen hier gezegd wordt over de verbinding, kan gezegd worden over de wederverwekking. Dat er verbinding van den Heer met den mensch is, en een wederkeerige van den mensch met den Heer, leert de Heer zelf bij Johannes: “*Blijft in Mij, ook Ik in u; wie in Mij blijft en Ik in hem, deze draagt veel vrucht*”, xv: 4, 5; “*In dien dag zult gij bekennen dat gij in Mij en Ik in u*”, xiv: 20. Ieder kan vanuit de rede alleen zien dat er niet eenige verbinding van de animi is tenzij zij ook wederkeerig is, en dat het wederkeerige verbindt; indien iemand den ander liefheeft en niet op zijn beurt wordt geliefd, dan treedt naar gelang de een toetreedt, de ander terug; doch indien hij op zijn beurt wordt geliefd, dan treedt naar gelang de een toetreedt, ook de ander toe, en geschiedt verbinding; de liefde wil ook geliefd worden, dit is haar ingeënt; en voor zooveel als zij wordt wedergeliefd, voor zooveel is zij in zich en in haar verkwikkelijke. Hieruit blijkt dat indien de Heer alleen den mensch liefheeft en niet op Zijn beurt door den mensch zou worden geliefd, de Heer zou toetreden, en de mensch zou terugtreden; aldus zou de Heer aanhoudend met den mensch willen samenkomen en tot hem inschrijden; en de mensch zou zich achterwaarts keeren en heengaan; met hen die in de hel zijn, is het aldus, doch met hen die in den Hemel zijn, is de wederzijdsche verbinding. Aangezien de Heer de verbinding met den mensch wil om diens zaliging, heeft Hij ook daarin voorzien dat bij den mensch het wederkeerige zij; het wederkeerige bij den mensch is, dat het goede hetwelk hij vanuit het vrije wil en doet, en het ware hetwelk hij vanuit dat willen volgens de rede denkt en spreekt, schijnt alsof het uit hem was; en dat dat goede in den wil van hem, en dat ware in het verstand van hem, schijnt alsof het van hem was; ja zelfs schijnen die dingen den mensch toe alsof zij vanuit hemzelf en alsof zij van hem zijn, geheel en al alsof zij van hem waren; er is niet eenig onderscheid; let op of iemand met elken zin anders doorvat; over dien schijn zooals uit zich, zie men boven n. 74 tot 77; en over de toeëigning alsof het van hem was, n. 78 tot 81. Het verschil is alleen dat de mensch moet erkennen dat hij niet vanuit zich het goede doet, en het ware denkt, maar uit

den Heer; en vandaar dat het goede hetwelk hij doet, en het ware hetwelk hij denkt, niet van hem is. Aldus denken, vanuit eenige liefde des wils, omdat het de waarheid is, maakt de verbinding; want zoo schouwt de mensch den Heer aan, en schouwt de Heer den mensch aan.

93. Hoedanig het onderscheid is tusschen hen die gelooven dat al het goede uit den Heer is, en die gelooven dat het goede uit henzelf is, werd in de geestelijke wereld zoowel te hooren als te zien gegeven. Zij die gelooven dat het goede uit den Heer is, keeren het aangezicht tot Hem, en nemen het verkwikkelijke en gezegende van het goede op; doch zij die gelooven dat het goede uit henzelf is, beschouwen zichzelf, en denken bij zich dat zij verdienstelijk zijn; en omdat zij zichzelf beschouwen, kunnen zij niet anders dan het verkwikkelijke van hun goede doorvatten, hetgeen niet het verkwikkelijke van het goede is, maar het verkwikkelijke van het booze; want het eigene des menschen is het booze, en het verkwikkelijke van het booze doorvat als het goede, is de hel. Zij die het goede hebben gedaan, en hebben geloofd dat het uit henzelf was, vermengen zich, indien zij na den dood dat ware niet opnemen dat al het goede uit den Heer is, met de helsche geniën, en zij maken ten slotte één met hen. Doch zij die dat ware opnemen, worden hervormd; maar niet anderen nemen op dan zij die geschouwd hebben tot God in hun leven; schouwen tot God in zijn leven, is niet iets anders dan de booze dingen als zonden schuwen.

94. De verbinding van den Heer met den mensch en de wederkeerige van den mensch met den Heer geschiedt door den naaste lief te hebben zooals zichzelf, en den Heer lief te hebben boven alle dingen. Den naaste liefhebben zooals zichzelf is niet iets anders dan niet onoprecht en ongerecht met hem handelen, niet haten en van wraak blaken tegen hem, hem niet lasteren en schandvlekken, niet echtbreken met de echtgenooten van hem, en andere dergelijke dingen niet tegen hem doen. Wie kan niet zien dat zij die zulke dingen doen, niet den naaste zooals zichzelf liefhebben; doch zij die zulke dingen niet doen omdat zij booze dingen tegen den naaste zijn, en tegelijk zonden tegen den Heer, handelen oprecht, gerecht, vriendschappelijk, getrouw met den naaste; en omdat de Heer evenzoo doet, geschiedt de wederkeerige verbinding; en wanneer de verbinding wederkeerig is, dan doet de mensch al wat hij den naaste doet, uit den Heer, en al wat de mensch uit den Heer doet, is het goede; en dan is de naaste voor hem niet de persoon, maar het goede in de persoon. Den Heer boven alle dingen liefhebben, is niet iets anders dan niet het booze doen aan het Woord, omdat in het Woord de Heer is, noch het booze doen aan de heilige dingen der Kerk, omdat in de heilige dingen der Kerk de Heer is; noch het booze doen aan iemands ziel, omdat de ziel

van een ieder in de hand des Heeren is; zij die deze booze dingen schuwen zooals buitensporige zonden, hebben den Heer lief boven alle dingen. Maar dit kunnen geen anderen dan zij die den naaste liefhebben zooals zichzelf; het zijn immers verbonden dingen.

95. Aangezien er verbinding is van den Heer met den mensch, en van den mensch met den Heer, zijn er derhalve twee tafelen der wet, de eene voor den Heer, en de andere voor den mensch. Voor zooveel als de mensch zooals vanuit zich de wetten van zijn tafel doet, voor zooveel geeft de Heer dat hij de wetten van de tafel van Hemzelf doet. Doch de mensch die niet de wetten van zijn tafel doet, welke alle betrekking hebben op de liefde van den naaste, kan niet de wetten van de tafel des Heeren doen, welke alle betrekking hebben op de liefde van den Heer. Hoe kan een moordenaar, een dief, een echtbreker, en een valsche getuige den Heer liefhebben; dicteert de rede niet dat zoodanig zijn en God liefhebben, tegenstrijdig is; is niet de duivel zoodanig; kan hij anders dan God haten. Doch wanneer de mensch moorden, echtbreuken, diefstallen, en valsche getuigenissen verafschuwt als helsche dingen, dan kan hij het, want dan keert hij het aangezicht af van den duivel tot den Heer, en wanneer hij het aangezicht tot den Heer keert, wordt hem de liefde en de wijsheid gegeven; deze treden den mensch binnen door het aangezicht, en niet door zijn nek. Omdat zoo en niet anders de verbinding met den Heer geschiedt, werden derhalve die beide tafelen het verbond genoemd, en een verbond is tusschen twee.

96. VII. *Dat de Heer die beide vermogens bij den mensch onaangetast en als heilig in alle voortschrijding van Zijn Goddelijke Voorzienigheid bewaakt.* De oorzaken zijn dat de mensch zonder die beide vermogens niet verstand en wil zou hebben, en hij zoo geen mensch zou zijn; voorts, dat de mensch zonder die beide vermogens niet met den Heer verbonden, en zoo niet hervormd en wederverwekt zou kunnen worden; alsmede, dat de mensch zonder die beide vermogens niet de onsterfelijkheid en het eeuwige leven zou hebben. Dat het zoo is, kan vanuit de erkenenis wat de vrijheid en de redelijkheid is, welke die beide vermogens zijn, een erkenenis die gegeven werd in het voorafgaande, weliswaar worden gezien, maar niet helder, tenzij die dingen zich als conclusies voor het gezicht vertoonen, en daarom moeten zij worden toegelicht. *Dat de mensch zonder die beide vermogens niet verstand en wil zou hebben, en hij zoo geen mensch zou zijn;* niet van ergens anders vandaan immers heeft de mensch den wil dan dat hij vrij kan willen zooals vanuit zich, en vrij willen zooals vanuit zich is vanuit het vermogen hem uit den Heer aanhoudend gegeven, hetwelk de vrijheid wordt genoemd; en niet ergens

anders vandaan heeft de mensch het verstand, dan dat hij zooals vanuit zich kan verstaan of het al dan niet der rede is; en verstaan of het al dan niet der rede is, is vanuit het andere vermogen hem uit den Heer aanhoudend gegeven, hetwelk de redelijkheid wordt genoemd. Deze vermogens verbinden zich bij den mensch zooals de wil en het verstand, namelijk dat de mensch, omdat hij kan willen, ook kan verstaan, want er is geen willen zonder verstaan; verstaan is de lotgenoot of de gelijke ervan, zonder hetwelk het niet kan zijn; en daarom wordt met het vermogen hetwelk de vrijheid wordt genoemd, het vermogen gegeven hetwelk de redelijkheid wordt genoemd; indien gij zelfs het willen wegneemt van het verstaan, verstaat gij niets; en voor zooveel als gij wilt, voor zooveel kunt gij verstaan, als slechts de steunen welke de erkentissen worden genoemd, aanwezig zijn of tegelijk geopend worden, want deze zijn zooals de instrumentale dingen voor den werkmans. Gezegd wordt voor zooveel als gij wilt, kunt gij verstaan, dat is, voor zooveel als gij het verstaan liefhebt, want de wil en de liefde handelen één; dit verschijnt weliswaar als een tegenstrijdigheid, maar zoo verschijnt het aan hen die het verstaan niet liefhebben en vandaar niet willen; en zij die niet willen, zeggen dat zij niet kunnen. Wie echter niet kunnen, en wie bezwaarlijk kunnen, zal in het volgende artikel worden gezegd. Zonder bevestiging blijkt dat tenzij de mensch den wil had vanuit het vermogen hetwelk de vrijheid wordt genoemd, en het verstand vanuit het vermogen hetwelk de redelijkheid wordt genoemd, hij geen mensch zou zijn. De beesten hebben die vermogens niet; het schijnt alsof de beesten ook kunnen willen, en dat zij kunnen verstaan, maar zij kunnen het niet; het is de natuurlijke aandoening, welke in zich de begeerte is, met haar gelijke, de wetenschap, welke hen eenig en alleen leidt en drijft om te doen hetgeen zij doen; het burgerlijke en het zedelijke is weliswaar in hun wetenschap, maar zij zijn niet daarboven, omdat zij niet het geestelijke hebben, hetwelk het zedelijke te doorvatten geeft, en dat vandaar analytisch te denken. Weliswaar kan hun worden geleerd iets te doen, maar dit is alleen een natuurlijke hetwelk zich toevoegt aan de wetenschap en tegelijk aan de aandoening van hen, en wordt gereproduceerd òf door het gezicht òf door het gehoor, maar nooit der denking en te minder der rede bij hen wordt. Eenige dingen hierover zie men boven in n. 74. *Dat de mensch zonder die beide vermogens niet met den Heer verbonden, en zoo niet hervormd en wederverwekt zou kunnen worden*, werd boven getoond; want de Heer zetelt in die beide vermogens bij de menschen, zoowel de booze als de goede, en door die verbindt Hij zich met ieder mensch. Vandaar is het dat zoowel de booze als de goede kan verstaan, en vandaar heeft hij in potentie den wil

van het goede en het verstand van het ware; dat zij niet metterdaad zijn, is vanuit het misbruik van die vermogens. Dat de Heer in die vermogens bij ieder mensch zetelt, is vanuit den invloed van den wil des Heeren dat Hij wil opgenomen worden door den mensch en verblijf bij hem hebben, en hem de gelukzalige dingen des eeuwigen levens geven; deze dingen zijn van des Heeren wil, omdat zij der Goddelijke Liefde van Hein zijn. Het is deze wil des Heeren welke maakt dat het in den mensch verschijnt alsof het van hem was dat hij denkt, spreekt, wil, en doet. Dat de invloed van des Heeren wil dit werkt, kan met vele dingen vanuit de geestelijke wereld worden bevestigd. Soms immers vervult de Heer een Engel met Zijn Goddelijke derwijze dat de Engel niet anders weet dan dat hij de Heer is; op deze wijze vervuld, zijn Engelen verschenen aan Abraham, Hagar, Gideon, die zich vandaar Jehovah hebben genoemd, over wie in het Woord. Aldus kan eveneens de eene geest dermate vervuld worden door den anderen, dat hij niet beter weet of hij is de ander. Dit heb ik meermalen gezien. Ook is het in den Hemel bekend dat de Heer alle dingen werkt door willen, en dat geschiedt hetgeen Hij wil. Hieruit blijkt dat het die beide vermogens zijn waardoor de Heer zich met den mensch verbindt, en waardoor Hij maakt dat de mensch wederkeerig wordt verbonden. Hoe echter de mensch door die vermogens wederkeerig wordt verbonden, bijgevolg hoe hij door die wordt hervormd en wederverwekt, is boven gezegd, en daarover zullen beneden meer dingen worden gezegd. *Dat de mensch zonder die beide vermogens niet de onsterfelijkheid en het eeuwige leven zou hebben*, volgt uit het nu gezegde, dat door die de verbinding met den Heer is, voorts de hervorming en de wederverwekking; door de verbinding heeft de mensch de onsterfelijkheid, en door de hervorming en de wederverwekking heeft hij het eeuwige leven. En omdat door die vermogens de verbinding is van den Heer met elk mensch, zoowel met den booze als met den goede, zooals is gezegd, heeft derhalve elk mensch de onsterfelijkheid; maar die mensch heeft het eeuwige leven, dat is, het leven des Hemels, bij wien de verbinding wederkeerig is van binnensten tot laatsten. Hieruit kan men de oorzaken zien waarom de Heer die beide vermogens bij den mensch onaangetast en als heilig in alle voortschrijding Zijner Goddelijke Voorzienigheid bewaakt.

97. VIII. *Dat het derhalve der Goddelijke Voorzienigheid is dat de mensch vanuit het vrije volgens de rede handele.* Vanuit het vrije volgens de rede handelen, en vanuit de vrijheid en de redelijkheid handelen, is hetzelfde; voorts ook vanuit den wil en het verstand; doch iets anders is vanuit het vrije volgens de rede, of vanuit de vrijheid en de redelijkheid handelen, en iets anders is vanuit het

vrije zelf volgens de rede zelf, of vanuit de vrijheid zelf en de redelijkheid zelf handelen; want ook de mensch die het booze doet vanuit de liefde van het booze, en hetzelfde bij zich bevestigt, handelt weliswaar vanuit het vrije volgens de rede, maar nochtans is het vrije van hem niet in zich het vrije of het vrije zelf, doch het is het helse vrije, hetwelk in zich het slaafsche is, en de rede van hem is in zich niet de rede, maar zij is of onechte rede, of valsche, ofwel schijnbare door bevestigingen. Doch nochtans is het eene en het andere der Goddelijke Voorzienigheid; want indien het vrije van het booze te willen, en hetzelfde zooals der rede te maken door bevestigingen, den natuurlijken mensch werd afgenomen, zou de vrijheid en de redelijkheid vergaan, en tegelijk de wil en het verstand, en zou hij niet van de booze dingen afgeleid en hervormd, aldus niet met den Heer verbonden kunnen worden, en leven tot in het eeuwige. En daarom bewaakt de Heer het vrije bij den mensch zoozeer als de mensch zijn oogappel. Maar nochtans leidt de Heer door het vrije aanhoudend den mensch van de booze dingen af, en voor zooveel als Hij door het vrije kan afleiden, voor zooveel plant Hij door het vrije de goede dingen in; aldus geeft Hij achtereenvolgens in de plaats van het helse vrije het hemelsche vrije in.

98. Boven werd gezegd dat elk mensch het vermogen van willen heeft, hetwelk de vrijheid wordt genoemd, en het vermogen van verstaan, hetwelk de redelijkheid wordt genoemd; maar men moet wel weten dat die vermogens als het ware in den mensch geënt zijn, het menschelijke zelf toch is daarin. Maar zooals daareven werd gezegd, iets anders is vanuit het vrije volgens de rede handelen, en iets anders vanuit het vrije zelf volgens de rede zelf handelen; vanuit het vrije zelf volgens de rede zelf handelen geen anderen dan zij die zich hebben laten wederverwekken uit den Heer; de overigen echter handelen vanuit het vrije volgens de denking, welke zij gelijk de rede maken. Doch nochtans kan elk mensch, tenzij hij dwaas of in hoogste mate stompzinnig geboren is, tot de rede zelf, en door die tot het vrije zelf komen; maar dat hij er niet komt heeft tal van oorzaken welke in hetgeen volgt zullen opengedekt worden. Hier zal alleen worden gezegd voor wie het vrije zelf of de vrijheid zelf, en tegelijk de rede zelf of de redelijkheid zelf, niet bestaanbaar zijn, en voor wie zij er bezwaarlijk kunnen zijn. De vrijheid zelf en de redelijkheid zelf zijn niet bestaanbaar voor de dwazen vanuit geboorte; ook niet voor hen die daarna dwaas geworden zijn, zoolang zij dwaas zijn. De vrijheid zelf en de redelijkheid zelf zijn ook niet bestaanbaar voor de geboren stompzinnigen en zwaarlijvigen, en voor sommigen die zoo geworden zijn door de versuffing van den lediggang, of door een ziekelijkheid

welke de innerlijke dingen des gemoeds verdraaid of gansch en al toegesloten heeft, of door de liefde tot een beestachtig leven. De vrijheid zelf en de redelijkheid zelf zijn evenmin bestaanbaar bij diegenen in de Christelijke wereld, die gansch en al het Goddelijke des Heeren, en de heiligheid des Woords ontkennen, en de ontkenning bij zich tot aan het einde des levens bevestigd hebben vastgehouden; dit immers wordt verstaan onder de zonde tegen den Heiligen Geest, welke niet wordt vergeven in deze eeuw, noch in de toekomstige, Matth. XII: 31, 32. De vrijheid zelf en de redelijkheid zelf zijn ook niet bestaanbaar bij hen die alle dingen aan de natuur, en niets aan het Goddelijke toeschrijven, en hetzelfde door redeneeringen vanuit de zichtbare dingen tot hun geloof hebben gemaakt; dezen immers zijn atheïsten. De vrijheid zelf en de redelijkheid zelf kunnen er bezwaarlijk zijn bij hen die zich zeer in valsche dingen van godsdienst hebben bevestigd, aangezien de bevestiger van het valsche een ontkenner van het ware is. Doch bij hen die zich niet bevestigd hebben, in welken godsdienst zij ook mogen zijn, kunnen ze zijn, waarover men zie hetgeen in *DE LEER VAN NOVA HIERSOLYMA OVER DE HEILIGE SCHRIFT*, n. 91 tot 97, is aangevoerd. De kleine kinderen en de knapen kunnen niet in de vrijheid zelf en in de redelijkheid zelf komen vooraleer zij den volwassen leeftijd hebben bereikt, aangezien de innerlijke dingen des gemoeds bij den mensch achtereenvolgens worden geopend; zij zijn ondertusschen zooals de zaden in een onrijpe vrucht, welke in den humus niet kunnen ontspruiten.

99. Gezegd werd dat de vrijheid zelf en de redelijkheid zelf niet bestaanbaar zijn bij hen die het Goddelijke des Heeren, en de heiligheid des Woords hebben ontkend; voorts bij hen die zich hebben bevestigd voor de natuur tegen het Goddelijke; en bezwaarlijk bij hen die zich met veel dingen hebben bevestigd in valsche dingen van godsdienst. Doch nochtans hebben zij allen niet die vermogens zelf verloren. Ik heb gehoord dat atheïsten die duivels en satans zijn geworden, de verborgenheden der wijsheid even goed hebben verstaan als de Engelen, maar alleen wanneer zij ze hoorden van anderen; doch wanneer zij in hun denkingen terugkwamen, verstonden zij ze niet; de oorzaak was omdat zij niet hadden gewild; doch het werd hun getoond dat zij ook hadden kunnen willen indien niet de liefde en vandaar het verkwikkelijke van het booze hen had afgeleid; dit verstonden zij eveneens toen zij het hoorden, ja zelfs bevestigden zij dat zij het hadden gekund, maar dat zij het niet hadden kunnen willen, omdat zij zoo niet zouden hebben kunnen willen hetgeen zij willen, hetgeen het booze vanuit het verkwikkelijke der begeerigheid ervan was; zoodanige wonderbaarlijke dingen heb ik in de geestelijke wereld

meermalen gehoord; uit welke dingen ik ten volle ben bevestigd dat ieder mensch de vrijheid en de redelijkheid heeft; en dat ieder in de vrijheid zelf en de redelijkheid zelf kan komen, indien hij de booze dingen als zonden schuwte. Maar de volwassene die niet in de vrijheid zelf en de redelijkheid zelf komt in de wereld, kan nooit daarin komen na den dood, want dan blijft de staat des levens van hem zoodanig als hij in de wereld was geweest, tot in het eeuwige.

Dat het de wet der Goddelijke Voorzienigheid is dat de mensch zooals vanuit zich de booze dingen als zonden in den uitwendigen mensch ver wijdere, en dal zoo, niet anders, de Heer de booze dingen kan verwijderen in den inwendigen mensch, en dan tegelijk in den uitwendigen.

100. Ieder kan vanuit de rede alleen zien dat de Heer, die het Goede zelf en het Ware zelf is, niet kan binnentreden bij den mensch, tenzij de booze en de valsche dingen bij hem verwijderd zijn, want het booze is tegenovergesteld aan het goede, en het valsche is tegenovergesteld aan het ware; en twee tegenovergestelden kunnen nooit samengemengd worden, maar wanneer het eene op het andere toetreedt, ontstaat strijd, welke aanhoudt totdat het eene voor het andere de plaats ruimt, en dat wat de plaats ruimt, gaat heen, en het andere volgt op. In zoodanig tegenovergestelde zijn de Hemel en de hel, of de Heer en de duivel. Kan iemand vanuit de rede denken dat de Heer kan binnentreden waar de duivel regeert; of dat de Hemel kan zijn waar de hel is. Wie ziet niet vanuit de aan ieder gezond mensch gegeven redelijkheid dat opdat de Heer binnentrede, de duivel moet worden uitgeworpen, of opdat de Hemel binnentrede, de hel verwijderd moet worden. Die tegenoverstelling wordt verstaan onder de woorden van Abraham vanuit den Hemel tot den rijke in de hel: *“Tusschen ons en u is eene ontzaglijke kloof gevestigd, zoodat zij die willen overklimmen van hier tot u, niet kunnen, noch zij die daar zijn, tot ons overgaan”*, Lukas XVI: 26. Het booze zelf is de hel, en het goede zelf is de Hemel, of, wat hetzelfde is, het booze zelf is de duivel, en het goede zelf is de Heer; en de mensch in wien het booze regeert, is in kleinsten vorm de hel, en de mensch in wien het goede regeert, is in kleinsten vorm de Hemel. Hoe kan, aangezien het zoo is, de Hemel de hel binnentreden, wanneer tusschen die een zoo ontzaglijke kloof is gevestigd dat men niet van hier naar daar kan overgaan. Uit deze dingen volgt dat in ieder geval de hel verwijderd moet worden, opdat de Heer met den Hemel kunne binnentreden.

101. Doch velen, vooral zij die zich bevestigd hebben in het van de naastenliefde gescheiden geloof, weten niet dat zij in de hel zijn wanneer zij in de booze dingen zijn, en zij weten zelfs niet eens wat de booze dingen zijn, ter oorzaak hiervan dat zij in het geheel niet daarover denken, zeggende dat zij niet zijn onder het juk der wet, en dat alzoo de wet hen niet verdoemt; voorts dat zij, omdat zij niets kunnen bijdragen tot het heil, niet eenig booze uit zich kunnen verwijderen, en bovendien dat zij niet eenig goede kunnen doen uit zich. Dezen zijn het die nalaten te denken over het booze, en omdat zij het

nalaten, aanhoudend daarin zijn. Dat zij het zijn die onder de bokken werden verstaan door den Heer, Matth. xxv: 41 tot 46, zie men in DE LEER VAN NOVA HIEROSOLYMA AANGAANDE HET GELOOF, n. 61 tot 68, over wie in vers 41 wordt gezegd: "Gaat weg van Mij, gij vervloekten, in het eeuwige vuur, den duivel en zijnen engelen bereid". Want zij die in het geheel niet denken over de booze dingen bij zich, dat is, die zich niet onderzoeken, en daarna afdaten daarvan, kunnen niet anders dan niet weten wat het booze is, en hetzelfde dan vanuit het verkwikkelijke ervan liefhebben; want wie het niet weet, die heeft het lief, en wie nalaat daarover te denken, die is aanhoudend daarin; hij is zooals een blinde die niet ziet; want de denking ziet het goede en het booze, zooals het oog het schoone en het onschoone ziet; en in het booze is zowel hij die dat denkt en wil, als hij die gelooft dat het booze niet verschijnt voor God, en die gelooft dat het vergeven wordt indien het verschijnt; zoo immers denkt hij dat hij zonder het booze is. Indien zij zich onthouden van de booze dingen te doen, onthouden zij zich niet omdat zij zonden zijn tegen God, maar omdat zij de wetten en voor hun goeden naam vreezen; maar toch doen zij die in hun geest, want het is de geest des menschen welke denkt en wil, en daarom, hetgeen de mensch in zijn geest in de wereld denkt, dit doet hij na het heengaan uit de wereld, wanneer hij een geest wordt. In de geestelijke wereld, waarin elk mensch na den dood komt, wordt niet gevraagd hoedanig uw geloof is geweest, noch hoedanig uw leer, maar wat uw leven, aldus of het zoodanig of zoodanig was; men weet immers dat hoedanig iemands leven is, zoodanig het geloof, ja zelfs de leer van hem is; het leven immers maakt zich leer, en maakt zich geloof.

102. Uit hetgeen nu gezegd is, kan vaststaan dat het de wet der Goddelijke Voorzienigheid is dat door den mensch de booze dingen verwijderd worden, zonder de verwijdering ervan immers kan de Heer niet met den mensch verbonden worden, en hem uit Zichzelf den Hemel intrekken. Maar omdat het onbekend is dat de mensch zooals uit zich de booze dingen in den uitwendigen mensch moet verwijderen, en dat tenzij de mensch het uit zich doet, de Heer de booze dingen bij hem in den inwendigen niet kan verwijderen, zullen deze dingen derhalve voor de rede in het licht ervan worden gesteld in deze orde. i. Dat elk mensch het uitwendige en het inwendige der denking heeft. ii. Dat het uitwendige van des menschen denking zoodanig in zich is als het inwendige van hem is. iii. Dat het inwendige niet gezuiverd kan worden van de begeerigheden van het booze, zoolang de booze dingen in den uitwendigen mensch niet verwijderd zijn, omdat zij verstoppen. iv. Dat de booze dingen in den uitwendigen mensch door den Heer niet verwijderd

kunnen worden dan door middel van den mensch. v. Dat derhalve de mensch de booze dingen uit den uitwendigen mensch moet verwijderen zooals uit zich. vi. Dat de Heer dan den mensch zuivert van de begeerigheden van het booze in den inwendigen mensch, en van de booze dingen zelf in den uitwendigen. vii. Dat het het continue der Goddelijke Voorzienigheid des Heeren is, dat Hij den mensch met Zich verbindt, en Zich met hem, opdat Hij hem de gelukzalige dingen des eeuwigen levens kan geven; hetgeen niet geschieden kan tenzij voor zooveel als de booze dingen met de begeerigheden ervan verwijderd zijn.

103. *i.* *Dat elk mensch het uitwendige en het inwendige der denking heeft.* Onder het uitwendige en het inwendige der denking wordt iets dergelijks verstaan als onder den uitwendigen en den inwendigen mensch, onder welken niet iets anders wordt verstaan dan het uitwendige en het inwendige des wils en des verstands; de wil en het verstand immers maken den mensch; en omdat deze twee zich openbaren in de denkingen, wordt gezegd het uitwendige en het inwendige der denking; omdat nu niet het lichaam des menschen maar de geest van hem wil en verstaat, en vandaar denkt, volgt, dat dit uitwendige en inwendige het uitwendige en het inwendige van des menschen geest is. Hetgeen het lichaam doet, hetzij het spreekt, hetzij het handelt, is alleen de uitwerking vanuit het inwendige en het uitwendige van zijn geest, want het lichaam is slechts gehoorzaamheid.

104. Dat elk mensch bij gevorderden leeftijd het uitwendige en het inwendige der denking heeft, deswege het uitwendige [en het inwendige] van den wil en van het verstand, of het uitwendige en het inwendige van den geest, hetgeen hetzelfde is als de uitwendige en de inwendige mensch, blijkt voor een ieder die op de denkingen en de bedoelingen van een ander vanuit de woorden of de daden van hem let; en eveneens op de zijne wanneer hij in gezelschap is, en wanneer daarbuiten; want iemand kan vriendschappelijk spreken met een ander vanuit de uitwendige denking, en evenwel een vijand zijn in de inwendige denking; iemand kan over de liefde jegens den naaste en over de liefde tot God vanuit de uitwendige denking en tegelijk vanuit de aandoening ervan spreken, terwijl hij toch in zijn inwendige denking den naaste voor niets acht, en God niet vreest. Ook kan iemand over de gerechtigheid der burgerlijke wetten, over de deugden des zedelijken levens, en over die dingen welke der leer en des geestelijken levens zijn, vanuit de uitwendige denking en aandoening tevens spreken, en evenwel wanneer hij alleen met zichzelf is, vanuit de inwendige denking en de aandoening ervan spreken tegen de burgerlijke wetten, tegen de zedelijke deugden, en tegen

die dingen welke der leer en des geestelijken levens zijn; zoo doen zij die in de begeerigheden van het booze zijn, en nochtans willen verschijnen voor de wereld dat zij niet daarin zijn. De meesten ook denken bij zich als zij anderen hooren spreken: Denken dezen innerlijk in zichzelf zooals zij denken bij het spreken; zijn zij al dan niet te gelooven; wat bedoelen zij? Dat de vleiers en de huichelaars een tweevoudige denking hebben, is bekend; zij kunnen zich immers inhouden en oppassen dat de innerlijke denking niet geopend wordt, en sommigen kunnen die al innerlijker en innerlijker verheelen, en als het ware de toegangen versperren opdat zij niet uitkomt. Dat er voor den mensch een uiterlijke denking en een innerlijke denking is, blijkt duidelijk daaruit dat hij vanuit zijn innerlijke denking de uiterlijke denking kan zien, en eveneens over die nadenken, en oordeelen over die of zij al dan niet boos is. Dat des menschen gemoed zoodanig is, is te danken aan de beide vermogens welke hij uit den Heer heeft, welke de vrijheid en de redelijkheid worden genoemd, vanuit welke hij, indien hij niet het uitwendige en het inwendige der denking had, niet eenig booze bij zich zou kunnen doorvatten en zien, en hervormd worden; ja zelfs zou hij ook niet kunnen spreken, maar alleen geluiden geven zooals een beest.

105. Het inwendige der denking is vanuit de liefde des levens en de aandoeningen ervan, en de doorvattingen daaruit; het uitwendige der denking is vanuit die dingen welke in het geheugen zijn, en welke de liefde des levens van dienst zijn voor de bevestigingen, en voor de middelen tot het doel. De mensch is van de kindsheid tot aan den jongemannenleeftijd in het uitwendige der denking vanuit de aandoening van weten, welke dan het inwendige ervan maakt; ook lekt iets door van begeerigheid en van de neiging daaruit vanuit de liefde des levens welke vanuit de ouders is medegeboren. Maar daarna ontstaat de liefde des levens van hem al naar hij leeft, en de aandoeningen ervan en de doorvattingen daaruit maken het inwendige der denking van hem, en vanuit de liefde des levens ontstaat de liefde der middelen, welke verkwikkelijke dingen en de daaruit vanuit het geheugen opgewekte wetenschappen het uitwendige der denking van hem maken.

106. II. *Dat het uitwendige van des menschen denking zoodanig in zich is als het inwendige van hem is.* Dat de mensch van hoofd tot hiel zoodanig is als de liefde des levens van hem is, werd eerder getoond. Hier zal dus eerst iets gezegd worden aangaande de liefde des levens van den mensch, aangezien eerder niet iets gezegd kan worden over de aandoeningen welke te zamen met de doorvattingen het inwendige van den mensch maken, en over de verkwikkelijke dingen der aandoeningen te zamen met de denkingen, welke

het uitwendige van hem maken. De liefden zijn veelvoudig, maar een tweetal van die zijn zooals de heeren en koningen, de hemelsche liefde, en de helsche liefde; de hemelsche liefde is de liefde tot den Heer en jegens den naaste, en de helsche liefde is de liefde van zich en van de wereld; deze en die liefden zijn aan elkander tegenovergesteld zooals de Hemel en de hel; want wie in de liefde van zich en van de wereld is, wil het goede voor niemand dan zichzelf; doch wie in de liefde tot den Heer en in de liefde jegens den naaste is, die wil voor allen het goede. Deze beide liefden zijn de liefden des levens van den mensch, maar met veel verscheidenheid; de hemelsche liefde is de liefde des levens van hen die de Heer leidt, en de helsche liefde is de liefde des levens van hen die de duivel leidt. Maar de liefde des levens van een ieder is niet bestaanbaar zonder de afleidingen, welke aandoeningen worden genoemd; de afleidingen van de helsche liefde zijn de aandoeningen van het booze en valsche, eigenlijk de begeerigheden; en de afleidingen van de hemelsche liefde zijn de aandoeningen van het goede en ware, eigenlijk de beminningen. De aandoeningen der helsche liefde, welke eigenlijk de begeerigheden zijn, zijn er even zoovele als er booze dingen zijn; en de aandoeningen der hemelsche liefde, welke eigenlijk de beminningen zijn, zijn er even zoovele als er goede dingen zijn. De liefde in haar aandoeningen woont zooals een heer in zijn domein, of zooals een koning in zijn koninkrijk. Het domein en het koninkrijk ervan is over die dingen welke des gemoeds zijn, dat is, welke zijn van des menschen wil en verstand, en van het lichaam daaruit. De liefde des levens van den mensch regeert door haar aandoeningen en de doorvattingen daaruit, en door haar verkwikkelijke dingen en de denkingen daaruit, den ganschen mensch, het inwendige des gemoeds van hem door de aandoeningen en de doorvattingen daaruit, en het uitwendige des gemoeds door de verkwikkelijke dingen der aandoeningen en de denkingen daaruit.

107. De vorm van deze regeering kan eenigermate door vergelijkingen worden gezien. De hemelsche liefde met de aandoeningen van het goede en ware en de doorvattingen daaruit, en tegelijk met de verkwikkelijke dingen der aandoeningen ervan en de denkingen daaruit, kan worden vergeleken met een boom die gekenmerkt is door zijn takken, bladeren, en vruchten; de liefde des levens is die boom, de takken met de bladeren zijn de aandoeningen van het goede en ware met de doorvattingen ervan, en de vruchten zijn de verkwikkelijke dingen der aandoeningen met de denkingen ervan. Doch de helsche liefde met haar aandoeningen van het booze en valsche, welke de begeerigheden zijn, en tegelijk met de verkwikkelijke dingen der begeerigheden ervan en de denkingen daaruit, kan vergeleken worden met een spin en haar

rondomgeweven web; de liefde zelf is de spin, de begeerigheden van het booze en valsche met de innerlijke listigheden ervan, zijn de netvormige draden vlak bij den zetel der spin; en de verkwikkelijke dingen der begeerigheden ervan met de arglistige kuiperijen zijn de meer verwijderde draden waar de vliegen in de vlucht worden gevangen, omspannen, en opgegeten.

108. Uit deze vergelijkingen kan weliswaar de verbinding worden gezien van alle dingen des wils en des verstands of van des menschen gemoed met de liefde des levens van hem, maar nochtans niet redelijk. Die verbinding kan redelijk aldus worden gezien: overal zijn drie dingen tegelijk welke één maken, en deze worden het doel, de oorzaak, en de uitwerking genoemd; de liefde des levens daar is het doel, de aandoeningen met de doorvattingen ervan zijn de oorzaak, en de verkwikkelijke dingen der aandoeningen met de denkingen ervan zijn de uitwerking; want evenzoo als het doel door de oorzaak in de uitwerking komt, aldus komt ook de liefde door haar aandoeningen tot haar verkwikkelijke dingen; en door haar doorvattingen tot haar denkingen. De uitwerkingen zelf zijn in de verkwikkelijke dingen des gemoeds en de denkingen van deze, wanneer de verkwikkelijke dingen zijn des wils en de denkingen zijn des verstands daaruit, aldus wanneer daar volle instemming is; zij zijn dan de uitwerkingen van zijn geest, welke, al komen zij niet in de daad des lichaams, nochtans als het ware in de daad zijn, wanneer er de instemming is. Ook zijn zij dan tegelijk in het lichaam, en wonen met de liefde des levens van hem daar, en streven naar de daad, welke geschiedt als niets in den weg staat. Zoodanig zijn de begeerigheden van het booze, en de booze dingen zelf, bij hen die de booze dingen in hun geest geoorloofd maken. Zooals nu het doel zich verbindt met de oorzaak, en door de oorzaak met de uitwerking, aldus de liefde des levens met het inwendige der denking, en door dit met het uitwendige van haar; daaruit blijkt dat het uitwendige van des menschen denking in zich zoodanig is als het inwendige ervan is, want het doel geeft al het zijne de oorzaak in, en door de oorzaak de uitwerking, er is immers niets wezenlijks in de uitwerking dan hetgeen in de oorzaak is, en door de oorzaak in het doel; en omdat zoo het doel het wezenlijke zelf is hetwelk de oorzaak en de uitwerking binnengaat, worden derhalve de oorzaak en de uitwerking het middelste doel en het laatste doel genoemd.

109. Het schijnt somtijds alsof het uitwendige van des menschen denking in zich niet zoodanig is als het inwendige; maar dit geschiedt omdat de liefde des levens met haar inwendige dingen rondom zich, een plaatsvervanger beneden zich stelt, welke de liefde der middelen wordt genoemd, en hem oplegt zich ervoor te hoeden en ertegen te waken dat iets vanuit haar

begeerigheden verschijnt; en daarom spreekt en handelt die plaatsvervanger vanuit de listigheid van zijn vorst, welke de liefde des levens is, volgens de burgerlijke dingen des rijks, volgens de zedelijke dingen der rede, en volgens de geestelijke dingen der Kerk, en sommigen zoo listig en vernuftig dat niemand anders ziet of zij zijn zoodanig als zij spreken en handelen, en ten slotte vanuit de omsluiting dat zij nauwelijks zelf anders weten. Zoodanig zijn alle huichelaars; en zoodanig zijn de priesters die met het hart den naaste voor niets achten en God niet vreezen, en evenwel prediken over de liefde van den naaste en over de liefde Gods. Zoodanig zijn de rechters die rechtspreken naar geschenken en vriendschappen, terwijl zij ijver veinzen voor de gerechtigheid, en vanuit de rede over het gericht spreken. Zoodanig zijn de handelaren, met het hart onoprecht en bedriegelijk, wanneer zij oprecht handelen ter wille van het gewin. En zoodanig zijn de echtbrekers wanneer zij vanuit de redelijkheid welke ieder mensch heeft, over de kuischheid des huwelijks spreken, en zoo voort. Doch indien de zelfden aan de liefde der middelen, den plaatsvervanger van de liefde des levens van hen, de purperen en fijn linnen kleederen welke zij omdeden, uittrekken, en die liefde haar huisrok aantrekken, dan denken zij, en spreken zij somtijds vanuit hun denking met hun intiemste vrienden die in een eendere liefde des levens zijn, gansch en al het tegendeel. Men kan gelooven wanneer zij vanuit de liefde der middelen zoo gerecht, oprecht, en vroom gesproken hebben, dat dan niet het hoedanige der inwendige denking was in het uitwendige van hun denking, doch nochtans was het zoo; het is de huichelarij in hen, het is de liefde van zich en van de wereld in hen, welker listigheid het is zich een naam te maken ter wille van eer of gewin, tot aan den laatsten schijn. Dit hoedanige van het inwendige is in het uitwendige van hun denking, wanneer zij zoo spreken en handelen.

110. Bij hen echter die in de hemelsche liefde zijn, handelen het inwendige en het uitwendige der denking, of de inwendige en de uitwendige mensch, één wanneer zij spreken; ook weten zij niet het onderscheid; de liefde des levens van hen met haar aandoeningen van het goede en de doorvattingen van het ware van deze aandoeningen, is zooals de ziel in die dingen welke zij denken, en daaruit spreken en verrichten; indien zij priesters zijn, prediken zij vanuit de liefde jegens den naaste en vanuit de liefde tot den Heer; indien zij rechters zijn, spreken zij recht vanuit de gerechtigheid zelf; indien zij handelaren zijn, handelen zij vanuit de oprechtheid zelf; indien zij gehuwd zijn, hebben zij vanuit de kuischheid zelf de eegade lief, en zoo voort. De liefde des levens van hen heeft ook de liefde der middelen als plaatsvervanger, welke zij leert en leidt opdat zij vanuit de voorzichtigheid handele, en zij bekleedt haar met

de kleederen des ijvers voor de ware dingen der Leer en tegelijk voor de goede dingen des levens.

III. *III. Dat het inwendige niet gezuiverd kan worden van de begeerigheden van het booze, zoolang de booze dingen in den uitwendigen mensch niet verwijderd zijn, omdat zij verstoppem,* volgt uit het bovengezegde, dat het uitwendige van des menschen denking in zich zoodanig is als het inwendige der denking van hem is, en dat zij samenhangen, zooals dat wat niet alleen van binnen in het andere is, maar ook vanuit het andere; en daarom kan het eene niet gescheiden worden tenzij tegelijk het andere; aldus is het met elk uitwendige hetwelk uit een inwendige is, en met elk latere hetwelk uit een vroegere is, en met elke uitwerking welke uit een oorzaak is. Omdat nu de begeerigheden te zamen met de listigheden het inwendige der denking bij de boozen maken, en de verkwikkelijke dingen der begeerigheden te zamen met de kuiperijen het uitwendige der denking bij hen maken, en deze met gene tot één verbonden zijn, volgt dat het inwendige niet gezuiverd kan worden van de begeerigheden, zoolang de booze dingen in den uitwendigen mensch niet verwijderd zijn. Men moet weten dat het des menschen inwendige wil is welke in de begeerigheden is, en dat het het inwendige verstand van hem is hetwelk in de listigheden is, en dat het de uitwendige wil is welke in de verkwikkelijke dingen der begeerigheden is, en het het uitwendige verstand is hetwelk in de kuiperijen vanuit de listigheden is. Ieder kan zien dat de begeerigheden en de verkwikkelijke dingen ervan één maken, voorts dat de listigheden en de kuiperijen één maken, en dat die vier in één reeks zijn, en tegelijk zooals één bundel maken; waaruit wederom blijkt dat het inwendige, hetwelk uit begeerigheden bestaat, niet kan worden uitgeworpen dan alleen door de verwijdering van het uitwendige, hetwelk is samengesteld vanuit booze dingen. De begeerigheden brengen door haar verkwikkelijke dingen de booze dingen voort, maar wanneer men de booze dingen voor geoorloofd houdt, hetgeen geschiedt vanuit de instemming van den wil en het verstand, dan maken de verkwikkelijke dingen en de booze dingen één; dat de instemming de daad is, is bekend; en dit is het ook wat de Heer zegt: *“Indien iemand eens anders vrouw aanziet, zoo dat hij haar begeert, begaat hij alreeds echtbreuk met haar in zijn hart”*, Matth. v: 28. Iets dergelijks is het geval met de overige booze dingen.

III. Hieruit kan nu vaststaan dat opdat de mensch gezuiverd worde van de begeerigheden van het booze, in elk geval de booze dingen uit den uitwendigen mensch moeten worden verwijderd, eerder immers is er niet een uitweg voor de begeerigheden, en indien er niet een uitweg is, blijven de begeerigheden

van binnen, en ademen verkwikkelijke dingen van zich uit, en drijven zoo den mensch aan tot instemming, aldus tot de daad. De begeerigheden treden door het uitwendige der denking het lichaam binnen, en daarom zijn zij, wanneer de instemming is in het uitwendige der denking, terstond in het lichaam; het verkwikkelijke hetwelk wordt gevoeld, is daar. Dat hoedanig het gemoed is, zoodanig het lichaam is, dus de gansche mensch, zie men in de Verhandeling aangaande DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID, n. 362 tot 370. Dit kan door vergelijkingen worden toegelicht, en eveneens door voorbeelden. *Door vergelijkingen*: de begeerigheden met de verkwikkelijke dingen ervan kunnen worden vergeleken met een vuur hetwelk hoe meer het wordt onderhouden, des te meer gloeit, en hoe vrijer uitloop het heeft, des te breeder zich verspreidt, totdat het in de stad de huizen ervan verteert, en in het woud de boomen ervan; de begeerigheden van het booze worden ook in het Woord vergeleken met een vuur, en de booze dingen daaruit met een brand; de begeerigheden van het booze met de verkwikkelijke dingen ervan verschijnen ook in de geestelijke wereld zooals vuren; het helsche vuur is niet iets anders. Zij kunnen ook worden vergeleken met vloed en overstromingen door wateren wanneer de dammen of wallen verwijderd zijn. Zij kunnen ook worden vergeleken met koudvuren en gezwellen welke het lichaam laten afsterven al naar zij voortwoekeren, of al naar zij niet genezen worden. *Door voorbeelden* blijkt duidelijk dat indien niet de booze dingen in den uitwendigen mensch worden verwijderd, de begeerigheden met de verkwikkelijke dingen ervan groeien en in overvloed te voorschijn komen. Voor zooveel als een dief steelt, voor zooveel begeert hij te stelen totdat hij het ten slotte niet laten kan. Evenzoo de bedrieger voor zooveel als hij bedriegt. Met den haat en de wraak, met de weelderigheid en de onmatigheid, met de hoererij, de lastering, is het evenzoo; dat de liefde van heerschen vanuit de liefde van zich voor zooveel groeit als haar de teugels worden gevierd, is bekend; desgelijks de liefde van goederen te bezitten vanuit de liefde der wereld; het schijnt alsof zij niet een grens of een einde hebben; waaruit blijkt dat voor zooveel als de booze dingen in den uitwendigen mensch niet worden verwijderd, voor zooveel de begeerigheden ervan in overvloed te voorschijn komen; voorts dat naar den graad waarin aan de booze dingen de teugels worden gevierd, naar dien graad de begeerigheden groeien.

113. De mensch kan de begeerigheden van zijn booze niet doorvatten; weliswaar doorvat hij de verkwikkelijke dingen ervan, maar ook denkt hij slechts weinig daarover na; de verkwikkelijke dingen immers verlustigen de denkingen, en nemen de bespiegelingen weg; en daarom zou hij, indien

hij niet ergens anders vandaan wist dat zij booze dingen zijn, die dingen goede dingen noemen, en ze vanuit het vrije volgens de rede zijner denking volvoeren; wanneer hij het doet, eigent hij zich die toe. Voor zooveel als hij die als geoorloofd bevestigt, voor zooveel verruimt hij het hof der regeerende liefde, welke de liefde des levens van hem is; haar hof maken de begeerigheden, want deze zijn zooals de hofdiensten en de lijfwachten van haar, door welke zij de uiterlijke dingen, welke het rijk van haar maken, bestuurt. Maar zooals de koning is, zoodanig zijn de dienaren en de wachters, en zoodanig is het rijk. Indien de koning de duivel is, dan zijn de dienaren en de wachters van hem waanzinnen, en het volk van zijn rijk zijn valsche dingen van elk geslacht, welke de dienaren, die zij wijzen noemen, hoewel zij waanzinnig zijn, door redekavelingen vanuit begoochelingen en door fantasieën laten verschijnen zooals ware dingen, en als ware dingen laten erkennen. Kan een zoodanige staat des menschen wel veranderd worden anders dan daardoor dat de booze dingen in den uitwendigen mensch worden verwijderd; zoo ook worden de begeerigheden, welke met de booze dingen samenhangen, verwijderd; anders staat de uitweg niet open voor de begeerigheden, want zij zijn ingesloten zooals een belegerde stad, en zooals een toegestopte zweer.

II4. IV. *Dat de booze dingen in den uitwendigen mensch door den Heer niet verwijderd kunnen worden dan door middel van den mensch.* In alle Christelijke Kerken is dit punt der Leer aanvaard dat de mensch voordat hij tot de Heilige Communie toetreedt, zichzelf moet onderzoeken, zijn zonden moet zien en erkennen, en boete doen door ervan af te laten, en door ze te verwerpen, omdat zij uit den duivel zijn; en dat anders de zonden hem niet worden vergeven, en dat hij verdoemd is. De Engelschen, hoewel zij in de leer aangaande het geloof-alleen zijn, leeren nochtans in het gebed tot de Heilige Communie openlijk de onderzoeking, de erkenning, de belijdenis van zonden, de boetedoening, en de vernieuwing des levens, en zij bedreigen hen die die dingen niet doen met deze woorden dat anders de duivel in hen zal binnentreden zooals in Judas, en hen zal vervullen met alle ongerechtigheid, en zoowel het lichaam als de ziel zal vernietigen. De Duitschers, de Zweden, de Denen, die ook in de leer aangaande het geloof-alleen zijn, leeren in het gebed tot de Heilige Communie dergelijke dingen door ook te dreigen dat zij zich anders aan de helsche straffen schuldig maken, en aan de eeuwige verdoemenis vanwege de vermenging van het heilige en het profane. Deze dingen worden door den priester met luider stem voorgelezen voor hen die aan het Heilig Avondmaal zullen deelnemen, en zij worden door hen aangehoord met de gansche erkenning dat het zoo is. Maar toch gaan de zelfden, wanneer

zij den zelfden dag de prediking hoorera over het geloof-alleen, en dan dat de Wet hen niet verdoemt, omdat de Heer die voor hen heeft vervuld, en dat zij uit zich niet eenig goede tenzij een op verdienste gericht goede kunnen doen, en zoo de werken niets van heil in zich hebben, maar het geloof-alleen, naar huis terug met een volledig vergeten van de vroegere belijdenis, en met de verwerping ervan voor zooveel als zij vanuit de prediking over het geloof-alleen denken. Wat is nu waar, dit of dat; niet kunnen twee aan elkander tegengestelde dingen waar zijn, zooals dat er zonder onderzoeking, erkentenis, erkenning, belijdenis, en verwerping van de zonden, aldus zonder boetedoening, niet vergeving daarvan is, aldus niet zaliging, maar eeuwige verdoemenis; of dat zulke dingen niets doen tot het heil, omdat volledige voldoening voor alle zonden der menschen uit den Heer door het lijden des kruises is geschied voor hen die in het geloof zijn, en dat zij die in het geloof-alleen zijn met het vertrouwen dat het zoo is, en in het betrouwen op de toerekening van des Heeren verdienste, zonder zonden zijn, en dat zij voor God verschijnen zooals zij wier aangezicht blinkt na gewasschen te zijn. Hieruit blijkt dat het de gemeenschappelijke godsdienst van alle Kerken in de Christelijke wereld is dat de mensch zich moet onderzoeken, zijn zonden moet zien en erkennen, en daarna van die moet aflaten, en dat er anders geen zaliging is, maar verdoemenis. Dat het ook de Goddelijke Waarheid zelf is, blijkt uit de plaatsen in het Woord waar geboden wordt dat de mensch boete moet doen, zooals uit deze: *“Jezus zeide: Maakt vruchten der BOETE waardig; ook ligt alreeds de bijl aan den wortel des booms; alle boom niet makende goede vrucht, zal uitgehouwen en in het vuur geworpen worden”*, Lukas III: 8, 9. *“Jezus zeide: Tenzij gij BOETE hebt gedaan, zult gij allen vergaan”*, Lukas XIII: 3, 5. *“Jezus predikte het Evangelie van het Koninkrijk Gods; doet BOETE, en gelooft het Evangelie”*, Markus I: 14, 15. *“Jezus zond de discipelen uit, die uitgegaan zijnde predikten dat zij BOETE zouden doen”*, Markus VI: 12. *“Jezus zeide tot de Apostelen dat het hun voegde te prediken BOETE EN VERGEVING DER ZONDEN, IN ALLE NATIËN”*, Lukas XXIV: 47. *“Johannes predikte den doop der BOETE TOT VERGEVING DER ZONDEN”*, Markus I: 4, Lukas III: 3. Denk hierover ook vanuit eenig verstand, en indien gij godsdienst hebt zult gij zien dat het berouw van zonden de weg tot den Hemel is, en dat een van berouw gescheiden geloof niet geloof is, en dat zij die in niet-geloof zijn vanuit niet-berouw, op weg naar de hel zijn.

115. Zij die in het van de naastenliefde gescheiden geloof zijn, en zich hebben bevestigd vanuit het gezegde van Paulus tot de Romeinen *“dat de mensch door het geloof wordt gerechtvaardigd zonder de werken der wet”*, III: 28, aanbidden

dit gezegde zooals zij die de zon aanbidden, en worden zooals zij die de oogen strak op de zon vestigen, waardoor de verstompt geworden blik niet iets ziet midden in het licht; zij zien immers niet wat daar wordt verstaan onder de werken der wet, dat het zijn de ritueele dingen welke door Mozes werden beschreven in zijn Boeken, welke overal daar de Wet worden genoemd, en dat zij niet de geboden van den decaloog zijn; en daarom, opdat niet de geboden van den decaloog worden verstaan, ontvouwt hij dat door te zeggen: “*Schaffen wij dan de Wet af door het geloof; het zij verre, maar wij vestigen de Wet*”, vers 31 van hetzelfde hoofdstuk. Zij die vanuit dat gezegde zich in het gescheiden geloof hebben bevestigd, zien vanuit de beziening van die plaats als het ware in de zon, ook niet waar hij de wetten des geloofs opsomt, dat het de werken zelf der naastenliefde zijn; wat dus het geloof zonder zijn werken is, zien zij ook niet waar hij de booze werken opsomt door te zeggen dat wie die dingen doen, niet kunnen binnentreden in den Hemel. Waaruit blijkt hoedanige blindheid werd veroorzaakt door deze eenige plaats, slecht verstaan.

116. Dat de booze dingen in den uitwendigen mensch niet verwijderd kunnen worden dan door middel van den mensch, is omdat het vanuit des Heeren Goddelijke Voorzienigheid is dat al wat de mensch hoort, ziet, denkt, wil, spreekt, en doet, geheel en al zooals van hem verschijne; dat zonder dien schijn de mensch niet eenige opneming van het Goddelijk Ware zou hebben, geen bepaling om het goede te doen, geen toeëigening van de liefde en wijsheid, voorts van de naastenliefde en het geloof, en vandaar geen verbinding met den Heer, deswege geen hervorming en wederverwekking, en zoo zaliging, is boven n. 71 tot 95 en vervolg getoond. Dat er zonder dien schijn niet berouw van zonden kan zijn, ja zelfs ook niet geloof, is duidelijk, voorts dat de mensch zonder dien schijn niet een mensch is, maar van redelijk leven verstoken, eender aan een beest. Laat ieder die wil zijn rede raadplegen of het anders verschijnt dan dat de mensch over het goede en het ware, zoowel het geestelijke als het zedelijke en het burgerlijke, denkt vanuit zich; en neem dan dat leerstellige op dat al het goede en ware uit den Heer is, en niets uit den mensch; erkent gij dan niet dat dit eruit voortvloeit dat de mensch het goede zal doen en het ware zal denken zooals vanuit zich, maar nochtans zal erkennen dat zij uit den Heer zijn; deswege ook dat de mensch de booze dingen zal verwijderen zooals uit zich, maar nochtans zal erkennen dat hij het doet vanuit den Heer.

117. Verscheidenen zijn er die niet weten dat zij in de booze dingen zijn omdat zij die niet in de uitwendige dingen doen; want zij vreezen de burgerlijke wetten, en eveneens het verlies van den goeden naam, en zoo zijn zij vanuit

gewoonte en aanleg gewend de booze dingen te schuwen als schadelijk voor hun eer en hun gewin. Maar indien zij de booze dingen niet schuwen vanuit het beginsel van den godsdienst omdat zij zonden zijn, en tegen God, dan blijven bij hen de begeerigheden van het booze aan met de verkwikkelijke dingen ervan, zooals gestremde of stilstaande onzuivere wateren; laten zij hun denkingen en bedoelingen uitvorschen en zij zullen ze vinden, als zij slechts weten wat zonde is. Zoodanig zijn velen die zich in het van de naastenliefde gescheiden geloof hebben bevestigd, die, omdat zij gelooven dat de wet niet verdoemt, zelfs niet aandacht schenken aan de zonden, en sommigen twifelen of zij er zijn, en indien zij er zijn, dat zij er niet voor God zijn omdat zij vergeven zijn. Zoodanig zijn ook de natuurlijke moralisten, die gelooven dat het burgerlijk en zedelijk leven met de voorzichtigheid ervan alle dingen voortbrengt, en de Goddelijke Voorzienigheid niet iets. Zoodanig zijn ook zij die met veel inspanning streven naar de faam en den naam van eerzaamheid en oprechtheid om de eer of om het gewin. Maar zij die zoodanig zijn, en tevens den godsdienst hebben versmaad, worden na den dood geesten der begeerigheden, die aan zichzelf verschijnen alsof zij de menschen zelf waren, maar aan de anderen uit de verte zooals priapen; en zij zien in de duisternis, en niets in het licht, zooals de nachtuilen.

118. Hieruit volgt nu het v. artikel bevestigd, hetwelk is *Dat derhalve de mensch de booze dingen uit den uitwendigen mensch moet verwijderen zooals uit zich*; welke dingen men ook zie ontvouwd in drie artikelen in de LEER DES LEVENS VOOR NOVA HIEROSOLYMA; in het eene, dat niemand de booze dingen als zonden kan schuwen totdat hij die innerlijk verafschuwt, dan alleen door worstelingen daartegen, n. 92 tot 100. In het tweede, dat de mensch de booze dingen als zonden moet schuwen, en daartegen strijden, zooals uit zich, n. 101 tot 107. In het derde, dat indien iemand de booze dingen schuwt vanuit welke andere oorzaak dan ook dan omdat zij zonden zijn, hij die niet schuwt maar slechts maakt dat zij niet voor de wereld verschijnen, n. 108 tot 113.

119. vi. *Dat de Heer dan den mensch zuivert van de begeerigheden in den inwendigen mensch, en van de booze dingen zelf in den uitwendigen.* Dat de Heer dan den mensch zuivert van de begeerigheden van het booze, wanneer de mensch zooals uit zich de booze dingen verwijdert, is ter oorzaak hiervan dat de Heer niet eerder kan zuiveren; de booze dingen immers zijn in den uitwendigen mensch, en de begeerigheden van het booze in den inwendigen, en zij hangen samen zooals de wortels met den stam. Daarom, tenzij de booze dingen worden verwijderd, is er niet een opening; zij stoppen immers toe en sluiten de deur welke uit den Heer niet geopend kan worden tenzij door

middel van den mensch, als vlak boven is getoond. Wanneer dus de mensch zooals uit zich de deur opent, dan roeit de Heer de begeerigheden meteen uit. De oorzaak is ook omdat de Heer werkt op het binnenste van den mensch, en uit het binnenste op de volgende dingen tot aan de laatste, en in de laatste dingen is tegelijk de mensch; zoolang dus de laatste dingen door den mensch zelf gesloten worden gehouden, kan niet eenige zuivering maar slechts een zoodanige werking geschieden uit den Heer in de innerlijke dingen als van den Heer in de hel, welker vorm een mensch is die in de begeerigheden en tevens in de booze dingen is, welke werking alleen een beschikking is dat het een het ander niet verderve, en het goede en ware niet geschonden worde. Dat de Heer aanhoudend dringt en daarop staat dat de mensch voor zich de deur opent, blijkt uit des Heeren woorden in de Apocalyps: *“Zie, Ik sta aan de deur en Ik klop; indien iemand Mijne stem heeft gehoord, en de deur heeft geopend, zal Ik binnegaan tot hem, en avondmalen met hem, en hij met Mij”*, III: 20.

120. De mensch weet niets hoegenaamd aangaande den innerlijken staat van zijn gemoed of aangaande zijn inwendigen mensch; evenwel zijn daar oneindige dingen waarvan niet èèn tot de erkenenis van hem komt; het inwendige immers van des menschen denking of de inwendige mensch van hem is de geest zelf van hem, en daarin zijn zoo oneindige of zooveel ontelbare dingen als in het lichaam van den mensch, ja nog ontelbaardere, want de geest van den mensch is de mensch in zijn vorm, en alle dingen ervan stemmen overeen met alle dingen van den mensch in het lichaam van hem. Zooals nu de mensch niets weet vanuit eenige gewaarwording hoe het gemoed van hem of de ziel op alle dingen van zijn lichaam verbonden en afzonderlijk werkt, aldus weet de mensch ook niet hoe de Heer op alle dingen van het gemoed of van de ziel, dat is, op alle dingen van den geest van hem werkt; de werking is aanhoudend; hierin heeft de mensch geen deel; maar nochtans kan de Heer den mensch niet zuiveren van eenige begeerigheid van het booze in den geest of den inwendigen mensch van hem zoolang de mensch het uitwendige gesloten houdt; het zijn de booze dingen waardoor de mensch zijn uitwendige gesloten houdt, en daarvan verschijnt hem elk willekeurige zooals één enkele, hoewel er oneindige dingen zijn in elk willekeurige; wanneer de mensch dit zooals één enkele verwijdert, dan verwijdert de Heer de oneindige dingen daarin. Dit is het hetgeen daaronder wordt verstaan dat de Heer dan den mensch zuivert van de begeerigheden van het booze in den inwendigen mensch, en van de booze dingen zelf in den uitwendigen.

121. Door velen wordt geloofd dat alleen dat gelooven wat de Kerk leert, den mensch zuivert van booze dingen, en door sommigen wordt geloofd dat het

goede doen zuivert; door sommigen zulke dingen welke der Kerk zijn, weten, spreken, en leeren, door sommigen het Woord en boeken van vroomheid lezen, door sommigen de tempels geregeld bezoeken, de predikingen toeluisteren, en vooral aan het Heilig Avondmaal deelnemen, door sommigen de wereld verzaken, en zich op vroomheid toeleggen, door sommigen zich schuldig belijden aan alle zonden, en zoo voort. Doch nochtans zuiveren al deze dingen den mensch in het geheel niet, tenzij hij zich onderzoekt, zijn zonden ziet, die erkent, zich deswege verdoemt, en boete doet door daarvan af te laten; en al deze dingen zal hij doen zooals uit zich, maar nochtans vanuit de erkenning des harten dat het uit den Heer is. Voordat deze dingen geschieden, helpen de bovengezegde dingen niets, zij zijn immers òf op verdienste gericht, òf huichelachtig; en dezen verschijnen in den Hemel voor de Engelen òf zooals schoone hoeren kwalijk riekend door haar uitering; òf zooals misvormde vrouwen, bekoorlijk schijnend door het opgelegde blanketsel; òf zooals vermomde potsenmakers en mimen op het tooneel; òf zooals apen in menschenlijke kleederen. Maar wanneer de booze dingen zijn verwijderd, dan worden de bovenvermelde dingen van hun liefde, en dezen verschijnen in den Hemel voor de Engelen als schoone menschen, en als de lotgenooten en de metgezellen van hen.

122. Doch men moet terdege weten dat de mensch die boete wil doen, tot den alleenen Heer moet schouwen; indien hij schouwt tot God den Vader alleen, kan hij niet gezuiverd worden; noch indien tot den Vader om den Zoon; noch indien tot den Zoon als alleen mensch; immers, één God is, en de Heer is Hij, want het Goddelijke en het Menschelijke van Hemzelf is één Persoon, zooals in de LEER VAN NOVA HIEROSOLYMA OVER DEN HEER is getoond. Opdat ieder die boete wil doen tot den Heer alleen zal schouwen, is het Heilig Avondmaal door Hem ingesteld, hetwelk de vergeving der zonden bevestigt bij hen die boete doen; het bevestigt omdat in dat Avondmaal of die Communie ieder gehouden is tot den alleenen Heer te schouwen.

123. VII. *Dat het het continue der Goddelijke Voorzienigheid des Heeren is, dat Hij den mensch met Zich verbindt, en Zich met hem, opdat Hij hem de gelukzalige dingen des eeuwigen levens kan geven; hetgeen niet geschieden kan tenzij voor zooveel als de booze dingen met de begeerigheden ervan verwijderd zijn.* Dat het het continue der Goddelijke Voorzienigheid des Heeren is den mensch te verbinden met Zich en Zich met hem, en dat het die verbinding is welke de hervorming en de wederverwekking wordt genoemd, en dat de mensch daaruit de zaliging heeft, is boven n. 27 tot 45 getoond. Wie ziet niet dat de verbinding met God het eeuwige leven en de zaliging is; dit ziet een elk

die gelooft dat de menschen uit de schepping beelden en gelijkenissen Gods zijn, Gen. 1: 26, 27, en die weet wat het beeld en de gelijkenis Gods is. Wie die gezonde rede heeft, kan, als hij vanuit zijn redelijkheid denkt en vanuit zijn vrijheid wil denken, gelooven dat er drie goden zijn, gelijkwaardig van wezen, en dat het Goddelijk Zijn of het Goddelijk Wezen verdeeld kan worden. Dat het drievuldige in één God is, dit kan gedacht en begrepen worden, zooals de ziel en het lichaam in den Engel en in den mensch begrepen wordt, en het daaruit voortgaande des levens; en omdat dit drievuldige in één er alleen is in den Heer, volgt dat de verbinding zal zijn met Hem; gebruik uw redelijkheid en tegelijk de vrijheid van denken, en gij zult deze waarheid in haar licht zien; maar neem eerst aan dat God is, en dat de Hemel is, en dat het eeuwige leven is. Omdat nu God één is, en de mensch vanuit de schepping Zijn beeld en gelijkenis gemaakt is, en omdat hij door de helse liefde en door de begeerigheden ervan en de verkwikkelijke dingen van deze in de liefde van alle booze dingen is gekomen, en hij vandaar het beeld en de gelijkenis Gods bij zich verwoest heeft, volgt dat het continue der Goddelijke Voorzienigheid des Heeren is dat Hij den mensch met Zich verbindt en Zich met den mensch, en zoo te maken dat hij Zijn beeld zij; dat dit te dien einde is dat de Heer den mensch de gelukzalige dingen des eeuwigen levens kan geven, volgt ook, want de Goddelijke Liefde is zoodanig. Dat Hij deze echter niet kan geven, noch hem Zijn beeld maken, tenzij de mensch zooals uit zich de zonden in den uitwendigen mensch verwijdere, is omdat de Heer niet slechts de Goddelijke Liefde maar ook de Goddelijke Wijsheid is, en de Goddelijke Liefde niets doet tenzij vanuit haar Goddelijke Wijsheid, en volgens die. Dat de mensch niet met Hem verbonden, en zoo hervormd, wederverwekt, en gezaligd kan worden, tenzij het hem is geoorloofd vanuit het vrije volgens de rede te handelen, hierdoor immers is de mensch een mensch, is volgens Zijn Goddelijke Wijsheid, en al wat is volgens de Goddelijke Wijsheid des Heeren, dit is ook Zijner Goddelijke Voorzienigheid.

124. Aan deze dingen zal ik twee verborgenheden der engellike Wijsheid toevoegen, waaruit men kan zien hoedanig de Goddelijke Voorzienigheid is; de eene, dat de Heer nooit werkt op enig bijzondere bij den mensch afzonderlijk, tenzij op alle dingen tegelijk; de tweede, dat de Heer handelt uit de binnenste dingen en uit de laatste dingen tegelijk. *Dat de Heer nooit werkt op enig bijzondere bij den mensch afzonderlijk, tenzij op alle dingen van hem tegelijk*, is omdat alle dingen van den mensch in zulk een nexus zijn, en door den nexus in zulk een vorm, dat zij niet zooals meerdere maar zooals één handelen; dat de mensch in zulk een nexus en door den nexus in zulk een

vorm is ten aanzien van het lichaam, is bekend; in eenderen vorm vanuit de samenschakeling van alle dingen is eveneens het menschelijk gemoed, want het menschelijk gemoed is de geestelijke mensch, en is eveneens daadwerkelijk de mensch. Vandaar is het dat de geest des menschen, welke het gemoed van hem in het lichaam is, in den geheelen vorm mensch is; en daarom is de mensch na den dood evenzeer mensch als in de wereld, slechts met het onderscheid dat hij de afgelegde dingen welke het lichaam van hem maakten in de wereld, heeft afgeworpen. Omdat nu de menschelijke vorm zoodanig is dat alle deelen het gemeene maken, hetwelk zooals één handelt, volgt dat het eene niet van plaats verschoven en ten aanzien van den staat veranderd kan worden tenzij met instemming van de overige, want indien het eene van plaats verschoven en ten aanzien van den staat veranderd werd, zou de vorm die als één moet handelen, lijden. Hieruit blijkt dat de Heer nooit werkt op eenig bijzondere, tenzij tegelijk op alle dingen; aldus werkt de Heer op den algeheelen engelligen Hemel, aangezien de algeheele engellijke Hemel in den aanblik van den Heer als één Mensch is; aldus eveneens werkt de Heer op iederen Engel, omdat iedere Engel een Hemel in kleinsten vorm is; aldus werkt Hij ook op ieder mensch, het naast op alle dingen van zijn gemoed, en daardoor op alle dingen van zijn lichaam; want het gemoed van den mensch is zijn geest, en volgens de verbinding met den Heer is hij Engel, en het lichaam is gehoorzaamheid. Maar het moet terdege in aanmerking genomen worden dat de Heer afzonderlijk, ja zelfs op de afzonderlijkste wijze op elk bijzondere van den mensch ook werkt, maar tegelijk door alle dingen van zijn vorm, maar toch niet den staat verandert van eenig deel, of van eenig ding in het bijzonder, tenzij overeenkomstig den ganschen vorm. Maar hierover zullen meer dingen worden gezegd in hetgeen volgt, waar zal worden aangetoond dat de Goddelijke Voorzienigheid des Heeren universeel is omdat zij in de afzonderlijke dingen is, en dat zij afzonderlijk is omdat zij universeel is. *Dat de Heer handelt uit de binnenste dingen en uit de laatste dingen tegelijk*, is omdat zoo en niet anders alle dingen en de afzonderlijke dingen in den nexus worden samengehouden, de tusschenliggende dingen immers hangen achtereenvolgens van de binnenste tot aan de laatste dingen toe af, en in de laatste dingen zijn die tegelijk; want in de verhandeling aangaande DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID in het derde deel, is getoond dat in het laatste het gelijktijdige is van alle dingen uit het eerste. Daarvanuit is het ook dat de Heer uit het eeuwige of Jehovah in de wereld is gekomen en daar het Menschelijke in laatsten heeft aangetrokken en opgenomen, opdat Hij uit eersten en tegelijk in laatsten zou kunnen zijn, en

zoo uit eersten door laatsten de algeheele wereld regeeren, en zoo de menschen zaligen, die Hij volgens de wetten Zijner Goddelijke Voorzienigheid, welke ook de wetten Zijner Goddelijke Wijsheid zijn, kan zaligen. Dit dus is het wat in de Christelijke wereld bekend is, dat geen sterveling gezaligd had kunnen worden tenzij de Heer in de wereld was gekomen, waarover men zie DE LEER VAN NOVA HIEROSOLYMA AANGAANDE HET GELOOF, n. 35. Vandaar is het dat de Heer wordt genoemd de Eerste en de Laatste.

125. Deze engellijke verborgenheden zijn vooruitgezonden, opdat begrepen kan worden hoe de Goddelijke Voorzienigheid des Heeren werkt, opdat Hij den mensch met Zich en Zich met den mensch verbindt; dit geschiedt niet op eenig bijzondere van hem afzonderlijk, tenzij op alle dingen van hem tegelijk; en dit geschiedt uit het binnenste van den mensch en uit de laatste dingen van hem tegelijk; het binnenste van den mensch is de liefde zijns levens, de laatste dingen zijn die welke in het uitwendige der denking zijn; de tusschenliggende dingen zijn die welke in het inwendige van zijn denking zijn; en hoedanig deze zijn bij den boozen mensch, werd in het voorafgaande getoond; waaruit wederom blijkt dat de Heer niet tegelijk uit de binnenste en de laatste dingen kan handelen, tenzij te zamen met den mensch; de mensch immers is te zamen met den Heer in de laatste dingen; en daarom, zooals de mensch in de laatste dingen, welke zijner keuze zijn, omdat zij in zijn vrije zijn, handelt, aldus handelt de Heer uit de binnenste dingen van hem, en in de daaropvolgende dingen tot de laatste. Die dingen welke in de binnenste dingen van den mensch zijn, en in de daaropvolgende dingen uit de binnenste tot de laatste, zijn den mensch geheel en al onbekend, en derhalve weet de mensch volstrekt niet hoe en wat de Heer daar werkt; maar omdat die dingen als één samenhangen met de laatste, is het derhalve voor den mensch niet noodig meer te weten dan dat hij de booze dingen als zonden schuwe, en tot den Heer schouwe. Zoo, niet anders, kan de liefde zijns levens, welke uit geboorte helsch is, door den Heer verwijderd worden, en in haar plaats de liefde van het hemelsche leven worden ingeplant.

126. Wanneer de liefde van het hemelsche leven in de plaats van de liefde van het helsche leven door den Heer is ingeplant, worden in de plaats van de begeerigheden van het booze en valsche de aandoeningen van het goede en ware ingeplant, en in plaats van de verkwikkelijke dingen der begeerigheden van het booze en valsche worden de verkwikkelijke dingen der aandoeningen van het goede ingeplant, en in de plaats van de booze dingen der helsche liefde worden de goede dingen der hemelsche liefde ingeplant. Dan wordt voor de sluwheid de voorzichtigheid ingeplant, en voor de denkingen der

boosaardigheid worden de denkingen der wijsheid ingeplant. Aldus wordt de mensch opnieuw verwekt, en wordt hij nieuw. Welke goede dingen in de plaats van de booze dingen opvolgen, zie men in de LEER DES LEVENS VOOR NOVA HIEROSOLYMA, n. 67 tot 73, n. 74 tot 79, n. 80 tot 86, n. 87 tot 91. Voorts dat voor zooveel als de mensch de booze dingen als zonden schuwt en verafschuwt, hij voor zooveel de ware dingen der wijsheid liefheeft, n. 32 tot 41; en dat hij voor zooveel het geloof heeft, en geestelijk is, n. 42 tot 52.

127. Dat de algemeene godsdienst in de algeheele Christelijke wereld is dat de mensch zich onderzoeke, zijn zonden zie, die erkenne, die voor God belijde, en daarvan aflate, en dat dit is het berouw, de vergeving der zonden, en vandaar de zaliging, is boven met de gebeden, vóór de Heilige Communie voorgelezen in alle Christelijke Kerken, getoond. Hetzelfde kan ook vaststaan uit het geloof hetwelk naar Athanasius genoemd is, hetwelk ook in de algeheele Christelijke wereld is aangenomen, waar aan het einde deze woorden staan: *“De Heer zal komen om de levenden en de dooden te richten; bij wiens komst zij die de goede dingen hebben gedaan, zullen ingaan tot het eeuwige leven, en zij die de booze dingen hebben gedaan, tot het eeuwige vuur.”*

128. Wie weet niet vanuit het Woord dat ieder volgens zijn daden een leven na den dood krijgt; open het Woord, lees dat, en gij zult het duidelijk zien; maar verwijder dan de denkingen uit het geloof en uit de rechtvaardiging door dat alleen. Dat de Heer in Zijn Woord overal dat leert, daarvoor diene dit weinige tot getuigenis: *“Alle boom die niet MAAKT GOEDE VRUCHT, zal uitgehouwen en in het vuur geworpen worden; en daarom, vanuit hunne VRUCHTEN zult gij die kennen”,* Matth. VII: 19, 20. *“Velen zullen Mij te dien dage zeggen: Heer, hebben wij niet door Uwen naam geprofeteerd, en in Uwen naam vele krachten gedaan; maar alsdan zal Ik hun belijden: Ik ken u niet, wijkt van Mij, gij die de ONGERECHTIGHEID werkt”,* Matth. VII: 22, 23. *“Een iegelijk die deze Mijne woorden hoort en DIE DOET, zal Ik vergelijken bij een voorzichtig man, die zijn huis op eene rots gebouwd heeft; doch een iegelijk die Mijne woorden hoort en DIE NIET DOET, zal bij eenen dwazen man vergeleken worden, die zijn huis op den grond zonder fundament gebouwd heeft”,* Matth. VII: 24, 26; Lukas VI: 46 tot 49. *“De Zoon des Menschen zal komen in de heerlijkheid Zijns Vaders, en dan ZAL HIJ EEN IEDER VERGELDEN NAAR ZIJNE DADEN”,* Matth. XVI: 27. *“Het koninkrijk Gods zal van u worden weggenomen, en zal GEGEVEN WORDEN AAN EENE NATIE MAKENDE DE VRUCHTEN ERVAN”,* Matth. XXI: 43. *“Jezus zeide: Mijne moeder en Mijne broeders zijn deze die hoeres het woord Gods en DATZELVE DOEN”,* Lukas VIII: 21. *“Dan zult gij beginnen te staan, en aan de deur te kloppen, zeggende: Heer, Heer, doe ons open; maar antwoordende*

zal Hij hun zeggen: *Ik ken u niet, vanwaar gij zijt, wijkt van Mij, ALLE GIJ WERKERS der ongerechtigheid*”, Lukas XIII: 25 tot 27. “*Zij zullen uitgaan die de goede dingen hebben gedaan, tot de opstanding des levens; die echter DE BOOZE DINGEN HEBBEN GEDAAN, tot de opstanding des gericht*”, Joh. v: 29. “*Wij weten dat God de ZONDAARS niet hoort, maar zoo iemand God eert, en ZIJN WIL DOET, dien hoort Hij*”, Joh. IX: 31. “*Indien gij deze dingen weet, zalig zijt gij, zoo gij die doet*”, Joh. XIII: 17. “*Die Mijne geboden heeft, en DIE DOET, die is het die Mij liefheeft; en Ik zal hem lief hebben, en Ik zal tot hem komen, en woning bij hem maken*”, Joh. XIV: 15, 21 tot 24. “*Gij zijt Mijne vrienden, INDIEN GIJ DOET al wat Ik u gebiede, Ik heb u uitverkoren opdat gij VRUCHT DRAAGT, en uwe VRUCHT blijve*”, Joh. XV: 14, 16. *De Heer zeide tot Johannes: Schrijf aan den Engel der Efezische Kerk: IK KEN UWE WERKEN; Ik heb tegen u, dat gij uwe vorige NAASTENLIEFDE hebt verlaten; DOE BOETE, en DOE DE VORIGE WERKEN; indien niet, Ik zal uwen kandelaar vanuit zijne plaats verwijderen*”, Apoc. II: 1, 2, 4, 5. “*Schrijf aan den Engel der Kerk der Smyrnaschen: IK KEN UWE WERKEN*”, Apoc. II: 8. “*Aan den Engel der Kerk in Per gamus schrijf: IK KEN UWE WERKEN, DOE BOETE*”, Apoc. II: 13, 16. “*Aan den Engel der Kerk in Thyatire schrijf: IK KEN UWE WERKEN en NAASTENLIEFDE; en UWE laatste WERKEN als meerder dan de eerste*”, Apoc. II: 18, 19. “*Aan den Engel der Kerk in Sardis schrijf: IK KEN UWE WERKEN, dat gij den naam hebt dat gij leeft, maar gij zijt dood, IK HEB UWE WERKEN NIET VOLMAAKT GEVONDEN VOOR GOD; DOE BOETE*”, Apoc. III: 1, 2, 3. “*Aan den Engel der Kerk die in Philadelphia is, schrijf: IK KEN UWE WERKEN*”, Apoc. III: 7, 8. “*Aan den Engel der Kerk der Laodicensen schrijf: IK KEN UWE WERKEN, DOE BOETE*”, Apoc. III: 14, 15, 19. “*Ik hoorde eene stem vanuit den hemel, zeggende: Schrijf: Zalig de dooden die in den Heer sterven, van nu aan; HUNNE WERKEN VOLGEN HEN*”, Apoc. XIV: 13. “*Een boek werd geopend, dat des levens is; en gericht werden de dooden, ALLEN NAAR HUNNE WERKEN*”, Apoc. XX: 12, 13. “*Ziet, Ik kom haastiglijk, en Mijn loon met Mij, OPDAT IK GEVE EEN IEGELIJK NAAR ZIJN WERK*”, Apoc. XXII: 12. Deze dingen in het Nieuwe Testament; meer nog zijn er in het Oude, waaruit ik dit alleen zal aanvoeren: “*Sta in de poort van Jehovah en roep aldaar dit woord uit: Zoo zeide Jehovah Zebaoth, de God Israëls: Maakt uwe wegen goed, en uwe Werken; vertrouwt u niet op woorden der leugen, door te zeggen: De tempel van Jehovah, de tempel van Jehovah, de tempel van Jehovah zijn dezen; zult gij door te stelen, te dooden, en te echtbreken, en te zweren door leugen, daarna komen, en staan voor Mij in dit Huis, op hetwelk Mijn naam genoemd wordt, en zult gij zeggen: Wij zijn ontruikt, als gij die*

gruwelen doet; is dit Huis eene spelonk der roovers geworden; ook Ik, ziet, Ik heb gezien, gezegde van Jehovah”, Jer. VII: 1, 3, 4, 9, 10, 11.

Dat het de wet der Goddelijke Voorzienigheid is dat de mensch niet door uitwendige middelen worde gedwongen om te denken en te willen, aldus om te gelooven en lief te hebben die dingen welke van den godsdienst zijn; maar dat de mensch zichzelf daartoe leide, en somtijds dwinge.

129. Deze wet der Goddelijke Voorzienigheid volgt uit de beide voorafgaande, welke zijn: Dat de mensch vanuit het vrije volgens de rede handele, waarover n. 71 tot 99; en dat dit zij vanuit zich, hoewel uit den Heer, aldus zooals vanuit zich, waarover n. 100 tot 128; en omdat gedwongen worden niet is vanuit het vrije volgens de rede, en niet is vanuit zich, maar is vanuit het niet vrije, en vanuit een ander, daarom volgt deze wet der Goddelijke Voorzienigheid in orde na de beide vorige; een ieder weet ook dat niemand gedwongen kan worden om te denken wat hij niet wil denken, en om te willen wat hij denkt niet te willen, aldus ook niet om te gelooven wat hij niet gelooft, en in het geheel niet wat hij niet wil gelooven, en om lief te hebben wat hij niet liefheeft, en in het geheel niet wat hij niet wil liefhebben; de geest des menschen immers of zijn gemoed is in de volle vrijheid van denken, willen, gelooven, en liefhebben; in welke vrijheid hij is vanuit den invloed vanuit de geestelijke wereld, welke niet dwingt; de geest immers, of het gemoed des menschen is in die wereld, niet echter vanuit den invloed vanuit de natuurlijke wereld, welke niet wordt opgenomen tenzij zij één handelen. De mensch kan daartoe gedreven worden om te zeggen dat hij deze dingen denkt en wil, en dat hij deze dingen gelooft en lief heeft, maar indien die dingen niet van de aandoening en daaruit van de rede van hem zijn of worden, denkt, wil, gelooft en bemint hij nochtans die dingen niet. Ook kan de mensch gedwongen worden om ten gunste van den godsdienst te spreken en om volgens dezen te handelen, maar hij kan niet gedwongen worden om ten gunste van dezen vanuit eenig geloof te denken, en om die dingen te willen vanuit eenige liefde. Ieder wordt ook in de koninkrijken waarin de gerechtigheid en het gericht worden gehoed, gedwongen om niet tegen den godsdienst te spreken, en ook om niet tegen dezen te handelen, maar nochtans kan niemand gedwongen worden om ten gunste van dezen te denken en te willen; want het is in de vrijheid van een ieder, te denken met de hel, en te willen te haren gunste, voorts ook te denken ten gunste van den Hemel, en te willen te zijnen gunste, maar de rede leert hoedanig de een en hoedanig de ander is, en hoedanig lot den een wacht, en hoedanig lot den ander; en de wil vanuit de rede heeft den wensch en de verkiezing. Hieruit kan vaststaan dat het uitwendige het inwendige niet

kan dwingen; het geschiedt evenwel somtijds, maar dat het verderfelijck is, zal aangetoond worden in deze orde: i. Dat niemand hervormd wordt door wonderen en teekenen, omdat zij dwingen. ii. Dat niemand hervormd wordt door visioenen, en door gesprekken met overledenen, omdat zij dwingen. iii. Dat niemand hervormd wordt door bedreigingen en straffen, omdat zij dwingen. iv. Dat niemand hervormd wordt in staten van niet redelijkheid en niet vrijheid. v. Dat het niet tegen de redelijkheid en de vrijheid is zichzelf te dwingen. vi. Dat de uitwendige mensch hervormd moet worden door den inwendigen, en niet omgekeerd.

130. i. *Dat niemand hervormd wordt door wonderen en teekenen, omdat zij dwingen.* Dat de mensch het inwendige en het uitwendige der denking heeft, en dat de Heer invloeit door het inwendige der denking in het uitwendige ervan bij den mensch, en hem zoo leert en leidt, is boven getoond. Voorts dat het vanuit des Heeren Goddelijke Voorzienigheid is, dat de mensch vanuit het vrije volgens de rede handele; dit eene en dit andere zou bij den mensch vergaan indien wonderen zouden geschieden, en de mensch daardoor gedreven werd om te gelooven. Dat het zoo is, kan redelijk aldus worden gezien: het kan niet worden ontkend dat wonderen geloof teweeg brengen en sterk overreden dat datgene waar is wat hij die de wonderen doet, zegt en leert; en dat dit in den beginne het uitwendige van des menschen denking dermate in beslag neemt dat het dit als het ware bindt en betoovert. Maar de mensch wordt daardoor beroofd van zijn beide vermogens, welke de redelijkheid en de vrijheid worden genoemd; en wel aldus dat hij niet vanuit het vrije volgens de rede kan handelen, en dan kan de Heer niet invloeyen door het inwendige in het uitwendige der denking van hem, maar alleen het aan den mensch overlaten vanuit zijn redelijkheid dat ding te bevestigen hetwelk door het wonder van zijn geloof geworden is. De staat van des menschen denking is zoodanig dat hij uit het inwendige der denking het ding in het uitwendige zijner denking ziet zooals in een zekeren spiegel, want, als boven is gezegd, de mensch kan zijn denking zien, hetgeen niet bestaanbaar is dan alleen uit de innerlijcke denking; en wanneer hij het ding ziet zooals in een spiegel, kan hij dat ook hierheen en daarheen wenden, en dat vormen, totdat het hem schoon toeschijnt; welk ding, indien het een waarheid is, vergeleken kan worden met een maagd of een jongeman, schoon en levend; indien echter de mensch dat ding niet hierheen en daarheen kan wenden, en dat vormen, maar dat slechts gelooven vanuit de overreding veroorzaakt door het wonder, kan het, indien het dan een waarheid is, vergeleken worden met een maagd of een jongeman, gebeeldhouwd uit steen of hout, in wie niet het

levende is; en eveneens kan het worden vergeleken met een object dat steeds voor het gezicht is, hetwelk alleen wordt geschouwd en al datgene verbergt wat aan weerskanten bezijden en wat daarachter is; voorts kan het worden vergeleken met een voortdurenden klank in het oor welke de doorvatting van de harmonie vanuit verscheidene klanken wegneemt. Zoodanige blindheid en doofheid wordt over het menschelijk gemoed gebracht door wonderen. Iets dergelijks is het geval met al het bevestigde dat niet vanuit eenige redelijkheid wordt geschouwd alvorens het bevestigd wordt.

131. Hieruit kan vaststaan dat het door wonderen veroorzaakte geloof niet geloof is maar overreding, er is immers niet eenig redelijke daarin, te minder eenig geestelijke; immers, het is slechts een uitwendige zonder het inwendige. Iets dergelijks is het geval met al wat de mensch vanuit dat overredende geloof doet, hetzij hij God erkent, hetzij hij Hem thuis vereert of in de tempels, hetzij hij weldoet. Wanneer het alleene wonder den mensch brengt tot erkenning, eeredienst, en vroomheid, handelt hij vanuit den natuurlijken mensch, en niet vanuit den geestelijken, want het wonder giet geloof in langs den uitwendigen weg, en niet langs den inwendiger weg, aldus vanuit de wereld, en niet vanuit den Hemel; en de Heer treedt niet langs een anderen weg bij den mensch binnen dan langs den inwendigen weg, welke is door het Woord, de Leer, en de predikingen daaruit; en omdat de wonderen dezen weg sluiten, geschieden derhalve heden geen wonderen.

132. Dat de wonderen zoodanig zijn, kan duidelijk vaststaan uit de wonderen welke gedaan werden voor het Joodsche en het Israëlietische volk; hoewel dezen zoovele wonderen in het land van Egypte hadden gezien, en daarna aan de zee Suph, en andere in de woestijn, en vooral op den berg Sinaï, toen de Wet verkondigd werd, maakten zij zich evenwel, na een maand van dagen, toen Mozes op dien berg vertoefde, een gouden kalf, en erkenden dat voor Jehovah die hen had uitgeleid uit het land van Egypte, Exod. xxxii: 4, 5, 6. Voorts ook uit de wonderen daarna in het land Kanaän gedaan, en toch traden zij even vaak van den bevolen eeredienst terug. Insgelijks uit de wonderen welke de Heer, toen Hij in de wereld was, voor hen deed, en evenwel kruisigden zij Hem. Dat wonderen bij hen werden gedaan, was ter oorzaak hiervan dat de Joden en de Israëlieten geheel en al uitwendige menschen waren, en in het land Kanaän werden binnengeleid opdat zij alleenlijk de Kerk en haar inwendige dingen zouden uitbeelden door de uitwendige dingen van den eeredienst; en uitbeelden kan de booze mensch evenzeer als de goede, want de uitwendige dingen zijn ritueele dingen, welke alle bij hen de geestelijke en de hemelsche dingen aanduidden; ja zelfs kon Aharon, hoewel hij het gouden

kalf gemaakt en den eeredienst ervan bevolen had, Exod. xxxii: 2, 3, 4, 5, 35, nochtans den Heer en het werk der zaliging van Hem uitbeelden. En omdat zij door de inwendige dingen van den eeredienst niet daartoe geleid konden worden die dingen uit te beelden, werden zij derhalve door wonderen daartoe geleid, ja zelfs aangedreven en gedwongen. Dat zij niet daartoe geleid konden worden door de inwendige dingen van den eeredienst, was ter oorzaak hiervan dat zij den Heer niet erkenden, hoewel het gansche Woord dat bij hen was, over Hem alleen handelt; en wie niet den Heer erkent, die kan niet eenig inwendige van den eeredienst opnemen; doch nadat de Heer Zich heeft geopenbaard, en aanvaard en erkend is als den Eeuwigen God in de Kerken, hebben de wonderen opgehouden.

133. Maar anders is de uitwerking der wonderen bij de goeden dan bij de boozen; de goeden willen niet wonderen, maar zij gelooven de wonderen welke in het Woord zijn; en zoo zij iets over een wonder hooren, schenken zij niet anders aandacht daaraan dan zooals aan een licht argument dat hun geloof bevestigt; want zij denken uit het Woord, aldus uit den Heer, en niet vanuit een wonder. Anders echter de boozen; die kunnen weliswaar door wonderen tot geloof aangedreven en gedwongen worden, ja zelfs tot eeredienst en vroomheid, maar alleen voor korten tijd, want de booze dingen van hen zijn erin opgesloten, welke begeerigheden en de verkwikkelijke dingen daaruit aanhoudend werken op het uitwendige van den eeredienst en van de vroomheid van hen; en opdat die kunnen uitgaan van hun kluister en uitbreken, denken zij over het wonder, en noemen het ten slotte een begoocheling of een kunstgreep, of een werk der natuur, en zoo keeren zij in hun booze dingen terug; en wie terugkeert in zijn booze dingen na den eeredienst, die ontwijdt de ware en de goede dingen van den eeredienst, en het lot der ontwijders na den dood is het ergste van allen; dezen zijn het die worden verstaan onder des Heeren woorden bij Matth. xii: 43, 44, 45; wier latere staat erger wordt dan de vroegere. Bovendien, indien wonderen moesten geschieden bij hen die niet gelooven vanuit de wonderen in het Woord, moesten zij aanhoudend geschieden, en voor het gezicht bij al dezulken. Hieruit kan vaststaan vanwaar het is dat wonderen heden niet geschieden.

134. II. *Dat niemand hervormd wordt door visioenen, en door gesprekken met overledenen, omdat zij dwingen.* Visioenen zijn van tweevoudig geslacht, Goddelijk en duivelsch; de Goddelijke visioenen geschieden door uitbeeldende dingen in den Hemel; en de duivelsche visioenen geschieden door magische dingen in de hel; er zijn ook de fantastische visioenen welke de fopperijen zijn van het afgetrokken gemoed. De Goddelijke visioenen welke, zooals gezegd

is, geschieden door uitbeeldende dingen in den Hemel, zijn zoodanige als de Profeten hadden, die, wanneer zij daarin waren, niet in het lichaam waren, maar in den geest; want visioenen kunnen niet aan eenig mensch verschijnen in het wakker zijn van zijn lichaam; en daarom wordt, wanneer zij aan de Profeten verschenen, ook gezegd dat zij dan in den geest waren; zooals blijkt uit deze volgende dingen; Ezechiël zegt: “De geest hief mij op, en bracht mij terug in Chaldea tot de gevangenschap in het VISIOEN GODS, in den GEEST GODS; aldus klom op mij het VISIOEN dat ik zag”, XI: 1, 24. Voorts “dat de geest hem ophief tusschen de aarde en den Hemel, en heenleidde tot Jeruzalem, tot de VISIOENEN GODS”, VIII: 3 en vervolg; evenzoo was hij in een visioen Gods of in den geest toen hij de vier dieren zag, welke de Cherubim waren, Hfdst. 1 en Hfdst. x; alsmede toen hij den nieuwen Tempel en de nieuwe aarde zag, en den Engel, die metende, Hfdst. XL tot XLVIII; dat hij toen in de visioenen Gods was, zegt hij, Hfdst. XL: 2; en dat hij in den geest was, Hfdst. XLIII: 5. In een eenderen staat was Zacharias toen hij zag een man rijdende tusschen de mirten, Hfdst. I: 8 en vervolg. Toen hij zag de vier hoornen, en den man in wiens hand een meetsnoer was, Hfdst. II: 1, 5 en vervolg. Toen hij zag den kandelaar en de twee olijfboomen, Hfdst. IV: 1 en vervolg. Toen hij zag de vliegende rol en de efa, Hfdst. V: 1, 6. Toen hij zag de vier wagens uitgaande tusschen de twee bergen, en de paarden, Hfdst. VI: 1 en vervolg. In een eenderen staat was Daniël, toen hij zag de vier beesten opklimmende vanuit de zee, Hfdst. VII: 1 en vervolg. En toen hij zag de gevechten van den ram en den bok, Hfdst. VIII: 1 en vervolg; dat hij die dingen zag in het visioen zijns geestes, wordt gezegd in Hfdst. VII: 1, 2, 7, 13; Hfdst. VIII: 2; Hfdst. X: 1, 7, 8; en dat de Engel Gabriël hem verscheen in een visioen, Hfdst. IX: 21. In het visioen des geestes was ook Johannes toen hij die dingen zag welke hij beschreven heeft in de Apocalyps; zooals toen hij zag de zeven kandelaren, en in het midden ervan den Zoon des Menschen, Hfdst. I: 12 tot 16. Toen hij zag den troon in den Hemel, en den Zittende op den troon, en de vier dieren, die de Cherubim waren rondom dien, Hfdst. IV. Toen hij zag het Boek des levens, aangenomen door het Lam, Hfdst. V; toen hij zag de paarden uitgaande vanuit het Boek, Hfdst. VI. Toen hij zag de zeven Engelen met de bazuinen, Hfdst. VIII. Toen hij zag den put des afgronds geopend, en de sprinkhanen daaruit uitgaande, Hfdst. IX. Toen hij zag den draak, en zijn strijd met Michaël, Hfdst. XII. Toen hij zag de beide beesten, het eene vanuit de zee, het andere vanuit het land opklimmende, Hfdst. XIII. Toen hij zag de vrouw zittende op het scharlaken beest, Hfdst. XVII. En Babylon verwoest, Hfdst. XVIII. Toen hij zag het witte paard, en den daarop

Zittende, Hfdst. XIX. Toen hij zag den nieuwen Hemel en de nieuwe aarde, en Sancta Hierosolyma, nederdalende vanuit den Hemel, Hfdst. XXI. En toen hij zag de rivier van het water des levens, Hfdst. XXII. Dat hij die dingen zag in het visioen des geestes, wordt gezegd in Hfdst. I: 10, 11; Hfdst. IV: 2; Hfdst. V: 1; Hfdst. VI: 1; Hfdst. XXI: 1, 2. Zoodanig waren de visioenen welke verschenen vanuit den Hemel voor het gezicht des geestes van hen, en niet voor het gezicht des lichaams van hen. Zulke visioenen komen heden niet voor, want indien zij voorkwamen, zouden zij niet worden verstaan, omdat zij geschieden door uitbeeldende dingen, waarvan de afzonderlijke dingen de inwendige dingen der Kerk, en de verborgenheden des Hemels aanduiden. Dat zij ook moesten ophouden toen de Heer in de wereld kwam, wordt voorzeggd door Daniël, Hfdst. IX: 24. *Duivelsche visioenen* echter hebben zich somtijds voorgedaan, veroorzaakt door dweepzieke en visioinaire geesten, die vanuit het delirium waarin zij zijn, zich den Heiligen Geest noemden. Maar die geesten zijn nu door den Heer weggeraapt, en nedergeworpen in een hel gescheiden van de hellen der anderen. Hieruit blijkt dat niet iemand door andere visioenen dan die welke in het Woord zijn, hervormd kan worden. Er zijn eveneens *Fantastische Visioenen*, maar die zijn louter de fopperijen van het afgetrokken gemoed.

134[a]. Dat ook niet iemand door gesprekken met overledenen wordt hervormd, staat vast vanuit des Heeren woorden aangaande den rijke in de hel, en aangaande Lazarus in den schoot van Abraham; want de rijke zeide: “*Ik bid u, vader Abraham, dat gij Lazarus zendt naar mijns vaders huis, want ik heb vijf broeders, dat hij hun betuige, opdat niet ook zij komen in deze plaats der pijniging; Abraham zeide tot hem: Zij hebben Mozes en de Profeten; dat zij die hooren; hij echter zeide: Neen, vader Abraham, maar indien iemand vanuit de dooden tot hen komt, zouden zij boete doen; hij antwoordde hem: Indien zij Mozes en de Profeten niet hooren, zullen zij zich ook niet indien iemand vanuit de dooden opstond, laten overreden*”, Lukas XVI: 27 tot 31. Het spreken met dooden zou een eendere uitwerking teweeg brengen welke de wonderen teweeg brengen, waarover vlak hierboven, namelijk dat de mensch voor een korten tijd tot den eeredienst overreed en aangedreven zou worden; maar omdat dit den mensch van de redelijkheid berooft, en tegelijk de booze dingen opsluit, zoals boven is gezegd, wordt deze tooverban of inwendige band geslaakt en breken de opgesloten booze dingen uit met lastering en ontwijding. Maar dit geschiedt alleen wanneer geesten het eene of andere dogmatische van godsdienst aanbrengen; hetgeen nooit geschiedt door eenigen goeden geest, te minder door eenig Engel des Hemels.

135. Doch nochtans wordt er spreken met geesten gegeven, doch zelden met de Engelen des Hemels, en gegeven is het aan velen uit eeuwen terug; doch wanneer het gegeven wordt, spreken zij met den mensch in zijn moedertaal, maar alleen weinige woorden; maar zij die spreken met toelating des Heeren, spreken nooit iets wat het vrije der rede wegneemt; ook leeren zij niet; de alleene Heer immers leert den mensch, maar middellijk door het Woord in de verlichting, waarover in het volgende. Dat het zoo is, werd vanuit eigen ondervinding te weten gegeven; ik heb gesprekken gehad met geesten en met Engelen nu sinds verscheidene jaren; ook heeft niet eenig geest gewaagd, noch eenig Engel gewild mij wat ook te zeggen, te minder te onderrichten aangaande eenige dingen in het Woord, of aangaande eenig leerstellige vanuit het Woord, maar geleerd heeft mij de alleene Heer, die mij onthuld is, en daarna als Zon, waarin Hijzelf is, voor mijne oogen aanhoudend verscheen en verschijnt, gelijkewijs Hij den Engelen verschijnt, en heeft verlicht.

136. III. *Dat niemand hervormd wordt door bedreigingen en straffen, omdat zij dwingen.* Het is bekend dat het uitwendige het inwendige niet kan dwingen maar dat het inwendige het uitwendige kan dwingen. Voorts is het bekend dat het inwendige zoozeer den dwang uit het uitwendige weigert, dat het zich afwendt. En eveneens is het bekend dat de uitwendige verkwikkelijke dingen het inwendige aantrekken tot instemming en tot liefde. Ook kan het bekend zijn dat er inwendige dwang en een inwendig vrije is. Maar al deze dingen moeten, hoewel zij bekend zijn, nochtans toegelicht worden; er zijn immers verscheidene dingen waarvan, als zij gehoord worden, terstond wordt doorvat dat het zoo is, omdat zij waar zijn, en vandaar bevestigd worden; maar indien zij niet tegelijk door redenen worden bevestigd, kunnen zij door argumenteringen vanuit begoochelingen verzwakt, en ten slotte ontkend worden; en daarom moeten die dingen welke nu als bekend gezegd zijn, weder opgevat, en redelijk bevestigd worden. **TEN EERSTE, Dat het uitwendige het inwendige niet kan dwingen, maar dat het inwendige het uitwendige kan dwingen;** wie kan gedwongen worden om te gelooven en om lief te hebben; tot gelooven kan men evenmin gedwongen worden als tot denken dat het zoo is, wanneer men niet aldus denkt; en tot liefhebben kan men evenmin gedwongen worden als tot willen wat men niet wil; het geloof is ook der denking, en de liefde is des wils. Maar het inwendige kan door het uitwendige gedwongen worden niet boos te spreken tegen de wetten des koninkrijks, de zeden des levens, en de heiligheden der Kerk; het inwendige kan hiertoe door bedreigingen en straffen gedwongen worden, en het wordt ook gedwongen en moet gedwongen worden; maar dit inwendige is niet het eigenlijk menschelijk

inwendige, maar het is een inwendige dat de mensch gemeen heeft met de beesten, welke ook gedwongen kunnen worden; het menschelijk inwendige zetelt boven dit dierlijk inwendige. Dat menschelijk inwendige wordt hier bedoeld, hetwelk niet gedwongen kan worden. TEN TWEEDE, *Dat het inwendige zoozeer den dwang uit het uitwendige weigert, dat het zich afwendt;* de oorzaak is omdat het inwendige in het vrije wil zijn, en het vrije liefheeft; het vrije immers is van des menschen liefde of leven, zooals boven is getoond; en daarom trekt het vrije, als het zich gedwongen voelt, zich als het ware in zich terug, en wendt zich af, en beschouwt den dwang als zijn vijand; de liefde immers welke des menschen leven maakt, wordt verbitterd, en maakt dat de mensch denkt dat hij zoo niet van zichzelf is, bijgevolg dat hij niet voor zich leeft. Dat het inwendige des menschen zoodanig is, is vanuit de wet der Goddelijke Voorzienigheid des Heeren dat de mensch vanuit het vrije volgens de rede handele. Hieruit blijkt dat het verderfelijk is, de menschen tot den Goddelijken eeredienst te dwingen door bedreigingen en straffen. Maar er zijn er die zich tot den godsdienst laten dwingen, en er zijn er die zich niet laten dwingen; die zich tot den godsdienst laten dwingen, zijn velen uit de pauselijke natie, maar dit geschiedt bij hen bij wie niets van het inwendige is in den eeredienst, maar alles uitwendig; zij die zich niet laten dwingen, zijn velen uit de Engelsche natie; hiervandaan geschiedt het dat het inwendige in hun eeredienst is, en dat hetgeen in het uitwendige is, uit het inwendige is; de innerlijke dingen van dezen ten aanzien van den godsdienst verschijnen in het geestelijk licht zooals blinkend witte wolken; doch de innerlijke dingen der eerstgenoemden ten aanzien van den godsdienst verschijnen in het licht des Hemels als donkerzwarte wolken; dit eene en dit andere wordt te zien gegeven in de geestelijke wereld, en wie het wil zal het zien als hij in die wereld na den dood komt. Bovendien sluit de gedwongen eeredienst de booze dingen op, welke dan verborgen liggen zooals vuren in hout onder asch, welke zich aanhoudend voeden en uitzetten totdat zij in brand uitbarsten; doch de niet gedwongen maar spontane eeredienst sluit de booze dingen niet op; en daarom zijn zij zooals vuren welke terstond uitbranden en uitgaan. Hieruit blijkt dat het inwendige zoozeer den dwang weigert, dat het zich afwendt. Dat het inwendige het uitwendige kan dwingen, komt omdat het inwendige is zooals een heer, en het uitwendige zooals een knecht. TEN DERDE, *Dat de uitwendige verkwikkelijke dingen het inwendige aanlokken tot instemming, en ook tot liefde;* de verkwikkelijke dingen zijn van tweevoudig geslacht, de verkwikkelijke dingen des verstands en de verkwikkelijke dingen des wils; de verkwikkelijke dingen des verstands zijn ook de verkwikkelijke

dingen der wijsheid, en de verkwikkelijke dingen des wils zijn ook de verkwikkelijke dingen der liefde, want de wijsheid is des verstands, en de liefde is des wils; omdat nu de verkwikkelijke dingen des lichaams en der zinnen ervan, welke de uitwendige verkwikkelijke dingen zijn, één handelen met de inwendige verkwikkelijke dingen, welke des verstands en des wils zijn, volgt, dat evenals het inwendige den dwang uit het uitwendige weigert, dermate dat het zich afwendt, evenzoo het inwendige met welgevallen het verkwikkelijke in het uitwendige aanziet dermate dat het zich tot dat wendt; zoo ontstaat de instemming van de zijde des verstands, en de liefde van de zijde des wils. Alle kleine kinderen in de geestelijke wereld worden in de engellijke wijsheid, en daardoor in de hemelsche liefde, door de verkwikkelijke en de liefelijke dingen uit den Heer binnengeleid, eerst door de schoone dingen in de huizen en door de liefelijke dingen in de tuinen, daarna door de uitbeeldende dingen van de geestelijke dingen, welke de innerlijke dingen des gemoeds van hen met wellust aandoen, en tenslotte door de ware dingen der wijsheid, en zoo door de goede dingen der liefde; aldus aanhoudend door de verkwikkelijke dingen in hun orde, eerst door de verkwikkelijke dingen der liefdedes verstands en der wijsheid ervan, en tenslotte door de verkwikkelijke dingen der liefde des wils, welke de liefde des levens van hen wordt, onder welke de overige dingen, welke door de verkwikkelijke dingen binnen zijn getreden, ondergeschikt gehouden worden. Dit geschiedt omdat het al des verstands en des wils gevormd moet worden door het uitwendige alvorens het gevormd wordt door het inwendige; immers, het al des verstands en des wils wordt eerst gevormd door die dingen welke binnentreden door de zinnen des lichaams, vooral door het gezicht en het gehoor; wanneer echter het eerste verstand en de eerste wil gevormd zijn, dan schouwt het inwendige der denking die dingen als de uitwendige dingen zijner denking, en òf het verbindt zich met die, òf het scheidt zich van die; het verbindt zich met die indien zij verkwikkelijk zijn, en het scheidt zich van die indien zij het niet zijn. Doch men moet terdege weten, dat het inwendige des verstands zich niet verbindt met het inwendige des wils, maar dat het inwendige des wils zich verbindt met het inwendige des verstands, en maakt dat de verbinding wederkeerig is, maar dit geschiedt uit het inwendige des wils, en niet in het minst uit het inwendige des verstands. Vandaar is het dat de mensch niet door het geloof-alleen kan hervormd worden, maar door de liefde des wils, die voor zich geloof maakt. *TEN VIERDE, Dat er een gedwongen inwendige en een vrij inwendige is.* Een gedwongen inwendige is er bij hen die in den alleenen uitwendigen eeredienst en in geen inwendigen zijn; het is immers het

inwendige van hen, dat te gelooven en te willen waartoe het uitwendige gedwongen wordt; dezen zijn het, die in den eeredienst van levende en doode menschen zijn, en vandaar in den eeredienst van afgoden, en in het geloof van wonderen; bij dezen is er niet een ander inwendige dan hetgeen tegelijk uitwendig is. Bij hen echter die in het inwendige van den eeredienst zijn, is er een gedwongen inwendige, het eene vanuit vrees, en het andere vanuit liefde; een gedwongen inwendige vanuit vrees is bij hen die in den eeredienst zijn vanuit de vrees voor de marteling der hel en voor haar vuur; maar dit inwendige is niet het inwendige der denking waarover eerder gehandeld is, maar het uitwendige der denking, hetwelk hier het inwendige wordt genoemd omdat het der denking is; het inwendige der denking waarover eerder gehandeld is, kan niet uit eenige vrees gedwongen worden; maar het kan gedwongen worden uit de liefde en uit de vrees voor het verlies ervan; de vreeze Gods in den echten zin is niet iets anders; gedwongen worden uit de liefde en uit de vrees voor het verlies ervan, is zichzelf dwingen; dat zichzelf dwingen niet is tegen de vrijheid en de redelijkheid, zal beneden worden gezien.

137. Hieruit kan vaststaan, hoedanig de gedwongen eeredienst en de niet gedwongen eeredienst is; de gedwongen eeredienst is lichamelijke, onbezielde, duistere, en treurige eeredienst; lichamenlijk omdat hij des lichaams en niet des gemoeds is; onbezielt omdat niet het leven daarin is; duister omdat niet het verstand daarin is; en treurig omdat niet het verkwikkelijke des Hemels daarin is. Doch de niet gedwongen eeredienst is, als hij echt is, geestelijke, levende, lichtende, en blijde eeredienst; geestelijk omdat de geest uit den Heer daarin is, levend omdat het leven uit den Heer daarin is; lichtend omdat de wijsheid uit den Heer daarin is; en blijde omdat de Hemel uit den Heer daarin is.

138. *iv. Dat niemand hervormd wordt in staten van niet redelijkheid en niet vrijheid;* boven is getoond dat niets den mensch wordt toegeëigend dan alleen dat wat hij vanuit het vrije volgens de rede verricht; de oorzaak is omdat het vrije is des wils, en de rede is des verstands, en wanneer de mensch vanuit het vrije volgens de rede handelt, dan handelt hij vanuit den wil door zijn verstand, en hetgeen in verbinding van het eene en het andere geschiedt, dit wordt toegeëigend. Omdat nu de Heer wil dat de mensch hervormd en wederverwekt worde, opdat hij het eeuwige leven of het leven des Hemels hebbe, en niemand hervormd en wederverwekt kan worden tenzij het goede aan den wil van hem wordt toegeëigend opdat het zooals van hem zij, en het ware aan het verstand van hem, opdat het eveneens zooals van hem zij, en

omdat niets aan iemand toegeëigend kan worden dan alleen dat wat vanuit het vrije des wils volgens de rede des verstands geschiedt, volgt dat niemand hervormd wordt in staten van niet vrijheid en niet redelijkheid. De staten van niet vrijheid en niet redelijkheid zijn verscheidene, maar zij kunnen in het algemeen worden teruggebracht tot deze: tot *staten van vrees, van rampspoed, van krankheid van den animus, van ziekte des lichaams, van onwetendheid, en van verblindings des verstands*; maar over iederen staat zal iets in het bijzonder worden gezegd.

139. Dat niemand wordt hervormd in den STAAT VAN VREES, is omdat de vrees het vrije en de rede wegneemt, of de vrijheid en de redelijkheid; de liefde immers opent de innerlijke dingen des gemoeds, maar de vrees sluit die, en wanneer zij gesloten zijn, denkt de mensch weinig dingen, en niet dan die welke zich dan aan den animus of aan de zinnen voordoen; alle vreezen die den animus overvallen, zijn zoodanig. Dat de mensch het inwendige der denking en het uitwendige der denking heeft, is boven getoond; de vrees kan nooit het inwendige der denking overvallen; dit is altijd in het vrije, omdat het in de liefde zijns levens is; maar zij kan het uitwendige der denking overvallen, en wanneer zij dit overvalt wordt het inwendige der denking gesloten; dit gesloten zijnde kan de mensch niet langer vanuit het vrije volgens zijn rede handelen, aldus niet hervormd worden. De vrees die het uitwendige der denking overvalt, en het inwendige sluit, is voornamelijk de vrees voor het verlies van eer of gewin; de vrees echter voor burgerlijke straffen en voor de uitwendige kerkelijke straffen, sluit niet, omdat die wetten alleen straffen voorschrijven voor hen die spreken en handelen tegen de burgerlijke dingen des koninkrijks en de geestelijke dingen der Kerk, niet echter voor hen die daartegen denken. De vrees voor de helsche straffen overvalt weliswaar het uitwendige der denking, maar slechts voor eenige oogenblikken, of uren, of dagen, maar weldra wordt dat weer in zijn vrije vanuit het inwendige der denking teruggebracht, hetwelk eigenlijk van den geest en van de liefde des levens van hem is, en de denking des harten wordt genoemd. Doch de vrees voor het verlies van eer en gewin overvalt het uitwendige van des menschen denking, en wanneer zij overvalt, sluit zij het inwendige der denking uit het hoogere voor den invloed vanuit den Hemel, en maakt dat de mensch niet hervormd kan worden; de oorzaak is omdat de liefde des levens van ieder mensch uit geboorte de liefde van zich en van de wereld is, en de liefde van zich één maakt met de liefde der eer, en de liefde der wereld één maakt met de liefde des gewins; en daarom wanneer de mensch in eer of in gewin is, bevestigt hij vanuit de vrees voor het verlies daarvan, bij zich de middelen

welke hem van dienst zijn voor de eer en het gewin, welke zoowel burgerlijk als kerkelijk zijn, de eene en de andere des gezags; desgelijks doet hij die nog niet in eer of gewin is, indien hij daarnaar haakt, maar vanuit de vrees voor het verlies van den goeden naam deswege. Gezegd wordt dat die vrees het uitwendige der denking overvalt, en het inwendige uit het hoogere sluit voor den invloed vanuit den Hemel; dit wordt gesloten genoemd wanneer het geheel en al één maakt met het uitwendige, want dan is het niet in zich, maar in het uitwendige. Doch omdat de liefden van zich en van de wereld helsche liefden zijn, en de springbronnen van alle booze dingen, blijkt hoedanig het inwendige der denking in zich is bij hen bij wie die liefden de liefden des levens zijn of heerschen, namelijk dat het vol is van de begeerigheden der booze dingen van elk geslacht. Dit weten niet diegenen die vanuit de vrees voor het verlies van waardigheid en rijkdom in een sterke overreding zijn aangaande het godsdienstige in hetwelk zij zijn, het meest in het godsdienstige dat insluit dat zij als godheden worden vereerd, en tegelijk zooals Pluto's in de hel; dezen kunnen als van ijver branden voor het heil der zielen, en dit evenwel vanuit het helsche vuur. Omdat deze vrees bovenal de redelijkheid zelf en de vrijheid zelf wegneemt, welke hemelsch van oorsprong zijn, blijkt dat die verhindert dat de mensch hervormd kan worden.

140. Dat niemand wordt hervormd in den STAAT VAN RAMPSPOED, indien hij slechts dan aan God denkt, en hulp afsmeekt, is omdat de staat gedwongen is; en daarom komt hij, wanneer hij in den vrijen staat komt, in den vorigen staat terug waarin hij slechts weinig zoo al iets over God gedacht had; anders zij die te voren in den vrijen staat God hebben gevreesd. Onder God vreezen wordt verstaan vreezen Hem te beledigen, en Hem beledigen is zondigen; en dit is niet der vreeze, maar het is der liefde; wie, die iemand liefheeft, vreest niet hem boos te doen; en hoe meer hij hem liefheeft des te meer vreest hij dit; zonder deze vrees is de liefde zoutloos en van de opperhuid, van de alleene denking en van geen wil. Onder de staten van rampspoed worden verstaan de staten van wanhoop door gevaren, zooals in veldslagen, tweegevechten, schipbreuken, vallen, branden, dreigend of onverwacht verlies van schatten, voorts van ambt en de eer daaruit, en in soortgelijke andere dingen. In deze dingen alleen denken over God is niet vanuit God, maar vanuit zichzelf. Dan immers is het gemoed in het lichaam als het ware ingekerkerd, aldus niet in de vrijheid, en vandaar ook niet in de redelijkheid, zonder welke er niet hervorming is.

141. Dat niemand wordt hervormd in den STAAT VAN KRANKHEID VAN DEN ANIMUS, is omdat de krankheid van den animus de redelijkheid wegneemt, en

vandaar het vrije van handelen volgens de rede; immers, het gemoed is krank en niet gezond, en het gezonde gemoed is redelijk, niet echter het kranke gemoed. Zoodanige krankheden zijn melancholieën, onechte en valsche gewetens, fantasieën van verschillend geslacht, smarten van den animus tengevolge van rampspoeden, benauwenissen en angsten des gemoeds vanuit een lichaamsgebrek, welke somtijds voor verzoekingën worden gehouden, maar zij zijn het niet, omdat de echte verzoekingën de geestelijke dingen voor objecten hebben, en in deze het gemoed wijs is; doch gene hebben voor objecten de natuurlijke dingen, en in deze is het gemoed waanzinnig.

142. Dat niemand wordt hervormd in den STAAT VAN ZIEKTE DES LICHAAMS, is omdat de rede dan niet in den vrijen staat is, de staat des gemoeds immers hangt af van den staat des lichaams; wanneer het lichaam krank is, is ook het gemoed krank, indien niet om andere redenen, dan toch door de verwijdering uit de wereld, want het gemoed, uit de wereld verwijderd zijnde, denkt weliswaar over God, maar niet uit God, immers, het is niet in het vrije der rede; het vrije der rede heeft de mensch daaruit dat hij in het midden is tusschen den Hemel en de wereld, en dat hij vanuit den Hemel kan denken en vanuit de wereld; voorts vanuit den Hemel over de wereld, en vanuit de wereld over den Hemel. Wanneer dus de mensch in ziekte is, en denkt over den dood, en over den staat van zijn ziel na den dood, dan is hij niet in de wereld, en is hij afgetrokken van geest, in welken staat zonder meer niemand hervormd kan worden; maar hij kan bevestigd worden indien hij alvorens hij tot ziekte verviel, hervormd werd. Iets dergelijks is het geval met hen die afstand doen van de wereld en van alle bezigheid daar, en zich alleen wijden aan denkingen over God, den Hemel, en het heil, maar hierover elders meer. Daarom worden de zelfden, indien zij niet vóór de ziekte hervormd werden, na die, indien zij sterven, zoodanig als zij vóór de ziekte zijn geweest; en daarom is het ijdel te denken dat sommigen boete kunnen doen of eenig geloof opnemen in ziekten, want niets van handeling is in die boete, en niets van naastenliefde in dat geloof; en daarom is alles van den mond en niets van het hart in het eene en het andere.

143. Dat niemand wordt hervormd in den STAAT VAN ONWETENDHEID, is omdat alle hervorming geschiedt door de ware dingen en door een leven volgens die; en daarom kunnen zij die de ware dingen niet weten, niet hervormd worden; maar indien zij ze verlangen vanuit de aandoening ervan, worden zij hervormd in de geestelijke wereld na den dood.

144. Dat evenmin iemand hervormd kan worden in den STAAT VAN VERBLINDING DES VERSTANDS; dezen eveneens weten de ware dingen niet,

en vandaar ook niet het leven, want het verstand zal die leeren, en de wil zal die doen; en wanneer de wil doet wat het verstand leert, dan gewordt hem een leven volgens de ware dingen; wanneer echter het verstand verblind is, is ook de wil verstoep, en hij verricht vanuit het vrije volgens zijn rede niet iets anders dan het in het verstand bevestigde booze, hetwelk het valsche is. Behalve de onwetendheid verblindt ook de godsdienst welke het blind geloof leert, het verstand. Voorts de leer van het valsche; want zooals de ware dingen het verstand openen, evenzoo sluiten de valsche dingen dat toe; zij sluiten het van boven toe, maar zij openen dat van onderen, en het alleen beneden geopende verstand kan de ware dingen niet zien, maar slechts bevestigen al wat het wil, bovenal het valsche. Het verstand wordt ook verblind door de begeerten van het booze; zoolang de wil daarin is, drijft hij het verstand om die te bevestigen; en voor zooveel als de begeerten van het booze worden bevestigd, kan de wil niet zijn in de aandoeningen van het goede, en vanuit die de ware dingen zien, en aldus hervormd worden. Als bijvoorbeeld wie in de begeerte der echtbreuk is; de wil van hem, welke in het verkwikkelijke der liefde ervan is, drijft zijn verstand om dat te bevestigen, door te zeggen: Wat is echtbreuk; is daarin eenig booze; is er niet iets eenders tusschen den echtgenoot en zijn echtgenoot; kan niet vanuit echtbreuk evengoed kroost geboren worden; kan een vrouw niet verscheidenen toelaten zonder schade; wat heeft het geestelijke hiermede gemeen; aldus denkt het verstand, dat dan de hoer van den wil is, en zoo stompzinnig is geworden vanuit de ontucht met den wil, dat het niet kan zien dat de echtelijke liefde de geestelijke hemelsche liefde zelf is, welke het beeld der liefde des Heeren en der Kerk is, uit welke zij ook wordt afgeleid, en aldus dat zij in zich heilig is, de kuischheid, de reinheid, en de onschuld zelf; en dat zij de menschen tot liefden in vorm maakt, want de echtgenooten kunnen elkander wederzijds liefhebben uit de binnenste dingen, en zoo elkander tot liefden vormen; en dat de echtbreuk dezen vorm vernietigt, en met dien het beeld des Heeren; en, wat afgrijselijk is, dat de echtbreker zijn leven vermengt met het leven van den echtgenoot in diens echtgenoot; in het zaad is het leven des menschen; en omdat dit profaan is, wordt derhalve de hel de echtbreuk genoemd, en wordt omgekeerd de Hemel het huwelijk genoemd. Ook heeft de liefde der echtbreuk gemeenschap met de laagste hel, doch de waarlijk echtelijke liefde met den binnensten Hemel; de geslachtsdeelen van de eene en de andere kunne stemmen ook overeen met de gezelschappen van den binnensten Hemel. Deze dingen zijn aangevoerd opdat men wete hoe verblind het verstand is wanneer de wil in de begeerte

van het booze is; en dat in den staat van de verblinding des verstands niemand hervormd kan worden.

145. v. *Dat het niet tegen de redelijkheid en de vrijheid is zichzelf te dwingen.* Eerder werd getoond dat de mensch het inwendige der denking en het uitwendige der denking heeft, en dat die onderscheiden zijn zooals het vroegere en het latere, of zooals het hoogere en het lagere; en dat zij, omdat zij aldus onderscheiden zijn, gescheiden kunnen handelen, en verbonden kunnen handelen; zij handelen gescheiden wanneer de mensch uit het uitwendige zijner denking anders spreekt en doet dan hij innerlijk denkt en wil; en zij handelen verbonden wanneer hij spreekt en doet wat hij innerlijk denkt en wil; dit is het gemeene bij de oprechten, dat echter bij de onoprechten. Omdat nu het inwendige en het uitwendige des gemoeds aldus onderscheiden zijn, kan ook het inwendige met het uitwendige strijden, en dit door den strijd aandrijven tot instemming; de strijd ontstaat wanneer de mensch denkt dat de booze dingen zonden zijn, en derhalve daarvan wil afdaten; want wanneer hij afaat, wordt de deur geopend, en deze geopend zijnde, worden door den Heer de begeerigheden van het booze uitgeworpen welke het inwendige der denking bezet hielden, en in de plaats ervan de aandoeningen van het goede ingeplant; dit in het inwendige der denking. Maar omdat de verkwikkelijke dingen der begeerigheden van het booze, welke het uitwendige der denking bezet houden, niet tegelijk uitgeworpen kunnen worden, ontstaat derhalve strijd tusschen het inwendige en het uitwendige der denking; het inwendige wil die verkwikkelijke dingen uitwerpen omdat zij de verkwikkelijke dingen van het booze zijn, en niet samenstemmen met de aandoeningen van het goede waarin nu het inwendige is; en in de plaats der verkwikkelijke dingen van het booze de verkwikkelijke dingen van het goede inbrengen, welke samenstemmen; het zijn de verkwikkelijke dingen van het goede welke de goede dingen der naastenliefde worden genoemd. Uit deze tegenstrijdigheid komt strijd op, welke indien zij zwaarder wordt, de verzoeking wordt genoemd. Omdat nu de mensch een mensch is vanuit het inwendige zijner denking, dit immers is des menschen geest zelf, staat het vast dat de mensch zichzelf dwingt wanneer hij het uitwendige zijner denking tot instemming dwingt, of om de verkwikkelijke dingen zijner aandoeningen op te nemen, welke de goede dingen der naastenliefde zijn. Dat dit niet is tegen de redelijkheid en de vrijheid, maar volgens die, is duidelijk, want de redelijkheid maakt dien strijd, de vrijheid voert hem uit; de vrijheid zelf zetelt ook met de redelijkheid in den inwendigen mensch, en uit dezen in den uitwendigen. Wanneer dus het inwendige overwint, hetgeen geschiedt wanneer het inwendige het

uitwendige tot instemming en volgzzaamheid heeft teruggebracht, dan wordt uit den Heer aan den mensch de vrijheid zelf en de redelijkheid zelf gegeven, want dan wordt de mensch door den Heer weggevoerd uit het helsche vrije, hetwelk in zich het slaafsche is, en ingebracht in het hemelsch vrije, hetwelk in zich het vrije zelf is, en hem wordt vergezelschapping met de Engelen gegeven. Dat het slaven zijn die in de zonden zijn, en dat de Heer hen vrij maakt die door het Woord de waarheid opnemen uit Hemzelf, leert Hij bij Johannes, Hfdst. VIII: 31 tot 36.

146. Een voorbeeld diene ter toelichting, namelijk een mensch die een verkwikkelijke had gevoeld in bedriegerijen en geheime diefstallen, en ziet en innerlijk erkent dat het zonden zijn, en deswege daarvan wil aflaten; wanneer hij aflaat, ontstaat strijd van den inwendigen mensch met den uitwendigen; de inwendige mensch is in de aandoening der oprechtheid, maar de uitwendige nog in het verkwikkelijke der bedriegerij; welk verkwikkelijke, omdat het geheel en al tegenovergesteld is aan het verkwikkelijke der oprechtheid, niet terugtreedt tenzij het gedwongen wordt; ook kan het niet gedwongen worden tenzij door strijd; en wanneer hij dan overwint, komt de uitwendige mensch in het verkwikkelijke der liefde van het oprechte, welke de naastenliefde is; daarna wordt geleidelijk het verkwikkelijke der bedriegerij hem onverkwikkelijk. Iets dergelijks is het geval met de overige zonden, zooals met de echtbreuken en de hoerereien, de wraaknemingen en de haatgevoelens, de lasteringen en de leugens. Maar de allermoeilijkste strijd is die tegen de liefde van heerschen vanuit de liefde van zich; wie deze onderjukt, onderjukt gemakkelijk de overige booze liefden, omdat die het hoofd ervan is.

147. In het kort zal ook worden medegedeeld hoe de Heer de begeerigheden van het booze uitwerpt welke den inwendigen mensch uit geboorte bezet houden, en in de plaats ervan de aandoeningen van het goede ingeeft, wanneer de mensch zooals uit zich de booze dingen als zonden verwijdert; het werd eerder getoond dat de mensch een natuurlijk gemoed, een geestelijk gemoed, en een hemelsch gemoed heeft; en dat de mensch in het natuurlijke gemoed alleen is zoolang hij in de begeerigheden van het booze en de verkwikkelijke dingen ervan is, en dat zoolang het geestelijk gemoed gesloten is; zoodra echter de mensch na onderzoek de booze dingen als zonden tegen God erkent, omdat zij tegen de Goddelijke wetten zijn, en derhalve van die wil aflaten, dan opent de Heer het geestelijk gemoed, en treedt in het natuurlijk gemoed binnen door de aandoeningen van het ware en goede, en treedt in het redelijke binnen, en schikt vanuit dat de dingen in orde welke lager in het natuurlijke tegen de orde zijn. Dit is het wat den mensch als

strijd toeschijnt, en bij hen die zich veel aan de verkwikkelijke dingen van het booze hebben overgegeven, als verzoeking; er ontstaat immers smart voor den animus wanneer de orde zijner denkingen wordt omgekeerd. Omdat er nu strijd is tegen de dingen welke in den mensch zelf zijn, en welke de mensch zooals de zijne voelt, en niemand tegen zich kan strijden tenzij vanuit hetgeen innerlijker dan hijzelf is, en tenzij vanuit het vrije daar, volgt dat de inwendige mensch dan strijdt tegen den uitwendigen, en dat hij strijdt vanuit het vrije, en dat hij het uitwendige tot gehoorzaamheid dwingt; dit dus is zichzelf dwingen; dat dit niet is tegen de vrijheid en de redelijkeheid, maar volgens die, is duidelijke.

148. Bovendien, elk mensch wil vrij zijn, en het niet vrije of het slaafsche van zich verwijderen; elke knaap die onder een meester staat, wil zelfstandig en zoo vrij zijn; elke bediende onder zijn heer, en elke dienstmaagd onder haar meesteres, desgelijks; elke maagd wil uit het huis des vaders gaan en huwen, opdat zij vrij in haar eigen huis bezig zij; elk jongeling die wil werken, of zaken doen, of eenig ambt vervullen, wil, als hij in dienstbaarheid onder anderen is, daarvan ontslagen worden opdat hij zijn eigen meester zij; al diegenen die vrijwillig dienen om de vrijheid, dwingen zichzelf; en wanneer zij zichzelf dwingen, handelen zij vanuit het vrije volgens de rede, maar vanuit het innerlijke vrije, uit hetwelk het uiterlijke vrije wordt geschouwd als slaafsch. Dit werd aangevoerd om te bevestigen dat zichzelf dwingen niet is tegen de redelijkeheid en de vrijheid.

149. Dat de mensch niet evenzoo wil komen vanuit de geestelijke dienstbaarheid in de geestelijke vrijheid, daarvan is de eene oorzaak, dat hij niet weet wat het geestelijke slaafsche, en wat het geestelijke vrije is; hij heeft niet de ware dingen welke leeren, en zonder de ware dingen wordt geloofd dat het geestelijke slaafsche het vrije is, en het geestelijke vrije het slaafsche is. De tweede oorzaak is omdat de godsdienst van de Christelijke wereld het verstand heeft toegesloten, en het geloof-alleen dat verzegeled heeft, want het eene en het andere heeft dit dogma als een ijzeren muur rondom zich gesteld dat de theologische dingen transcendent zijn, en dat zij derhalve niet vanuit eenige redelijkeheid te benaderen zijn, en dat zij zijn voor de blinden en niet voor de zienden; daardoor zijn de ware dingen weggeborgen, welke konden leeren wat de geestelijke vrijheid is. De derde oorzaak is omdat weinigen zich onderzoeken, en hun zonden zien; en wie die niet ziet, en daarvan aflaat, is in het vrije ervan, hetwelk het helsche vrije is, in zich het slaafsche; en vanuit dit het hemelsch vrije zien, hetwelk het vrije zelf is, is zooals in dikke duisternis den dag zien, en onder een zwarte wolk dat wat uit de zon boven is. Vandaar

is het dat niet geweten wordt wat het hemelsch vrije is, en dat het onderscheid tusschen dat en tusschen het hellsche vrije is zooals het onderscheid tusschen het levende en het doode.

150. VI. *Dat de uitwendige mensch hervormd moet worden door den inwendigen, en niet omgekeerd.* Onder den inwendigen en den uitwendiger mensch wordt hetzelfde verstaan als onder het inwendige en het uitwendige der denking, waarover meermalen eerder; dat het uitwendige hervormd wordt door het inwendige, is omdat het inwendige in het uitwendige invloeit, en niet omgekeerd; dat er een geestelijke invloed in den natuurlijken is, en niet omgekeerd, is in de geleerde wereld bekend. En dat de inwendige mensch eerst gezuiverd en vernieuwd moet worden, en zoo de uitwendige, is in de Kerk bekend; dat het bekend is, is omdat de Heer, en de rede het voorschrijft; de Heer leert dit met deze woorden: “*Wee u, gij geveinsden, want gij reinigt het uiterlijke des drinkbekers en des schotels, maar de innerlijke dingen zijn vol roof en onmatigheid; gij blinde farizeër, reinig eerst het innerlijke des drinkbekers en des schotels, opdat ook het uiterlijke rein worde*”, Matth. XXIII: 25, 26. Dat de rede het voorschrijft, werd met vele dingen in de Verhandeling aangaande DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID getoond. Hetgeen immers de Heer leert, geeft Hij ook den mensch met de rede te doorvatten; en dit op tweeërlei wijze; de eene, dat hij ziet in zich dat het zoo is zoodra hij het hoort; de tweede, dat hij het door redenen verstaat; zien in zich is in zijn inwendigen mensch, en verstaan door redenen is in den uitwendiger mensch. Wie ziet niet in zich wanneer hij hoort dat de inwendige mensch eerst gezuiverd moet worden, en door hem de uitwendige; maar wie niet de gemeene idee aangaande deze zaak vanuit den invloed vanuit den Hemel opneemt, kan ijlen wanneer hij het uitwendige zijner denking raadpleegt; vanuit dit alleen ziet niemand iets anders dan dat de uitwendige werken, welke der naastenliefde en der vroomheid zijn, zonder de inwendige zaligen; evenzoo in de andere dingen, zooals dat het gezicht en het gehoor invloeien in de denking, en de geur en de smaak in de doorvatting, aldus het uitwendige in het inwendige, terwijl het toch het tegendeel is. Dat de geziene en de gehoorde dingen in de denking schijnen in te vloeien, is een begoocheling, want het verstand ziet in het oog en hoort in het oor, en niet omgekeerd; evenzoo in de overige dingen.

151. Maar hier zal iets gezegd worden hoe de inwendige mensch hervormd wordt, en door hem de uitwendige. De inwendige mensch wordt niet hervormd door alleen weten, verstaan, en wijs zijn; bijgevolg niet door alleen denken, maar door datgene te willen wat de wetenschap, het inzicht, en de

wijsheid leert; wanneer de mensch weet, verstaat en daarin wijs is dat de Hemel en de hel zijn, en dat al het booze vanuit de hel is, en al het goede vanuit den Hemel, dan is hij, indien hij dan het booze niet wil omdat het uit de hel is, maar het goede wil omdat het vanuit den Hemel is, in den eersten graad der hervorming, en op den drempel vanuit de hel tot den Hemel. Wanneer de mensch verder voortschrijdt, en wil aflaten van de booze dingen, is hij in den tweeden graad der hervorming, en dan is hij buiten de hel maar nog niet in den Hemel; dezen ziet hij boven zich; dit inwendige moet er zijn opdat de mensch hervormd worde; maar tenzij het eene en het andere, zoowel het uitwendige als het inwendige, hervormd wordt, is de mensch niet hervormd; het uitwendige wordt hervormd door het inwendige, wanneer het uitwendige aflaaf van de booze dingen welke het inwendige niet wil omdat zij helsch zijn, en te meer wanneer hij die deswege schuwt, en tegen die strijdt; zoo is het inwendige het willen, en het uitwendige het doen, want tenzij iemand doet wat hij wil, is van binnen dat wat hij niet wil, en het wordt ten slotte niet willen. Uit dit weinige kan men zien hoe de uitwendige mensch wordt hervormd door den inwendigen; dit is het ook hetgeen wordt verstaan onder de woorden des Heeren tot Petrus: *“Jezus zeide: Indien Ik u niet wassche, gij hebt geen deel met Mij; Petrus zeide tot Hem: Heer, niet mijne voeten alleen, maar ook de handen en het hoofd; Jezus zeide tot hem: Die gewasschen is, heeft niet van noode tenzij dat hij naar de voeten gewasschen worde, en hij is gansch rein”*, JOH. XIII: 8, 9, 10; onder de wassing wordt de geestelijke wassing verstaan, welke de zuivering van de booze dingen is; onder het hoofd en de handen wasschen wordt verstaan den inwendigen mensch zuiveren, en onder de voeten wasschen wordt verstaan den uitwendigen zuiveren; dat wanneer de inwendige mensch gezuiverd is, de uitwendige gezuiverd moet worden, wordt verstaan onder dit: *“die gewasschen is, heeft niet van noode tenzij dat hij naar de voeten gewasschen worde”*; dat alle zuivering van de booze dingen is uit den Heer, wordt verstaan onder dit: *“indien Ik u niet wassche, gij hebt geen deel met Mij”*. Dat de wassing bij de Joden de zuivering van de booze dingen uitbeeldde, en dat deze door de wassing in het Woord wordt aangeduid, en dat door de wassing van de voeten de zuivering van den natuurlijken of den uitwendigen mensch wordt aangeduid, is met vele dingen getoond in de HEMELSCH E VERBORGENHEDEN.

152. Aangezien de mensch het inwendige en het uitwendige heeft, en het eene en het andere hervormd moet worden opdat de mensch hervormd zij, en aangezien niemand hervormd kan worden tenzij hij zich onderzoekt, zijn booze dingen ziet en erkent, en daarna daarvan aflaaf, volgt dat niet alleen

het uitwendige onderzocht moet worden, maar ook het inwendige; indien het uitwendige alleen wordt onderzocht, ziet de mensch niet iets anders dan wat hij daadwerkelijk heeft bedreven, zooals dat hij niet heeft gedood, niet echtbreuk gepleegd, niet gestolen, en niet valsch getuigd, en zoo voort; aldus onderzoekt hij de booze dingen van zijn lichaam, en niet de booze dingen van zijn geest, en evenwel moeten de booze dingen van den geest worden onderzocht opdat iemand hervormd kan worden, want de mensch leeft als geest na den dood, en alle booze dingen welke in dien zijn, blijven aan; en de geest wordt niet anders onderzocht dan dat de mensch let op zijn denkingen, vooral op de bedoelingen, want de bedoelingen zijn de denkingen vanuit den wil; daar zijn de booze dingen in hun oorsprong en in hun wortel, dat is, in hun begeerigheden en in hun verkwikkelijke dingen; en als deze niet gezien en erkend worden, is de mensch nochtans in de booze dingen, hoezeer hij die ook in de uitwendige dingen niet bedreven heeft. Dat het denken vanuit de bedoeling is willen en doen, blijkt uit des Heeren woorden: *“Zoo wie eens anders vrouw aanziet, zoo dat hij haar begeert, die heeft alreeds overspel met haar gedaan in het hart”*, Matth. v: 28; van dien aard is het onderzoek van den inwendigen mensch, vanuit hetwelk wezenlijk de uitwendige mensch wordt onderzocht.

153. Ik heb mij meermalen verwonderd dat, hoewel de algeheele Christelijke wereld weet dat de booze dingen geschuwd moeten worden als zonden, en dat zij anders niet vergeven worden, en indien de zonden niet vergeven worden, geen zaliging is, nochtans onder duizenden nauwelijks één dit weet; dit werd in de geestelijke wereld nagegaan, en het werd aldus bevonden; een ieder immers in de Christelijke wereld weet het vanuit de gebeden, voorgelezen voor hen die aan het Heilig Avondmaal deel nemen, want het wordt daarin openlijk gezegd, en evenwel wanneer hun wordt gevraagd of zij dit weten, antwoorden zij dat zij niet weten, en dat zij niet geweten hebben; de oorzaak is, omdat zij niet daarover gedacht hebben, en omdat de meesten slechts gedacht hebben over het geloof, en over de zaliging door dat alleen. En eveneens heb ik mij verwonderd dat het geloof-alleen dermate de oogen heeft gesloten dat zij die zich daarin bevestigd hebben, als zij het Woord lezen, niets zien van de dingen welke daar aangaande de liefde, de naastenliefde, en de werken worden gezegd; het is alsof zij het geloof over alle dingen des Woords hadden uitgestreken gelijk iemand die menie over een geschrift uitstrijkt waardoor niet iets dat daaronder is, openligt; en indien iets openligt, wordt het door het geloof opgeslorpt, en wordt gezegd dat dit het geloof is.

Dat het de Wet der Goddelijke Voorzienigheid is, dat de mensch uit den Heer vanuit den Hemel geleid en geleerd worde, door het Woord, de Leer en de predikingen vanuit hetzelfde, en dit in allen schijn zooals uit zichzelf.

154. Vanuit den schijn is het dat de mensch wordt geleid en geleerd uit zichzelf, en vanuit de waarheid is het dat de mensch wordt geleid en geleerd uit den alleenen Heer; zij die den schijn bij zich bevestigen, en niet tegelijk de waarheid, kunnen niet de booze dingen als zonden uit zich verwijderen; maar zij die den schijn en tegelijk de waarheid bij zich bevestigen, die kunnen het, want de booze dingen als zonden wonden in schijn door den mensch verwijderd, maar in waarheid door den Heer; dezen kunnen hervormd worden, genen echter kunnen het niet. Zij die den schijn en niet tegelijk de waarheid bij zich bevestigen, zijn allen innerlijke afgodendienaren, immers zij zijn de vereerders van zich en van de wereld; indien zij geen godsdienst hebben, worden zij vereerders van de natuur en zoo atheïsten; doch indien zij godsdienst hebben, worden zij vereerders van menschen en tegelijk van nabootsingen; dezen zijn het die nu worden verstaan in het eerste gebod van den decaloog onder hen die andere goden vereeren; doch zij die bij zich den schijn en tegelijk de waarheid bevestigen, worden vereerders van den Heer, want de Heer heft hen op uit hun eigene, hetwelk in den schijn is, en leidt hen heen tot het licht in hetwelk de waarheid is, en hetwelk de waarheid is; en Hij geeft hun innerlijk te doorvatten dat zij niet geleid en geleerd worden uit zich, maar uit den Heer. Het redelijke van dezen en genen kan aan velen toeschijnen zooals eender, maar het is niet eender; het redelijke van hen die in den schijn en tegelijk in de waarheid zijn, is het geestelijk redelijke; doch het redelijke van hen die in den schijn en niet tegelijk in de waarheid zijn, is het natuurlijk redelijke; maar dit redelijke kan worden vergeleken met een tuin zooals deze in het winterlicht is, doch het geestelijk redelijke kan worden vergeleken met een tuin zooals deze is in het lentelicht. Hierover echter meer in hetgeen volgt, in deze orde: I. Dat de mensch uit den alleenen Heer geleid en geleerd wordt. II. Dat de mensch uit den alleenen Heer geleid en geleerd wordt door den engelligen Hemel en vanuit dien. III. Dat de mensch uit den Heer geleid wordt door den invloed, en geleerd wordt door de verlichting. IV. Dat de mensch uit den Heer geleerd wordt door het Woord, de Leer en de predikingen vanuit hetzelfde, aldus onmiddellijk uit Hem alleen. V. Dat de mensch uit den Heer in de uitwendige dingen geleid en geleerd wordt in allen schijn zooals uit zichzelf.

155. I. *Dat de mensch uit den alleenen Heer geleid en geleerd wordt;* dit vloeit als een universeele gevolgtrekking voort uit al die dingen welke in de Verhandeling aangaande DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID zijn getoond; zoowel uit die dingen welke over de Goddelijke Liefde des Heeren en over Zijn Goddelijke Wijsheid in het eerste deel, als die over de Zon der geestelijke wereld en over de zon der natuurlijke wereld in het tweede deel, voorts die over de graden in het derde deel, en die over de schepping van het heelal in het vierde deel, alsmede die over de schepping van den mensch in het vijfde deel daar werden aangetoond.

156. Dat de mensch uit den alleenen Heer wordt geleid en geleerd, is omdat hij uit den alleenen Heer leeft, want de wil zijns levens wordt geleid, en het verstand zijns levens wordt geleerd. Maar dit is tegen den schijn, het schijnt immers den mensch toe alsof hij vanuit zich leeft, en evenwel is het de waarheid dat hij leeft uit den Heer, en niet uit zichzelf. Omdat nu den mensch zoolang hij in de wereld is, niet de doorvatting van de gewaarwording gegeven kan worden dat hij uit den alleenen Heer leeft, aangezien hem den schijn dat hij leeft vanuit zich niet wordt afgenomen, want zonder dien is de mensch niet mensch, moet dit derhalve door redenen uitgewezen worden, welke daarna bevestigd moeten worden door de ondervinding, en ten slotte door het Woord.

157. Dat de mensch leeft uit den alleenen Heer, en niet uit zich, zal door deze redenen worden uitgewezen; dat Hij het eenige wezen, de eenige substantie, en de eenige vorm is, vanuit welke alle wezens, substanties, en vormen zijn welke geschapen zijn. Dat dat eenige wezen, die eenige substantie, en die eenige vorm, de Goddelijke Liefde en de Goddelijke Wijsheid is vanuit welke alle dingen zijn welke op de liefde en de wijsheid bij den mensch betrekking hebben. Dat het ook het Goede zelf en het Ware zelf is op welke alle dingen betrekking hebben. En dat die het leven zijn vanuit hetwelk het leven van alle dingen en alle dingen des levens zijn. Voorts dat het Eenige en het Zelf alomtegenwoordig, alwetend, en almachtig is. En dat dit Eenige en Zelf is de Heer uit het eeuwige of Jehovah. **TEN EERSTE:** *Dat Hij het eenige wezen, de eenige substantie, en de eenige vorm is, vanuit welke alle wezens, substanties, en vormen zijn welke geschapen zijn,* werd getoond in de Verhandeling aangaande DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID n. 44 tot 46; en in het tweede deel daar dat de Zon van den engellijken Hemel, welke uit den Heer is en in welke de Heer is, die eenige substantie en vorm is vanuit welke alle dingen zijn welke geschapen zijn, en dat er niets is en kan zijn dat niet vanuit die is; dat vanuit die alle dingen zijn door afleidingen volgens de graden,

werd in het derde deel daar aangetoond. Wie doorvat en erkent niet vanuit de rede dat het eenige wezen het is vanuit hetwelk alle wezen is, of het eenig Zijn uit hetwelk alle zijn is; wat kan bestaan zonder zijn, en wat is het zijn vanuit hetwelk alle zijn is, tenzij het Zijn zelf; en hetgeen het Zijn zelf is, is eveneens het eenig Zijn, en in zich Zijn; gegeven dat het zoo is, en een ieder dit vanuit de rede doorvat en erkent, en indien niet, het kan doorvatten en erkennen, wat volgt daaruit dan anders, dan dat dit Zijn, hetwelk het Goddelijke zelf is, zijnde Jehovah, het al is van alle dingen welke zijn en bestaan. Iets eenders is het indien gezegd wordt dat de eenige substantie het is, vanuit welke alle dingen zijn; en omdat substantie zonder vorm niet iets is, volgt ook dat het de eenige vorm is vanuit welke alle dingen zijn. Dat de Zon van den engellijken Hemel die eenige substantie en vorm is, voorts hoe dat wezen, die substantie, en die vorm wordt gevarieerd in de geschapen dingen, werd in de bovengenoemde Verhandeling aangetoond. TEN TWEDE: *Dat dat eenige wezen, die eenige substantie, en die eenige vorm, de Goddelijke Liefde en de Goddelijke Wijsheid is vanuit welke alle dingen zijn welke op de liefde en de wijsheid bij den mensch betrekking hebben*, werd ook in de Verhandeling aangaande DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID ten volle getoond; alle dingen, welke dan ook, die bij den mensch schijnen te leven, hebben op den wil en het verstand bij hem betrekking, en dat deze twee zijn leven maken, doorvat en erkent een ieder vanuit de rede; wat is het anders dan: dit wil ik of dit versta ik, of dit heb ik lief of dit denk ik; en omdat de mensch wil wat hij liefheeft, en denkt wat hij verstaat, hebben derhalve alle dingen des wils betrekking op de liefde, en alle dingen des verstands op de wijsheid; en omdat deze twee er niet kunnen zijn bij iemand uit zich tenzij uit Hem die de Liefde zelf en de Wijsheid zelf is, volgt dat hetzelfde uit den Heer uit het eeuwige of Jehovah is; indien het niet daaruit was, zou de mensch de liefde zelf en de wijsheid zelf zijn, aldus God uit het eeuwige, iets waarvoor de mensohelijke rede zelf gruwet. Kan er iets zijn tenzij uit hetgeen vroeger is dan hetzelfde, en kan dit vroegere er zijn tenzij uit hetgeen nog vroeger is dan hetzelfde, en zoo ten slotte tenzij uit het Eerste hetwelk in Zich is. TEN DERDE: *Desgelijks, dat het het Goede zelf en het Ware zelf is op welke alle dingen betrekking hebben*. Door een ieder die rede heeft, wordt aanvaard en erkend dat God het Goede zelf en het Ware zelf is, voorts dat al het goede en ware uit Hem is; deswege ook dat al het goede en ware nergens anders vandaan kan komen dan uit het Goede en Ware zelf; deze dingen worden door elk redelijk mensch erkend zoodra zij gehoord worden; wanneer daarna wordt gezegd dat het al des wils en des verstands, of het al der liefde en der wijsheid, of

het al der aandoening en der denking bij den mensch die uit den Heer wordt geleid, betrekking heeft op het goede en ware, volgt dat alle dingen welke die mensch wil en verstaat, of hetgeen hij liefheeft en waarin hij wijs is, of waardoor hij wordt aangedaan en hetgeen hij denkt, uit den Heer is. Vandaar is het dat een ieder in de Kerk weet dat al het goede en al het ware uit den mensch in zich niet het goede en het ware is, maar alleen dat wat uit den Heer is. Aangezien deze dingen de waarheid zijn, volgt dat al hetgeen zulk een mensch wil en denkt, uit den Heer is. Dat ook elk boos mensch niet vanuit een anderen oorsprong kan willen en denken, zal in hetgeen volgt worden gezien. TEN VIERDE: *Dat die het leven zijn vanuit hetwelk het leven van alle dingen en alle dingen des levens zijn*, werd in de Verhandeling aangaande DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID met vele dingen getoond. De menschelijke rede aanvaardt en erkent ook op het eerste gehoor dat alle leven des menschen is van zijn wil en van zijn verstand, want indien de wil en het verstand wordt weggenomen, leeft hij niet; of, wat hetzelfde is, dat alle leven des menschen is van zijn liefde en van zijn denking, want indien de liefde en de denking wordt weggenomen, leeft hij niet; omdat nu het al des wils en des verstands, of het al der liefde en der denking bij den mensch is uit den Heer, zooals nu boven is gezegd, volgt dat het al des levens uit Hem is. TEN VIJFDE: *Dat dit Eenige en Zelf alomtegenwoordig, alwetend, en almachtig is*; dit erkent eveneens ieder Christen vanuit zijn leer, en ieder heiden vanuit zijn godsdienst; vandaar ook denkt een ieder, waar hij ook is, dat God is waar hij is, en dat hij bidt tot den aanwezigen God; en daar ieder aldus denkt en aldus bidt, volgt dat zij niet anders kunnen denken dan dat God waar dan ook is, aldus alomtegenwoordig; desgelijks dat Hij alwetend en almachtig is; en daarom smeekt ieder die tot God bidt met zijn hart dat Hij hem leide, omdat Hij het kan. Aldus erkent een ieder dan de Goddelijke alomtegenwoordigheid, alwetendheid, en almacht. Hij erkent omdat hij dan het aangezicht tot den Heer wendt, en dan uit Hem die waarheid invloeit. TEN ZESDE: *Dat dit Eenige en Zelf is de Heer uit het eeuwige of Jehovah*. In DE LEER VAN NOVA HIEROSOLYMA AANGAANDE DEN HEER werd getoond dat God één is in wezen en persoon, en dat die God is de Heer, en dat het Goddelijke zelf, hetwelk Jehovah de Vader wordt genoemd, de Heer uit het eeuwige is; dat het Goddelijk Menschelijke is de Zoon uit Zijn Goddelijke uit het eeuwige ontvangen, en geboren in de wereld; en dat het Goddelijke, voortgaande, de Heilige Geest is. Gezegd wordt het Zelf en het Eenige, omdat eerder werd gezegd dat de Heer uit het eeuwige of Jehovah het Leven zelf is, omdat Hij de Liefde zelf en de Wijsheid zelf is, of het Goede zelf en

het Ware zelf, vanuit welke alle dingen zijn. Dat de Heer vanuit Zichzelf alle dingen heeft geschapen, en niet vanuit het niets, zie men in de Verhandeling aangaande DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID, n. 282 tot 284, n. 349 tot 357. Hieruit is deze waarheid dat de mensch uit den alleenen Heer geleid en geleerd wordt, door redenen bevestigd.

158. Deze zelfde waarheid wordt niet slechts door redenen, maar ook door de levende doorvattingen bevestigd bij de Engelen, vooral bij de Engelen van den derden Hemel; dezen doorvatten den invloed der Goddelijke Liefde en Goddelijke Wijsheid uit den Heer; en omdat zij het doorvatten, en vanuit hun wijsheid weten dat die het leven zijn, zeggen zij derhalve dat zij leven vanuit den Heer, en niet uit zichzelf; en niet slechts zeggen zij dit, maar ook hebben zij het lief en willen dat het zoo is; en nochtans zijn zij in allen schijn alsof zij leefden vanuit zich, ja zelfs in een sterkeren schijn dan de andere Engelen, want, zooals boven in n. 42 tot 45 is getoond, *Hoe nader iemand met den Heer wordt verbonden, des te meer onderscheiden schijnt het hem toe dat hij van zichzelf is, en des te duidelijker bemerkt hij dat hij des Heeren is.* In een dergelijke doorvatting en schijn tegelijk te zijn, werd ook mij gegeven nu sedert verscheidene jaren, waaruit ik ten volle ben overtuigd dat ik niets vanuit mij wil en denk, maar dat het schijnt alsof vanuit mij; en eveneens werd het gegeven hetzelfde te willen en lief te hebben. Dit zelfde kan door tal van andere dingen vanuit de geestelijke wereld bevestigd worden, maar die twee zijn voldoende voor het oogenblik.

159. Dat de alleene Heer het leven heeft, blijkt uit deze plaatsen in het Woord: *“Ik ben de opstanding en het leven; die in Mij gelooft, al ware hij ook gestorven, zal leven”*, Joh. xi: 25. *“Ik ben de weg, en de waarheid, en het leven”*, Joh. xiv: 6. *“God was het Woord, in hetzelfde was het leven, en het leven was het licht der menschen”*, Joh. i: 1, 4; het Woord is daar de Heer. *“Gelijk de Vader het leven heeft in Zichzelven, aldus heeft Hij den Zoon gegeven, het leven te hebben in Zichzelven”*, Joh. v: 26. Dat de mensch uit den alleenen Heer geleid en geleerd wordt, blijkt uit deze: *“Zonder Mij kunt gij niet wat ook doen”*, Joh. xv: 5. *“Niet kan een mensch wat ook nemen, tenzij het hem gegeven is vanuit den hemel”*, Joh. iii: 27. *“Niet kan de mensch één haar wit of zwart maken”*, Matth. v: 36; door een haar in het Woord wordt het kleinste van alle dingen aangeduid.

160. Dat het leven der boozen ook vanuit denzelfden oorsprong is, zal in zijn artikel in hetgeen volgt worden aangetoond; hier zal het slechts door een vergelijking worden toegelicht; uit de zon der wereld vloeit zoowel de warmte als het licht in, en het vloeit op eendere wijze in de boomen welke booze vruchten dragen in, als in de boomen welke goede vruchten dragen, en zij

gedijen en groeien op eendere wijze; de vormen waarin de warmte invloeit, maken die verscheidenheid, niet echter de warmte in zich. Iets eenders is het met het licht; dit wordt in kleuren geschakeerd volgens de vormen waarin het invloeit; er zijn schoone en blijde kleuren, en er zijn onschoone en droevige kleuren, en nochtans is het licht hetzelfde. Iets eenders is het met den invloed van de geestelijke warmte, welke in zich de liefde is, en van het geestelijk licht, hetwelk in zich de wijsheid is, vanuit de Zon der geestelijke wereld; de vormen waarin zij invloeiën, maken de verscheidenheid, niet echter die warmte, welke de liefde is, en dat licht, hetwelk de wijsheid is, in zich; de vormen waarin zij invloeiën, zijn de mensohelijke gemoederen. Hieruit nu blijkt, dat de mensch uit den alleenen Heer geleid en geleerd wordt.

161. Wat echter het leven der dieren is, werd boven getoond, namelijk dat het het leven van de louter natuurlijke aandoening is met haar gezellin de wetenschap; en dat het een gemedieerd leven is, overeenstemmend met het leven van hen die in de geestelijke wereld zijn.

162. II. *Dat de mensch uit den alleenen Heer geleid en geleerd wordt door den engellijken Hemel en vanuit dien;* gezegd wordt dat de mensch uit den Heer wordt geleid door den engellijken Hemel, en vanuit dien; maar dat het is door den engellijken Hemel, is vanuit den schijn, doch dat het is vanuit dien Hemel, is vanuit de waarheid. Dat de schijn is dat het door den engellijken Hemel is, komt omdat de Heer boven dien Hemel als Zon verschijnt. Dat de waarheid is dat het vanuit dien Hemel is, komt omdat de Heer in dien Hemel is zooals de ziel in den mensch; de Heer immers is alomtegenwoordig, en Hij is niet in de ruimte, zooals eerder is getoond; en daarom is de afstand een schijn volgens de verbinding met Hem; en de verbinding is volgens de opneming der liefde en der wijsheid uit Hem; en omdat niemand verbonden kan worden met den Heer gelijk Hijzelf is in Zich, verschijnt Hij derhalve aan de Engelen op afstand zooals de Zon; maar nochtans is Hij in den algeheelen engellijken Hemel zooals de ziel in den mensch; en desgelijks in ieder gezelschap des Hemels, en desgelijks in iederen Engel daar. De ziel des menschen immers is niet slechts de ziel van het gansche, maar ook van elk deel. Maar omdat het vanuit den schijn is dat de Heer den algeheelen Hemel regeert en door dezen de wereld uit de Zon welke uit Hem is en waar Hij is, over welke Zon men de Verhandeling zie AANGAANDE DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID, in het tweede deel, en omdat het aan ieder mensch is geoorloofd vanuit den schijn te spreken, en het ook niet anders kan, is het derhalve ook geoorloofd aan een ieder die niet in de wijsheid zelf is, te denken dat de Heer alle en de afzonderlijke dingen regeert vanuit Zijn Zon, en eveneens dat Hij

de wereld regeert door den engellijken Hemel; vanuit een zoodanigen schijn denken ook de Engelen der lagere Hemelen; doch de Engelen der hoogere Hemelen spreken weliswaar vanuit den schijn, maar zij denken vanuit de waarheid, welke is dat de Heer het heelaal regeert vanuit den engellijken Hemel, hetgeen is vanuit Hemzelf. Dat de eenvoudigen en de wijzen eender spreken, maar niet eender denken, kan worden toegelicht door de zon der wereld; over haar spreken allen vanuit den schijn, zooals dat zij opkomt en ondergaat, doch de wijzen, hoewel zij eender spreken, denken nochtans dat zij onbewegelijk stilstaat; het laatste is ook de waarheid, en het eerste een schijn. Hetzelfde kan ook worden toegelicht door de schijnbaarheden in de geestelijke wereld, daar verschijnen immers ruimten en afstanden zooals in de natuurlijke wereld; maar die zijn nochtans sohijnbaarheden volgens de ongelijkheid der aandoeningen en der denkingen daaruit. Iets dergelijks is het geval met den schijn van den Heer in. Zijn Zon.

163. Hoe echter de Heer ieder mensch vanuit den engellijken Hemel leidt en leert, zal in het kort worden gezegd; in de Verhandeling AANGAANDE DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID, en boven in deze Verhandeling aangaande DE GODDELIJKE VOORZIENIGHEID, voorts in het werk over DEN HEMEL EN DE HEL, uitgegeven in Londen in het jaar 1758, is vanuit de geziene en gehoorde dingen bekend gemaakt, dat de algeheele engellijke Hemel voor den Heer verschijnt evenals één Mensch, en evenzoo ieder gezelschap des Hemels, en dat het vandaar komt, dat iedere Engel en geest in den volmaakten vorm een mensch is; en eveneens werd in bovengenoemde Verhandelingen getoond dat de Hemel niet de Hemel is vanuit het eigene der Engelen, maar vanuit de opneming der Goddelijke Liefde en Goddelijke Wijsheid uit den Heer door de Engelen; daaruit kan vaststaan dat de Heer den algeheelen engellijken Hemel regeert zooals één Mensch; en dat die Hemel, omdat hij in zich een Mensch is, het beeld zelf en de gelijkenis zelf des Heeren is; en dat de Heer zelf dien Hemel regeert zooals de ziel haar lichaam regeert. En dat, omdat het algeheele menschelijke geslacht wordt geregeerd uit den Heer, het niet wordt geregeerd door den Hemel, maar vanuit den Hemel uit den Heer, bijgevolg vanuit Hem, aangezien Hijzelf de Hemel is, zooals gezegd werd.

164. Maar omdat dit een verborgenheid der engellijke wijsheid is, kan het niet begrepen worden door den mensch, tenzij door hem wiens geestelijk gemoed geopend is; deze immers is vanuit de verbinding met den Heer een Engel; door dien mensch kunnen vanuit de vooruitgezonden dingen de volgende begrepen worden: 1. Dat allen, zoowel de menschen als de Engelen,

in den Heer zijn en de Heer in hen, volgens de verbinding met Hem, of, wat hetzelfde is, volgens de opneming van de liefde en wijsheid uit Hem. 2. Dat een ieder uit dezen een plaats krijgt in den Heer, aldus in den Hemel, volgens het hoedanige der verbinding, of der opneming van Hem. 3. Dat een ieder in zijn plaats zijn staat heeft, onderscheiden van den staat der anderen; en dat hij vanuit het gemeene zijn voorgeschreven taak trekt volgens zijn ligging, zijn functie, en zijn behoefte, geheel zooals elk ding in het menschelijk lichaam. 4. Dat ieder mensch in zijn plaats wordt ingewijd uit den Heer volgens zijn leven. 5. Dat ieder mensch van de kindsheid aan in dien Goddelijken Mensch wordt ingelaten, wiens ziel en leven de Heer is, en dat hij wordt geleid en geleerd vanuit Zijn Goddelijke Liefde volgens Zijn Goddelijke Wijsheid, in Hem en niet buiten Hem. Maar dat, omdat het vrije den mensch niet wordt afgenomen, de mensch niet anders geleid en geleerd kan worden dan volgens de opneming zooals uit zich. 6. Dat zij die opnemen, door oneindige omwegen zooals door maeanders tot hun plaats worden gevoerd, bijna zooals de chijl door het darmscheil en de melkvaten daar in het chijlblaasje, en uit dit door de borstleiding in het bloed, en zoo tot haar zetel. 7. Dat zij die niet opnemen, worden afgescheiden van hen die binnen den Goddelijken Mensch zijn, zooals uit den mensch de drek en de urine wordt afgescheiden. Dit zijn de verborgenheden der engellike wijsheid, welke door den mensch eenigermate begrepen kunnen worden; maar er zijn er zeer vele welke niet begrepen kunnen worden.

165. III. *Dat de mensch uit den Heer geleid wordt door den invloed, en geleerd wordt door de verlichting.* Dat de mensch uit den Heer wordt geleid door den invloed, komt omdat van geleid worden en eveneens van invloeden gesproken wordt met betrekking tot de liefde en den wil; en dat de mensch uit den Heer wordt geleerd door de verlichting, komt omdat van geleerd en verlicht worden eigenlijk gesproken wordt met betrekking tot de wijsheid en het verstand. Dat elk mensch geleid wordt vanuit zijn liefde uit zich, en volgens die uit anderen, en niet uit het verstand, is bekend; hij wordt uit het verstand en volgens dat geleid alleen wanneer de liefde of de wil dat maakt; en wanneer dit geschiedt kan ook van het verstand worden gezegd dat het wordt geleid, maar nochtans wordt dan niet het verstand geleid maar de wil vanuit welken het is. Gezegd wordt de invloed omdat het een aangenomen gebruik is te zeggen dat de ziel invloet in het lichaam, en dat de invloed geestelijk en niet physisch is, en de ziel of het leven des menschen is zijn liefde of zijn wil, zooals eerder is getoond; voorts omdat de invloed vergelijkenderwijze is zooals de invloed van het bloed in het hart, en vanuit het hart in de long; dat er overeenstemming is van het

hart met den wil, en van de long met het verstand, en dat de verbinding van den wil met het verstand is zooals de invloed van het bloed vanuit het hart in de long, werd in de Verhandeling aangaande DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID, n. 371 tot 432, getoond.

166. Dat de mensch echter geleerd wordt door de verlichting, is omdat geleerd worden alsmede verlicht worden wordt gezegd van het verstand, want het verstand, hetwelk het inwendig gezicht des menschen is, wordt niet anders verlicht uit het geestelijk licht, dan zooals het oog of het uitwendig gezicht des menschen uit het natuurlijk licht; evenzoo wordt het eene en het andere geleerd, maar het inwendig gezicht, hetwelk des verstands is, uit de geestelijke objecten, en het uitwendig gezicht, hetwelk des oogs is, uit de natuurlijke objecten. Er is geestelijk licht en natuurlijk licht, het eene en het andere naar den uitwendigen schijn eender, maar naar den inwendigen niet eender, het natuurlijk licht immers is uit de zon der natuurlijke wereld, en vandaar in zich dood, maar het geestelijk licht is uit de Zon der geestelijke wereld, en vandaar in zich levend; dit licht verlicht het menschelijk verstand, en niet het natuurlijk licht; het natuurlijk en het redelijk schijnsel is niet vanuit dit licht, maar vanuit dat; het wordt het natuurlijk en het redelijk schijnsel genoemd omdat het natuurlijk geestelijk is; er zijn immers drie graden van licht in de geestelijke wereld, het hemelsch licht, het geestelijk licht, en het natuurlijk geestelijk licht; het hemelsch licht is een roodachtig vlammig licht; dit licht hebben zij die in den derden Hemel zijn; het geestelijk licht is een blinkend wit licht; dit licht hebben zij die in den middelsten Hemel zijn; en het natuurlijk geestelijk licht is zoodanig als het daglicht is in onze wereld; dit licht hebben zij die in den laatsten Hemel zijn, en eveneens zij die zijn in de wereld der geesten, welke is midden tusschen den Hemel en de hel; maar dit licht is in deze wereld bij de goeden zooals het zomerlicht, en bij de boozen zooals het winterlicht op aarde. Doch men moet weten dat alle licht der geestelijke wereld niets gemeen heeft met het licht der natuurlijke wereld; zij verschillen zooals het levende en het doode; waaruit blijkt dat niet het natuurlijk licht zoodanig als het voor onze Dogen is, het verstand verlicht, maar het geestelijk licht. Dit weet de mensch niet omdat hij over het geestelijk licht tot dusver niets geweten heeft. Dat het geestelijk licht in zijn oorsprong de Goddelijke Wijsheid of het Goddelijk Ware is, werd in het werk over DEN HEMEL EN DE HEL, n. 126 tot 140, getoond.

167. Aangezien nu over het licht des Hemels is gesproken, moet ook iets over het licht der hel worden gezegd; het licht in de hel is ook van drie graden; het licht in de laagste hel is zooals het licht uit gloeiende kolen; het licht in de

middelste hel is zooals het licht uit een haardvlam; en het licht in de hoogste hel is zooals het licht uit kaarsen, en voor sommigen zooals het nachtelijk licht uit de maan. Deze lichten zijn ook niet natuurlijk, maar zij zijn geestelijk, want elk natuurlijk licht is dood en dooft het verstand uit, en zij die in de hel zijn, hebben het vermogen van verstaan, hetwelk de redelijkheid wordt genoemd, zooals eerder is getoond, en de redelijkheid zelf is vanuit het geestelijk licht, en niet in het minst vanuit het natuurlijk licht. En het geestelijk licht hetwelk zij vanuit de redelijkheid hebben, wordt verkeerd in helsch licht, zooals het licht des daags in de duisternis des nachts. Doch nochtans zien allen die in de geestelijke wereld zijn, zoowel zij die in de Hemelen als zij die in de hellen zijn, in hun licht even klaar als de mensch overdag in het zijne; de oorzaak is omdat het gezicht des oogs van allen gevormd is tot de opneming van het licht waarin het is; aldus het gezicht des oogs van de Engelen des Hemels tot de opneming van het licht waarin het is; en het gezicht des oogs van de geesten der hel tot de opneming van hun licht; het is vergelijkenderwijze zooals met de nachtuilen en de vleermuizen, welke des nachts en des avonds de objecten even klaar zien als des daags de overige vogels die zien; immers, hun oogen zijn tot de opneming van hun licht gevormd. Maar het verschil tusschen die lichten verschijnt klaarblijkelijk aan hen die uit het eene licht in het andere schouwen; zoo ziet de Engel des Hemels wanneer hij in de hel schouwt, niets dan louter dikke duisternis daar; en wanneer de geest der hel in den Hemel schouwt, ziet hij niets dan dikke duisternis daar; de oorzaak is omdat de hemelsche wijsheid voor hen die in de hel zijn als dikke duisternis is, en omgekeerd de helsche waanzin voor hen die in den Hemel zijn, als dikke duisternis is. Hieruit kan vaststaan, dat hoedanig verstand de mensch heeft, zoodanig het licht is hetwelk hij heeft, en dat ieder in zijn licht komt na den dood; immers hij ziet niet in een ander licht; en in de geestelijke wereld, waar allen geestelijk zijn, ook naar de lichamen, zijn de oogen van allen gevormd om vanuit hun licht te zien; de liefde des levens van een ieder maakt zich verstand, en zoo eveneens licht; de liefde immers is zooals het vuur des levens, vanuit hetwelk het licht des levens is.

168. Aangezien weinigen iets weten aangaande de verlichting waarin het verstand van den mensch is die uit den Heer wordt geleerd, zal derhalve iets hierover worden gezegd. Er is innerlijke en uiterlijke verlichting uit den Heer, en er is ook innerlijke en uiterlijke verlichting uit den mensch; de innerlijke verlichting uit den Heer is, dat de mensch vanuit het eerste gehoor doorvat of hetgeen gezegd wordt al dan niet waar is; de uiterlijke verlichting is daaruit in de denking. De innerlijke verlichting uit den mensch is vanuit de bevestiging

alleen; en de uiterlijke verlichting uit den mensch is vanuit de wetenschap alleen; maar nu iets over elk afzonderlijk. *De redelijke mensch vanuit de innerlijke verlichting uit den Heer* doorvat terstond, wanneer hij hoort, of verscheidene dingen waar of niet waar zijn; diene als voorbeeld deze dingen: Dat de liefde het leven des geloofs is, of dat het geloof leeft vanuit de liefde; de mensch doorvat vanuit de innerlijke verlichting ook dit, dat de mensch al wat hij liefheeft, wil, en wat hij wil, doet, en vandaar dat liefhebben is doen; voorts ook dit, dat de mensch al wat hij vanuit de liefde gelooft, eveneens wil en doet, en vandaar dat geloof hebben ook is doen; alsmede, dat de goddelooze niet de liefde Gods, aldus ook niet het geloof Gods kan hebben. De redelijke mensch doorvat vanuit de innerlijke verlichting ook terstond deze dingen wanneer hij ze hoort: Dat God één is; dat Hij alomtegenwoordig is; dat al het goede uit Hem is; voorts, dat alle dingen betrekking hebben op het goede en het ware; en dat al het goede is uit het Goede zelf, en al het ware is uit het Ware zelf. Deze en andere dergelijke dingen doorvat de mensch innerlijk in zich wanneer hij ze hoort; dat hij doorvat, komt omdat hij de redelijkheid heeft, en deze in het licht des Hemels is, hetwelk verlicht. *De uiterlijke verlichting* is de verlichting der denking vanuit die innerlijke verlichting, en de denking is voor zooveel in die verlichting als zij blijft in de doorvatting welke zij heeft vanuit de innerlijke verlichting, en tegelijk voor zooveel als zij erkentnissen van het ware en goede heeft; vanuit deze immers neemt zij de redenen door welke zij bevestigt. De denking vanuit deze uiterlijke verlichting ziet het ding van de eene en de andere zijde; van de eene zijde ziet zij de redenen welke bevestigen, van de andere ziet zij de schijnbaarheden welke verzwakken; deze slaat zij uiteen, gene verzamelt zij. *De innerlijke verlichting uit den mensch echter* is eene gansch andere; de mensch ziet uit deze het ding van de eene zijde en niet van de andere, en wanneer hij dit bevestigd heeft, ziet hij dat in een licht naar den schijn eender aan het licht waarover boven, maar het is een winterlicht; diene tot voorbeeld dit: een rechter die vanwege geschenken en om het gewin ongerecht oordeelt, ziet, nadat hij het gericht door wetten en door redenen bevestigd heeft, niet anders dan het gerechte in zijn gericht; sommigen zien het ongerechte, maar omdat zij het niet willen zien, verduisteren en verblinden zij zich, en zien zoo niet; iets dergelijks is het geval met een rechter die uit vriendschap, uit gunstbejag, en uit gebondenheid door verwantschappen, recht spreekt. Iets dergelijks is het geval voor dezulken met elk ding dat zij uit den mond van een man van gezag of uit den mond van een man van naam putten, of uit het eigen inzicht hebben uitgebroid; zij zijn blinde redelijken, want vanuit de valsche dingen

welke zij bevestigen, hebben zij het gezicht, en het valsche sluit dat toe, en het ware opent dat. Dezulken zien niet eenig ware vanuit het licht van het ware, noch eenig gerechte vanuit de liefde van het gerechte, maar vanuit het licht der bevestiging, hetwelk een dwaallicht is; zij verschijnen in de geestelijke wereld zooals aangezichten zonder hoofd, of zooals aangezichten die gelijken op menschelijke aangezichten waarachter houten hoofden zijn, en zij worden redelijk vee genoemd, omdat zij redelijkheid in potentie hebben. *De uiterlijke verlichting uit den mensch echter* is bij hen die vanuit de wetenschap alleen, in het geheugen geprent, denken en spreken; dezen kunnen vanuit zich slechts in geringe mate eenig ding bevestigen.

169. Dit zijn de onderscheiden van verlichting en van de doorvatting en de denking daaruit; er is een daadwerkelijke verlichting uit het geestelijk licht, maar de verlichting zelf uit dat licht verschijnt niet aan iemand in de natuurlijke wereld, omdat het natuurlijk licht niets gemeen heeft met het geestelijk licht; maar die verlichting is mij somtijds verschenen in de geestelijke wereld; zij werd gezien bij hen die in de verlichting uit den Heer waren, zooals iets lichtvols rondom het hoofd, met de rood blinkende kleur van het menschelijk aangezicht. Bij hen echter die in verlichting uit zichzelf waren, verscheen zulk een lichtvolle niet rondom het hoofd maar rondom den mond, en boven de kin.

170. Behalve deze verlichtingen is er ook een andere verlichting waardoor den mensch wordt onthuld in welk geloof, en in welk inzicht, en in welke wijsheid hij is, welke onthulling zoodanig is dat hijzelf dat in zich doorvat; hij wordt in een gezelschap gezonden waar het echte geloof is, en waar het ware inzicht en de ware wijsheid is, en daar wordt zijn innerlijke redelijkheid geopend, vanuit welke hij zijn geloof ziet, en zijn inzicht, en wijsheid, hoedanig zij zijn, tot aan de erkenning toe. Ik heb sommigen daaruit zien terugkeeren, en hooren bekennen dat zij niets van geloof hadden, hoewel zij in de wereld hadden geloofd veel en boven de anderen uitstekend geloof te hebben; evenzoo aangaande hun inzicht en wijsheid; het waren zij die in het afgescheiden geloof en in geen naastenliefde waren, en zij die in het eigen inzicht waren.

171. *iv. Dat de mensch uit den Heer geleerd wordt door het Woord, de Leer en de predikingen vanuit hetzelfde, en zoo onmiddellijk vanuit Hem alleen.* Boven werd gezegd en getoond dat de mensch uit den alleenen Heer wordt geleid en geleerd, en dat het is vanuit den Hemel en niet door den Hemel, of door eenig Engel daar; en omdat hij uit den alleenen Heer wordt geleid, volgt dat het onmiddellijk en niet middellijk is; maar hoe dit geschiedt zal nu worden gezegd.

172. In DE LEER VAN NOVA HIEROSOLYMA AANGAANDE DE HEILIGE SCHRIFT werd getoond dat de Heer het Woord is, en dat alle Leer der Kerk vanuit het Woord geput moet worden; omdat nu de Heer het Woord is, volgt dat de mensch die vanuit het Woord wordt geleerd, geleerd wordt uit den alleenen Heer. Maar omdat dit bezwaarlijk begrepen wordt, zal het worden toegelicht in deze orde: 1. Dat de Heer het Woord is, omdat het Woord is uit Hem en aangaande Hem. 2. En omdat het is het Goddelijk Ware van het Goddelijk Goede. 3. Dat zoo vanuit het Woord geleerd worden is vanuit Hem geleerd worden. 4. En dat het geschiedt middellijk door de predikingen, hetgeen het onmiddellijke niet wegneemt. TEN EERSTE: *Dat de Heer het Woord is, omdat het is uit Hem en aangaande Hem.* Dat het Woord uit den Heer is, wordt door niemand ontkend in de Kerk; dat echter het Woord is aangaande den alleenen Heer, dit is weliswaar niet ontkend, maar het is niet geweten, doch het is getoond in DE LEER VAN NOVA HIEROSOLYMA AANGAANDE DEN HEER, n. 1 tot 7 en n. 37 tot 44; en in DE LEER VAN NOVA HIEROSOLYMA AANGAANDE DE HEILIGE SCHRIFT, n. 62 tot 69, n. 80 tot 90, n. 98 tot 100; omdat nu het Woord is vanuit den alleenen Heer, en aangaande den alleenen Heer, volgt, dat wanneer de mensch wordt geleerd vanuit het Woord, hij geleerd wordt vanuit den Heer, het Woord immers is Goddelijk; wie kan het Goddelijke vergemeenschappen en dat den harten ingeven, dan alleen het Goddelijke zelf, uit hetwelk het is en over hetwelk het handelt; en daarom zegt de Heer waar Hij spreekt over Zijn verbinding met de discipelen “*Dat zij zouden blijven in Hem, en Zijne woorden in hen*”, Joh. xv: 7. “*Dat Zijne woorden waren geest en leven*”, Joh. vi: 63. “*En dat Hij woning heeft bij hen die Zijne woorden bewaren*”, xiv: 20 tot 24; en daarom is denken vanuit den Heer denken vanuit het Woord, zooals door het Woord. Dat alle dingen des Woords vergemeenschapping met den Hemel hebben, werd in DE LEER VAN NOVA HIEROSOLYMA AANGAANDE DE HEILIGE SCHRIFT, van het begin tot het einde, getoond; en omdat de Heer de Hemel is, wordt daaronder verstaan dat alle dingen des Woords vergemeenschapping hebben met den Heer zelf; de Engelen des Hemels hebben weliswaar vergemeenschapping, maar dit eveneens uit den Heer. TEN TWEDE: *Dat de Heer het Woord is, omdat het is het Goddelijk Ware van het Goddelijk Goede;* dat de Heer het Woord is, leert Hij bij Johannes met deze woorden: “*In den beginne was het Woord, en het Woord was bij God, en God was het Woord, en het Woord is Vleesch geworden, en het heeft in ons gewoond*”, i: 1, 14; omdat dit tot dusver niet anders werd verstaan dan dat God den mensch leerde door het Woord, werd het derhalve uitgelegd met te zeggen dat het een verheven uitdrukking was, waarin ligt opgesloten

dat de Heer niet het Woord zelf is; de oorzaak is dat zij niet wisten dat onder het Woord het Goddelijk Ware van het Goddelijk Goede wordt verstaan, of, wat hetzelfde is, de Goddelijke Wijsheid der Goddelijke Liefde; dat deze de Heer zelf zijn, werd in de Verhandeling aangaande DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID in het eerste deel getoond; en dat deze het Woord zijn, in DE LEER VAN NOVA HIEROSOLYMA AANGAANDE DE HEILIGE SCHRIFT, n. 1 tot 86. Hoe de Heer het Goddelijk Ware van het Goddelijk Goede is, zal hier in het kort ook gezegd worden. Elk mensch is niet mensch vanuit het aangezicht en het lichaam, maar vanuit het goede zijner liefde en vanuit de ware dingen zijner wijsheid; en omdat de mensch vanuit deze dingen mensch is, is eveneens elk mensch zijn ware en zijn goede, of zijn liefde en zijn wijsheid; zonder deze is hij niet mensch. De Heer echter is het Goede zelf en het Ware zelf, of, wat hetzelfde is, de Liefde zelf en de Wijsheid zelf; en deze zijn het Woord dat in den beginne was bij God, en dat God was, en dat Vleesch geworden is. TEN DERDE: *Dat zoo vanuit het Woord geleerd worden is uit den Heer zelf geleerd worden*, omdat het is vanuit het Goede zelf en vanuit het Ware zelf, of vanuit de Liefde zelf en vanuit de Wijsheid zelf, welke het Woord zijn, zooals gezegd is; maar een ieder wordt geleerd volgens het verstand zijner liefde; wat daarboven is, blijft niet. Al diegenen die geleerd worden uit den Heer in het Woord, worden in weinige ware dingen geleerd in de wereld, maar in vele wanneer zij Engelen worden; immers, de innerlijke dingen des Woords, welke Goddelijk geestelijke en Goddelijk hemelsche dingen zijn, worden tegelijk ingeplant, maar deze worden niet bij den mensch geopend dan na zijn overlijden, in den Hemel, waar hij is in de engellike wijsheid, welke ten opzichte van de menschenlijke, aldus van zijn vorige, onuitsprekelijk is. Dat de Goddelijk geestelijke en de Goddelijk hemelsche dingen, welke de engellike wijsheid maken, in alle en de afzonderlijke dingen des Woords zijn, zie men in DE LEER VAN NOVA HIEROSOLYMA AANGAANDE DE HEILIGE SCHRIFT, n. 5 tot 26. TEN VIERDE: *Dat dit middellijk door de predikingen geschiedt, neemt het onmiddellijke niet weg*. Het Woord kan niet anders dan middellijk door ouders, meesters, predikers, boeken, en vooral door het lezen van hetzelfde, geleerd worden; maar toch wordt het niet geleerd uit die, maar door die uit den Heer; dit is eveneens vanuit de wetenschap der predikers, die zeggen dat zijzelf niet vanuit zich maar vanuit den geest Gods spreken; en dat al het ware evenals al het goede uit God is; zij kunnen het weliswaar spreken, en in het verstand van velen indragen, maar niet in het hart van wien ook; en wat niet in het hart is, dit vergaat in het verstand; onder het hart wordt de liefde des menschen verstaan. Vanuit deze dingen kan men

zien dat de mensch uit den alleenen Heer wordt geleid en geleerd; en dat hij het wordt onmiddellijk uit Hemzelf wanneer hij het wordt vanuit het Woord. Dit is de verborgenheid der verborgenheden der engellike wijsheid.

173. Dat door het Woord ook diegenen licht hebben die buiten de Kerk zijn en het Woord niet hebben, is getoond in DE LEER VAN NOVA HIEROSOLYMA AANGAANDE DE HEILIGE SCHRIFT, n. 104 tot 113; en omdat de mensch door het Woord het licht heeft, en hij vanuit het licht het verstand heeft, en zoowel de boozen als de goeden dit hebben, volgt dat er vanuit het licht in zijn oorsprong licht is in zijn afleidingen, welke de doorvattingen en de denkingen over onverschillig welk ding zijn. De Heer zegt “*dat zij zonder Hem niets kunnen doen*”, Joh. xv: 5. “*Dat een mensch niet wat ook kan nemen tenzij het hem vanuit den Hemel gegeven is*”, Joh. III: 27. “*En dat de Vader in de Hemelen Zijne zon doet opkomen over de boozen en de goeden; en regen zendt over de gerechten en de ongerechten*”, Matth. v: 45; onder de zon wordt hier als elders in het Woord in den geestelijken zin ervan verstaan het Goddelijk Goede der Goddelijke Liefde, en onder den regen het Goddelijk Ware der Goddelijke Wijsheid; deze worden aan de boozen en de goeden als ook aan de gerechten en de ongerechten gegeven, want indien zij niet werden gegeven, zou niet iemand doorvatting en denking hebben. Dat het slechts het eenige leven is vanuit hetwelk allen het leven hebben, is boven getoond; en de doorvatting en de denking is des levens; en daarom is vanuit de zelfde bron vanuit welke het leven is, eveneens de doorvatting en de denking. Dat alle licht hetwelk het verstand maakt, is vanuit de Zon der geestelijke wereld, welke de Heer is, werd met vele dingen eerder aangetoond.

174. v. *Dat de mensch uit den Heer in de uitwendige dingen geleid en geleerd wordt in allen schijn zooals uit zichzelf*; dit geschiedt in zijn uitwendige dingen, niet echter in de inwendige; niet iemand weet hoe de Heer den mensch leidt en leert in zijn inwendige dingen, zooals hij niet weet hoe de ziel werkt opdat het oog zie, het oor hoore, de tong en de mond spreke, het hart het bloed drijve, de long ademe, de maag vertere, de lever en de alvleschklief beschikken, de nieren afscheiden, en tallooze andere dingen; deze dingen komen niet tot de doorvatting en de gewaarwording van den mensch; eender die dingen welke uit den Heer geschieden in de innerlijke substanties en vormen des gemoeds; deze dingen zijn oneindig talrijker. De werkingen des Heeren in die dingen verschijnen niet aan den mensch; doch de uitwerkingen zelf verschijnen, welke er vele zijn, en eveneens eenige oorzaken der uitwerkingen; deze zijn de uitwendige dingen waarin de mensch te zamen met den Heer is; en omdat de uitwendige dingen één maken met de inwendige, want zij hangen samen

in één reeks, kan derhalve niet anders in de inwendige dingen beschikt worden door den Heer dan volgens dat wat in de uitwendige dingen wordt beschikt door middel van den mensch. Dat de mensch denkt, wil, spreekt, en doet in allen schijn zooals uit zich, weet een ieder, en dat zonder dien schijn de mensch geen wil en verstand, aldus geen aandoening en denking zou hebben, en eveneens geen opneming van eenig goede en ware uit den Heer, kan een ieder zien; aangezien dit zoo is, volgt dat er zonder dien schijn geen erkentenis Gods, geen naastenliefde en geloof, en vandaar geen hervorming en wederverwekking, aldus geen zaliging zou zijn; waaruit blijkt dat deze schijn den mensch gegeven werd uit den Heer ter wille van al die nutten; en voornamelijk opdat hij het ontvankelijke en het wederkeerige hebbe waardoor de Heer met den mensch verbonden kan worden, en de mensch met den Heer, en opdat de mensch door die verbinding leve tot in het eeuwige. Het is deze schijn welke hier wordt verstaan.

Dat het de wet der Goddelijke Voorzienigheid is, dat de mensch niet iets aangaande de werking der Goddelijke Voorzienigheid doornatte en gewaarworde, maar dat hij die nochtans wete en erkenne.

175. De natuurlijke mensch die de Goddelijke Voorzienigheid niet gelooft, denkt bij zichzelf: Wat is Goddelijke Voorzienigheid wanneer de boezen tot eereposten worden verheven, en schatten gewinnen meer dan de goeden, en dat vele dergelijke dingen hun gelukken die de Goddelijke Voorzienigheid niet gelooven, meer dan hun die geboven; ja zelfs, dat de ongeloovigen en de goddeloozen den geloovigen en den vromen beledigingen, nadeelen, en rampspoeden, en somtijds den dood kunnen aandoen, en dit door arglisten en boosaardigheden; en zoo denkt hij: Zie ik niet uit de ondervinding zelf zooals op klaarlichten dag dat de listige kuiperijen, als de mensch slechts vanuit vernuftige bedrevenheid kan maken dat zij als te goeder trouw en gerecht verschijnen, meer vermogen dan de getrouwheid en de gerechtigheid; wat zijn de overige dingen anders dan noodzakelijkheden, gevolgen, en toevalligheden, waarin niets vanuit de Goddelijke Voorzienigheid verschijnt; zijn de noodzakelijkheden niet der natuur, de gevolgen niet oorzaken voortvloeiende uit de natuurlijke of de burgerlijke orde, en de toevalligheden òf vanuit oorzaken die niet gekend worden, òf vanuit geen oorzaken? Zoodanige dingen denkt bij zich de natuurlijke mensch die niet iets aan God, maar alle dingen aan de natuur toeschrijft, want wie niet iets aan God toekent, kent ook niet iets toe aan de Goddelijke Voorzienigheid, immers, God en de Goddelijke Voorzienigheid maken één. Anders echter zegt of denkt bij zichzelf de geestelijke mensch; deze, hoewel hij de Goddelijke Voorzienigheid in haar voortschrijding niet met de denking doorvat, noch met het gezicht des oogs gewaarwordt, weet en erkent haar nochtans. Omdat nu de bovenvermelde schijnbaarheden en de begoochelingen daaruit het verstand hebben verblind, en dit niet eenig gezicht kan ontvangen, tenzij de begoochelingen welke de blindheid, en de valsche dingen welke de dikke duisternis veroorzaken, worden uiteengeslagen, en dit niet kan geschieden dan alleen door de waarheden, waarin de macht is om de valsche dingen uiteen te slaan, moeten deze derhalve geopend worden, maar opdat het helder onderscheiden geschiede, moet het in deze orde zijn: I. Dat indien de mensch de werking der Goddelijke Voorzienigheid doorvatte en gewaarwerd, hij niet vanuit het vrije volgens de rede zou handelen, noch iets hem zou toeschijnen zooals vanuit hem. Evenzoo indien hij de gebeurtenissen vooruit wist. II. Dat indien de mensch klaarblijkelijk de Goddelijke Voorzienigheid

zag, hij zich in de orde en den gang der voortschrijding ervan zou begeven, en die verdraaien en vernietigen. III. Dat indien de mensch klaarblijkelijk de Goddelijke Voorzienigheid zag, hij òf God loochenen òf zich God maken zou. IV. Dat het den mensch gegeven wordt de Goddelijke Voorzienigheid van den rug en niet van aangezicht te zien; voorts in den geestelijken staat, en niet in den natuurlijken staat.

176. I. *Dat indien de mensch de werking der Goddelijke Voorzienigheid doorvatte en gewaarwerd, hij niet vanuit het vrije volgens de rede zou handelen, noch iets hem zou toeschijnen zooals van hem. Evenzoo indien de mensch de gebeurtenissen vooruit wist.* Dat het de wet der Goddelijke Voorzienigheid is dat de mensch vanuit het vrije volgens de rede handele, voorts dat al wat de mensch wil, denkt, spreekt, en doet, hem toeschijne zooals uit hem, en dat zonder dien schijn niet eenig mensch het zijne zou hebben of zijn eigen mensch zou zijn, aldus niet het eigene zou hebben, en er voor hem zoo geen toerekening zou zijn, zonder welke het onverschillig zou zijn of hij het booze dan wel het goede deed, en of hij het geloof Gods dan wel de overreding der hel had, in één woord, niet mensch zou zijn, werd boven in hun artikelen zoo getoond dat het voor het verstand duidelijk zichtbaar is. Hier zal nu worden getoond dat de mensch geen vrijheid van handelen volgens de rede, en hij geen schijn zooals vanuit zich zou hebben indien hij de werking der Goddelijke Voorzienigheid doorvatte en gewaarwerd; aangezien hij, indien hij die doorvatte en gewaarwerd, ook uit die geleid zou worden, want de Heer leidt allen door Zijn Goddelijke Voorzienigheid, en de mensch niet zichzelf tenzij schijnbaar, zooals eveneens boven is getoond; en daarom zou hij zich, indien hij tot de levende doorvatting en gewaarwording toe werd geleid, niet bewust van het leven zijn, en dan zou hij nauwelijks anders gedreven worden om geluid te geven en te handelen dan zooals een gesneden beeld; indien hij zich nochtans van het leven bewust was, dan zou hij niet anders geleid worden dan zooals een aan handen en voeten gebondene, of zooals een lastdier voor een vrachtwagen. Wie ziet niet dat de mensch dan niet eenig vrije zou hebben; en indien hij niet het vrije had zou hij ook niet eenige rede hebben, want ieder denkt vanuit het vrije en in het vrije, en al wat hij niet vanuit het vrije en in het vrije denkt, schijnt hem niet toe uit hem te zijn, maar uit een ander; ja zelfs zult gij, indien gij dit innerlijk overweegt, doorvatten dat hij evenmin denking, te minder rede zou hebben, en vandaar niet mensch zou zijn.

177. Het is de aanhoudende werking der Goddelijke Voorzienigheid des Heeren dat zij den mensch van de booze dingen afleidt; indien iemand deze

aanhoudende werking doorvatte en gewaarwerd, en nochtans niet als een gebondene werd geleid, zou hij dan niet aanhoudend tegenstreven, en dan òf met God twisten òf zich in de Goddelijke Voorzienigheid mengen; indien hij dit deed, zou hij zich ook God maken; indien hij dat deed, zou hij zich van den band losmaken, en God loochenen; dit blijkt duidelijk dat er twee krachten zouden zijn, aanhoudend tegen elkander in handelende, de kracht van het booze uit den mensch, en de kracht van het goede uit den Heer; en wanneer twee tegenovergestelden tegen elkander in handelen, dan wint ofwel het een, ofwel het een en het ander vergaat; hier echter indien het een overwint vergaat het een en het ander; het booze immers dat des menschen is, neemt het goede uit den Heer niet in één oogenblik op, noch werpt het goede uit den Heer het booze uit den mensch in één oogenblik uit; indien het een of het ander in één oogenblik geschiedde, zou de mensch niet in leven blijven. Deze en verscheidene andere schadelijke dingen zouden ontstaan indien de mensch de werking der Goddelijke Voorzienigheid klaarblijkelijk doorvatte of gewaarwerd. Maar dit zal door voorbeelden in de volgende dingen helder worden aangetoond.

178. Dat het den mensch niet gegeven wordt de gebeurtenissen vooruit te weten, is eveneens om deze oorzaak dat hij vanuit het vrije volgens de rede kan handelen; want het is bekend dat de mensch van al wat hij liefheeft de uitwerking wil, en dat hij zich tot deze door de rede leidt; voorts dat er niets is wat de mensch met de rede overweegt, hetwelk niet vanuit de liefde is opdat het door de denking tot de uitwerking kome; en daarom indien hij de uitwerking of de gebeurtenis vanuit Goddelijke voorzegging wist, zou de rede tot stilstand komen, en met de rede de liefde; de liefde immers houdt met de rede op in de uitwerking, en vanuit die vangt dan de nieuwe aan. Het is het verkwikkelijke zelf der rede, dat zij vanuit de liefde in de denking de uitwerking ziet, niet in dezelve maar vóór dezelve, of niet in liet tegenwoordige, maar in het toekomstige. Vandaar heeft de mensch dat wat de HOOP wordt genoemd, welke in de rede groeit en afneemt al naar zij den uitslag ziet of verwacht; dit verkwikkelijke wordt vervuld in den uitslag, maar daarna raakt het in vergetelheid met de denking daarover; evenzoo zou het gesteld zijn met een vooruit geweten gebeurtenis. Het menschelijk gemoed is aanhoudend in deze drie dingen, welke het doel, de oorzaak, en de uitwerking worden genoemd; indien een vanuit deze ontbreekt, is het menschelijk gemoed niet in zijn leven; de aandoening des wils is het doel waaruit, de denking des verstands is de oorzaak waardoor, en de handeling des lichaams, de spraak des monds, of de uitwendige gewaarwording, zijn de uitwerkingen van het

doel door de denking. Dat het menschelijk gemoed niet in zijn leven is als het alleen is in de aandoening des wils, en niet verder, desgelijks als het slechts in de uitwerking is, is voor een ieder duidelijk; en daarom heeft het gemoed niet eenig leven vanuit een dier dingen afzonderlijk, maar vanuit die drie verbonden; dit leven des gemoeds zou verminderd worden en terugtreden in een voorspelden uitslag.

179. Aangezien de voorwetenschap van toekomstige dingen het menschelijke zelf wegneemt, hetwelk is vanuit het vrije volgens de rede handelen, wordt het derhalve niemand gegeven de toekomstige dingen te weten; maar het is een ieder geoorloofd aangaande de toekomstige dingen vanuit de rede een conclusie te trekken; daaruit is de rede met al de dingen ervan in haar leven; vandaar komt het dat de mensch zijn lot na den dood niet weet, of niet eenige gebeurtenis weet alvorens hij daarin is; want indien hij het wist, zou hij niet langer denken vanuit iets dat meer binnen hem is, hoe hij heeft te doen of te leven, opdat hij er toe kome, maar alleen uit iets dat meer buiten hem is, dat zij komt; en deze staat sluit de innerlijke dingen van zijn gemoed, in welke de beide vermogens zijns levens, welke de vrijheid en de redelijkheid zijn, voornamelijk zetelen. Het verlangen van de toekomstige dingen vooruit te weten is den meesten medegeboren, maar dit verlangen ontleent den oorsprong aan de liefde van het booze; en daarom wordt het van diegenen weggenomen die de Goddelijke Voorzienigheid gelooven, en wordt hun het vertrouwen gegeven dat de Heer hun lot beschikt, en vandaar willen zij dat niet vooruit weten opdat zij zich niet op eenige wijze in de Goddelijke Voorzienigheid zouden begeven. Dit leert de Heer door verscheidene dingen bij Lukas, Hfdst. XII: 14 tot 48. Dat dit de wet der Goddelijke Voorzienigheid is, kan met vele dingen vanuit de geestelijke wereld bevestigd worden; de meesten willen, als zij in deze na het overlijden komen, hun lot weten, maar hun wordt geantwoord dat indien zij goed geleefd hebben, het lot voor hen in den Hemel ligt, indien zij boos geleefd hebben, in de hel. Maar omdat allen de hel vreezen, ook de boozen, vragen zij wat zij moeten doen en wat zij moeten gelooven opdat zij in den Hemel komen; maar hun wordt geantwoord, dat zij mogen handelen en gelooven zooals zij willen, doch laten zij weten dat zij in de hel niet het goede doen, noch het ware gelooven, maar in den Hemel; zoekt wat het goede en wat het ware is, en denkt dit en doet dat, indien gij kunt; aldus wordt het aan ieder overgelaten, vanuit het vrije volgens de rede te handelen in de geestelijke wereld zooals in de natuurlijke wereld; maar zooals zij in deze wereld gehandeld hebben, aldus handelen zij in die, want een ieder blijft zijn leven bij, en vandaar het lot, omdat het lot des levens is.

180. II. *Dat indien de mensch klaarblijkelijk de Goddelijke Voorzienigheid zag, hij zich in de orde en den gang der voortschrijding ervan zou begeven, en die verdraaien en vernietigen; opdat deze dingen helder onderscheiden in de doorvatting van den redelijken en eveneens van den natuurlijken mensch komen, moeten zij door voorbeelden worden toegelicht, in deze orde: 1. Dat de uitwendige dingen zulk een nexus met de inwendige dingen hebben, dat zij in elke werking één maken. 2. Dat de mensch slechts in zekere uitwendige dingen met den Heer is, en indien hij tegelijk in de inwendige dingen was, hij alle orde en gang der voortschrijding der Goddelijke Voorzienigheid zou verdraaien en vernietigen; maar, zooals gezegd werd, deze dingen mogen door voorbeelden worden toegelicht. TEN EERSTE: *Dat de uitwendige dingen zulk een nexus met de inwendige dingen hebben, dat zij in elke werking één maken.* De toelichting door voorbeelden geschiede hier door eenige dingen welke in het menschelijk lichaam zijn; in het gansche en in elk deel zijn uitwendige en inwendige dingen; de uitwendige dingen worden daar huiden, vliezen, en omhulsels genoemd; de inwendige dingen zijn vormen, verschillend samengesteld en samengeweven vanuit de zenuwvezels en de bloedvaten; het omhulsel hetwelk omgeeft, treedt door uitsteeksels uit zich in alle innerlijke dingen tot aan de binnenste dingen binnen; aldus verbindt zich het uitwendige, hetwelk het omhulsel is, met alle inwendige dingen, welke de organische vormen vanuit de vezels en de vaten zijn; waaruit volgt dat zooals het uitwendige werkt of erop gewerkt wordt, ook de inwendige dingen werken of daarop gewerkt wordt; immers het is een voortdurende samenbundeling van alle dingen. Neem slechts in het lichaam een of ander gemeenschappelijk omhulsel, als bijvoorbeeld het BORSTVLIES, hetwelk het gemeenschappelijke omhulsel der borst is, of van het hart en de long, en beschouw dat met een anatomisch oog, en indien dit niet tot uw studie behoort, raadpleeg de ontleedkundigen, en gij zult hooren dat dit gemeenschappelijk omhulsel door verschillende omwikkelingen en daarna door uitsteeksels uit zich, al dunner en dunner, binnentreedt in de binnenste dingen der longen, tot in de kleinste luchtpijptakken, en in de klierblaasjes zelf, welke de aanvangen der longen zijn; om niet melding te maken van de voortschrijding ervan daarna door de luchtpijp in het strottenhoofd naar de tong; waaruit blijkt dat er een voortdurende samenschakeling is van het buitenste met de binnenste dingen; en daarom, zooals het buitenste werkt of zooals daarop gewerkt wordt, aldus eveneens werken de innerlijke dingen uit de binnenste of wordt erop gewerkt; hetgeen de oorzaak is dat wanneer dat buitenste omhulsel, hetwelk het borstvlies is, òf overstroomd, òf ontstoken, òf met zweren overdekt wordt,*

de long uit de binnenste dingen in nood verkeert, en indien het onheil erger wordt, alle werking der long wordt opgegeven, en de mensch sterft. Iets dergelijks is het geval overal elders in het gansche lichaam, zooals met het BUIKVLIES, het gemeenschappelijk omhulsel van alle ingewanden van den buik; voorts ook met de omhulsels rondom een elk, zooals met den maag, de lever, de alveeschklier, de milt, de darmen, het darmscheil, de nieren, en met de geslachtsorganen in de eene en de andere kunne: neem het een of ander daaruit en beschouw het òf zelf en gij zult het zien, òf raadpleeg de deskundigen in die wetenschap en gij zult het hooren; neem bijvoorbeeld de lever, en gij zult bevinden dat er een samenschakeling is van het buikvlies met het omhulsel van dat ingewand, en door het omhulsel met de binnenste dingen ervan, er zijn immers voortdurende uitsteeksels daaruit en insteeksels naar de innerlijke dingen, en aldus voortzettingen tot de binnenste dingen, en vandaar een samenbundeling van alle dingen, welke zoodanig is dat als het omhulsel werkt of erop gewerkt wordt, de gansche vorm eender werkt of er eender op gewerkt wordt. Iets dergelijks is het geval met de overige dingen; de oorzaak is omdat in elken vorm het gemeene en het bijzondere, of het universeele en het afzonderlijke, door een wonderbaarlijke verbinding één handelen. Dat het evenzoo geschiedt in de geestelijke vormen en in de veranderingen en afwisselingen van staat ervan, welke betrekking hebben op de werkingen van den wil en het verstand, zooals in de natuurlijke vormen en de werkingen ervan, welke betrekking hebben op de bewegingen en de handelingen, zal beneden gezien worden. Omdat nu de mensch in zekere uitwendige werkingen te zamen is met den Heer, en de vrijheid om volgens de rede te handelen niet aan iemand wordt ontnomen, volgt dat de Heer niet anders kan handelen in de inwendige dingen dan zooals te zamen met den mensch in de uitwendige dingen; en daarom wordt, indien de mensch niet de booze dingen als zonden schuwt en verafschuwt, het uitwendige der denking en des wils verdorven en ondermijnd, en dan tegelijk het inwendige ervan, vergelijkenderwijze zooals het borstvlies door zijn ziekte welke pleuritis wordt geheeten, waardoor het lichaam afsterft. TEN TWEEDE: *Dat indien de mensch tegelijk in de inwendige dingen was, hij alle orde en gang der Goddelijke Voorzienigheid zou verdraaien en vernietigen*; dit zal eveneens door voorbeelden vanuit het menschelijk lichaam worden toegelicht. Indien de mensch al de werkingen van het eene en het andere cerebrum op de vezels, van de vezels op de spieren, en van de spieren op de handelingen wist, en vanuit de wetenschap ervan alle dingen beschikte zooals hij de handelingen beschikt, zou hij dan niet alle dingen verdraaien en vernietigen. Indien de

mensch wist hoe de maag verteert, de ingewanden rond daaromheen hun deel halen, het bloed bearbeiten, en dat uitdeelen tot elk werk des levens, en hij daarin te beschikken had gelijk hij dat heeft in de uitwendige dingen, zooals dat hij eet en drinkt, zou hij dan niet alle dingen verdraaien en vernietigen; nu hij het uitwendige, hetwelk zooals één verschijnt; niet kan beschikken of hij verderft het door zwelgerij en onmatigheid, wat zou het dan zijn indien hij ook de inwendige dingen beschikte, welke oneindig zijn; en daarom werden de inwendige dingen, opdat de mensch niet met eengen wil in die zou binnentreden en ze onder zijn beheer stellen, geheel en al aan den wil van hem onttrokken, behalve de spieren welke de bekleeding maken; en eveneens is het onbekend hoe deze werken, en alleen wordt geweten dat zij werken. Iets dergelijks is het geval met de overige dingen, als indien de mensch de innerlijke dingen des oogs beschikte om te zien, de innerlijke dingen des oors om te hooren, de innerlijke dingen der tong om te proeven, de innerlijke dingen der huid om te voelen, de innerlijke dingen van het hart om samentrekkend te werken, de innerlijke dingen der long om te ademen, de innerlijke dingen van het darmscheil om de chijl te verdeelen, de innerlijke dingen der nieren om af te scheiden, de innerlijke dingen der geslachtsorganen om voort te telen, de innerlijke dingen der baarmoeder om het embryo te vervolmaken, en zoo voort; zou hij dan niet op oneindige wijzen in deze dingen de orde van voortschrijding der Goddelijke Voorzienigheid verdraaien en vernietigen; dat de mensch in de uitwendige dingen is, is bekend, zooals dat hij met het oog ziet, met het oor hoort, met de tong proeft, met de huid voelt, met de long ademt, de echtgenoot bezwangert, en zoo voort; is het niet voldoende dat hij de uitwendige dingen weet, en die beschikt tot de gezondheid van het lichaam en het gemoed; wanneer hij dit niet kan, wat zou er geschieden indien hij eveneens de inwendige dingen beschikte. Uit deze dingen nu kan vaststaan dat indien de mensch klaarblijkelijk de Goddelijke Voorzienigheid zag, hij zich in de orde en den gang van de voortschrijding ervan begeeven, en die verdraaien en vernietigen zou.

181. Dat het evenzoo gesteld is in de geestelijke dingen des gemoeds als het is in de natuurlijke dingen des liehaams, komt omdat alle dingen des gemoeds overeenstemmen met alle dingen des lichaams; en daarom ook drijft het gemoed het lichaam aan in de uitwendige dingen, en in het algemeen geheel naar willekeur; het drijft de oogen aan om te zien, de ooren om te hooren, den mond en de tong om te eten en te drinken, en eveneens om te spreken, de handen om te doen, de voeten om te wandelen, de geslachtsorganen om voort te telen; het gemoed drijft tot deze dingen niet alleen de uitwendige

dingen aan, maar ook de inwendige in elke reeks, vanuit de binnenste dingen de laatste, en vanuit de laatste de binnenste; zoo drijft het, wanneer het den mond aandrijft om te spreken, de long, het strottenhoofd, de stemspleet, de tong, de lippen aan, en elk ding tegelijk op onderscheiden wijze tot zijn functie, en eveneens het aangezicht tot overeenkomst daarmede. Hieruit blijkt dat iets dergelijks als gezegd is over de natuurlijke vormen des lichaams, te zeggen is over de geestelijke vormen des gemoeds, en wat gezegd is over de natuurlijke werkingen des lichaams, te zeggen is over de geestelijke werkingen des gemoeds; deswege, zooals de mensch de uitwendige dingen beschikt, beschikt de Heer de inwendige, aldus anders indien de mensch de uitwendige dingen beschikt uit zich, en anders indien hij de uitwendige dingen beschikt uit den Heer en die tegelijk zooals uit zich. Het gemoed des menschen is ook in allen vorm mensch, het is immers zijn geest, die na den dood als mensch verschijnt geheel en al zooals in de wereld; en vandaar zijn eendere dingen in het een en het ander. En zoo moeten de dingen welke gezegd werden over de verbinding der uitwendige dingen met de inwendige in het lichaam, ook verstaan worden ten aanzien van de verbinding der uitwendige dingen met de inwendige in het gemoed; met dit verschil alleen dat het een natuurlijk is, en het ander geestelijk.

182. III. *Dat indien de mensch klaarblijkelijk de Goddelijke Voorzienigheid zag, hij of God loochenen of zich God maken zou.* De louter natuurlijke mensch zegt bij zichzelf: Wat is de Goddelijke Voorzienigheid; is zij iets anders of meer dan een woord bij het gewone volk volgens den priester; wie ziet iets van haar; zijn het niet de voorzichtigheid, de wijsheid, de arglistigheid, en de boosaardigheid vanuit welke alle dingen in de wereld geschieden; zijn de overige dingen daaruit niet noodzakelijkheden en gevolgen, en eveneens verscheidene dingen wederwaardigheden; ligt er een Goddelijke Voorzienigheid in deze dingen verborgen; hoe kan zij het in listen en arglisten; en evenwel wordt gezegd dat de Goddelijke Voorzienigheid alle dingen werkt; doe haar mij dus zien, en ik zal haar gelooven; kan iemand haar eerder gelooven. Aldus spreekt de louter natuurlijke mensch; anders echter spreekt de geestelijke mensch; omdat deze God erkent, erkent hij ook de Goddelijke Voorzienigheid, en hij ziet die eveneens; maar hij kan haar niet openbaren aan iemand die niet denkt tenzij in de natuur vanuit de natuur; deze immers kan niet boven haar het gemoed verheffen, en in de schijnbaarheden ervan iets van de Goddelijke Voorzienigheid zien, of daarover vanuit haar wetten, welke ook de wetten der Goddelijke Wijsheid zijn, gevolgtrekkingen maken; en daarom, indien hij die klaarblijkelijk zag, zou hij haar aan de natuur ingieten, en hij zou haar zoo

niet slechts met begoochelingen oversluieren, maar haar ook ontwijden; en in plaats dat hij haar zou erkennen, zou hij haar loochenen, en wie de Goddelijke Voorzienigheid met het hart loochent, loochent ook God. Gedacht zal worden hetzij dat God alle dingen regeert, hetzij de natuur; wie denkt dat God alle dingen regeert, denkt dat de Liefde zelf en de Wijsheid zelf, dus het Leven zelf regeert; wie echter denkt dat de natuur alle dingen regeert, denkt dat de natuurlijke warmte en het natuurlijke licht regeert, welke evenwel in zich dood zijn, omdat zij uit de doode zon zijn; regeert niet het levende zelf het doode; kan het doode iets regeeren; indien gij denkt dat het doode aan zich het leven kan geven, zijt gij waanzinnig; het leven zal uit het Leven zijn.

183. Dat indien de mensch klaarblijkelijk de Goddelijke Voorzienigheid en de werking ervan zag, hij God zou loochenen, lijkt alsof het niet waarschijnlijk was, omdat het schijnt dat indien iemand haar klaarblijkelijk zag, hij niet anders zou kunnen dan haar erkennen, en zoo God, maar nochtans is het tegendeel het geval. De Goddelijke Voorzienigheid handelt nooit samen met de liefde des wils van den mensch, maar aanhoudend tegen haar; want de mensch hijgt vanuit zijn erfbooze steeds naar de laagste hel, de Heer echter leidt hem door Zijn Voorzienigheid aanhoudend daarvan af, en trekt hem daaruit, eerst tot een minder erge hel, daarna uit de hel, en ten slotte tot Zich in den Hemel. Deze werking der Goddelijke Voorzienigheid is voortdurend, en daarom zou de mensch, indien hij klaarblijkelijk deze onttrekking of wegleiding zag of gewaarwerd, toornen, en God voor een vijand houden, en vanuit het booze van zijn eigene Hem loochenen; deswege wordt de mensch, opdat hij dit niet wete, in het vrije gehouden, vanuit hetwelk hij niet anders weet dan dat hij zichzelf leidt. Maar laten voorbeelden tot toelichting dienen. De mensch wil vanuit het erfelijke groot worden, en eveneens wil hij rijk worden, en voor zooveel als die liefden niet beteugeld worden, wil hij grooter en rijker, en tenslotte de grootste en de rijkste worden; en daarbij zou hij niet berusten, maar hij zou grooter dan God zelf willen worden en den Hemel zelf bezitten. Deze begeerte schuilt het meest van binnen in het erfbooze, en daaruit in des menschen leven en in de natuur des levens. De Goddelijke Voorzienigheid neemt dit bonze niet in één oogenblik weg, want indien zij het in één oogenblik wegnam, zou de mensch niet leven; maar zij neemt dat in stilte en geleidelijk weg, zonder dat de mensch er iets van weet; dit geschiedt daardoor dat het den mensch geoorloofd is volgens de denking welke hij der rede maakt, te handelen; en dan leidt zij door verschillende middelen af, zoowel door de redelijke als door de burgerlijke en de zedelijke dingen, en zoo wordt hij afgeleid voor zooveel als hij in het vrije afgeleid kan

worden. Ook kan niet van iemand het booze worden weggenomen tenzij het verschijne, gezien en erkend worde; het is zooals een wond welke niet geheeld wordt tenzij zij geopend wordt. Indien dus de mensch wist en zag dat de Heer door Zijn Goddelijke Voorzienigheid aldus werkt tegen de liefde zijns levens vanuit welke hij het hoogste verkwikkelijke heeft, zou hij niet anders dan er dwars tegen in gaan, en ontsteken, daartegen getuigen, harde dingen spreken, en ten slotte vanuit zijn booze de werking der Goddelijke Voorzienigheid verwijderen door haar te loochenen, en zoo God, vooral als hij zag dat zijn successen belemmerd werden, dat hij uit een waardigheid gestooten, en van rijkdom beroofd werd. Doch men moet weten dat de Heer nooit den mensch daarvan afleidt naar eerbewijzen te dingen en schatten te verwerven, maar dat Hij afleidt van de begeerte om naar eerbewijzen te dingen alleen om uit te blinken, of om zich; desgelijks leidt Hij hem niet af van schatten te verwerven, maar Hij leidt hem daarvan af om schatten te verwerven alleen om den rijkdom of om de schatten; maar wanneer Hij van die dingen afleidt, leidt Hij hem in de liefde der nutten binnen opdat hij den voorrang beschouwe niet om zich maar om de nutten, aldus opdat deze der nutten zij en daaruit van hem, en niet van hem en daaruit der nutten; evenzoo met den rijkdom. Dat de Heer aanhoudend de trotschen vernedert, en de nederigen verhoogt, leert Hijzelf in vele plaatsen in het Woord, en wat Hij daar leert, dat is ook Zijner Goddelijke Voorzienigheid.

184. Evenzoo geschiedt met het andere booze in hetwelk de mensch vanuit het erfelijke is, zooals met de echtbreuken, de bedriegerijen, de wraaknemingen, de lasteringen, en andere dergelijke dingen, welke alle niet anderszins verwijderd kunnen worden dan opdat er vrijheid om die te denken en te willen overgelaten zij, en dat zoo de mensch die dingen zooals uit zich verwijdere, hetgeen hij evenwel niet kan tenzij hij de Goddelijke Voorzienigheid erkenne, en afsmeeke dat het door haar geschiede. Zonder die vrijheid en de Goddelijke Voorzienigheid tegelijk zouden die booze dingen gelijk zijn aan een opgesloten en niet uitgedreven vergift dat zich spoedig rondom verspreiden zou en alle dingen ten doode doemen; en zij zouden gelijk zijn aan een ziekte van het hart zelf, waardoor het gansche lichaam spoedig afsterft.

185. Dat het zoo is, kan niet beter geweten worden dan uit de menschen na den dood in de geestelijke wereld; daar spreken de meesten die in de natuurlijke wereld groot en vermogend waren geworden, en in de eerbewijzen alleen zichzelf op het oog hadden gehad, als ook in de rijkdommen, in den aanvang over God en over de Goddelijke Voorzienigheid, alsof zij met het hart hadden

erkend; maar omdat zij dan klaarblijkelijk de Goddelijke Voorzienigheid zien, en daaruit hun laatste lot, hetwelk is dat zij in de hel zullen komen, verbinden zij zich met de duivels daar, en dan loochenen zij niet slechts, maar lasteren ook God; en daarna komen zij in dat delirium dat zij diegenen onder de duivels die meer macht hebben, als hun goden erkennen, en naar niets vuriger haken dan dat zij zelf eveneens goden worden.

186. Dat de mensch tegen God in zou gaan, en Hem ook zou loochenen indien hij klaarblijkelijk de werkingen Zijner Goddelijke Voorzienigheid zag, is omdat de mensch in het verkwikkelijke der liefde van zich is; en dat verkwikkelijke maakt zijn leven zelf; en daarom is de mensch, wanneer hij in het verkwikkelijke zijns levens wordt gehouden, in zijn vrije, het vrije immers en dat verkwikkelijke maken één; indien hij dus doorvatte dat hij aanhoudend van zijn verkwikkelijke wordt afgeleid, zou hij verbitterd worden zooals tegen hem die zijn leven zou willen dooden, en hem voor een vijand houden. Opdat het niet geschiede, verschijnt de Heer in Zijn Goddelijke Voorzienigheid niet klaarblijkelijk, maar door die leidt Hij den mensch zoo stil als een verscholen stroom of een gunstige stroomdraad het schip leidt; daaruit weet de mensch niet anders dan dat hij bij voortduur in zijn eigene is, het vrije immers maakt één met het eigene; daaruit blijkt dat het vrije aan den mensch datgene toeëigent wat de Goddelijke Voorzienigheid binnenleidt, hetgeen niet geschieden zou indien deze zich openbaarde; toegeëigend worden is des levens worden.

187. *iv. Dat het den mensch gegeven wordt de Goddelijke Voorzienigheid van den rug en niet van aangezicht te zien; voorts in den geestelijken staat, en niet in den natuurlijken staat.* De Goddelijke Voorzienigheid van den rug en niet van aangezicht zien, is na deze en niet vóór deze zien; en uit den geestelijken staat en niet uit den natuurlijken staat, is vanuit den Hemel en niet vanuit de wereld; al diegenen die den invloed vanuit den Hemel opnemen, en de Goddelijke Voorzienigheid erkennen, en vooral zij die door de hervorming geestelijk zijn geworden, zien, wanneer zij gebeurtenissen zien in een zekere wonderbaarlijke reeks, haar als het ware vanuit innerlijke erkenning, en belijden haar; dezen willen haar niet zien van aangezicht, dat is, voordat zij bestaat, want zij vreezen dat hun wil mocht binnentreden in iets van de orde en van den gang ervan. Anders zij die niet eenigen invloed toelaten vanuit den Hemel, maar alleen vanuit de wereld, vooral zij die vanuit de bevestiging van schijnbaarheden bij zich natuurlijk zijn geworden; dezen zien niet iets van de Goddelijke Voorzienigheid van den rug of na haar, maar zij willen haar zien van aangezicht, of voordat zij bestaat, en omdat de Goddelijke Voorzienigheid

werkt door middelen, en zij middelen worden door den mensch of door de wereld, schrijven zij haar derhalve, hetzij zij haar van aangezicht hetzij van den rug zien, òf aan den mensch of aan de natuur toe, en bevestigen zich zoo in de ontkenning ervan. De oorzaak dat zij aldus toeschrijven, is omdat hun verstand gesloten is van hooger af, en alleen geopend van het lagere uit, aldus gesloten naar den Hemel en geopend naar de wereld, en vanuit de wereld de Goddelijke Voorzienigheid zien is niet mogelijk, maar vanuit den Hemel haar zien, is mogelijk. Soms heb ik bij mijzelf gedacht of zij als hun verstand van hooger af werd geopend, en zij als op klaarlichten dag zagen dat de natuur in zich dood is, en dat het menscheijk inzicht in zich er geen is, maar dat het vanuit den invloed is dat het eene en het andere schijnt te zijn, de Goddelijke Voorzienigheid zouden erkennen, en ik doorvatte dat zij die zich voor de natuur en voor de menscheijk voorzichtigheid hebben bevestigd, niet zouden erkennen, omdat het van beneden invloeiende natuurlijke licht terstond het van boven invloeiende geestelijke licht zou uitblusschen.

189. De mensch die geestelijk is geworden door de erkenning van God, en wijs door de verwerping van het eigene, ziet in de algeheele wereld en in alle dingen en de afzonderlijke dingen ervan de Goddelijke Voorzienigheid; als hij de natuurlijke dingen beschouwt, ziet hij haar; als hij de burgerlijke dingen beschouwt, ziet hij haar; als hij de geestelijke dingen beschouwt, ziet hij haar; en dit zoowel in de gelijktijdigheden als in de opeenvolgingen der dingen, in de einddoelen, in de oorzaken, in de uitwerkingen, in de nutten, in de vormen, in de groote en in de kleine dingen ziet hij haar; vooral in de zaliging der menschen, zooals dat Jehovah het Woord heeft gegeven, door dit hen geleerd heeft over God, over den Hemel en de hel, over het eeuwige leven, en dat Hijzelf in de wereld is gekomen om de menschen te verlossen en te zaligen; deze en meer dingen, en de Goddelijke Voorzienigheid daarin, ziet de mensch vanuit het geestelijk licht in het natuurlijk licht. Doch de louter natuurlijke mensch ziet niets vanuit deze dingen; hij is als iemand die een grootschen Tempel ziet, en een in de Goddelijke dingen verlicht prediker hoort, en die thuis zegt dat hij niets dan een steenen huis heeft gezien, en niets dan gearticuleerden klank heeft gehoord; of zooals een bijziende een tuin binnegaat die zich onderscheidt door vruchten van elk geslacht, en daarna thuis komt en vertelt dat hij alleen een woud en boomen heeft gezien. Dezulken, na den dood geesten geworden, zien ook niet, wanneer zij in den engelinnen Hemel worden geheven, waar alle dingen in de uitbeeldende vormen der liefde en wijsheid zijn, iets hoegenaamd, zelfs niet dat die dingen

zijn, zooals ik heb zien gebeuren met verscheidenen die de Goddelijke Voorzienigheid des Heeren hebben geloochend.

190. Er zijn verscheidene bestendige dingen welke geschapen werden opdat de onbestendige dingen kunnen bestaan; de bestendige dingen zijn de vastgestelde wisselingen van op- en ondergang van de zon en de maan, en eveneens van de sterren; er zijn de verduisteringen ervan door de tusschenstellingen, welke eclipsen worden genoemd; er zijn de warmten en lichten daaruit; er zijn de jaargetijden, die lente, zomer, herfst en winter worden genoemd; en de tijden van den dag, die morgen, middag, avond en nacht zijn; er zijn eveneens de atmosferen, de wateren, de landen in zich geschouwd; er is het groeivermogen in het plantenrijk, en er is dat en eveneens het teelvermogen in het dierenrijk; voorts de dingen welke vanuit deze bestendig geschieden, als zij overeenkomstig de wetten der orde in de daad worden gebracht. Deze en meer andere dingen zijn uit de schepping, en daarin is voorzien opdat oneindige verschillende dingen kunnen bestaan; de verschillende dingen immers kunnen niet bestaan tenzij in de bestendige, vastgestelde en zekere dingen. Maar laten voorbeelden deze dingen toelichten; de verschillende dingen van den plantengroei zijn niet mogelijk indien niet de op- en ondergang der zon en de warmten en de lichten daaruit bestendig waren; de harmonieën zijn van oneindige verscheidenheid, maar zij zouden niet mogelijk zijn indien niet de atmosferen in haar wetten, en de ooren in hun vorm bestendig waren; de verscheidenheden van het gezicht, die ook oneindig zijn, zouden niet mogelijk zijn, indien niet de aether in zijn wetten en het oog in zijn vorm bestendig waren; insgelijks de kleuren indien niet het licht bestendig was. Iets dergelijks is het geval met de denkingen, de spraken, en de handelingen, welke ook van oneindige verscheidenheid zijn, en ook niet mogelijk zouden zijn indien niet de organische dingen des lichaams bestendig waren; moet niet het huis bestendig zijn opdat de verschillende dingen daarin door den mensch gedaan kunnen worden, evenzoo de tempel, opdat daarin de verschillende eerediensten, de preeken, de onderrichtingen, en de overpeinzingen der vroomheid kunnen plaats vinden; aldus in de overige dingen. Wat de verscheidenheden zelf aangaat, welke in de bestendige, vastgestelde en zekere dingen optreden, die gaan tot in het oneindige, en hebben niet een einde, en nochtans kan er niet een geheel en al dezelfde als de andere zijn in alle en de afzonderlijke dingen des heelals, en kan er ook niet zijn in de achtereenvolgende dingen tot in het eeuwige. Wie anders beschikt die tot in het oneindige en tot in het eeuwige voortschrijdende verscheidenheden, zoodat zij in de orde zijn, dan Hij die de bestendige dingen heeft geschapen te dien einde dat zij daarin

zouden bestaan; en wie kan de oneindige verscheidenheden des levens bij de menschen beschikken, dan Hij die het Leven zelf is, dat is, de Liefde zelf en de Wijsheid zelf. Kunnen zonder Zijn Goddelijke Voorzienigheid, zoo dat zij zooals een voortdurende schepping zij, de oneindige aandoeningen en de denkingen daaruit der menschen, en zoo de menschen zelf, beschikt worden zoodat zij één maken, de booze aandoeningen en de denkingen daaruit één duivel, die de hel is, en de goede aandoeningen en de denkingen daaruit één Heer in den Hemel; dat de algeheele engellijke Hemel in den aanblik des Heeren zooals één Mensch is, die Zijn beeld en gelijkenis is, en dat de algeheele hel in het tegenovergestelde is zooals één monster-mensch, werd eenige malen eerder gezegd en getoond. Deze dingen werden gezegd omdat sommige natuurlijke menschen ook vanuit de bestendige en vastgestelde dingen, welke noodzakelijkheden zijn te dien einde dat de verschillende dingen daarin kunnen bestaan, de argumenten van hun delirium halen ten gunste van de natuur en ten gunste van de eigen voorzichtigheid.

Dat de eigen voorzichtigheid er geene is, en alleen schijnt dat zij is, en ook schijnen moet alsof zij is; maar dat de Goddelijke Voorzienigheid vanuit de meest afzonderlijke dingen universeel is.

191. Dat de eigen voorzichtigheid er geene is, is geheel en al tegen den schijn, en vandaar tegen het geloof van velen; en omdat het zoo is, kan niet iemand die vanuit den schijn in het geloof is dat de menschelijke voorzichtigheid alle dingen doet, overtuigd worden tenzij door redenen van diepere navorsching, welke uit de oorzaken genomen moeten worden; die schijn is de uitwerking, en de oorzaken dekken open vanwaar die is. In deze inleiding zal iets over het algemeene geloof van deze zaak worden gezegd. Tegen den schijn is dit hetgeen de Kerk leert dat de liefde en het geloof niet zijn uit den mensch maar uit God, voorts dat de wijsheid en het inzicht, aldus eveneens de voorzichtigheid, in het algemeen al het goede en ware, dit zijn; daar deze dingen worden aanvaard, moet ook worden aanvaard dat de eigen voorzichtigheid er geene is, maar alleen schijnt dat zij is; de voorzichtigheid is nergens anders vandaan dan vanuit het inzicht en de wijsheid, en deze twee zijn nergens anders vandaan dan vanuit het verstand, en de denking daaruit van het ware en goede. Dit wat nu gezegd is, wordt aanvaard en geloofd door hen die de Goddelijke Voorzienigheid erkennen, en niet door hen die de alleene menschelijke voorzichtigheid erkennen. Nu zal òf dat het ware zijn wat de Kerk leert, dat alle wijsheid en voorzichtigheid uit God is, òf wat de wereld leert, dat alle wijsheid en voorzichtigheid uit den mensch is. Kunnen zij anders verzoend worden dan dat hetgeen de Kerk leert, het ware is, en dat hetgeen de wereld leert, een schijn is; de Kerk immers bevestigt het vanuit het Woord, doch de wereld vanuit het eigene, en het Woord is uit God, en het eigene is uit den mensch. Aangezien de voorzichtigheid uit God is, en niet uit den mensch, bidt derhalve de Christelijke mensch als hij in overgave is, dat God de denkingen, de beslissingen, en de daden van hem leide, en eveneens voegt hij daaraan toe: omdat hij het vanuit zich niet kan; eveneens zegt dezelve wanneer hij iemand ziet weldoen, dat hij daartoe uit God geleid is, en meer dergelijke dingen; kan iemand zoo spreken tenzij hij dit dan ook innerlijk gelooft; en innerlijk dit gelooven is vanuit den Hemel; doch wanneer hij bij zichzelf denkt, en argumenten ten gunste van de menschelijke voorzichtigheid verzamelt, kan hij het tegendeel gelooven, en dit is vanuit de wereld; maar het inwendige geloof overwint bij hen die God met het hart erkennen, doch het uitwendige geloof bij hen die God niet met het hart, hoezeer ook met den mond, erkennen.

192. Er werd gezegd dat niet iemand die vanuit den schijn in het geloof is dat de menschelijke voorzichtigheid alle dingen doet, overtuigd kan worden tenzij door de redenen van diepere navorsching welke uit de oorzaken genomen moeten worden; en daarom, opdat de uit de oorzaken genomen redenen voor het verstand openliggen, moeten zij in haar volgorde worden voorgelegd, welke deze zal zijn: i. Dat alle denkingen des menschen zijn vanuit de aandoeningen der liefde zijns levens, en dat zij in het geheel geen denkingen zijn, en ook niet bestaanbaar zijn zonder die. ii. Dat de aandoeningen der liefde van des menschen leven den alleenen Heer bekend zijn. iii. Dat de aandoeningen der liefde van des menschen leven uit den Heer door Zijn Goddelijke Voorzienigheid worden geleid, en dan tegelijk de denkingen, vanuit welke de menschelijke voorzichtigheid is. iv. Dat de Heer door Zijn Goddelijke Voorzienigheid de aandoeningen van het gansche menschelijke geslacht samenvoegt in één vorm, welke de menschelijke is. v. Dat daaruit de Hemel en de hel, welke vanuit het menschelijk geslacht zijn, in zulk een vorm zijn. vi. Dat zij die de alleene natuur en de alleene menschelijke voorzichtigheid erkend hebben, de hel maken; en zij die God en Zijn Goddelijke Voorzienigheid erkend hebben, den Hemel maken. vii. Dat al deze dingen niet kunnen geschieden tenzij het den mensch toeschijnt dat hij vanuit zich denkt en vanuit zich beschikt.

193. *i. Dat alle denkingen des menschen zijn vanuit de aandoeningen der liefde zijns levens, en dat zij geen denkingen zijn, en ook niet bestaanbaar zijn zonder die.* Wat de liefde des levens, en wat de aandoeningen en daaruit de denkingen, en vanuit deze de gewaarwordingen en de handelingen welke in het lichaam ontstaan, in hun wezen zijn, werd boven in deze Verhandeling, en eveneens in die welke DE ENGELLIJKE WIJSHEID AANGAANDE DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID wordt genoemd, in het bijzonder in het eerste en vijfde deel ervan, getoond; omdat nu daaruit de oorzaken zijn waaruit de menschelijke voorzichtigheid als uitwerking voortvloeit, is het noodig dat eenige dingen daarover hier eveneens worden aangevoerd; want de dingen welke elders geschreven zijn, kunnen met die dingen welke daarna geschreven worden, niet zóó doorlopend aaneengeschakeld worden als mogelijk is wanneer dezelfde dingen in het geheugen worden teruggeroepen en voor den blik gesteld. In deze Verhandeling te voren, en in de bovenvermelde aangaande de Goddelijke Liefde en de Goddelijke Wijsheid, werd aangetoond dat in den Heer de Goddelijke Liefde en de Goddelijke Wijsheid is, en dat die twee het Leven zelf zijn, en dat vanuit die twee de mensch den wil en het verstand heeft, vanuit de Goddelijke Liefde den wil, en vanuit de Goddelijke Wijsheid

het verstand; en dat met die twee in het lichaam overeenstemmen het hart en de long; en dat daaruit kan vaststaan dat zooals de klopp van het hart te zamen met de ademhaling der long den ganschen mensch ten aanzien van zijn lichaam regeert, aldus de wil te zamen met het verstand den ganschen mensch ten aanzien van zijn gemoed regeert; en dat er zoo twee beginselen des levens zijn bij ieder mensch, het eene natuurlijk, en het andere geestelijk; en dat het natuurlijke beginsel des levens de klopp van het hart is, en het geestelijke des levens de wil des gemoeds is; en dat het eene en het andere een genoot aan zich toevoegt met wien het samenwone, en met wien het de functies des levens verrichte, en dat het hart de long aan zich verbindt, en dat de wil het verstand aan zich verbindt. Omdat nu de ziel des wils de liefde is, en de ziel des verstands de wijsheid is, de eene en de andere uit den Heer, volgt dat de liefde het leven van een ieder is, en dat de liefde een zoodanig leven is hoedanig zij verbonden is met de wijsheid; of, wat hetzelfde is, dat de wil het leven van een ieder is, en dat deze een zoodanig leven is hoedanig hij verbonden is met het verstand. Maar over deze dingen zie men meer in de Verhandeling boven, en vooral in DE ENGELLIJKE WIJSHEID AANGAANDE DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID in het eerste deel en het vijfde deel.

194. In bovengenoemde Verhandelingen werd ook aangetoond dat de liefde des levens vanuit zich de ondergeschikte liefden voortbrengt welke de aandoeningen worden genoemd, en dat deze uiterlijk en innerlijk zijn; en dat deze tegelijk genomen zooals één heersohappij of één koninkrijk maken, waarin de liefde des levens de heer of de koning is. Voorts werd ook aangetoond, dat die ondergeschikte liefden of de aandoeningen genooten aan zich toevoegen, een ieder de hare, de innerlijke aandoeningen genooten welke de doorvattingen worden genoemd, en de uiterlijke aandoeningen genooten welke de denkingen worden genoemd, en dat een ieder met haar genoot samenwoont, en de plichten van haar leven vervult; en dat de verbinding van de eene en de andere zoodanig is als het zijn des levens met het bestaan des levens, welke zoodanig is dat het eene niet iets is tenzij tegelijk met het andere; wat immers is het zijn des levens tenzij het bestaat, en wat is het bestaan des levens tenzij uit het zijn des levens; voorts dat de verbinding des levens zoodanig is als zij is van den klank en de harmonie, voorts van den klank en de spraak, in het algemeen zoodanig als die van den klopp van het hart en de ademhaling van de long, welke verbinding zoodanig is dat het eenen zonder het andere niet iets is, en dat het eene door de verbinding met het andere iets wordt. De verbindingen moeten in dezelve zijn, ofwel zij geschieden

door dezelve. Als bijvoorbeeld de klank: wie meent dat de klank iets is tenzij daarin datgene is wat onderscheid maakt, vergist zich. De klank stemt ook overeen met de aandoening bij den mensch, en omdat daarin altijd iets is wat onderscheid maakt, wordt derhalve vanuit den klank van den sprekenden mensch de aandoening zijner liefde gekend; en vanuit de variatie ervan, welke de spraak is, zijn denking; vandaar is het dat de wijzere Engelen alleen vanuit den klank van den spreker de liefden des levens van hem doorvatten, te zamen met zekere aandoeningen welke de afleidingen zijn. Deze dingen zijn gezegd opdat men wete dat er niet aandoening is zonder haar denking, noch denking zonder haar aandoening; maar meer hierover zie men boven in deze Verhandeling, en in DE ENGELLIJKE WIJSHEID AANGAANDE DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID.

195. Omdat nu de liefde des levens haar verkwikkelijke heeft, en de wijsheid ervan haar liefelijke, evenzoo alle aandoening, welke in haar wezen een ondergeschikte liefde is, afgeleid uit de liefde des levens, zooals een beek uit haar bron, of zooals een tak uit zijn boom, of zooals een slagader uit haar hart, heeft daarom elke aandoening haar verkwikkelijke, en vandaar de doorvatting en de denking haar liefelijke; daaruit volgt dat die verkwikkelijke en liefelijke dingen het leven des menschen maken. Wat is het leven zonder het verkwikkelijke en het liefelijke; het is niet iets beziels, maar onbeziels; verminder die, en gij wordt koud of verstijfd; en neem die weg, en gij zult den laatsten adem uitblazen en sterven. Vanuit de verkwikkelijke dingen der aandoeningen en vanuit de liefelijke dingen der doorvattingen en denkingen is de levenswarmte. Aangezien elke aandoening haar verkwikkelijke heeft, en vandaar de denking haar liefelijke, kan vaststaan vanwaar het goede en het ware is, voorts wat het goede en het ware in hun wezen zijn; het goede is voor een ieder dat wat het verkwikkelijke van zijn aandoening is, en het ware dat wat het liefelijke van zijn denking daaruit is; een ieder immers noemt dat het goede wat hij vanuit de liefde zijns wils als verkwikkelijk voelt, en hij noemt dat het ware wat hij vanuit de wijsheid zijns verstands als liefelijk daaruit doorvat; het eene en het andere vloeit vanuit de liefde des levens uit zooals het water vanuit een bron, of zooals het bloed vanuit het hart. Het eene en het andere tegelijk genomen is zooals een golf of een atmosfeer waarin het gansche menschelijke gemoed is. Deze twee, het verkwikkelijke en het liefelijke, zijn in het gemoed geestelijk, in het lichaam echter zijn zij natuurlijk; van weerskanten maken zij het leven des menschen. Hieruit blijkt wat het bij den mensch is dat het goede wordt genoemd, en wat datgene hetwelk het ware wordt genoemd; voorts ook wat het bij den mensch is, dat het booze

wordt genoemd, en dat het valsche wordt genoemd, namelijk dat datgene voor hem het booze is wat het verkwikkelijke van zijn aandoening vernietigt, en datgene het valsche wat het liefelijke van zijn denking daaruit vernietigt, en dat van het booze vanuit zijn verkwikkelijke en van het valsche vanuit zijn liefelijke kan worden gezegd en geloofd dat zij het goede en het ware zijn. De goede en de ware dingen zijn weliswaar veranderingen en variaties van den staat der vormen des gemoeds, maar deze worden eenig en alleen doorvat en leven eenig en alleen door de verkwikkelijke en de liefelijke dingen ervan. Deze dingen werden aangevoerd opdat men wete wat de aandoening en de denking in haar leven zijn.

196. Omdat het nu het gemoed des menschen is, hetwelk denkt, en het denkt vanuit het verkwikkelijke zijner aandoening, en niet het lichaam; en omdat het gemoed des menschen de geest van hem is, die leeft na den dood, volgt dat de geest des menschen niets anders is dan de aandoening en de denking daaruit. Dat er niet eenige denking kan zijn zonder aandoening, blijkt duidelijk uit de geesten en de Engelen in de geestelijke wereld, namelijk dat allen daar denken vanuit de aandoeningen der liefde huns levens, en dat het verkwikkelijke dier aandoeningen een ieder omstuwt zooals zijn atmosfeer; en dat volgens deze sferen, uitgedemd vanuit de aandoeningen door hun denkingen, allen daar verbonden worden. Ieder wordt ook vanuit de sfeer zijns levens gekend hoedanig hij is. Hieruit kan vaststaan dat elke denking is vanuit aandoening, en dat zij de vorm van haar aandoening is. Iets dergelijks is het geval met den wil en het verstand; en iets dergelijks is het geval met het goede en het ware; en iets dergelijks met de naastenliefde en het geloof.

197. II. *Dat de aandoeningen der liefde van des menschen leven den alleenen Heer bekend zijn.* De mensch kent zijn denkingen en de bedoelingen daaruit, omdat hij die in zich ziet; en omdat alle voorzichtigheid uit deze is, ziet hij ook haar in zich; indien dan de liefde zijns levens de liefde van zich is, komt hij in den hoogmoed van het eigen inzicht, en schrijft de voorzichtigheid aan zich toe; en hij verzamelt argumenten ten gunste van haar, en hij treedt zoo terug van de erkenning van de Goddelijke Voorzienigheid; evenzoo geschiedt indien de liefde van de wereld de liefde des levens is; maar nochtans treedt deze niet in zulk een graad terug; waaruit blijkt dat die beide liefden aan den mensch en zijn voorzichtigheid alle dingen toeschrijven, en indien zij innerlijk worden doorgesicht, niets aan God en Zijn Voorzienigheid; en daarom, wanneer zij bij toeval hooren dat het de waarheid is dat de menschelijke voorzichtigheid geene is, maar dat het de Goddelijke Voorzienigheid alleen is welke alle dingen regeert, lachen zij, indien zij volslagen atheïsten zijn,

daarom; maar indien zij iets vanuit godsdienst met het geheugen vasthouden, en aan hen gezegd wordt dat alle wijsheid uit God is, bevestigen zij het weliswaar op het eerste gehoor, maar nochtans van binnen in hun geest ontkennen zij hetzelfde. Zoodanig zijn vooral de priesters die zich meer dan God, en de wereld meer dan den Hemel liefhebben, of, wat hetzelfde is, die om eerbewijzen en winsten God vereeren, en nochtans gepredikt hebben dat de naastenliefde en het geloof, al het goede en ware, voorts alle wijsheid, ja zelfs de voorzichtigheid, uit God zijn, en niets uit den mensch. Eens hoorde ik in de geestelijke wereld een tweetal priesters met een zeker gezant van een koninkrijk redetwisten over de menschelijke voorzichtigheid, of zij uit God dan wel uit den mensch is; de redetwist was heftig; die drie hadden met het hart eender geloofd, namelijk dat de menschelijke voorzichtigheid alle dingen doet, en de Goddelijke Voorzienigheid niets; maar de priesters, die toen in den theologischen ijver waren, zeiden dat niets van wijsheid en voorzichtigheid uit den mensch is, en toen de gezant tegenwierp dat zoo ook niet iets van denking het is, zeiden zij dat niet iets het is. En omdat het door de Engelen werd doorvat dat die drie in een eender geloof waren, werd tot den gezant van het koninkrijk gezegd: Doe priesterkleederen aan, en geloof dat gij een priester zijt, en spreek dan; hij trok ze aan en geloofde het, en toen sprak hij luide, dat niets van wijsheid en voorzichtigheid ooit bestaanbaar is in den mensch tenzij uit God, en met de gewone welsprekendheid vol redelijke argumenten verdedigde hij het; en daarna werd ook tot dat tweetal priesters gezegd: Trekt de kleederen uit, en doet kleederen aan van staatslieden, en geloof dat gij die zijt; en zij deden aldus, en dachten toen tegelijk vanuit hetgeen innerlijker in hen was, en zij spraken vanuit de argumenten welke zij te voren van binnen gekoesterd hadden voor de menschelijke voorzichtigheid tegen de Goddelijke Voorzienigheid; daarna werden die drie, omdat zij in een eender geloof waren, vrienden des harten, en gingen zij te zamen den weg in van het eigen inzicht, welke tot de hel leidt.

198. Boven werd getoond dat er niet eenige denking des menschen bestaanbaar is, tenzij vanuit eenige aandoening der liefde van zijn leven, en dat de denking niet iets anders is dan de vorm der aandoening; daar derhalve de mensch zijn denking ziet, en niet de aandoening kan zien, deze immers voelt hij, volgt dat hij vanuit het gezicht, hetwelk in den schijn is, vaststelt dat de eigen voorzichtigheid alle dingen doet, en niet vanuit de aandoening, welke niet in het gezicht komt, maar in het gevoel; de aandoening immers openbaart zich alleen door een zeker verkwikkelijke der denking en een zeker genoeglijke der redeneering daarover, en dan maakt dit genoeglijke en verkwikkelijke één

met de denking bij hen die in het geloof der eigen voorzichtigheid zijn vanuit de liefde van zich of vanuit de liefde van de wereld; en de denking vloeit in haar verkwikkelijke zooals een schip in de ader van den stroom, waaraan de scheepskapitein geen aandacht schenkt, maar alleen aan de zeilen welk hij uitspant.

199. De mensch kan weliswaar nadenken over het verkwikkelijke van zijn uitwendige aandoening als deze zooals één handelt met het verkwikkelijke van eenigen zin des lichaams, maar nochtans denkt hij niet daarover na, dat dat verkwikkelijke is vanuit het verkwikkelijke van zijn aandoening in de denking; als bijvoorbeeld, wanneer een hoereerder een hoer ziet, krijgt het gezicht van zijn oog een rossen gloed vanuit een vuur van wulpschheid, en vanuit dat voelt hij het verkwikkelijke in het lichaam, maar evenwel voelt hij niet het verkwikkelijke zijner aandoening of begeerigheid in de denking, tenzij eenig begeerige te zamen met het lichaam; evenzoo een roover in een woud, als hij reiziger ziet, en een zeeroover op zee als hij schepen ziet; evenzoo in de overige dingen; dat die verkwikkelijke dingen de denkingen van hem regeeren, en dat de denkingen zonder die niet iets zijn, is duidelijk; maar hij meent dat zij alleen denkingen zijn, terwijl toch de denkingen niets anders zijn dan de aandoeningen, in vormen samengesteld door de liefde zijns levens, opdat zij in het licht verschijnen; want alle aandoening is in de warmte, en de denking in het licht. Deze zijn de uitwendige aandoeningen der denking, welke zich weliswaar openbaren in de gewaarwording des lichaams, maar zelden in de denking des gemoeds. Doch de inwendige aandoeningen der denking, waaruit de uitwendige ontstaan, openbaren zich nooit voor den mensch. Aangaande deze weet de mensch niet méér dan een slapende in een wagen aangaande den weg, en dan hij de rondwenteling der aarde voelt; daar nu de mensch niets weet aangaande die dingen welke worden voltrokken in de innerlijke dingen zijns gemoeds, welke zoo oneindig zijn dat zij niet met getallen bepaald kunnen worden, en evenwel die weinige uitwendige dingen welke tot het gezicht der denking geraken, vanuit de innerlijke dingen worden voortgebracht, en de innerlijke dingen uit den alleenen Heer door Zijn Goddelijke Voorzienigheid worden geregeerd, en die weinige uitwendige dingen te zamen met den mensch, hoe kan dan iemand zeggen dat zijn eigen voorzichtigheid alle dingen doet. Indien gij alleen maar één idee der denking ontsloten zaagt, zoudt gij meer verbazingwekkende dingen zien dan de tong kan uiten. Dat in de innerlijke dingen van des menschen gemoed zoo oneindige dingen zijn dat zij niet met getallen bepaald kunnen worden, blijkt uit de oneindige dingen in het lichaam, vanuit welke niets tot het

gezicht en tot het gevoel geraakt dan een zeer eenvoudige handeling alleen, waartoe evenwel duizenden van beweeg- of spiervezels bijdragen, duizenden van zenuwvezels, duizenden van bloedvaten, duizenden dingen der long, welke in elke handeling moet medewerken, duizenden dingen in de cerebra en in de ruggegraat, en veel meer dingen nog in den geestelijken mensch, die het menschelijk gemoed is, waarvan alle dingen de vormen zijn van de aandoeningen, en daaruit van de doorvattingen en de denkingen. Beschikt niet de ziel, welke de innerlijke dingen beschikt, ook de handelingen vanuit die; de ziel des menschen is niet iets anders dan de liefde zijns wils, en daaruit de liefde zijns verstands; hoedanig deze liefde is, zoodanig is de gansche mensch; en zij wordt zoodanig volgens de beschikking in de uitwendige dingen, waarin de mensch tegelijk met den Heer is; en daarom, indien hij alle dingen aan zich en aan de natuur toeschrijft, wordt de ziel de liefde van zich, doch indien hij alle dingen aan den Heer toeschrijft, wordt de ziel de liefde van den Heer; en deze liefde is hemelsch, en gene liefde is helsch.

200. Omdat nu de verkwikkelijke dingen der aandoeningen van den mensch uit binnenste door innerlijke tot uiterlijke, en ten slotte tot uiterste dingen, welke in het lichaam zijn, den mensch voeren zooals de golf en de atmosfeer het schip, en niets ervan aan den mensch verschijnt tenzij dat wat in de uiterste dingen des gemoeds en in de uiterste dingen des lichaams geschiedt, hoe kan dan de mensch voor zich het Goddelijke opeischen vanuit dat alleen dat die weinige uitersten hem toeschijnen als de zijne; en nog minder moet hij het Goddelijke voor zich opeischen wanneer hij weet vanuit het WOORD dat de mensch niet iets vanuit zich kan nemen tenzij dit hem gegeven is vanuit den Hemel; en vanuit de REDE, dat hem die schijn werd gegeven opdat hij als mensch leve, zie wat het goede en het booze is, het eenen of het andere kieze, zich datgene toeëigene wat hij kiest, opdat hij wederkeerig met den Heer verbonden, hervormd, wederverwekt, gezaligd kan worden, en leven tot in het eeuwige. Dat die schijn den mensch gegeven werd opdat hij vanuit het vrije volgens de rede handele, aldus zooals vanuit zich, en niet de hand late zakken, en den invloed afwachte, is boven gezegd en getoond. Hieruit volgt bevestigd dat wat aan te toonen was ten IIIe: *Dat de aandoeningen der liefde van des menschen leven uit den Heer door Zijn Goddelijke Voorzienigheid worden geleid, en dan tegelijk de dekkingen, vanuit welke de menschelijke voorzichtigheid is.*

201. IV. *Dat de Heer door Zijn Goddelijke Voorzienigheid de aandoeningen samenvoegt in één vorm, welke de menschelijke is.* Dat dit het universeele der Goddelijke Voorzienigheid is, zal men in de navolgende paragraaf zien; zij die alle dingen aan de natuur toeschrijven, schrijven ook alle dingen aan

de menschelijke voorzichtigheid toe; want zij die alle dingen aan de natuur toeschrijven, ontkennen met het hart God, en zij die alle dingen aan de menschelijke voorzichtigheid toeschrijven, ontkennen met het hart de Goddelijke Voorzienigheid; het eene wordt van het andere niet gescheiden. Maar nochtans voeren dezen en genen het ter wille van den roep van hun naam en om de vrees voor het verlies ervan in den mond dat de Goddelijke Voorzienigheid universeel is, en dat haar afzonderlijke dingen bij den mensch zijn, en dat deze afzonderlijke dingen in een complex worden verstaan onder de menschelijke voorzichtigheid. Maar denk bij uzelf wat een universeele voorzienigheid is wanneer de afzonderlijke dingen daarvan gescheiden zijn; is zij iets anders dan alleen maar een woord; het universeele immers wordt datgene genoemd wat uit afzonderlijke dingen tegelijk in wording komt, zooals het gemeene datgene wat uit de bijzondere dingen bestaat. Indien gij derhalve de afzonderlijke dingen scheidt, wat is dan het universeele anders dan iets dat van binnen ledig is, aldus zooals een oppervlakte waarbinnen niets is, of een complex waarin niet iets is. Indien gezegd werd dat de Goddelijke Voorzienigheid een universeele regeering is, en niet iets geregeerd wordt maar slechts in een nexus samengehouden, en die dingen welke der regeering zijn, beschikt worden door anderen, kan dit een universeele regeering genoemd worden; geen enkel koning heeft zulk een regeering; want indien eenig koning het aan de onderdanen gaf om alle dingen van zijn koninkrijk te regeeren, zou hij niet langer koning zijn, maar slechts koning heeten, aldus alleen de waardigheid van den naam, en niet de waardigheid van eenig ding hebben; bij zulk een koning kan niet gesproken worden van een regeering, te minder van een universeele regeering. De Voorzienigheid bij God wordt voorzichtigheid bij den mensch genoemd; zooals niet van universeele voorzichtigheid gesproken kan worden bij een koning die zich niet meer dan den naam heeft voorbehouden deswege opdat het koninkrijk een koninkrijk genoemd, en zoo samengehouden worde, aldus kan niet van universeele Voorzienigheid gesproken worden indien de menschen vanuit eigen voorzichtigheid in alle dingen voorzagen. Iets dergelijks is het geval met den naam van de universeele Voorzienigheid en van de universeele regeering als wordt gezegd met betrekking tot de natuur, wanneer wordt verstaan dat God het heelal heeft geschapen en het de natuur heeft ingegeven dat zij vanuit zich alle dingen zou voortbrengen; wat is dan de universeele Voorzienigheid anders dan een metafysische term welke buiten de term een onding is. Er zijn eveneens velen uit hen die aan de natuur alles toeschrijven wat wordt voortgebracht, en aan de menschelijke voorzichtigheid al wat gedaan wordt,

en evenwel met den mond zeggen dat God de natuur geschapen heeft, die ook niet anders over de Goddelijke Voorzienigheid dan zooals over een ledig woord denken. Maar de zaak in zich is zoodanig dat de Goddelijke Voorzienigheid in de afzonderlijkste dingen der natuur is, en in de afzonderlijkste derlijkste dingen der menschelijke voorzichtigheid, en dat zij vanuit die universeel is.

202. De Goddelijke Voorzienigheid des Heeren is universeel vanuit de afzonderlijkste dingen hierin dat Hij het heelal heeft geschapen opdat daarin de oneindige en eeuwige schepping uit Hem besta; en deze schepping bestaat doordat de Heer vanuit de menschen een Hemel vormt welke voor Hem zij zooals één mensch, die Zijn beeld en gelijkenis is. Dat de Hemel vanuit de menschen in den aanblik van den Heer zoodanig is, en dat deze het einddoel der schepping is geweest, is boven getoond, n. 27 tot 45; en dat het Goddelijke in al wat het doet, het oneindige en het eeuwige beschouwt, n. 56 tot 69. Het oneindige en het eeuwige dat de Heer in het vormen van Zijn Hemel vanuit de menschen beschouwt, is dat deze verruimd worde tot in het oneindige en tot in het eeuwige; en dat Hij aldus in het einddoel Zijner schepping bestendig wone. Het is deze oneindige en eeuwige schepping waarin de Heer heeft voorzien door de schepping van het heelal, en in die schepping is Hij bestendig door Zijn Goddelijke Voorzienigheid. Wie, die vanuit de Leer der Kerk weet en gelooft dat God oneindig en eeuwig is: *In de Leer immers van alle Kerken in de Christelijke wereld staat, dat God de Vader, God de Zoon, en God de Heilige Geest, oneindig, eeuwig, ongeschapen, almachtig is; men zie de Athanasische Geloofsbelijdenis*, kan dermate van rede verstoken zijn dat hij, wanneer hij het hoort, toch niet bevestigt, dat Hij niet anders kan dan het oneindige en eeuwige beschouwen in het groote werk Zijner schepping; wat anders kan Hij beschouwen als Hij vanuit Zich schouwt; voorts niet bevestigen dat Hij dit beschouwt in het menschelijk geslacht, vanuit hetwelk Hij dezen Zijn Hemel vormt. Wat nu kan de Goddelijke Voorzienigheid anders ten doel hebben dan de hervorming van het menschelijk geslacht en de zaliging ervan; en niemand kan hervormd worden uit zich door zijn voorzichtigheid, maar uit den Heer door Zijn Goddelijke Voorzienigheid; hieruit volgt dat tenzij de Heer den mensch elk moment, ook het kleinste, leidt, de mensch terugtreedt van den weg der hervorming, en vergaat; elke verandering en variatie van staat van het menschelijk gemoed verandert en varieert iets in de reeks der tegenwoordige en der daaruit volgende dingen; wat dan niet steeds voortgaande tot in het eeuwige; het is als eenpijl uit een boog afgeschoten, die, indien deze bij het mikken uiterst weinig van het doelwit afweek, op een afstand van een of meer mijlen onmetelijk zou afwijken; zoo zou het zijn indien de Heer niet

ieder kleinste moment den staat van de menschelijke gemoederen leidde. Dit doet de Heer volgens de wetten Zijner Goddelijke Voorzienigheid; volgens welke het ook is dat het den mensch toeschijn alsof hij zichzelf leidt; maar de Heer voorziet hoe hij zich leidt, en Hij past voortdurend aan. Dat de wetten der toelating ook de wetten der Goddelijke Voorzienigheid zijn, en dat elk mensch hervormd en wederverwekt kan worden, en dat er anderszins niet iets voorbeschikts is, zal men in hetgeen volgt zien.

203. Aangezien dus elk mensch na den dood tot in het eeuwige leeft, en volgens zijn leven een plaats krijgt òf in den Hemel, òf in de hel, en de een en de ander, zoowel de Hemel als de hel, in een vorm moet zijn welke als een ééne handele, zooals eerder is gezegd; en niemand in dien vorm een andere plaats kan krijgen dan de zijne, volgt, dat het menschelijk geslacht in het gansche wereldrond onder het toezicht des Heeren is, en een ieder van de kindsheid tot aan het einde zijns levens in de afzonderlijkste dingen door Hem wordt geleid, en dat zijn plaats voorzien en tegelijk daarin voorzien wordt. Waaruit blijkt dat de Goddelijke Voorzienigheid des Heeren universeel is, omdat zij in de afzonderlijkste dingen is; en dat dit de oneindige en eeuwige schepping is, in welke de Heer voor Zich heeft voorzien door de schepping van het heelal. Van deze universeele Voorzienigheid ziet de mensch niet iets, en ook al zag hij haar, kan zij niet anders voor zijn oogen verschijnen dan zooals van den kant van de voorbijgangers de verspreide hoopen en bijeengebrachte stapels waaruit een huis gevormd moet worden; doch van den kant van den Heer zooals een prachtig paleis dat voortdurend in zijn opbouw, en in zijn vergrooting is.

204. v. *Dat de Hemel en de hel in zulk een vorm is.* Dat de Hemel in den menschelijken vorm is, werd in het werk OVER DEN HEMEL EN DE HEL, uitgegeven in Londen in 1758, n. 59 tot 102, bekend gemaakt, en eveneens in de Verhandeling aangaande DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID; en eveneens in deze verhandeling eenige malen; en daarom laat ik het achterwege die dingen verder te bevestigen. Gezegd wordt dat de hel ook in den menschelijken vorm is, maar het is in een monsterlijken menschelijken vorm, in zoodanigen als de duivel is, onder wien de hel in het gansche complex wordt verstaan; zij is in den menschelijken vorm omdat ook zij die daar zijn, als menschen geboren zijn, en zij eveneens die beide menschelijke vermogens hebben, welke de vrijheid en de redelijkheid worden genoemd, hoewel zij de vrijheid hebben misbruikt tot het willen en doen van het booze, en de redelijkheid tot het denken en bevestigen ervan.

205. VI. *Dat zij die de alleene natuur en de alleene menschelijke voorzichtigheid erkend hebben, de hel maken; en zij die God en Zijn Goddelijke Voorzienigheid erkend hebben, den Hemel maken.* Allen die een boos leven leiden, erkennen innerlijk de natuur en de alleene menschelijke voorzichtigheid; de erkenning van deze schuilt van binnen in elk booze, hoezeer het ook omhuld is met goede en ware dingen; deze zijn slechts geleende kleederen of zooals slingers uit bloempjes die vergaan, rondom aangebracht opdat niet het booze in zijn naaktheid verschijne. Dat allen die een boos leven leiden, innerlijk de alleene natuur en de alleene menschelijke voorzichtigheid erkennen, is niet te weten uit die algemeene omhulling, immers door die wordt dit aan het gezicht onttrokken. Doch dat zij het nochtans erkennen, kan vaststaan vanuit den oorsprong en de oorzaak der erkenning ervan, en opdat deze opengedekt worde, zal gezegd worden, vanwaar en wat de eigen voorzichtigheid is, daarna vanwaar en wat de Goddelijke Voorzienigheid; daarop wie en hoedanig dezen en genen zijn; en ten slotte dat zij die de Goddelijke Voorzienigheid erkennen, in den Hemel zijn, en die de eigen voorzichtigheid erkennen, in de hel.

206. VANWAAR EN WAT de eigen voorzichtigheid is; zij is vanuit het eigene des menschen, hetwelk zijn natuur is, en zijn ziel van ouderswege wordt genoemd; dat eigene is de liefde van zich en daaruit de liefde van de wereld, of de liefde van de wereld en daaruit de liefde van zich; de liefde van zich is zoodanig dat zij zich alleen beschouwt, en anderen òf als minderwaardig òf als nietswaardig; indien zij sommigen als iets beschouwt, is het zoolang zij hem eeren en vereeren; het meest van binnen in die liefde schuilt zooals het streven van vrucht maken en voorttellen in het zaad, dat hij een rijksgroote wil worden, en indien het kan, koning worden, en indien het dan kan, god worden; zoodanig is de duivel, omdat deze de liefde zelf van zich is; deze is zoodanig dat hij zichzelf aanbidt, en dat hij niet eenig ander begunstigt tenzij wie hem ook aanbidt; een anderen aan hem eenderen duivel haat hij omdat hij alleen aangebeden wil worden. Aangezien er niet eenige liefde kan zijn zonder haar genoot, en de genoot van de liefde of van den wil in den mensch het verstand wordt genoemd, wordt de liefde van zich, wanneer zij het verstand, haar genoot, haar liefde inblaast, daar hoogmoed, welke de hoogmoed van het eigen inzicht is; daaruit is de eigen voorzichtigheid. Omdat nu de liefde van zich de alleene heer der wereld wil zijn, dus ook god, hebben derhalve de begeerigheden van het booze, welke de afleidingen ervan zijn, in zich het leven daaruit; evenzoo de doorvattingen der begeerigheden, welke de arglistigheden zijn; evenzoo ook de verkwikkelijke dingen der begeerigheden, welke de booze dingen zijn, en de denkingen ervan, welke

de valsche dingen zijn; alle zijn zooals knechten en bedienaren van hun heer, en handelen op elken wenk van hem, niet wetend dat zij niet handelen, maar dat zij gedreven worden; zij worden gedreven uit de liefde van zich door den hoogmoed van het eigen inzicht; vandaar komt het, dat in elk booze vanuit zijn oorsprong de eigen voorzichtigheid schuilt. Dat ook de erkenning van de alleene natuur erin schuilt, komt omdat zij het venster van haar dak heeft toegesloten door hetwelk de Hemel openligt, en eveneens de vensters aan de zijden, opdat zij niet zie en hoore dat de alleene Heer alle dingen regeert, en dat de natuur in zich dood is, en dat het eigene des menschen de hel is, en vandaar de eigenliefde de duivel; en dan is zij, de vensters gesloten zijnde, in duisternis, en maakt zich daar een haard, waaraan zij met haar genoot zit; en zij redeneeren vriendschappelijk voor de natuur tegen God, en voor de eigen voorzichtigheid tegen de Goddelijke Voorzienigheid.

207. VANWAAR EN WAT de Goddelijke Voorzienigheid is; zij is de Goddelijke werking bij den mensch die de liefde van zich heeft verwijderd; de liefde van zich immers is, zooals gezegd werd, de duivel, en de begeerigheden en de verkwikkelijke dingen van deze zijn de booze dingen van zijn rijk, dat de hel is; wanneer deze verwijderd is, treedt de Heer binnen met de aandoeningen der liefde van den naaste, en opent het dakvenster ervan, en daarna de vensters aan de zijden, en maakt dat hij ziet dat de Hemel is, dat het leven na den dood is, en dat de eeuwige gelukzaligheid is; en door het geestelijk licht en tegelijk door de geestelijke liefde, dan invloeiende, doet Hij hem erkennen dat God door Zijn Goddelijke Voorzienigheid alle dingen regeert.

208. WIE EN HOEDANIG dezen en genen zijn; zij die God en Zijn Goddelijke Voorzienigheid erkennen, zijn zooals de Engelen des Hemels, die het verafschuwen geleid te worden uit zichzelf, en het liefhebben geleid te worden uit den Heer; de aanwijzing dat zij uit den Heer worden geleid, is dat zij den naaste liefhebben. Doch zij die de natuur en de eigen voorzichtigheid erkennen, zijn zooals de geesten der hel, die het verafschuwen geleid te worden uit den Heer, en het liefhebben geleid te worden uit zichzelf; dezen willen, indien zij rijksgrouten zijn geweest, over alle dingen heerschen, evenzoo indien zij primaten der Kerk zijn geweest; indien zij rechters zijn geweest, verdraaien zij de gerichten, en oefenen zij heerschappij over de wetten; indien zij geleerden zijn geweest, plooiën zij de wetenschappelijke dingen aan om het eigene des menschen en de natuur te bevestigen; indien zij kooplieden zijn geweest, doen zij als roovers; indien zij boeren zijn geweest, doen zij als dieven. Allen zijn zij vijanden van God, en bespotters van de Goddelijke Voorzienigheid.

209. Het is wonderbaarlijk dat wanneer denzulken de Hemel wordt geopend, en gezegd dat zij waanzinnig zijn, en dat eveneens tot aan hun doorvatting zelf wordt geopenbaard, hetgeen geschiedt door invloed en verlichting, zij nochtans uit verontwaardiging den Hemel voor zich toesluiten, en naar de aarde schouwen waaronder de hel is; dit geschiedt met diegenen in de geestelijke wereld, die nog buiten de hel zijn, en zoodanig zijn; waaruit de dwaling van diegenen blijkt die denken: Indien ik den Hemel zal hebben gezien, en de Engelen met mij zal hebben hooren spreken, zal ik erkennen. Maar hun verstand erkent, doch indien niet tegelijk de wil erkent, erkennen zij nochtans niet. Want de liefde des wils blaast het verstand al wat het wil in, en niet omgekeerd; ja zelfs verdelgt zij al wat in het verstand niet uit haarzelf is.

210. VII. *Dat al deze dingen niet kunnen geschieden tenzij het den mensch toeschijnt dat hij vanuit zich denkt en vanuit zich beschikt.* Dat tenzij het den mensch toeschijnt alsof hij leeft vanuit zich, en aldus dat hij denkt en wil, spreekt en handelt zooals uit zich, de mensch niet mensch zou zijn, werd in de voorgaande dingen ten volle aangetoond; waaruit volgt dat indien de mensch niet alle dingen welke van de functie en van het leven van hem zijn, beschikt zooals vanuit eigen voorzichtigheid, hij niet kan worden geleid en beschikt vanuit de Goddelijke Voorzienigheid; hij zou immers zijn zooals iemand die stond met nederhangende handen, open mond, toegesloten oogen, en ingehouden adem, in afwachting van den invloed; aldus zou hij zich ontdoen van het menschelijke, hetwelk hij heeft vanuit de doorvatting en de gewaarwording dat hij leeft, denkt, wil, spreekt, en handelt zooals vanuit zich, en tegelijk zou hij zich dan ontdoen van zijn beide vermogens, welke de vrijheid en de redelijkheid zijn, door welke hij wordt onderscheiden van de beesten. Dat zonder dien schijn niet eenig mensch het ontvankelijke en het wederkeerige zou hebben, en aldus niet de onsterfelijkheid, werd in deze Verhandeling boven, en in de Verhandeling aangaande DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID aangetoond. En daarom, indien gij wilt geleid worden uit de Goddelijke Voorzienigheid, gebruik de voorzichtigheid zooals een knecht en een bedienaar, die getrouw de goederen zijns heeren beheert. Die voorzichtigheid is de mina welke aan de knechten werd gegeven om te handelen, waarvan zij rekenschap moesten geven, Luk. XIX: 13 tot 25; Matth. XXV: 14 tot 31. De voorzichtigheid zelf verschijnt den mensch zooals eigen, en zoolang zij als eigen wordt geloofd, zoolang houdt de mensch den verbitterdsten vijand van God en van de Goddelijke Voorzienigheid, die de liefde van zich is, opgesloten; deze woont in de innerlijke dingen van ieder

mensch vanuit geboorte; indien ge haar niet leert kennen, zij wil immers niet gekend worden, woont zij veilig, en bewaakt de poort opdat die niet door den mensch geopend, en zij zoo door den Heer uitgeworpen worde. Die poort wordt door den mensch geopend daardoor dat hij de booze dingen als zonden zooals uit zich schuwt, met de erkenning dat het uit den Heer is. Deze voorzichtigheid is het, met welke de Goddeljke Voorzienigheid één handelt.

211. Dat de Goddeljke Voorzienigheid zóó verborgen werkt dat nauwelijks iemand weet dat zij is, is opdat de mensch niet verga; want het eigene des menschen, hetwelk zijn wil is, handelt nooit één met de Goddeljke Voorzienigheid; het eigene des menschen heeft een ingeboren vijandschap tegen haar; dat immers is de slang welke de eerste ouders heeft verleid, waarvan gezegd wordt: *“Vijandschap zal Ik zetten tusschen u en tusschen de vrouw, en tusschen uw zaad en tusschen haar zaad, en Dit zal u het hoofd vertreden”*, Gen. III: 15; de slang is het booze van elk geslacht, het hoofd ervan is de liefde van zich, het zaad der vrouw is de Heer, de vijandschap die gezet is, is tusschen de liefde van het eigene des menschen en tusschen den Heer, aldus eveneens tusschen de eigen voorzichtigheid des menschen en tusschen de Goddeljke Voorzienigheid des Heeren; want de eigen voorzichtigheid is aanhoudend in de verheffing van dat hoofd, en de Goddeljke Voorzienigheid is aanhoudend in de nederdrukking ervan. Indien de mensch dit voelde, zou hij vertoornd en verbitterd worden tegen God, en vergaan; maar zoolang hij dat niet voelt, kan hij vertoornd en verbitterd worden tegen de menschen, en tegen zichzelf, en eveneens tegen de fortuin, waardoor hij niet vergaat. Vandaar komt het dat de Heer door Zijn Goddeljke Voorzienigheid bij voortduur den mensch in het vrije leidt, en het vrije verschijnt den mensch niet anders dan zooals het eigene van hem; en een aan zich tegenovergestelde in het vrije leiden, is zooals een zwaar en tegenstandbiedend gewicht van den grond omhoogwrikken door hefboomen, door de krachten waarvan de zwaarte en de tegenstand niet gevoeld wordt; en het is alsof iemand bij een vijand is, in wiens gezindheid het is hem te vermoorden, wat hij dan niet weet, en een vriend leidt hem langs onbekende wegen uit, en dekt daarna de gezindheid van den vijand open.

212. Wie gewaagt niet van de fortuin, en wie erkent haar niet, omdat hij van haar gewaagt, en omdat hij iets over haar uit ondervinding weet; maar wie weet wat zij is; dat zij iets is, omdat zij is en omdat zij voorkomt, kan niet ontkend worden; en niet kan iets zijn en voorkomen zonder oorzaak; maar de oorzaak van dit iets of van de fortuin is onbekend; opdat zij echter niet ontkend worde vanuit de onbekende oorzaak alleen, neem dobbelsteenen of

speelkaarten, en speel, of raadpleeg spelers; wie van hen ontkent de fortuin, dezen immers spelen met haar, en zij met hen op wonderbaarlijke wijze; wie kan tegen haar handelen indien zij zich verzet; lacht zij dan niet om voorzichtigheid en wijsheid; is het niet, als gij de dobbelsteenen rolt en de kaarten schudt, alsof zij de draaiingen en de wendingen der hand-holten weet en beschikt om den een meer dan den ander te begunstigen vanuit een zekere oorzaak; kan de oorzaak ergens anders vandaan komen dan vanuit de Goddelijke Voorzienigheid in laatsten, waar zij door de bestendigheden en de onbestendigheden met de menschelijke voorzichtigheid wonderlijk handelt, en tegelijk zich verbergt. Dat de heidenen oudtijds de Fortuin erkenden, en haar een tempel bouwden, ook de Italianen in Rome, is bekend. Over deze fortuin, welke, als gezegd, de Goddelijke Voorzienigheid in laatsten is, is het mij gegeven vele dingen te weten, welke het niet geoorloofd is te openbaren; vanuit welke dingen voor mij bleek dat zij niet is een illusie des gemoeds, noch een speling der natuur, noch iets zonder oorzaak, dit immers is niet iets, maar dat zij een oogenschouwelijke getuigenis is dat de Goddelijke Voorzienigheid is in de afzonderlijkste dingen der denkingen en der handelingen van den mensch. Daar er een Goddelijke Voorzienigheid is in de afzonderlijkste dingen van zoo geringe en ongewichtige zaken, wat dan niet in de afzonderlijkste dingen van niet geringe en niet ongewichtige zaken, welke de zaken van vrede en oorlog in de wereld, en de zaken des heils en des levens in den Hemel zijn.

213. Maar ik weet dat de menschelijke voorzichtigheid het redelijke meer naar haar zijde trekt dan de Goddelijke Voorzienigheid naar de hare, ter oorzake hiervan dat deze niet verschijnt, en gene verschijnt; het kan gemakkelijker worden aanvaard dat er een eenig Leven is, zijnde God, en dat alle menschen recipienten des levens uit Hem zijn, zooals met vele dingen eerder is getoond; en dit is evenwel hetzelfde, omdat de voorzichtigheid des levens is. Wie spreekt niet door te redeneeren voor de eigen voorzichtigheid en voor de natuur, wanneer hij vanuit den natuurlijken of den uitwendigen mensch spreekt; doch wie spreekt niet door te redeneeren voor de Goddelijke Voorzienigheid en voor God, wanneer hij vanuit den geestelijken of den inwendigen mensch spreekt. Maar ik bid u, ik zeg het tot den natuurlijken mensch: Schrijf boeken, en vul die met aannemelijke, deugdelijke, waarschijnlijke, naar uw oordeel stevige argumenten, het eene voor de eigen voorzichtigheid, het andere voor de natuur, en geef die daarna eenig Engel in de hand, en ik weet dat hij deze weinige woorden daaronder zal schrijven: Al deze dingen zijn schijnbaarheden en begoochelingen.

Dat de Goddelijke Voorzienigheid de eeuwige dingen beschouwt, en de tijdelijke dingen niet anders dan voor zooveel als zij samenstemmen met de eeuwige.

214. Dat de Goddelijke Voorzienigheid de eeuwige dingen beschouwt, en de tijdelijke dingen niet anders dan voor zooveel als zij één maken met de eeuwige, moet in deze orde worden aangetoond: I. Dat de tijdelijke dingen betrekking hebben op de waardigheden en de rijkdommen, aldus op de eerbewijzen en de winsten, in de wereld. II. Dat de eeuwige dingen betrekking hebben op de geestelijke eerbewijzen en schatten, welke der liefde en der wijsheid zijn, in den Hemel. III. Dat de tijdelijke dingen en de eeuwige dingen gescheiden worden door den mensch, maar verbonden worden door den Heer. IV. Dat de verbinding van de tijdelijke dingen en de eeuwige dingen de Goddelijke Voorzienigheid des Heeren is.

215. I. *Dat de tijdelijke dingen betrekking hebben op de waardigheden en de rijkdommen, aldus op de eerbewijzen en de winsten, in de wereld.* Er zijn vele tijdelijke dingen, maar nochtans hebben zij alle betrekking op de waardigheden en de rijkdommen; onder de tijdelijke dingen worden die dingen verstaan welke of met den tijd vergaan. of die pas met het leven des menschen in de wereld ophouden; onder de eeuwige dingen worden echter die verstaan welke niet met den tijd, aldus niet met het leven in de wereld vergaan en ophouden. Aangezien, zooals gezegd is, alle tijdelijke dingen betrekking hebben op de waardigheden en de rijkdommen, is het van belang deze volgende dingen te weten, namelijk: Wat en vanwaar de waardigheden en de rijkdommen zijn; hoedanig de liefde voor die ter wille van die is, en hoedanig de liefde voor die terwille van de nutten; dat die beide liefden onderling onderscheiden zijn zooals de hel en de Hemel; dat het onderscheid van die liefden bezwaarlijk door den mensch geweten kan worden; maar over elk dezer dingen afzonderlijk. TEN EERSTE: *Wat en vanwaar de waardigheden en de rijkdommen zijn;* de waardigheden en de rijkdommen waren gansch andere in de oudste tijden dan zij daarna gaandeweg geworden zijn. De waardigheden in de oudste tijden waren niet andere dan hoedanig zij zijn tusschen de ouders en de kinderen, welke waardigheden waardigheden der liefde waren, vol ontzag en vereering, niet vanwege de geboorte uit die ouders, maar vanwege het onderricht en de wijsheid uit hen, welke de tweede geboorte is, in zich geestelijk, omdat zij was van hun geest. Deze was de alleene waardigheid in de oudste tijden, omdat toen de natiën, de familiën, en de huizen op zichzelf woonden, en niet onder rijksgezag zooals heden ten dage; het was de

familievader bij wien die waardigheid was. Deze tijden werden door de ouden de gouden eeuwen genoemd. Doch na die tijden drong gaandeweg de liefde van heerschen vanuit het alleene verkwikkelijke dier liefde binnen; en omdat toen tegelijk de vijandschap en de vijandigheid binnendrong tegen hen die zich niet wilden onderwerpen, vergaderden zich de natiën, de familiën, en de huizen vanuit de noodzakelijkheid tot groepen, en stelden iemand over zich aan dien zij in den aanvang rechter noemden, en daarna vorst, en ten slotte koning en keizer; en eveneens vingen zij toen aan zich te versterken door torens, wallen, en muren. Vanuit den rechter, den vorst, den koning, en den keizer, als uit het hoofd in het lichaam, drong toen zooals een besmetting de drift van heerschen in verscheidenen binnen; daaruit zijn de graden der waardigheden ontstaan, en eveneens de eerbewijzen dienvolgens; en met deze de liefde van zich, en de hoogmoed der eigen voorzichtigheid. Iets dergelijks is geschied met de liefde der rijkdommen. In de oudste tijden, toen de natiën en de familiën onderling onderscheiden woonden, was er niet een andere liefde der rijkdommen dan die om de benoedigheden des levens te bezitten, welke zij zich verwierven door kudden van kleinvee en grootvee, en door akkers, velden, en tuinen, waaruit zij hun voedsel hadden. Onder hun levensbehoefden waren ook geschikte huizen, met allerlei huisraad voorzien, en eveneens kleederen; in de behartiging en den arbeid van al die dingen waren de ouders, de kinderen, de bedienden, de dienstmaagden, die in het huis waren. Maar nadat de liefde van heerschen was binnengedrongen, en deze republiek had vernietigd, drong ook de liefde binnen van het bezitten van schatten boven de behoeften uit, en steeg tot dien top dat zij de schatten van alle anderen wilde bezitten. Die beide liefden zijn zooals bloedverwanten; wie immers over alle dingen wil heerschen, wil ook alle dingen bezitten, want zoo worden allen slaven, en zij alleen heeren; dit blijkt duidelijk uit diegenen in de pauselijke natie die hun heerschappij hebben verhoogd tot in den Hemel tot den troon des Heeren, op welken zij zich gezet hebben, dat zij ook de schatten van de gansche aarde najagen, en hun schatkamers verwijden zonder einde. TEN TWEDE: *Hoedanig de liefde der waardigheden en der rijkdommen ter wille van die is; en hoedanig de liefde der waardigheden en der rijkdommen terwille van de nutten is; de liefde der waardigheden en der eerbewijzen ter wille van de waardigheden en de eerbewijzen, is de liefde van zich, eigenlijk de liefde van heerschen vanuit de liefde van zich; en de liefde der rijkdommen en der schatten ter wille van de rijkdommen en de schatten, is de liefde der wereld, eigenlijk de liefde van het bezitten van de goederen van anderen door onverschillig welken kunstgreep; de liefde der waardigheden en der*

rijkdommen ter wille van de nutten echter is de liefde der nutten, die hetzelfde is als de liefde van den naaste; want datgene ter wille waarvan de mensch handelt, is het doel waaruit hij handelt, en is het eerste of het primaire, en de overige dingen zijn de middelen en zij zijn secundair. Wat betreft de liefde der waardigheden en der eerbewijzen ter wille van die, zijnde dezelfde als de liefde van zich, eigenlijk als de liefde van heerschen vanuit de liefde van zich, zij is de liefde van het eigene, en des menschen eigene is al het booze; vandaar is het dat gezegd wordt dat de mensch wordt geboren in al het booze, en dat het erfelijke van hem niets dan het booze is; het erfelijke des menschen is het eigene van hem, in hetwelk hij is, en in hetwelk hij komt door de liefde van zich, en voornamelijk door de liefde van heerschen vanuit de liefde van zich, want de mensch die in deze liefde is, schouwt niet dan alleen zichzelf, en dompelt zoo in zijn eigene zijn denkingen en aandoeningen onder. Vandaar komt het, dat in de liefde van zich de liefde van boosdoen is; de oorzaak is omdat hij niet den naaste liefheeft, maar zich alleen; en wie zich alleen liefheeft, ziet de anderen niet anders dan buiten zich, òf als gering, òf als nietswaardig, die hij bij zich vergeleken veracht, en dezen het booze aan te doen acht hij voor niets; daarvandaan is het, dat wie in de liefde van heerschen is vanuit de liefde van zich, het voor niets acht den naaste te bedriegen, met diens echtgenootte echtbreuk te bedrijven, hem te lasteren. van wraakzucht tegen hem tot moord toe te blaken, woest tegen hem op te treden, en andere dergelijke dingen; dit trekt de mensch daaruit dat de duivel zelf niet iets anders is dan de liefde van heerschen vanuit de liefde van zich, met wien hij verbonden is, en door wien hij geleid wordt; en wie geleid wordt door den duivel, dat is, door de hel, wordt in al die booze dingen geleid; en hij wordt aanhoudend geleid door de verkwikkelijke dingen van die booze dingen. Vandaar komt het dat allen die in de hel zijn, allen willen boosdoen, doch dat zij die in den Hemel zijn, allen willen weldoen. Vanuit die tegenoverstelling ontstaat dat wat in het midden is, in hetwelk de mensch is, en hij is daarin zooals in het evenwicht, opdat hij zich òf tot de hel òf tot den Hemel kan keeren; en voor zooveel als hij de booze dingen der liefde van zich begunstigt, voor zooveel keert hij zich tot de hel, doch voor zooveel als hij die van zich verwijdert, voor zooveel keert hij zich tot den Hemel. Het werd mij gegeven te voelen hoedanig en hoe groot het verkwikkelijke der liefde van heerschen vanuit de liefde van zich is; ik werd daarin gebracht om dat te leeren kennen, en het was zoodanig dat het alle verkwikkelijke dingen welke in de wereld zijn, te boven ging; het was een verkwikkelijke van het gansche gemoed van de binnensten tot de laatsten ervan; in het lichaam echter werd het niet anders

gevoeld dan zooals iets genoeglijks en aangenaams waarbij de borst opzwol; en ook werd het te voelen gegeven dat vanuit dat verkwikkelijke zooals vanuit zijn bron de verkwikkelijke dingen van alle booze dingen opwelden, zooals van echtbreken, wraaknemen, bedriegen, lasteren, in het algemeen van boosdoen. Een dergelijk verkwikkelijke ligt ook in de liefde van het bezitten van de schatten der anderen door onverschillig welken kunstgreep, en vanuit die in de begeerigheden, welke de afleidingen zijn; maar toch niet in dien graad, tenzij zij verbonden is met de liefde van zich. Wat echter de waardigheden en de rijkdommen, niet ter wille van die maar ter wille van de nutten aangaat, dit is niet de liefde der waardigheden en der rijkdommen, maar de liefde der nutten, waaraan de waardigheden en de rijkdommen van dienst zijn als middelen; deze liefde is hemelsch; maar hierover meer in de volgende dingen. TEN DERDE: *Dat die beide liefden onderling onderscheiden zijn zooals de hel en de Hemel*, blijkt uit hetgeen nu gezegd is, waaraan ik dit zal toevoegen; dat allen die in de liefde van heerschen vanuit de liefde van zich zijn, naar den geest in de hel zijn, wie zij ook mogen zijn, hetzij groot hetzij klein; en dat allen die in die liefde zijn, in de liefde van alle booze dingen zijn, welke zij, indien zij ze niet doen, nochtans in hun geest geoorloofd gelooven, en vandaar met het lichaam doen wanneer niet de waardigheid en de eer, en de vrees voor de wet in den weg staan; en, wat meer is, de liefde van heerschen vanuit de liefde van zich verbergt het meest van binnen in zich den haat tegen God, bijgevolg tegen de Goddelijke dingen welke der Kerk zijn, en voornamelijk tegen den Heer; indien zij God erkennen, doen zij dit alleen met den mond, en indien zij de Goddelijke dingen der Kerk erkennen, doen zij dit vanuit de vrees voor het verlies van de eer. De oorzaak dat die liefde het meest van binnen den haat tegen den Heer verbergt, is omdat het meest van binnen in die liefde is dat zij God wil zijn, zij vereert immers en aanbidt zich alleen; vandaar komt het dat indien iemand dien eert dermate dat hij zegt dat hij Goddelijke Wijsheid heeft, en dat hij de godheid der wereld is, hij hem van harte liefheeft. Anders is het gesteld met de liefde der waardigheden en der rijkdommen ter wille van de nutten; deze liefde is hemelsch, omdat zij, zooals gezegd is, hetzelfde is als de liefde van den naaste. Onder de nutten worden de goede dingen verstaan, en vandaar wordt onder de nutten doen verstaan de goede dingen doen; en onder de nutten of de goede dingen doen wordt verstaan anderen dienen en diensten bewijzen; dezen, hoewel zij in waardigheid en in welgesteldheid zijn, beschouwen nochtans de waardigheid en de welgesteldheid niet anders dan als de middelen om de nutten te doen, aldus om te dienen en diensten te bewijzen. Dezen zijn het die verstaan

worden onder deze woorden des Heeren: “*Zoo wie tusschen u zal willen groot worden, zal uw dienaar moeten zijn; en zoo wie zal willen de eerste zijn, zal uw knecht moeten zijn*”, Matth. xx: 26, 27; dezen zijn het ook aan wie de heerschappij in den Hemel uit den Heer wordt toevertrouwd, voor hen immers is de heerschappij het middel om de nutten of de goede dingen te doen, aldus om te dienen; en wanneer de nutten of de goede dingen de doelen of de liefden zijn, dan heerschen niet zij maar de Heer, want al het goede is uit Hemzelf. TEN VIERDE: *Dat het onderscheid van die bezwaarlijk door den mensch geweten kan worden*, is omdat de meesten die in waardigheid en in welgesteldheid zijn, ook nutten doen, maar zij weten niet of zij de nutten doen ter wille van zich dan wel ter wille van de nutten; en des te minder omdat in de liefde van zich en van de wereld meer vuur en gloed gelegen is van nutten te doen, dan in hen die niet in de liefde van zich en van de wereld zijn; maar de eerstgenoemden doen de nutten ter wille van den goeden naam of ter wille van het gewin, aldus ter wille van zich; maar wie de nutten doen ter wille van de nutten, of de goede dingen ter wille van de goede dingen, die doen deze dingen niet uit zich maar uit den Heer. Het onderscheid tusschen hen kan bezwaarlijk door den mensch gekend worden ter oorzaak hiervan dat de mensch niet weet of hij door den duivel dan wel of hij door den Heer geleid wordt; hij die door den duivel wordt geleid, doet nutten ter wille van zich en van de wereld, doch hij die door den Heer wordt geleid, doet de nutten ter wille van den Heer en van den Hemel; en al diegenen doen de nutten uit den Heer, die de booze dingen als zonden schuwen, doch al diegenen doen nutten uit den duivel, die niet de booze dingen als zonden schuwen; het booze immers is de duivel, en het nut of het goede is de Heer; daaruit en niet ergens anders vandaan wordt het onderscheid gekend. Het eene en het andere verschijnt in den uitwendigen vorm eender, maar in den inwendigen vorm zijn zij geheel en al oneender; het eene is als goud waarin van binnen metaalslak is, doch het andere is als goud waarin van binnen zuiver goud is; en het eene is als een kunstmatige vrucht welke in den uitwendigen vorm verschijnt als de vrucht van een boom, terwijl zij echter gekleurde was is, waarin van binnen stof of pek is; doch het andere als een edele vrucht, liefelijk van smaak en geur, waarin van binnen de zaden zijn.

216. II. *Dat de eeuwige dingen betrekking hebben op de geestelijke eerbewijzen en schatten, welke der liefde en der wijsheid zijn, in den Hemel.* Aangezien de natuurlijke mensch de verkwikkelijke dingen der liefde van zich, die ook de verkwikkelijke dingen der begeerigheden van het booze zijn, goede dingen noemt, en eveneens bevestigt dat zij goede dingen zijn, noemt hij

derhalve de eerbewijzen en de schatten Goddelijke zegeningen; doch wanneer die natuurlijke mensch ziet dat de boozen evenzeer als de goeden tot eereposten verheven worden en tot schatten geraken, en meer wanneer hij ziet dat de goeden in verachting en in armoede zijn, en de boozen in roem en welgesteldheid, denkt hij bij zichzelf: Wat is dit, dit kan niet der Goddelijke Voorzienigheid zijn, want indien die alle dingen regeerde, zou zij de goeden overstelpen met eerbewijzen en schatten, en de boozen slaan met armoede en verachting, en zoo de boozen daartoe aandrijven te erkennen dat God en dat de Goddelijke Voorzienigheid zijn. Maar de natuurlijke mensch, tenzij verlicht uit den geestelijken mensch, dat is, tenzij hij tegelijk geestelijk is, ziet niet dat de eerbewijzen en de schatten zegeningen kunnen zijn, en eveneens dat zij vervloekingen kunnen zijn; en dat zij, wanneer zij zegeningen zijn, uit God zijn, en dat zij, wanneer zij vervloekingen zijn, uit den duivel zijn; dat er ook eerbewijzen en schatten uit den duivel zijn, is bekend, want daarvandaan wordt hij de vorst der wereld genoemd. Omdat nu niet geweten wordt in welk geval de eerbewijzen en de schatten zegeningen zijn, en in welk geval zij vervloekingen zijn, moet het gezegd worden, maar in deze orde: 1. Dat de eerbewijzen en de schatten zegeningen zijn, en dat zij vervloekingen zijn. 2. Dat de eerbewijzen en de schatten, wanneer zij zegeningen zijn, geestelijk en eeuwig zijn, doch dat wanneer zij vervloekingen zijn, zij tijdelijk en vergankelijk zijn. 3. Dat de eerbewijzen en de schatten welke vervloekingen zijn, ten opzichte van de eerbewijzen en de schatten welke zegeningen zijn, zooals een niets zijn ten opzichte van alles, en zooals dat wat in zich niet is ten opzichte van dat wat in zich is.

217. Deze drie hoofdpunten moeten nu elk voor zich toegelicht worden. *TEN EERSTE: Dat de eerbewijzen en de schatten zegeningen zijn, en dat zij vervloekingen zijn;* de algemeene ondervinding getuigt, dat zoowel de vromen als de onvromen, of zoowel de gerechten als de ongerechten, dat is, zoowel de goeden als de boozen, in waardigheden en schatten zijn; en nochtans kan het door niemand ontkend worden, dat de goddeloozen en ongerechten, dat is, de boozen, in de hel komen, en de vromen en gerechten, dat is, de goeden, in den Hemel; aangezien dit waar is, volgt dat de waardigheden en de rijkdommen, of de eerbewijzen en de schatten, of zegeningen, of vervloekingen zijn, en dat zij bij de goeden zegeningen zijn, en dat zij bij de boozen vervloekingen zijn. In het werk over DEN HEMEL EN DE HEL, in Londen in het jaar 1758 uitgegeven, werd in n. 357 tot 365 getoond, dat zoowel rijken als armen, en zoowel grooten als kleinen in den Hemel zijn, en eveneens in de hel; waaruit blijkt dat de waardigheden en de rijkdommen bij hen die in den Hemel zijn,

in de wereld zegeningen zijn geweest, en dat zij bij hen die in de hel zijn, in de wereld vervloekingen zijn geweest. Vanwaar het echter is dat zij zegeningen zijn, en vanwaar het is dat zij vervloekingen zijn, kan een ieder, indien hij slechts iets hierover vanuit de rede denkt, weten; namelijk dat zij zegeningen zijn bij hen die niet het hart daarin stellen, en dat zij vervloekingen zijn bij hen die het hart daarin stellen; het hart daarin stellen is zich liefhebben daarin, en het hart niet daarin stellen is de nutten en niet zich liefhebben daarin; wat en hoedanig het onderscheid tusschen die beide liefden is, werd boven in n. 215 gezegd, aan welke dingen moet worden toegevoegd, dat de waardigheden en de schatten sommigen verleiden, en sommigen niet verleiden. Zij verleiden wanneer zij de liefden van des menschen eigene opwekken, zijnde de liefde van zich, en dat deze de liefde der hel is, welke de duivel wordt genoemd, werd ook boven gezegd; doch zij verleiden niet wanneer zij die liefde niet opwekken. Dat zoowel de boozen als de goeden tot eereposten worden verheven en tot schatten geraken, is omdat de boozen evenzeer als de goeden nutten doen, maar de boozen ter wille van eer en gewin van hun persoon, doch de goeden terwille van eer en gewin van de zaak zelf; dezen beschouwen de eer en het gewin van de zaak als de principale oorzaken, en de eer en het gewin van hun persoon als de instrumentale oorzaken; de boozen echter beschouwen de eer en het gewin van de persoon als de principale oorzaken, en de eer en het gewin der zaak als de instrumentale oorzaken. Maar wie ziet niet, dat de persoon, zijn functie en eer is ter wille van de zaak welke hij beheert, en niet omgekeerd; wie ziet niet dat de rechter is ter wille van de gerechtigheid, de overheidspersoon ter wille van de algemeene zaak, en de koning ter wille van het koninkrijk, en niet omgekeerd; en daarom ook is, volgens de wetten des koninkrijks, een ieder in de waardigheid en de eer volgens de waardigheid der zaak in welke functie hij is; en dat het onderscheid is als tusschen het principale en het instrumentale. Hij die de eer der zaak aan zich of aan zijn persoon toekent, verschijnt in de geestelijke wereld wanneer dit wordt uitgebeeld, zooals een mensch met het lichaam onderstboven, de voeten omhoog en het hoofd omlaag. TEN TWEDE: *Dat de waardigheden en de schatten, wanneer zij zegeningen zijn, geestelijk en eeuwig zijn, en dat wanneer zij vervloekingen zijn, zij tijdelijk en vergankelijk zijn*; er zijn waardigheden en schatten in den Hemel zooals in de wereld; want er zijn daar regeeringen, en vandaar beheeringen en functies, en er zijn eveneens handelszaken, en vandaar schatten, aangezien er gezelschappen en groepen zijn. De algeheele Hemel is onderscheiden in een tweetal rijken, waarvan het eene het Hemelsch Rijk, het andere het Geestelijk Rijk wordt genoemd; en

elk rijk in talloze gezelschappen, grootere en kleinere, welke alle en in welke allen volgens de verschillen der liefde en der wijsheid daaruit zijn geordend; de gezelschappen van het hemelsch rijk volgens de verschillen der hemelsche liefde, welke de liefde tot den Heer is; en de gezelschappen van het geestelijk rijk volgens de verschillen der geestelijke liefde, welke de liefde jegens den naaste is. Omdat er zoodanige gezelschappen zijn, en allen die in deze zijn, menschen in de wereld zijn geweest, en daaruit bij zich de liefden behouden welke zij in de wereld hebben gehad, met dit verschil dat deze dan geestelijk zijn, en dat de waardigheden en de schatten zelf geestelijk zijn in het geestelijk rijk, en hemelsch in het hemelsch rijk, hebben bijgevolg diegenen meer dan de anderen waardigheden en schatten, die meer dan de anderen liefde en wijsheid hebben, en zij zijn het voor wie de waardigheden en de schatten zegeningen zijn geweest in de wereld. Hieruit kan vaststaan hoedanig de geestelijke waardigheden en schatten zijn, namelijk dat zij zijn der zaak en niet des persoons; weliswaar is de persoon die daar in de waardigheid is, in een pracht en heerlijkheid zoodanig als van koningen op aarde, maar nochtans beschouwen zij de waardigheid zelf niet als iets, maar de nutten, in welker beheer en functie zij zijn. Weliswaar ontvangen zij eerbewijzen, een ieder die zijner waardigheid, doch zij kennen die niet aan zichzelf toe, maar aan de nutten zelf; en omdat alle nutten uit den Heer zijn, kennen zij ze toe aan den Heer uit wien zij zijn. Zoodanig zijn dus de geestelijke waardigheden en schatten, welke eeuwig zijn. Anders echter geschiedt met hen voor wie de waardigheden en de schatten in de wereld vervloeking en pijn zijn geweest; omdat dezen ze aan zich hebben toegekend, en niet aan de nutten, en omdat zij niet hebben gewild dat de nutten over hen zouden heerschen, maar zij over de nutten, welke zij als nutten achtten voor zooveel als zij hun eer en hun roem van dienst waren, zijn zij derhalve in de hel, en daar geringe lijfeigenen, in verachting en ellende; en daarom wordt van die waardigheden en schatten, omdat zij vergaan, gezegd dat zij tijdelijk en vergankelijk zijn. Over dezen en genen leert de Heer aldus: “Legt u niet schatten weg op aarde, waar de roest en de mot verderft, en waar de dieven doorgraven en stelen; maar verbergt u schatten in den hemel, waar noch roest noch mot verderft, en waar de dieven niet doorgraven noch stelen; want waar uw schat is, is ook uw hart”, Matth. VI: 19, 20, 21. TEN DERDE: *Dat de waardigheden en de schatten welke vervloeking en pijn zijn, ten opzichte van de waardigheden en de schatten welke zegeningen zijn, zooals een niets zijn ten opzichte van alles; en zooals dat wat in zich niet is, ten opzichte van dat wat in zich is.* Al wat vergaat en niet iets wordt, is van binnen in zich niet iets; het is weliswaar van buiten

iets, ja het schijnt zelfs alsof het veel was, en voor sommigen alsof het alles was zoolang het duurt, maar niet van binnen in zich; het is zooals een oppervlakte waarbinnen niet iets is; en het is zooals een tooneelfiguur in een koninklijk kleed wanneer het spel geëindigd is; doch wat blijft tot in het eeuwige, dat is in zich voortdurend iets, aldus alles; en eveneens Is het, omdat het niet ophoudt te zijn.

218. III. *Dat de tijdelijke dingen en de eeuwige dingen gescheiden worden door den mensch, maar dat zij verbonden worden door den Heer;* dat het zoo is, komt omdat alle dingen des menschen tijdelijk zijn, vanuit welke de mensch tijdelijk genoemd kan worden, en alle dingen des Heeren eeuwig zijn, vanuit welke de Heer Eeuwig genoemd wordt; en de tijdelijke dingen zijn die dingen welke een einde hebben en vergaan, doch de eeuwige dingen zijn die dingen welke niet een einde hebben en niet vergaan. Dat deze twee niet verbonden kunnen worden tenzij door de oneindige wijsheid des Heeren, en wel zoo dat zij door den Heer verbonden kunnen worden, en niet door den mensch, kan een ieder zien. Opdat men echter wete dat die twee door den mensch gescheiden en door den Heer verbonden worden, moet het worden aangetoond in deze orde: 1. Wat de tijdelijke dingen zijn, en wat de eeuwige. 2. Dat de mensch tijdelijk in zich is, en dat de Heer eeuwig in Zich is; en dat vandaar uit den mensch niet dan het tijdelijke kan voortgaan, en uit den Heer niet dan het eeuwige. 3. Dat de tijdelijke dingen de eeuwige dingen van zich scheiden, en dat de eeuwige dingen de tijdelijke met zich verbinden. 4. Dat de Heer den mensch met Zich verbindt door schijnbaarheden. 5. En door overeenstemmingen.

219. Doch deze hoofdpunten moeten elk voor zich toegelicht en bevestigd worden. TEN EERSTE: *Wat de tijdelijke dingen zijn, en wat de eeuwige;* de tijdelijke dingen zijn alle dingen welke de natuur eigen zijn, en welke daaruit den mensch eigen zijn. De dingen welke de natuur eigen zijn, zijn in de eerste plaats de ruimten en de tijden, de eene en de andere met grens en beperking; de eigen dingen des menschen daaruit zijn de dingen die van den eigen wil en van het eigen verstand van hem zijn, en die vandaar van de aandoening en van de denking van hem zijn, in de eerste plaats die welke van zijn voorzichtigheid zijn; dat deze dingen eindig en begrensd zijn, is bekend. De eeuwige dingen echter zijn alle dingen welke de eigen dingen des Heeren zijn, en vanuit Hem zooals den mensch eigen zijn. De eigen dingen des Heeren zijn alle oneindig en eeuwig, aldus zonder tijd, bijgevolg zonder grens en zonder einde; die dingen welke daaruit zooals den mensch eigen zijn, zijn desgelijks oneindig en eeuwig; doch niets van deze is des menschen, maar zij zijn des alleenen Heeren bij hem. TEN TWEEDE: *Dat de mensch tijdelijk in zich is, en dat de*

Heer eeuwig in Zich is; en dat vandaar uit den mensch niet dan het tijdelijke kan voortgaan, en uit den Heer niet dan het eeuwige. Dat de mensch in zich tijdelijk is, en dat de Heer in Zich eeuwig is, werd boven gezegd; aangezien niet iets anders uit iemand kan voortgaan dan hetgeen in hemzelf is, volgt dat uit den mensch niet iets anders kan voortgaan dan het tijdelijke, en uit den Heer niet iets anders dan het eeuwige; niet kan immers uit het eindige het oneindige voortgaan; dat het kan voortgaan is tegenstrijdig; doch nochtans kan uit het eindige het oneindige voortgaan, doch niet uit het eindige maar uit het oneindige door dat; omgekeerd ook kan niet uit het oneindige het eindige voortgaan; dat het kan voortgaan is ook tegenstrijdig; doch uit het oneindige kan het eindige voortgebracht worden, doch dit is niet voortgaan, maar het is scheppen, waarover men zie DE ENGELLIJKE WIJSHEID AANGAANDE DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID, van den aanvang tot het einde. Daarom, indien uit den Heer het eindige voortgaat, zooals geschiedt in vele dingen bij den mensch, gaat het niet voort uit den Heer maar uit den mensch; en gezegd kan worden uit den Heer door den mensch, omdat het zoo schijnt. Dit kan toegelicht worden door deze woorden des Heeren: “Laat uw woord zijn ja, ja; neen, neen; wat boven deze is, is vanuit het booze”, Matth. v: 37; zoodanig spreken hebben allen in den derden Hemel; zij immers redeneeren nooit over de Goddelijke dingen of het al dan niet zoo is, maar zij zien in zich uit den Heer dat het al dan niet zoo is; en daarom is de reden van het redeneeren over de Goddelijke dingen of zij al dan niet zoo zijn, deze dat de redeneerder deze dingen niet ziet uit den Heer maar wil zien uit zichzelf, en hetgeen de mensch uit zichzelf ziet, is het booze. Maar nochtans wil de Heer niet slechts dat de mensch denkt en spreekt over de Goddelijke dingen, maar ook redeneert daarover, te dien einde dat hij zie of het al dan niet zoo is; en van die denking, spraak, of redeneering kan, als zij slechts ten doel heeft dat hij de waarheid zie, gezegd worden dat zij uit den Heer bij den mensch is, maar zij is uit den mensch totdat hij de waarheid ziet, en haar erkent. Ondertusschen is het alleen uit den Heer dat hij kan denken, spreken, en redeneeren; dit immers kan hij vanuit de beide vermogens welke de vrijheid en de redelijkheid worden genoemd, welke vermogens de mensch heeft uit den alleenen Heer. TEN DERDE: *Dat de tijdelijke dingen de eeuwige dingen van zich scheiden, en dat de eeuwige dingen de tijdelijke met zich verbinden;* daaronder dat de tijdelijke dingen de eeuwige dingen van zich scheiden, wordt verstaan dat de mensch, die tijdelijk is, ze scheidt vanuit de tijdelijke dingen in zich. En daaronder dat de eeuwige dingen de tijdelijke met zich verbinden, wordt verstaan dat de Heer, die eeuwig is, ze verbindt

vanuit de eeuwige dingen in Zich, zooals boven is gezegd. In de voorafgaande dingen werd getoond dat er verbinding is van den Heer met den mensch, en een wederkeerige van den mensch met den Heer; maar dat de wederkeerige van den mensch met den Heer niet is uit den mensch, maar uit den Heer; voorts dat de wil des menschen lijnrecht tegen den wil des Heeren in gaat, of, wat hetzelfde is, de eigen voorzichtigheid des menschen lijnrecht tegen de Voorzienigheid des Heeren; daaruit volgt dit dat de mensch vanuit zijn tijdelijke dingen de eeuwige dingen des Heeren van zich scheidt, maar dat de Heer Zijn eeuwige dingen verbindt met de tijdelijke dingen des menschen, dat is, Zich met den mensch, en den mensch met Zich. Omdat hierover met veel dingen is gehandeld in hetgeen voorafgaat, is het niet noodig dit met meer dingen te bevestigen. **TEN VIERDE:** *Dat de Heer den mensch met Zich verbindt door schijnbaarheden;* het is immers een schijn dat de mensch vanuit zich den naaste liefheeft, het goede doet, en het ware spreekt; tenzij deze dingen den mensch toeschenen zooals uit hem, zou hij niet den naaste liefhebben, het goede doen, en het ware spreken, aldus niet verbonden worden met den Heer. Maar omdat uit den Heer de Liefde, het Goede en het Ware is, is het duidelijk, dat de Heer door schijnbaarheden den mensch met Zich verbindt. Maar over dezen schijn, en over de verbinding van den Heer met den mensch, en over de wederkeerige van den mensch met den Heer door dien schijn, is met veel dingen boven gehandeld. **TEN VIJFDE:** *Dat de Heer den mensch met Zich verbindt door overeenstemmingen;* dit geschiedt door middel van het Woord, welks zin der letter uit louter overeenstemmingen bestaat; dat er door dien zin verbinding is van den Heer met den mensch, en een wederkeerige van den mensch met den Heer, werd in de **LEER VAN NOVA HIJEROSOLYMA AANGAANDE DE HEILIGE SCHRIFT**, van den aanvang tot het einde, getoond. **220.** **IV.** *Dat de verbinding van de tijdelijke dingen en de eeuwige dingen bij den mensch de Goddelijke Voorzienigheid des Heeren is;* maar omdat deze dingen niet in de eerste doorvatting des verstands kunnen vallen, tenzij zij eerst in de orde teruggebracht, en volgens die ontwikkeld en aangetoond worden, zal daarom deze de orde ervan zijn: Dat het vanuit de Goddelijke Voorzienigheid is, dat de mensch door den dood de natuurlijke en de tijdelijke dingen uittrekt, en de geestelijke en de eeuwige dingen aantrekt. Dat de Heer door Zijn Goddelijke Voorzienigheid Zich met de natuurlijke dingen verbindt door de geestelijke dingen, en met de tijdelijke dingen door de eeuwige dingen, volgens de nutten. 3. Dat de Heer Zich met de nutten door de overeenstemmingen verbindt, en zoo door de schijnbaarheden volgens de bevestigingen uit den mensch. 4. Dat zoodanige verbinding van de tijdelijke

dingen en de eeuwige dingen de Goddelijke Voorzienigheid is. Maar deze dingen zullen door ontvouwingen in klaarder licht worden gebracht. TEN EERSTE: *Dat het vanuit de Goddelijke Voorzienigheid is, dat de mensch door den dood de natuurlijke en de tijdelijke dingen uittrekt, en de geestelijke en de eeuwige dingen aantrekt.* De natuurlijke en de tijdelijke dingen zijn de uitersten en de laatsten, in welke de mensch het eerst binnentreedt, hetgeen geschiedt wanneer hij geboren wordt, ter oorzake hiervan opdat hij daarna kan worden binnengeleid in de innerlijke en de hoogere dingen; de uitersten en de laatsten immers zijn de samenhoudende dingen; en deze zijn in de natuurlijke wereld. Vandaar komt het dat geen Engel en geest onmiddellijk geschapen is, maar dat zij allen eerst als menschen geboren werden, en zoo binnengeleid; vandaar hebben zij de uitersten en de laatsten, welke in zich hecht en vast zijn, binnen welke en uit welke de innerlijke dingen in een nexus kunnen worden samengehouden. Maar de mensch trekt eerst de grovere dingen der natuur aan; zijn lichaam is vanuit die dingen; maar deze trekt hij door den dood uit, en behoudt de zuiverder dingen der natuur, welke den geestelijken dingen het naast zijn, en deze zijn dan zijn samenhoudende dingen. Bovendien zijn in de uiterste of laatste dingen alle innerlijke of hoogere dingen tegelijk, zooals eerder op hun plaatsen is getoond; en daarom is alle werking des Heeren uit eersten en laatsten tegelijk, aldus in het volle. Maar omdat de uiterste en de laatste dingen der natuur de geestelijke en de eeuwige dingen, tot welke het menschelijk gemoed gevormd is, niet kunnen opnemen zooals die in zich zijn, en evenwel de mensch geboren is opdat hij geestelijk worde en tot in het eeuwige leve, trekt de mensch die derhalve uit, en behoudt slechts de innerlijk natuurlijke dingen, welke met de geestelijke en de hemelsche dingen overeenkomen en samenstemmen, en welke hun tot samenhouders dienen; dit geschiedt door de verwerping van de laatste tijdelijke en natuurlijke dingen, welke de dood van het lichaam is. TEN TWEDE: *Dat de Heer door Zijn Goddelijke Voorzienigheid Zich met de natuurlijke dingen verbindt door de geestelijke dingen, en met de tijdelijke dingen door de eeuwige dingen, volgens de nutten.* De natuurlijke dingen en de tijdelijke dingen zijn niet alleen die dingen welke de natuur eigen zijn, maar ook die welke den menschen eigen zijn in de natuurlijke wereld; deze en gene trekt de mensch uit door den dood, en hij trekt de geestelijke en de eeuwige dingen aan welke met die overeenstemmen. Dat hij deze aantrekt volgens de nutten, werd met veel dingen in het voorafgaande getoond. De natuurlijke dingen die aan de natuur eigen zijn, hebben in het algemeen betrekking op tijden en ruimten, en in het bijzonder op die dingen welke op den aardbol worden aanschouwd; deze

dingen verlaat de mensch door den dood, en in de plaats daarvan neemt hij de geestelijke dingen aan, welke naar het uitwendig aangezicht of den schijn eendere zijn, maar niet naar het inwendig aangezicht en het wezen zelf; waarover ook boven gehandeld is. De tijdelijke dingen welke den menschen in de natuurlijke wereld eigen zijn, hebben in het algemeen betrekking op de waardigheden en de schatten, en in het bijzonder op de behoeften van ieder mensch, zijnde het voedsel, de kleeding, en de woning; deze worden eveneens afgelegd en verlaten door den dood; en zoodanige dingen worden aangetrokken en aangenomen, welke naar het uitwendig aangezicht of den schijn eendere zijn, niet echter naar het inwendig aangezicht en naar het wezen. Al deze dingen hebben hun inwendig aangezicht en wezen vanuit de nutten van de tijdelijke dingen in de wereld; de nutten zijn de goede dingen, welke de goede dingen der naastenliefde worden genoemd. Hieruit kan vaststaan dat de Heer door Zijn Goddelijke Voorzienigheid met de natuurlijke en de tijdelijke dingen de geestelijke en de eeuwige dingen verbindt volgens de nutten. *TEN DERDE: Dat de Heer Zich met de nutten door de overeenstemmingen verbindt, en zoo door de schijnbaarheden volgens de bevestigingen ervan uit den mensch;* maar omdat deze dingen niet dan duister kunnen verschijnen voor hen die nog niet een helder begrip kregen wat overeenstemming en wat schijn is, moeten die daarom door een voorbeeld toegelicht en zoo ontvouwd worden. Alle dingen des Woords zijn louter overeenstemmingen van de geestelijke en de hemelsche dingen, en omdat zij overeenstemmingen zijn, zijn zij ook schijnbaarheden; dat is, alle dingen des Woords zijn de Goddelijke Goede dingen der Goddelijke Liefde en de Goddelijke Ware dingen der Goddelijke Wijsheid, welke naakt zijn in zich, maar in den zin der letter des Woords omkleed; en daarom verschijnen zij zooals een mensch in een kleed, hetwelk overeenstemt met den staat van zijn liefde en wijsheid. Waaruit blijkt dat indien de mensch de schijnbaarheden bevestigt, het eender is alsof hij bevestigt dat de kleederen de menschen zijn; vandaar worden de schijnbaarheden begoochelingen. Anders indien de mensch de waarheden nazoekt en deze ziet in de schijnbaarheden. Omdat de mensch nu alle nutten, of de ware en goede dingen der naastenliefde, welke hij den naaste doet, kan doen òf volgens de schijnbaarheden, òf volgens de waarheden zelf in het Woord, is hij, indien hij die volgens de bij zich bevestigde schijnbaarheden doet, in begoochelingen, doch indien volgens de waarheden, doet hij ze zooals het betaamt. Hieruit kan vaststaan wat daaronder wordt verstaan dat de Heer Zich verbindt met de nutten door de overeenstemmingen, en zoo door de schijnbaarheden volgens de bevestigingen ervan uit den mensch. *TEN*

VIERDE: *Dat zoodanige verbinding van de tijdelijke dingen en de eeuwige dingen de Goddelijke Voorzienigheid is.* Opdat deze dingen in een zeker licht voor het verstand worden gesteld, moeten zij worden toegelicht door een tweetal voorbeelden, door een hetwelk de waardigheden en de eerbewijzen betreft, en door een ander hetwelk de rijkdommen en de schatten betreft; de eene en de andere zijn in den uitwendigen vorm natuurlijk en tijdelijk, in den inwendigen vorm echter zijn zij geestelijk en eeuwig. De waardigheden met de eerbewijzen ervan zijn natuurlijk en tijdelijk wanneer de mensch zich beschouwt ten aanzien van de persoon daarin, en niet den staat en de nutten daarin; dan immers kan de mensch niet anders innerlijk bij zich denken dan dat de staat is ter wille van hem, en niet hij ter wille van den staat; hij is zooals een koning die denkt dat het koninkrijk en alle menschen daar zijn ter wille van hem, en niet hij ter wille van het koninkrijk en de menschen ervan. Doch dezelfde waardigheden met de eerbewijzen ervan zijn geestelijk en eeuwig, wanneer de mensch zich beschouwt ten aanzien van de persoon ter wille van den staat en de nutten, en niet deze ter wille van zich; indien de mensch dit doet, dan is hij in de waarheid en in het wezen zijner waardigheid en zijner eer; indien hij echter dat doet, dan is hij in de overeenstemming en in den schijn, en indien hij die bij zich bevestigt, is hij in de begoochelingen, en niet anders in verbinding met den Heer dan zooals zij die in valsche dingen en de booze dingen daaruit zijn, want de begoochelingen zijn valsche dingen, met welke de booze dingen zich verbinden; zij hebben weliswaar nutten en goede dingen betracht, maar uit zich en niet uit den Heer, aldus hebben zij zichzelf gesteld in de plaats van den Heer. Iets dergelijks is het geval met de rijkdommen en de schatten, welke ook natuurlijk en tijdelijk, voorts geestelijk en eeuwig zijn; de rijkdommen en de schatten zijn natuurlijk en tijdelijk bij hen die eenig en alleen die dingen en zich daarin beschouwen, en in deze twee al hun genoeglijke en verkwikkelijke; doch dezelfde dingen zijn geestelijk en eeuwig bij hen die de goede nutten in die dingen beschouwen, en in deze het innerlijk genoeglijke en verkwikkelijke; bij dezen wordt ook dat uiterlijk genoeglijke en verkwikkelijke geestelijk, en het tijdelijke wordt eeuwig; en daarom ook zijn dezen na den dood in den Hemel, en daar in paleizen welker voor het gebruik dienstige vormen glanzen van goud en van kostbare steenen, welke zij evenwel niet anders beschouwen dan als uitwendige dingen, glanzend en doorschijnend uit de inwendige dingen, welke de nutten zijn, vanuit welke zij den wellust en de verkwikkelijkheid zelf hebben, welke in zich de heilrijkheid en de gelukzaligheid des Hemels zijn. Een tegengesteld lot hebben zij die de rijkdommen en de schatten hebben beschouwd alleen ter wille van die en ter

wille van zich, aldus ter wille van de uitwendige dingen en niet tegelijk van de inwendige dingen, aldus volgens de schijnbaarheden, en niet volgens de essenties ervan; wanneer zij die afleggen, hetgeen geschiedt wanneer zij sterven, trekken zij de inwendige dingen ervan aan, welke, omdat zij niet geestelijk zijn, niet anders dan helsch kunnen zijn, want òf het eene òf het andere ligt erin, niet kan het eene en het andere tegelijk zijn; weswege zij voor rijkdommen ontberingen hebben, en voor schatten ellenden. Onder de nutten worden niet alleen de behoeften des levens verstaan, die betrekking hebben op het voedsel, de kleeding, en de woning voor zich en de zijnen, maar wordt ook verstaan het goede van het vaderland, het goede van het gezelschap, en het goede van den medeburger. Zoodanig goede is de handel, wanneer die de doeleindelijke liefde is, en het geld de tot middel dienende liefde, als slechts de handelaar de bedriegerijen en de booze kunstgrepen als zonden schuwt en verafschuwt; anders is het wanneer het geld de doeleindelijke liefde is, en de handel de tot middel dienende liefde, want dit is gierigheid, welke de wortel der booze dingen is, waarover men zie Luk. XII: 15, en de gelijkenis daarover, vers 16 tot 21.

Dat de mensch niet innerlijk wordt binnengelaten in de ware dingen des geloofs en in de goede dingen der naastenliefde tenzij voor zooveel als hij in die kan gehouden worden tot aan het einde des levens.

221. In de Christelijke wereld is het bekend dat de Heer het heil van allen wil, en eveneens dat Hij Almachtig is; en daarom besluiten velen daaruit, dat Hij een ieder kan zaligen, en dat Hij hen zaligt die Zijn Barmhartigheid afsmeeken, vooral hen die haar afsmeeken door de formule van het aanvaarde geloof dat God de Vader zich erbarmt ter wille van den Zoon, vooral indien zij tegelijk smeeken dat zij dat geloof mogen ontvangen. Maar dat het gansch anders is, zal men zien in het laatste artikel van deze Verhandeling, waar ontvouwd zal worden dat de Heer niet kan handelen tegen de wetten Zijner Goddelijke Voorzienigheid, omdat handelen daartegen zou zijn handelen tegen Zijn Goddelijke Liefde en tegen Zijn Goddelijke Wijsheid, aldus tegen Zichzelf; waar men zal zien dat een zoodanige onmiddellijke Barmhartigheid niet bestaanbaar is, omdat de zaliging van den mensch geschiedt door middelen volgens welke geen ander den mensch kan leiden dan Hij die het heil van allen wil, en tegelijk Almachtig is, aldus de Heer. De middelen door welke de mensch door den Heer wordt geleid, zijn het welke de wetten der Goddelijke Voorzienigheid worden genoemd, waaronder ook deze is, dat de mensch in de ware dingen der wijsheid en in de goede dingen der liefde niet innerlijk wordt binnengelaten tenzij voor zooveel als hij in die kan gehouden worden tot aan het einde des levens. Maar opdat dit voor de rede blijke, moet het ontvouwd worden in deze orde: 1. Dat de mensch kan worden binnengelaten in de wijsheid van de geestelijke dingen, en eveneens in de liefde van die dingen, en nochtans niet hervormd worden. 2. Dat indien de mensch daarna van die dingen terugtreedt, en in het tegengestelde uitloopt, hij de heilige dingen ontwijdt. 3. Dat er verscheidene geslachten van ontwijdingen zijn, maar dat dit geslacht het allerergste is. 4. Dat derhalve de Heer den mensch niet innerlijk binnenlaat in de ware dingen der wijsheid en tegelijk in de goede dingen der liefde tenzij voor zooveel als de mensch in die kan gehouden worden tot aan het einde des levens.

222. 1. *Dat de mensch kan worden binnengelaten in de wijsheid van de geestelijke dingen, en eveneens in de liefde van die dingen, en nochtans niet hervormd worden.* De oorzaak is omdat de mensch de redelijkheid en de vrijheid heeft; door de redelijkheid kan hij worden opgeheven in een bijna engellijke wijsheid; en door de vrijheid in een aan de engellijke liefde niet ongelijke liefde; maar nochtans, hoedanig de liefde is, zoodanig is de wijsheid; indien

de liefde hemelsch en geestelijk is, wordt de wijsheid eveneens hemelsch en geestelijk; indien daarentegen de liefde duivelsch en helsch is, is eveneens de wijsheid duivelsch en helsch; deze kan weliswaar dan in den uitwendigen vorm en zoo voor anderen verschijnen zooals hemelsch en geestelijk, maar in den inwendigen vorm, welke het wezen zelf ervan is, is zij duivelsch en helsch, niet buiten hem maar binnen hem; dat zij zoodanig is, verschijnt aan de menschen niet, omdat de menschen natuurlijk zijn, en natuurlijk zien en hooren, en de uitwendige vorm natuurlijk is; maar dat zij zoodanig is, verschijnt aan de Engelen, omdat de Engelen geestelijk zijn, en geestelijk zien en hooren, en de inwendige vorm geestelijk is. Hieruit blijkt dat de mensch kan worden binnengelaten in de wijsheid van de geestelijke dingen en ook in de liefde van die dingen, en nochtans niet hervormd worden, maar dan alleen in de natuurlijke liefde van die dingen, niet echter in de geestelijke liefde van die dingen. De oorzaak is, dat de mensch zichzelf kan binnenlaten in de natuurlijke liefde, maar de alleene Heer in de geestelijke liefde, en wie in deze zijn binnengelaten, worden hervormd, doch wie in gene alleen zijn binnengelaten, worden niet hervormd; dezen immers zijn meerendeels huichelaars, en verscheidenen uit de Jezuïetenorde, die innerlijk niet iets van het Goddelijke gelooven, maar uiterlijk met de Goddelijke dingen zooals potsenmakers spelen.

223. Door veel ondervinding in de geestelijke wereld is te weten gegeven dat de mensch in zich het vermogen bezit de verborgenheden der wijsheid te verstaan zooals de Engelen zelf; want ik heb vurige duivels gezien die, wanneer zij verborgenheden der wijsheid hoorden, ze niet slechts verstonden maar ze ook vanuit hun redelijkheid spraken; doch zoodra zij terugkeerden tot hun duivelsche liefde, verstonden zij ze niet, maar in plaats van die dingen de tegengestelde dingen, welke van den waanzin waren, en dezen noemden zij toen wijsheid. Zelfs werd het gegeven te hooren dat zij, toen zij in den staat van de wijsheid waren, hun waanzin belachten, en toen zij in den staat van den waanzin waren, de wijsheid belachten. De mensch die in de wereld zoodanig geweest is, wordt na den dood wanneer hij een geest wordt, doorgaans in den afwisselenden staat van wijsheid en waanzin gelaten opdat hij dezen uit gene zie; maar ofschoon zij vanuit de wijsheid zien dat zij waanzinnig zijn, laten zij zich nochtans, wanneer hun de keuze wordt gegeven, hetgeen met een ieder geschiedt, in den staat van den waanzin binnen, en hebben dien lief, en dan haten zij den staat van de wijsheid. De oorzaak is omdat het inwendige van hen duivelsch is geweest, en het uitwendige zooals Goddelijk. Dezen zijn het die verstaan worden onder de duivels die zich Engelen des lichts maken; en onder

dengene die in het huis der bruiloft niet bekleed was met het bruiloftskleed, en uitgeworpen werd in de buitenste duisternis, Matth. XXII: 11, 12, 13.

224. Wie kan niet zien dat het inwendige is vanuit hetwelk het uitwendige bestaat; bijgevolg dat het uitwendige zijn wezen heeft uit het inwendige; en wie weet niet uit ondervinding dat het uitwendige anders kan verschijnen dan volgens het wezen ervan uit het inwendige; dit immers verschijnt duidelijk bij de huichelaars, de vleiers, de veinzaards; en dat de mensch karakters die niet de zijne zijn in uitwendige dingen kan voorliegen, blijkt uit komedianten en mimen, dezen immers weten koningen, keizers, zelfs engelen voor te stellen in geluid, spraak, aangezicht, gebaar, alsof zij die waren, terwijl zij toch niets anders dan potsenmakers zijn; dit werd eveneens gezegd omdat de mensch evenzoo den pluimstrijker kan spelen zoowel in de burgerlijke en de zedelijke dingen als in de geestelijke; en men weet ook dat velen zoo doen. Wanneer dus het inwendige in zijn wezen helsch is, en het uitwendige in zijn vorm geestelijk verschijnt, en evenwel het uitwendige zijn wezen trekt uit het inwendige, zooals gezegd is, is de vraag waar wel dat wezen in het uitwendige schuilt; het verschijnt niet in het gebaar, noch in het geluid, noch in de spraak, noch in het aangezicht, maar nochtans schuilt het innerlijk in die vier. Dat het innerlijk daarin schuilt, blijkt duidelijk uit dezelfden in de geestelijke wereld; wanneer immers de mensch vanuit de natuurlijke wereld in de geestelijke wereld komt, hetgeen geschiedt wanneer hij sterft, dan laat hij zijn uitwendige dingen met het lichaam achter, en behoudt hij zijn inwendige dingen, welke hij in zijn geest had verborgen; en dan, indien het inwendige van hem helsch is geweest, verschijnt hij zooals een duivel, zoodanig als hij ook naar zijn geest is geweest toen hij in de wereld leefde. Wie erkent niet dat elk mensch de uitwendige dingen met het lichaam achterlaat, en intreedt in de inwendige dingen, wanneer hij een geest wordt. Aan deze dingen zal ik ook dit toevoegen, dat er in de geestelijke wereld vergemeenschapping is van de aandoeningen en van de denkingen daaruit, vanwaar het komt dat niemand anders kan spreken dan zooals hij denkt. Voorts ook dat een ieder daar het aangezicht verandert, en eender aan zijn aandoening wordt, zoo dat eveneens vanuit het aangezicht verschijnt hoedanig hij is. Het wordt den huichelaars somtijds gegeven anders te spreken dan zij denken, maar de klank van hun spraak wordt geheel in disharmonie met hun innerlijke denkingen gehoord, en aan de disharmonie worden zij onderkend. Daaruit kan vaststaan dat het inwendige innerlijk schuilt in het geluid, de spraak, het aangezicht, en het gebaar van het uitwendige, en dat dit door de menschen

in de natuurlijke wereld niet wordt doorvat, maar duidelijk door de Engelen in de geestelijke wereld.

225. Hieruit blijkt nu dat de mensch, zoolang hij in de natuurlijke wereld leeft, binnengelaten kan worden in de wijsheid van de geestelijke dingen, en eveneens in de liefde van die dingen; en dat dit geschiedt en geschieden kan zoowel bij hen die louter natuurlijk zijn, als bij hen die geestelijk zijn; maar met dit verschil, dat dezen door die dingen worden hervormd, en dat genen door die zelfde dingen niet hervormd worden; bij dezen kan het ook schijnen alsof zij de wijsheid liefhebben, maar zij hebben haar niet anders lief dan gelijk een echtbreker een edele vrouw zooals een loonhoer liefheeft, met wie hij vleierend spreekt, en aan wie hij fraaie kleederen geeft, over wie hij evenwel thuis bij zichzelf denkt dat zij niets anders dan een lage hoer is, die ik zal doen gelooven dat ik haar liefheb omdat zij mijn drift begunstigt; doch indien zij niet zou begunstigen, zou ik haar verwerpen. De inwendige mensch van hem is die echtbreker, en de uitwendige mensch van hem is die vrouw.

226. II. *Dat indien de mensch daarna van die dingen terugtreedt, en in het tegengestelde uitloopt, hij de heilige dingen ontwijdt.* Er zijn verscheidene geslachten van ontwijding van het heilige, waarover in het volgende artikel, maar dit geslacht is het allerzwaarste, want zij die ontwijders uit dit geslacht zijn, worden na den dood wezens die geen menschen meer zijn; zij leven weliswaar, maar aanhoudend in fantastische deliria; zij schijnen zich toe in de hoogte te vliegen, en wanneer zij in rust blijven, spelen zij met fantasieën, welke zij zooals werkelijke dingen zien; en omdat zij niet langer menschen zijn, worden zij niet *hij* en *zij* genoemd, maar *het*. Zelfs verschijnen zij wanneer zij zich zichtbaar in het licht des Hemels vertoonen, zooals geraamten, sommigen als geraamten van beenige kleur, sommigen als vurige, en sommigen als verbrande. Dat de profanen van dit geslacht na den dood zoodanig worden, is in de wereld onbekend, en het is onbekend omdat de oorzaak onbekend is; de oorzaak zelf is dat wanneer de mensch eerst de Goddelijke dingen erkent en die gelooft, en daarna terugtreedt en die ontkent, hij dan de heilige dingen met de profane vermengt, welke wanneer zij vermengd zijn, niet anders gescheiden kunnen worden dan door vernietiging van het geheel. Maar opdat deze dingen helderder worden doorvat, moeten zij in hun orde opengedekt worden, welke zal zijn: 1. Dat al wat de mensch vanuit den wil denkt, spreekt, en handelt, hem wordt toegeëigend, en aanblijft, zoowel het goede als het booze. 2. Maar dat de Heer door Zijn Goddelijke Voorzienigheid aanhoudend zorg draagt en beschikt dat het booze op zichzelf zij, en het goede op zichzelf, en zoo, dat zij gescheiden kunnen worden. 3. Maar dat dit niet kan geschieden

indien de mensch eerst de ware dingen des geloofs erkent en volgens die leeft, en daarna terugtreedt en die ontkent. 4. Dat hij dan het goede en het booze vermengt, dermate dat zij niet gescheiden kunnen worden. 5. En omdat het goede en het booze bij ieder mensch gescheiden moeten worden, en bij een zoodanige niet gescheiden kunnen worden, dat hij derhalve naar elk waar menschelijke vernietigd wordt.

227. Dit zijn de oorzaken waarom zoo iets buitensporigs bestaat, maar zij moeten, omdat zij in het duister zijn vanwege de onwetendheid daaromtrent, ontvouwd worden opdat zij voor het verstand openliggen. **TEN EERSTE:** *Dat al wat de mensch vanuit den wil denkt, spreekt, en handelt, hem wordt toegeëigend, en aanblijft, zoowel het goede als het booze;* dit is boven getoond in n. 78 tot 81; de mensch immers heeft een uitwendig of natuurlijk geheugen, en hij heeft een inwendig of geestelijk geheugen; in dit geheugen zijn alle en de afzonderlijke dingen ingeschreven, welke dan ook, die hij in de wereld vanuit den wil gedacht, gesproken, en bedreven heeft, en wel zoozeer alle en de afzonderlijke dingen, dat hoegenaamd niets ontbreekt; dit geheugen is het boek zijns levens hetwelk na den dood wordt geopend, en volgens hetwelk hij wordt gericht. Over dit geheugen zijn tal van dingen in het werk over **DEN HEMEL EN DE HEL** n. 461 tot 465 uit de ondervinding zelf aangevoerd. **TEN TWEEDE:** *Maar dat de Heer door Zijn Goddelijke Voorzienigheid aanhoudend zorg draagt en beschikt dat het booze op zichzelf zij, en het goede op zichzelf, en zoo, dat zij gescheiden kunnen worden.* Ieder mensch is zoowel in het booze als in het goede; in het booze immers is hij uit zich, en in het goede uit den Heer; en de mensch kan niet leven tenzij hij in het eene en het andere is, want indien hij in het alleene zelf was en zoo in het alleene booze, zou hij niet iets van leven hebben, en indien hij in den alleenen Heer en zoo in het alleene goede was, zou hij ook niet iets van leven hebben, want de mensch zou in *deze levensomstandigheid* zijn zooals verstikt, aanhoudend zieltogend, evenals een stervende in doodsstrijd; en in *die levensomstandigheid* zou hij uitgebluscht zijn, want het booze zonder elk goede in zich is dood; en daarom is ieder mensch in het eene en het andere; maar het verschil is dat de een innerlijk in den Heer is, en uiterlijk als het ware in zich, en de ander innerlijk in zich, maar uiterlijk als het ware in den Heer; en deze is in het booze, en gene in het goede, alhoewel de een en de ander in het eene en het andere is; dat ook de booze het is, komt omdat hij in het goede van het burgerlijke en het zedelijke leven is, en eveneens uiterlijk in eenig goede van het geestelijke leven; behoudens dat hij uit den Heer wordt gehouden in de redelijkheid en de vrijheid dat hij in het goede kan zijn; dit goede is het, door hetwelk

elk mensch, ook de booze, wordt geleid door den Heer. Hieruit kan gezien worden dat de Heer het booze en het goede scheidt opdat het eene innerlijk zij en het andere uiterlijk, en dat Hij zoo zorg draagt dat zij niet worden vermengd. TEN DERDE: *Maar dat dit niet kan geschieden indien de mensch eerst de ware dingen des geloofs erkent en volgens die leeft, en daarna terugtreedt en die ontkent;* dit blijkt uit de dingen die nu gezegd zijn; vanuit het eerste dat alle dingen welke de mensch vanuit den wil denkt, spreekt, en handelt, hem worden toegeëigend en aanblijven; en vanuit het tweede, dat de Heer door Zijn Goddelijke Voorzienigheid aanhoudend zorg draagt en beschikt dat het goede op zichzelf zij, en het booze op zichzelf, en zij gescheiden kunnen worden. Zij worden ook gescheiden door den Heer na den dood; bij hen die innerlijk boos zijn en uiterlijk goed zijn, wordt het goede weggenomen, en zoo worden zij overgelaten aan hun booze; omgekeerd bij hen die innerlijk goed zijn, en uiterlijk zooals de andere menschen schatten hebben bijeengezocht, naar waardigheden gedongen, zich verlustigd in verschillende wereldlijke dingen, en sommige begeerigheden gekoesterd; bij dezen zijn evenwel het goede en het booze niet vermengd, maar gescheiden zooals het inwendige en het uitwendige; aldus zijn zij in den uitwendigen vorm in veel dingen eender geweest aan de boozen, niet evenwel in den inwendigen; omgekeerd ook de boozen die in den uitwendigen vorm zijn verschenen zooals de goeden, in vroomheid, eeredienst, spraak, en daden, en evenwel in den inwendigen vorm boos zijn geweest; bij dezen is eveneens het booze van het goede gescheiden. Doch bij hen die eerst de ware dingen des geloofs hebben erkend, en volgens die hebben geleefd, en daarna in het tegengestelde zijn uitgelopen, en die hebben verworpen, en vooral indien zij ze geloochend hebben, zijn de goede dingen en de booze dingen niet langer gescheiden, maar vermengd; want een zoodanig mensch heeft zich het goede toegeëigend, en eveneens heeft hij zich het booze toegeëigend, en aldus die verbonden en vermengd. TEN VIERDE: *Dat hij dan het goede en het booze vermengt, dermate dat zij niet gescheiden kunnen worden,* volgt vanuit hetgeen nu gezegd is; en indien het booze niet van het goede gescheiden kan worden, en het goede van het booze, kan hij niet in den Hemel noch in de hel zijn; ieder mensch moet òf in het een òf in het ander zijn, hij kan niet zijn in het een en in het ander, want zoo zou hij nu eens in den Hemel, dan weer in de hel zijn, en wanneer hij in den Hemel was zou hij voor de hel ijveren, en wanneer hij in de hel was zou hij voor den Hemel ijveren; aldus zou hij het leven vernietigen van allen die om hem zijn, het hemelsche leven bij de Engelen, en het hellsche leven bij de duivels, waardoor het leven van een ieder zou vergaan, want het leven

moet voor een ieder het zijne zijn; niet leeft iemand in een andermans leven, te minder in een tegenovergesteld leven. Vandaar komt het dat de Heer bij elk mensch na het overlijden, wanneer hij een geest of een geestelijk mensch wordt, het goede van het booze en het booze van het goede scheidt; het goede van het booze bij hen die innerlijk in het booze zijn, en het booze van het goede bij hen die innerlijk in het goede zijn; hetgeen is volgens Zijn woorden: *“Een ieder die heeft zal gegeven worden opdat hij overvloediglijk hebbe, en van hem die niet heeft zal ook dat wat hij heeft genomen worden”*, Matth. XIII: 12; Hfdst. xxv: 29; Mark. IV: 25; Luk. VIII: 18; Hfdst. XIX: 26. TEN VIJFDE: *Omdat het goede en het booze bij ieder mensch gescheiden moeten worden, en bij een zoodanige niet gescheiden kunnen worden, dat hij derhalve naar elk waar menschelijke vernietigd wordt*; het waarlijk menschelijke heeft een ieder vanuit de redelijkheid dat hij kan zien en weten, indien hij wil, wat het ware en wat het goede is, en eveneens dat hij het vanuit de vrijheid kan willen, denken, spreken, en doen, zooals eerder is getoond; maar deze vrijheid met haar redelijkheid is vernietigd bij hen die bij zich het goede en het booze vermengd hebben, want zij kunnen niet vanuit het goede het booze zien, noch vanuit het booze het goede leeren kennen, immers, ze maken één; vandaar hebben zij niet langer redelijkheid in vermogen of in potentie, en vandaar ook niet eenige vrijheid; hetgeen de oorzaak is dat zij zijn zooals louter fantastische deliria, zooals boven is gezegd, en niet meer verschijnen als menschen, maar als beenderen met eenige huid overtrokken, en vandaar wordt, wanneer er van hen wordt gewaagd, niet gezegd *hij* of *zij*, maar *het*. Zoodanig lot hebben zij die op deze wijze de heilige dingen met de profane vermengen; doch er zijn verscheidene geslachten van ontwijding welke nochtans niet zoodanig zijn; waarover in het volgende artikel.

228. Geen mensch ontwijdt aldus de heilige dingen, die ze niet kent, want wie ze niet kent, kan ze ook niet erkennen en ze daarna ontkennen; en daarom ontwijden zij die buiten de Christelijke wereld zijn, en niet iets weten aangaande den Heer, en aangaande de Verlossing en de Zaliging uit Hem, dit heilige niet wanneer zij het niet opnemen, ja zelfs wanneer zij tegen dat spreken. De Joden zelf ontwijden dit heilige ook niet, omdat zij van de kindsheid aan dit niet willen opnemen en erkennen; anders zou het zijn als zij opnamen en erkenden, en daarna ontkenden, hetgeen evenwel zelden geschiedt; velen immers van hen erkennen het uiterlijk en ontkennen het innerlijk, en zijn den huichelaars gelijk. Maar diegenen ontwijden de heilige dingen door de vermenging ervan met de profane dingen, die eerst opnemen en erkennen, en daarna heengaan en ontkennen. Het doet er niets

toe dat zij in de kindsheid en knapenjaren opnemen en erkennen; dit doet ieder Christen, omdat zij die dingen welke des geloofs en der naastenliefde zijn, dan niet opnemen en erkennen vanuit eenige redelijkheid en vrijheid, dat is, in het verstand vanuit den wil, maar alleen vanuit het geheugen en vanuit het geloof in den meester; en indien zij volgens die leven, is het vanuit blinde gehoorzaamheid; doch wanneer de mensch in het gebruik van zijn redelijkheid en vrijheid komt, hetgeen gaandeweg geschiedt naarmate hij jongeling en jongeman wordt, indien hij dan de ware dingen erkent en volgens die leeft, en daarna ze ontkent, vermengt hij de heilige dingen met de profane dingen, en wordt hij van een mensch een zoodanig monster als boven is gezegd. Doch indien de mensch in het booze is van den tijd aan waarop hij de beschikking heeft gekregen over zijn redelijkheid en vrijheid, dat is, zijn eigen meester is geworden tot aan de jongemansjaren toe, en daarna de ware dingen des geloofs erkent en volgens die leeft, mits hij dan daarin tot aan het einde des levens blijft, vermengt hij ze niet, want de Heer scheidt dan de booze dingen van het vroegere leven van de goede dingen van het latere leven; aldus geschiedt met allen die boete doen. Maar over deze dingen meer in hetgeen volgt.

229. III. *Dat er verscheidene geslachten van ontwijdingen van het heilige zijn, en dat dit geslacht het allerergste is.* In den algemeensten zin wordt onder de ontwijding alle goddeloosheid verstaan, aldus worden onder de ontwijders alle goddeloozen verstaan die met het hart ontkennen God, de heiligheid des Woords, en vandaar de geestelijke dingen der Kerk, welke de heilige dingen zelf zijn, waarover zij ook goddeloos spreken. Maar over dezen wordt hier niet gehandeld, doch over hen die God belijden, aan de heiligheid des Woords vasthouden, en de geestelijke dingen der Kerk erkennen, meerendeels evenwel alleen met den mond. De oorzaak dat dezen ontwijden, is omdat het heilige vanuit het Woord in hen en bij hen is, en omdat zij dat wat in hen is, en wat iets van hun verstand en wil maakt, ontwijden; doch in de goddeloozen die het Goddelijke en de Goddelijke dingen ontkennen, is niet eenig heilige hetwelk zij kunnen ontwijden. Dezen zijn weliswaar profaneerders, maar nochtans niet profanez.

230. De ontwijding van het heilige wordt verstaan in het tweede gebod van den Decaloog onder GIJ ZULT DEN NAAM UWS GODS NIET ONTWIJDEN; en dat hij niet ontwijd moet worden, wordt verstaan in het Gebed des Heeren onder UW NAAM WORDE GEHEILIGD. Wat onder den Naam Gods wordt verstaan, wordt nauwelijks door iemand in de Christelijke wereld geweten. De oorzaak is omdat niet geweten wordt dat in de geestelijke wereld de

namen niet zijn zooals in de natuurlijke wereld, maar dat een ieder wordt genaamd volgens het hoedanige zijner liefde en wijsheid; immers, zoodra iemand in een gezelschap of samenzijn met anderen komt, wordt hij terstond genoemd volgens het hoedanige van hem daar. De benaming geschiedt door de geestelijke taal, welke zoodanig is dat zij een naam kan geven aan ieder ding, omdat daar elke letter in het alphabet een enkel ding aanduidt, en verscheidene letters tot een enkel woord verbonden, welke den naam van een persoon maken, den volledigen staat van het ding insluiten. Dit behoort tot de wonderbaarlijke dingen in de geestelijke wereld. Hieruit blijkt dat door den Naam Gods in het Woord wordt aangeduid God met al het Goddelijke dat in Hem is, en dat vanuit Hem voortgaat; en omdat het Woord is het Goddelijke, voortgaande, is dit de Naam Gods; en omdat alle Goddelijke dingen, welke de geestelijke dingen der Kerk worden genoemd, vanuit het Woord zijn, zijn ook die de Naam Gods. Hieruit kan worden gezien wat verstaan wordt in het tweede gebod van den Decaloog onder *Gij zult den Naam Gods niet ontwijden*; en in het Gebed des Heeren onder *Uw Naam worde geheiligd*. Dergelijke dingen worden door den Naam Gods en des Heeren aangeduid in vele plaatsen in het Woord van het eene en het andere Testament, zooals Matth. vii: 22; Hfdst. x: 22; Hfdst. xviii: 5, 20; Hfdst. xix: 29; Hfdst. xxi: 9; Hfdst. xxiv: 9, 10; Joh. i: 12; Hfdst. ii: 23; Hfdst. iii: 17, 18; Hfdst. xii: 13, 28; Hfdst. xiv: 14, 15, 16; Hfdst. xvi: 23, 24, 26, 27; Hfdst. xvii: 6; Hfdst. xx: 31; behalve in andere plaatsen, en in zeer vele in het Oude Testament. Wie deze beteekenis van den naam kent, kan weten wat door deze woorden des Heeren wordt aangeduid: *“Al wie eenen profet opneemt in den naam eens profeten, zal het loon eens profeten ontvangen; al wie eenen gerechten opneemt in den naam eens gerechten, zal het loon eens gerechten ontvangen; en al wie een van deze kleinen gedrenkt zal hebben met eenen dronk van het koude alleenlijk in den naam eens discipels, zal het loon niet verliezen”*, Matth. x: 41; hij die onder den naam eens prof eten, eens gerechten, en eens discipels, hier alleen een profet, een gerechte, en een discipel verstaat, weet daar geen anderen zin dan den zin der letter alleen, en hij weet ook niet wat is het loon eens profeten, het loon eens gerechten, en het loon om een dronk van het koude aan een discipel gegeven; terwijl toch onder den naam en onder het loon eens profeten wordt verstaan de staat en de gelukzaligheid van hen die in de Goddelijke ware dingen zijn; onder den naam en het loon eens gerechten de staat en de gelukzaligheid van hen die in de Goddelijke goede dingen zijn, en onder den discipel de staat van hen die in eenige geestelijke dingen der Kerk zijn; de dronk van het koude is iets van het ware. Dat het hoedanige van den staat der

liefde en wijsheid, of van het goede en ware wordt aangeduid door den naam, staat ook vast door deze woorden des Heeren: “*Wie binnegaat door de deur, is de herder der schapen, dezen doet de deurwachter open, en de schapen hooren zijne stem, en hij roept de eigen schapen bij name, en leidt hen uit*”, Joh. x: 2, 3; de schapen bij name roepen is al wie in het goede der naastenliefde is, leerera en leiden volgens den staat zijner liefde en wijsheid. Onder de deur wordt verstaan de Heer, zooals vaststaat uit vers 9 daar: “*Ik ben de deur, indien iemand door Mij binnegaat, hij zal gezaligd worden*”; uit welke dingen blijkt dat men tot den Heer Zelf moet gaan om gezaligd te kunnen worden, en dat wie tot Hem gaat een herder der schapen is; en dat wie niet tot Hem gaat, een dief en een roover is, zooals gezegd wordt in vers 1 van dat hoofdstuk.

231. Aangezien onder de ontwijding van het heilige wordt verstaan de ontwijding door hen die de ware dingen des geloofs en de goede dingen der naastenliefde vanuit het Woord weten, en ze ook op de eene of andere wijze erkennen, en niet zij die ze niet weten, ook niet zij die vanuit goddeloosheid ze geheel en al verwerpen, wordt het volgende derhalve niet over dezen maar over genen gezegd; de geslachten der ontwijding van dezen zijn meerdere, lichtere en zwaardere, zij kunnen echter tot deze zeven worden teruggebracht. HET EERSTE GESLACHT VAN ONTWIJDING IS UIT HEN *die schertsen vanuit het Woord en over het Woord, of vanuit de Goddelijke dingen der Kerk en over die*; dit geschiedt door sommigen vanuit een slechte gewoonte, door namen of spreekwijzen vanuit het Woord te nemen en te mengen in weinig welvoegelijke en somtijds vuile gesprekken; hetgeen wel niet anders dan met eenige verachting van het Woord verbonden kan zijn, terwijl toch het Woord in alle en de afzonderlijke dingen Goddelijk en heilig is; want ieder woord daar verbergt in zijn schoot eenig Goddelijke, en heeft door hetzelfde vergemeenschapping met den Hemel; maar dit geslacht van ontwijding is lichter en zwaarder volgens de erkenning van de heiligheid des Woords, en het onwelvoegelijke van het gesprek waarin het wordt ingevlochten door de schertsenden. HET TWEDE GESLACHT VAN ONTWIJDING IS UIT HEN *die de Goddelijke ware dingen verstaan en erkennen, en evenwel in strijd met die leven*; maar lichter ontwijden zij die alleen verstaan, zwaarder echter zij die ook erkennen, het verstand immers leert alleen, nauwelijks anders dan zooals een prediker, en verbindt zich niet met den wil vanuit zich; doch de erkenning verbindt zich; niet kan immers iets worden erkend tenzij met de instemming van den wil. Maar nochtans is die verbinding verschillend, en volgens de verbinding de ontwijding, wanneer men leeft in strijd met de ware dingen welke worden erkend; zoo is iemand als hij erkent dat wraaknemingen en

haatgevoelens, echtbreuken en hoereeringen, bedriegerijen en listen, lasteringen en leugens, zonden tegen God zijn, en die nochtans begaat, in dit zwaardere geslacht van ontwijding; de Heer immers zegt: “De knecht die den wil zijns Heeren weet en Diens wil niet doet, zal met vele dingen geslagen worden”, Luk. xii: 47. En elders: “Indien gij blind waart, zoudt gij de zonde niet hebben; nu gij echter zegt: wij zien, blijft derhalve uwe zonde”, Joh. ix 41. Maar iets anders is de schijnbaarheden van het ware erkennen, en iets anders de echte ware dingen erkennen; zij die de echte ware dingen erkennen, en nochtans niet volgen die leven, verschijnen in de geestelijke wereld zonder hetlicht en de warmte des levens in toon en spraak, alsof zij louter traagheden waren. HET DERDE GESLACHT VAN ONTWIJDING IS UIT HEN *die den zin der letter des Woords aanwenden om booze liefden en valsche beginselen te bevestigen*; de oorzaak is omdat de bevestiging van het valsche de ontkenning van het ware is, en de bevestiging van het booze de verwerping van het goede is; en het Woord is in zijn schoot niet dan het Goddelijk Ware en Goddelijk Goede; en dit verschijnt in zijn laatsten zin, welke de zin der letter is, niet in de echte ware dingen tenzij waar het den Heer en het leven zelf des heils leert, maar in bekleede ware dingen, welke de schijnbaarheden van het ware worden genoemd; en daarom kan die zin getrokken worden om kettersche dingen van allerlei geslachten te bevestigen. Wie echter booze liefden bevestigt, die doet de Goddelijke goede dingen geweld aan; wie valsche beginselen bevestigt, die doet de Goddelijke ware dingen geweld aan; dit geweld wordt de vervalsching van het ware genoemd, dat geweld echter de schending van het goede; het eene en het andere wordt verstaan onder de bloeden in het Woord. Het geestelijk heilige immers, hetwelk ook is de Geest der waarheid voortgaande uit den Heer, is van binnen in de afzonderlijke dingen van den zin der letter des Woords; dat heilige wordt gekwetst wanneer het Woord vervalscht en geschonden wordt; dat dit ontwijding is, is duidelijk. HET VIERDE GESLACHT VAN ONTWIJDING IS UIT HEN *die vrome en heilige dingen met den mond spreken, en eveneens met toon en gebaar de aandoeningen der liefde van die dingen nabootsen, en evenwel met het hart dezelve niet gelooven en liefhebben*. De meesten van dezen zijn huichelaars en farizeërs, van wie na den dood al het ware en goede wordt weggenomen, en zij worden daarna gezonden in de buitenste duisternis. Zij die van dit geslacht zich bevestigd hebben tegen het Goddelijke, en tegen het Woord, en vandaar eveneens tegen de geestelijke dingen des Woords, zitten stom in die duisternis, onmachtig tot spreken, zij willen wel vrome en heilige dingen zwetsen zooals in de wereld, maar zij kunnen het niet. Want in de geestelijke wereld wordt een ieder aangedreven

om te spreken zooals hij denkt, maar de huichelaar wil anders spreken dan hij denkt, vandaar ontstaat er een tegenstelling in den mond, vanuit welke het is dat hij alleen kan mompelen. Maar de huichelarijen zijn lichter en zwaarder al naar de bevestigingen tegen God, en de redeneeringen uiterlijk voor God. HET VIJFDE GESLACHT VAN ONTWIJDING IS UIT HEN *die de Goddelijke dingen aan zich toekennen*; zij zijn het die worden verstaan onder Lucifer bij Jesaja Hfdst. XIV. Onder Lucifer wordt daar Babel verstaan, zooals kan vaststaan uit vers 4 en 22 van dat hoofdstuk, waar ook het lot van hen beschreven wordt; dezelfden zijn het ook die verstaan en beschreven worden door de hoer zittende op het scharlaken beest, in de Apocalyps Hfdst. XVII. In vele plaatsen in het Woord wordt Babel en Chaldea genoemd, en onder Babel wordt daar verstaan de ontwijding van het goede, en onder Chaldea de ontwijding van het ware, de eene en de andere bij hen die de Goddelijke dingen aan zich toekennen. HET ZESDE GESLACHT VAN ONTWIJDING IS UIT HEN *die het Woord erkennen, en nochtans het Goddelijke des Heeren loochenen*; dezen worden in de wereld Socinianen genoemd, en sommigen Arianen; het lot van dezen en genen is dat zij den Vader, en niet den Heer aanroepen, en aanhoudend den Vader bidden, sommigen ook terwille van den Zoon, opdat zij toegelaten worden in den Hemel, maar tevergeefs, totdat zij zonder hoop op zaliging worden; en dan worden zij neergelaten in de hel onder hen die God loochenen. Dezen zijn het die worden verstaan onder hen die den Heiligen Geest lasteren, aan wie niet vergeven zal worden in deze eeuw noch in de toekomstige, Matth. XII: 32; de oorzaak is omdat God één is in Persoon en in Wezen, in wien de Drievuldigheid is, en die God de Heer is; en omdat de Heer ook de Hemel is, en vandaar zij die in den Hemel zijn, in den Heer zijn, kunnen derhalve zij die het Goddelijke des Heeren loochenen, niet worden toegelaten in den Hemel, en in den Heer zijn. Dat de Heer de Hemel is, en dat vandaar zij die in den Hemel zijn, in den Heer zijn, is boven getoond. HET ZEVENDE GESLACHT VAN ONTWIJDING IS UIT HEN *die eerst de Goddelijke ware dingen erkennen en leven volgens die, en daarna terugtreden en die ontkennen*; dat is het ergste geslacht van profanatie, ter oorzake hiervan dat zij de heilige dingen met de profane vermengen, dermate dat zij niet gescheiden kunnen worden; en evenwel moeten zij gescheiden worden opdat zij òf in den Hemel òf in de hel zijn; en omdat dit bij hen niet kan geschieden, wordt al het menschelijk verstandelijke en willijke uitgerukt, en worden zij tenslotte wezens die geen menschen meer zijn, zooals eerder is gezegd. Bijna evenzoo geschiedt met hen die de Goddelijke dingen des Woords en der Kerk met het hart erkennen, en die geheel en al onderdompelen in hun eigene,

zijnde de liefde van heerschen over alle dingen, waarover eerder meer is gezegd. Dezen immers willen na den dood, wanneer zij geesten worden, in het geheel niet geleid worden door den Heer, maar door zichzelf, en wanneer aan hun liefde de teugel wordt gevierd, willen zij niet slechts heerschen over den Hemel, maar ook over den Heer; en omdat zij dit niet kunnen, loochenen zij den Heer, en worden duivels. Men moet weten dat de liefde des levens, welke ook de regeerende liefde is, een ieder na den dood bijblijft, en dat zij niet kan worden weggenomen. De profanen van dit geslacht worden verstaan onder de lauwen, over wie aldus in de Apocalyps: *“Ik ken uwe werken, dat gij noch koud zijn, noch heet; och of gij koud waart, of heet; maar omdat gij lauw zijt, en noch koud noch heet, zal Ik u uit Mijnen mond uitspuwen”*, III: 14, 15. Dit geslacht van ontwijding wordt aldus door den Heer beschreven bij Mattheus: *“Wanneer de onreine geest uitgaat uit den mensch, doorwandelt hij dorre plaatsen, zoekende rust, maar vindt niet; dan zegt hij: Ik zal wederkeeren tot het huis vanwaar ik uitgegaan ben; als hij terugkomt en hij dat ledig vindt, en met bezemen geveegd en voor hem toegerust, gaat hij heen, en voegt aan zich toe zeven andere geesten erger dan hijzelf, en ingegaan zijnde, wonen zij aldaar; en de latere dingen des menschen worden erger dan de eerste”*, XII: 43, 45; de bekeering van den mensch wordt daar beschreven door het uitgaan van den onreinen geest uit hem; en de terugkeer tot de vorige booze dingen nadat de ware en de goede dingen uitgeworpen zijn, door de terugkomst van den onreinen geest met zeven geesten erger dan hij in het voor hem toegeruste huis; en de ontwijding van het heilige door den profane daarmede dat de latere dingen van dien mensch erger worden dan de eerste. Iets dergelijks wordt verstaan onder dit bij Johannes: *“Jezus zeide tot den genezene in het badwater van Bethesda: Zondig niet langer, opdat u niet iets ergers geschiede”*, v: 14. Dat de Heer daarin voorziet dat de mensch niet innerlijk de ware dingen erkent en daarna terugtreedt, en profaan wordt, wordt verstaan onder deze dingen: *“Hij heeft hunne oogen verblind, en Hij heeft hun hart verhard, opdat zij met de oogen niet zien en met het hart verstaan, en zij zich bekeeren, en Ik hen geneze”*¹⁾ Joh. XII: 40; opdat zij zich niet bekeeren en Ik hen geneze, beteekent opdat zij de ware dingen niet erkennen en daarna terugtreeden, en zoo profaan worden. Om dezelfde oorzaak sprak de Heer door gelijkenissen, zooals Hijzelf zegt, Matth. XIII: 13. Dat het den Joden verboden was vettigheid en bloed te eten, Levit. III: 17; Hfdst. VII: 23, 25, beteekende opdat zij de heilige dingen niet zouden ontwijden, de vettigheid immers beteekende het

1 Het latijn heeft *obturavit omdoe, et occaecavit cor.*

Goddelijk Goede, en het bloed het Goddelijk Ware. Dat men, eenmaal bekeerd, in het goede en ware moet standhouden tot het einde des levens, leert de Heer bij Mattheus: *“Jezus zeide: Wie zal volhard hebben tot het einde, zal gezaligd worden”*, x: 22; desgelijks Mark. XIII: 13.

232. IV. *Dat derhalve de Heer den mensch niet innerlijk binnenlaat in de ware dingen der wijsheid en tegelijk in de goede dingen der liefde tenzij voor zooveel als de mensch in die kan gehouden worden tot aan het einde des levens.* Om dit aan te toonen moet men met onderscheid voortschrijden, om twee oorzaken, de eene omdat het van belang is voor het menschelijk heil, de andere omdat vanuit de erkentenis van deze wet de erkentenis afhangt van de wetten der toelating, waarover in de volgende paragraaf. Het is immers van belang voor het menschelijk heil, want, zooals eerder is gezegd, wie de Goddelijke dingen des Woords en vandaar der Kerk eerst erkent, en daarna uit die terugtreedt, ontwijdt de heilige dingen het zwaarst. Opdat dus deze verborgenheid der Goddelijke Voorzienigheid opengedekt worde, tot zoover dat de redelijke mensch deze in zijn licht kan zien, moet het worden ontwikkeld in deze reeks: 1. Dat in de innerlijke dingen bij den mensch niet het booze en tegelijk het goede kan zijn, vandaar ook niet het valsche van het booze en tegelijk het ware van het goede. 2. Dat uit den Heer in de innerlijke dingen van den mensch niet het goede en het ware van het goede kan worden ingebracht, tenzij voor zooveel als daar het booze en het valsche van het booze verwijderd is. 3. Indien het goede met zijn ware daar werd ingebracht eerder of meer dan het booze met zijn valsche werd verwijderd, zou de mensch terugtreden uit het goede, en terugkeeren tot zijn booze. 4. Dat wanneer de mensch in het booze is, in zijn verstand vele ware dingen kunnen worden gebracht, en deze in het geheugen opgeborgen, en evenwel niet ontwijdt. 5. Maar dat de Heer door Zijn Goddelijke Voorzienigheid de meest mogelijke zorg draagt dat niet eerder en meer daaruit wordt opgenomen door den wil dan voor zooveel als de mensch zooals uit zich het booze in den uitwendigen mensch verwijdert. 6. Dat indien het eerder en meer geschiedt, de wil dan het goede zou schenden, en het verstand het ware vervalschen, door die te vermengen met de booze dingen en met de valsche dingen. 7. Dat derhalve de Heer den mensch niet innerlijk binnenlaat in de ware dingen der wijsheid en in de goede dingen der liefde, tenzij voor zooveel als de mensch in die gehouden kan worden tot aan het einde des levens.

233. Opdat derhalve deze verborgenheid der Goddelijke Voorzienigheid worde opengedekt tot zoover dat de redelijke mensch deze in zijn licht kan zien, moeten die dingen welke nu zijn aangevoerd, afzonderlijk worden

ontvouwd. TEN EERSTE: *Dat in de innerlijke dingen bij den mensch niet het booze en tegelijk het goede kan zijn, en vandaar ook niet het valsche van het booze en tegelijk het ware van het goede.* Onder de innerlijke dingen van den mensch wordt het inwendige van zijn denking verstaan, aangaande hetwelk de mensch niet iets weet vooraleer hij in de geestelijke wereld en in het licht ervan komt, hetgeen na den dood geschiedt; in de natuurlijke wereld wordt dit alleen gekend vanuit het verkwikkelijke der liefde van hem in het uitwendige zijner denking, en vanuit de booze dingen zelf, wanneer hij die bij zich navorscht; want, zooals boven werd getoond, het inwendige der denking hangt met het uitwendige der denking bij den mensch in een zoodanigen nexus samen, dat zij niet kunnen worden gescheiden; maar over deze dingen boven meer. Gezegd wordt het goede en het ware van het goede, en het booze en het valsche van het booze, aangezien het goede niet kan bestaan zonder zijn ware, noch het booze zonder zijn valsche, zij zijn immers bedgenooten of echtgenooten; want het leven van het goede is uit zijn ware, en het leven van het ware uit zijn goede; iets dergelijks is het geval met het booze en het valsche ervan. Dat in de innerlijke dingen van den mensch niet het booze met zijn valsche en tegelijk het goede met zijn ware kan zijn, kan door den redelijken mensch zonder ontvouwing worden gezien; het booze immers is tegenovergesteld aan het goede, en het goede tegenovergesteld aan het booze, en twee tegenovergestelden kunnen niet tegelijk zijn. Ook is in elk booze een haat tegen het goede geënt, en in elk goede is de liefde geënt van zich tegen het booze te beschermen en van hetzelve van zich te verwijderen. Waaruit volgt dat het een met het ander niet tegelijk kan zijn; en indien zij tegelijk waren, zou eerst botsing en strijd opkomen, en daarop vernietiging. Hetgeen ook de Heer met deze woorden leert: “Elk koninkrijk dat tegen zichzelf verdeeld is, wordt verlaten, en elke stad of huis dat tegen zichzelf verdeeld is, houdt niet stand. Wie niet met Mij is, is tegen Mij, en wie niet vergadert met Mij, verstrooit”, Matth. xii: 30; en elders: “Niemand kan twee heeren tegelijk dienen, want of hij zal den eenen haten, of hij zal den anderen liefhebben”, Matth. vi: 24. Twee tegenovergestelden zijn niet bestaanbaar in één substantie of vorm tegelijk zonder dat deze wordt uiteengerukt en vergaat; indien het eene toetrad en naderde tot het andere, zouden zij zich voorzeker scheiden zooals twee vijanden, waarvan de een zich binnen zijn kamp of binnen zijn vesting, en de ander zich buiten die zou terugtrekken. Aldus geschiedt met de booze dingen en de goede dingen bij den huichelaar; deze is in het eene en het andere; maar het booze is binnen, en het goede is buiten, en zoo zijn die twee gescheiden, en niet vermengd. Hieruit nu blijkt dat het booze met zijn valsche,

en het goede met zijn ware niet tegelijk kunnen zijn. TEN TWEDE: *Dat uit den Heer in de innerlijke dingen van den mensch niet het goede en het ware van het goede kan worden ingebracht, tenzij voor zooveel als daar het booze en het valsche van het booze verwijderd is*; dit is het gevolg zelf van de voorafgaande dingen; want wanneer het booze en het goede niet tegelijk kunnen zijn, kan het goede niet wonden ingebracht vooraleer het booze verwijderd is. Gezegd wordt in de innerlijke dingen van den mensch, waaronder wordt verstaan het inwendige der denking; over deze dingen wordt gehandeld, in welke òf de Heer, òf de duivel moet zijn; de Heer is daar na de hervorming, en de duivel is daar voor die; voor zooveel als zich dus de mensch laat hervormen, voor zooveel wordt de duivel uitgeworpen, doch voor zooveel als hij zich niet laat 'hervormen, voor zooveel blijft de duivel. Wie kan niet zien dat de Heer niet kan binnentreden zoolang daarde duivel is; en hij is zoolang daar als de mensch de poort gesloten houdt in welke de mensch met den Heer tegelijk is; dat de Heer binnentreedt wanneer die poort door middel van den mensch geopend wordt, leert de Heer in de Apocalyps: "Ik sta aan de deur en Ik klop; indien iemand Mijne stem heeft gehoord, en de deur heeft geopend, zal Ik tot hem binnengaan, en Ik zal avondmalen met hem, en hij met Mij", III: 20; de deur wordt geopend doordat de mensch het booze verwijdert door het te schuwen en te verafschuwen als helsch en duivelsch; want hetzij gezegd wordt het booze, hetzij de duivel, het is het zelfde; en omgekeerd, hetzij gezegd wordt het goede, hetzij de Heer, het is het zelfde; want in elk goede is van binnen de Heer, en in elk booze is van binnen de duivel. Hieruit blijkt de waarheid van deze zaak. TEN DERDE: *Indien het goede met zijn ware daar werd ingebracht eerder of meer dan het booze met zijn valsche werd verwijderd, zou de mensch terugtreden uit het goede, en terugkeeren tot zijn booze*; de oorzaak is omdat het booze de overhand zou hebben, en hetgeen de overhand heeft, dat overwint, zoo al niet alsdan, dan toch daarna; zoolang het booze nog de overhand heeft, kan het goede niet worden ingebracht in de binnenste vertrekken, maar alleen in de voorzalen, aangezien, zooals gezegd is, het booze en het goede niet tegelijk kunnen zijn, en hetgeen alleen in de voorzalen is, dit wordt verwijderd door zijn vijand, die in de vertrekken is; vandaar geschiedt terugtreding uit het goede en terugkeer tot het booze, hetgeen het ergste geslacht der ontwijding is. Bovendien is het verkwikkelijke zelf van des menschen leven zichzelf en de wereld boven alle dingen lief te hebben; dit verkwikkelijke kan niet in één oogenblik worden verwijderd, maar geleidelijk; doch voor zooveel als van dit verkwikkelijke bij den mensch aanblijft, voor zooveel heeft daar het booze de overhand; en dit booze kan niet anders

verwijderd worden dan naarmate de liefde van zich de liefde der nutten wordt, of naarmate de liefde van heerschen niet is terwille van zich maar terwille van de nutten; zoo immers maken de nutten het hoofd, en de liefde van zich of van heerschen maakt eerst het lichaam onder het hoofd, en daarna de voeten, op welke hij wandelt. Wie ziet niet dat het goede het hoofd maakt, en dat wanneer het goede het hoofd maakt, de Heer daar is; het goede en de nutten zijn één; wie ziet niet dat indien het booze het hoofd maakt, de duivel daar is, en dat, omdat nochtans het burgerlijk en het zedelijk goede, en in den uitwendigen vorm ook het geestelijk goede opgenomen moet worden, dit dan de voeten en de zolen maakt, en vertreden wordt. Wanneer dus de staat van des menschen leven moet worden omgekeerd opdat wat boven is beneden zij, en deze keering er niet in één oogenblik kan zijn, immers, het verkwikkelijkste des levens, hetwelk is vanuit de liefde van zich en van de heerschappij daaruit kan niet dan geleidelijk verminderd worden, en verkeerd in de liefde der nutten, zoo kan deswege niet uit den Heer het goede worden ingebracht eerder en meer dan voor zooveel als dit booze wordt verwijderd; en indien eerder en meer, zou de mensch terugtreden uit het goede, en terugkeeren tot zijn booze. *TEN VIERDE: Dat wanneer de mensch in het booze is, in zijn verstand vele ware dingen kunnen worden gebracht, en deze in het geheugen opgeborgen, en evenwel niet ontwijfd.* De oorzaak is, omdat het verstand niet invloeit in den wil, maar de wil in het verstand; en omdat het niet invloeit in den wil, kunnen vele ware dingen door het verstand opgenomen, en die in het geheugen opgeborgen worden, en evenwel met het booze des wils niet vermengd, bijgevolg de heilige dingen niet ontwijfd worden. En eveneens is het een ieder opgelegd dat hij ware dingen vanuit het Woord, of vanuit de predikingen leere, in het geheugen weglegge, en over die denke; het verstand immers moet vanuit de ware dingen welke in het geheugen zijn, en daaruit in de denking komen, den wil leeren, dat is, het moet den mensch leeren wat hij zal doen; dit dus is het voornaamste middel der hervorming. Wanneer de ware dingen alleen in het verstand, en daaruit in het geheugen zijn, zijn zij niet in den mensch, maar buiten hem. Des menschen geheugen kan worden vergeleken met de herkauwersmaag van bepaalde dieren, waarin zij hun spijsbrokken neerlaten, welke, zoolang zij daar zijn, niet in hun lidhaam zijn, maar buiten dat; doch naarmate zij die daaruit opnemen en opslokken, worden zij van hun leven, en wordt het lichaam gevoed. Doch in des menschen geheugen zijn niet stoffelijke spijsbrokken, maar geestelijke, welke worden verstaan onder de ware dingen, en in zich erkentnissen zijn; voor zooveel als de mensch daaruit opneemt door die te denken, ze als het ware herkauwende,

voor zooveel wordt zijn geestelijk gemoed gevoed. De liefde des wils is het die verlangt, en als het ware trek heeft, en maakt dat zij opgehaald wonden, en voeden; indien die liefde boos is, heeft zij verlangen en als het ware trek in onreine dingen; indien zij echter goed is, heeft zij verlangen en als het ware trek in reine dingen, en die dingen welke niet overeenkomen, scheidt, verdrijft, en werpt zij uit; hetgeen op verschillende wijzen geschiedt. TEN VIJFDE: *Maar dat de Heer door Zijn Goddelijke Voorzienigheid de meest mogelijke zorg draagt dat niet eerder en meer daaruit wordt opgenomen door den wil dan voor zooveel als de mensch zooals uit zich het booze in den uitwendigen mensch verwijdert*; want hetgeen door den wil wordt opgenomen, dat komt in den mensch, en wordt hem toegeëigend, en wordt van zijn leven; en in het leven zelf, hetwelk de mensch heeft vanuit den wil, kan niet het booze en het goede tegelijk zijn, zoo immers zou het vergaan; doch in het verstand kan het eene en het andere zijn, en zij worden daar de valsche dingen van het booze, of de ware dingen van het goede genoemd, alhoewel niet tegelijk, anders zou de mensch het booze niet kunnen zien uit het goede, en het goede leeren kennen uit het booze; maar zij worden daar onderscheiden en gescheiden zooals een huis in innerlijke en uiterlijke dingen; wanneer de booze mensch goede dingen denkt en spreekt, dan denkt en spreekt hij uiterlijk, doch wanneer booze dingen, dan innerlijk; en daarom, wanneer hij goede dingen spreekt, geschiedt zijn spreken zooals vanuit een wand, en kan worden vergeleken met een vrucht schoon aan de oppervlakte, welke van binnen wormstekig en verrot is, en eveneens met een drakeni [schoon] naar de schaal. TEN ZESDE: *Dat indien het eerder en meer geschiedt, de wil dan het goede zou schenden, en het verstand het ware vervalschen, door die te vermengen met de booze dingen en met de valsche dingen daaruit*. Wanneer de wil in het booze is, dan schendt hij in het verstand het goede, en het geschonden goede in het verstand is in den wil het booze, het bevestigt immers dat het booze het goede is, en omgekeerd; het booze doet aldus met elk goede dat aan hetzelfde tegenovergesteld is. Het booze vervalscht ook het ware, omdat het ware van het goede tegenovergesteld is aan het valsche van het booze; dit doet de wil ook in het verstand, en niet het verstand vanuit zich. De schendingen van het goede wonden in het Woord beschreven door echtbreuken, en de vervalschingen van het ware door hoereeringenaldaar. Die schendingen en vervalschingen geschieden door de redeneeringen vanuit den natuurlijken mensch die in het booze is, en eveneens geschieden zij door de bevestigingen vanuit de schijnbaarheden van den zin der letter des Woords. De liefde van zich, welke het hoofd aller booze dingen is, overmag de andere liefden door

het vernuft om de goede dingen te schenden en de ware dingen te vervalschen, en dit doet zij door het misbruik van de redelijkheid welke elk mensch, zoowel de booze als de goede, uit den Heer heeft; zelfs kan zij door bevestigingen maken dat het booze geheel en al verschijnt zooals het goede, en het valsche zooals het ware. Wat is er dat zij niet kan, wanneer zij met duizend argumenten kan bevestigen dat de natuur zichzelf heeft geschapen, en dat die daarna heeft geschapen de menschen, de beesten, en de gewassen van elk geslacht; voorts dat zij door invloed vanuit iets dat meer innerlijk is dan zijzelf maakt dat de menschen leven, analytisch denken, en wijs verstaan. Dat de liefde van zich overmacht heeft door het vernuft om te bevestigen al wat zij wil, komt omdat het laatste oppervlak ervan door een zekeren glans van licht, in verschillende kleuren geschakeerd, wordt gemaakt; deze glans is de roem van wijs zijn dezer liefde, en zoo eveneens van uit te blinken en te heerschen. Doch wanneer die liefde zoodanige dingen heeft bevestigd, dan wordt zij zoo blind dat zij niet anders ziet dan dat de mensch een beest is en dat zij op eendere wijze denken, zelfs dat indien een beest ook kon spreken, het een mensch zou zijn onder een anderen vorm. Indien zij uit een zekere overreding ertoe gebracht werd te gelooven dat iets van den mensch leeft na den dood, dan is zij zóó blind dat zij gelooft dat het ook met het beest zoo gesteld is; en dat dat levende iets na den dood slechts een subtile adem van leven is zooals een damp, welke nochtans tot zijn lijk terugvalt, of dat het iets vitaals is zonder gezicht, gehoor, en spraak, aldus blind, doof, en stom, fladderend en denkend, behalve meer waanzinnigheden, welke de natuur zelf die in zich dood is, aan zijn fantasie inblaast; dit doet de liefde van zich, welke in zich geschouwd de liefde van het eigene is, en het eigene van den mensch is naar de aandoeningen, welke alle natuurlijk zijn, niet ongelijk aan het leven van een beest; en naar de doorvattingen, omdat zij vanuit die aandoeningen zijn, is het niet ongelijk aan een nachtuil; en daarom kan hij die aanhoudend de denkingen in zijn eigene onderdompelt, niet worden verheven uit het natuurlijk licht tot in het geestelijk licht, en iets zien van God, van den Hemel, en van het eeuwige leven. Omdat deze liefde zoodanig is, en zij nochtans overmacht heeft door het vernuft om al wat haar belijft te bevestigen, kan zij derhalve ook met een eender vernuft de goede dingen des Woords schenden, en de ware dingen ervan vervalschen, wanneer zij vanuit een zekere noodzakelijkheid gehouden wordt om die dingen te belijden. *TEN ZEVENDE: Dat derhalve de Heer den mensch niet innerlijk binnenlaat in de ware dingen der wijsheid en in de goede dingen der liefde, tenzij voor zooveel als de mensch in die gehouden kan worden tot aan het einde des levens.* Dit doet de Heer opdat niet de mensch in dat

zwaarste geslacht van ontwijding van het heilige, waarover in dit artikel gehandeld werd, valle; wegens dit gevaar ook laat de Heer de booze dingen des levens toe, en verscheidene kettersche dingen van eeredienst, over welker toelating men in de volgende paragrafen zal zien.

Dat de wetten der toelating ook de wetten der Goddeljke Voorzienigheid zijn.

234. Er zijn niet eenige wetten van toelating op zichzelf of gescheiden van de wetten der Goddeljke Voorzienigheid, maar zij zijn de zelfde; en daarom wordt gezegd dat God toelaat, waaronder niet wordt verstaan dat Hij wil, maar dat Hij niet kan afwenden terwille van het einddoel, hetwelk de zaliging is; al wat geschiedt ter wille van het einddoel, hetwelk de zaliging is, is volgens de wetten der Goddeljke Voorzienigheid; want, zooals eerder is gezegd, de Goddeljke Voorzienigheid neemt bij voortduur een afwijkenden loop en gaat tegen den wil des menschen in, aanhoudend strevende naar het einddoel; weswege zij in elk oogenblik van haar werking, of bij elken stap van haar voortschrijding waar zij bemerkt dat de mensch afdwaalt van het einddoel, hem richt, buigt, en schikt volgens haar wetten, door hem af te leiden van het booze, en te leiden tot het goede; dat dit niet kan geschieden zonder de toelating van het booze, zal in hetgeen volgt worden gezien. Bovendien kan niet iets worden toegelaten zonder oorzaak, en de oorzaak is nergens anders te vinden dan in de eene of andere wet der Goddeljke Voorzienigheid, welke wet leert waarom het wordt toegelaten.

235. Wie in het geheel niet de Goddeljke Voorzienigheid erkent, die erkent in zijn hart niet God, maar in plaats van God erkent hij de natuur, en in plaats van de Goddeljke Voorzienigheid de menscheljke voorzichtigheid; dat het zoo is, verschijnt niet, omdat de mensch zóó kan denken en anders kan denken, en eveneens zóó spreken en anders spreken; hij kan anders denken en spreken vanuit het meer innerlijke in hem, en anders uit het meer uiterlijke in hem; hij is zooals een hengel dat naar beide zijden een deur kan laten draaien, anders wanneer men binnentreedt dan wanneer men uitgaat; en zooals een zeil het schip naar beide zijden kan draaien zooals de scheepskapitein hetzelfde uitspant. Zij die zich hebben bevestigd voor de menscheljke voorzichtigheid dermate dat zij de Goddeljke Voorzienigheid hebben geloochend, bemerken, wat zij ooit mogen zien, hooren, en lezen, wanneer zij in deze hun denking zijn, niet iets anders, ja kunnen het ook niet, omdat zij niets vanuit den Hemel opnemen, maar alleen uit zich; en omdat zij vanuit de schijnbaarheden en begoochelingen alleen besluiten, en niet iets anders zien, kunnen zij zweren dat het zoo is; en indien zij ook de alleene natuur erkennen, kunnen zij toornen tegen de verdedigers van de Goddeljke Voorzienigheid, als het maar geen priesters zijn, aangaande wie zij denken dat dit van hun leer of functie is.

236. Nu zullen eenige dingen worden opgesomd welke der toelating zijn, en nochtans volgens de wetten der Goddelijke Voorzienigheid, door welke de louter natuurlijke mensch zich voor de natuur tegen God, en voor de menschelijke voorzichtigheid tegen de Goddelijke Voorzienigheid bevestigt; zooals wanneer hij het Woord leest, dat de wijste der menschen, Adam en zijn echtgenoot, zich hebben laten verleiden door de slang, en dat God dit door Zijn Goddelijke Voorzienigheid niet heeft afgewend. Dat de eerste zoon van hen, Kaïn, zijn broeder Abel heeft gedood, en God hem toen niet daarvan heeft afgeleid door met hem te spreken, maar slechts na de daad, door te vervloeken. Dat de Israëlietische natie in de woestijn het gouden kalf heeft vereerd, en hetzelfde erkend voor den God die hen uit het land van Egypte had uitgeleid, terwijl toch Jehovah dit vanuit den berg Sinaï van nabij zag, en het niet heeft voorkomen. Voorts dat David het volk heeft geteld, en er deswege een pest over werd gebracht, waaraan zoovele duizenden menschen vergingen, en dat God niet vóór maar na de daad tot hem den profeet Gad heeft gezonden, en de straf heeft afgekondigd. Dat het aan Salomo was toegelaten afgodische eerediensten te instaureren; en aan vele koningen na hem den tempel en de heilige dingen der Kerk te ontwijden; en ten slotte dat het die natie werd toegelaten den Heer te kruisigen. In deze en vele andere dingen in het Woord ziet de erkenner van de natuur en van de menschelijke voorzichtigheid niets anders dan tegen de Goddelijke Voorzienigheid indruischende dingen; en daarom kan hij die als argumenten gebruiken om haar te loochenen, zoo al niet in zijn uiterlijke denking, welke de spraak het naast gelegen is, dan toch in de innerlijke, welke van de spraak verwijderd is.

237. Elke vereerder van zich en elke vereerder van de natuur bevestigt zich tegen de Goddelijke Voorzienigheid, wanneer hij in de wereld zooveel goddeloozen en zooveel goddeloosheden van hen ziet, en tegelijk dat sommigen zich daarop beroemen, zonder dat God hun deswege eenige straf oplegt. En te meer bevestigt hij zich tegen de Goddelijke Voorzienigheid wanneer hij ziet dat kuiperijen, arglistigheden, en listen slagen, ook tegen de vromen, de gerechten, en de oprechten; en dat de ongerechtigheid zegeviert over de gerechtigheid in gerichten en in handelszaken. Voornamelijk bevestigt hij zich wanneer hij goddeloozen tot eereposten ziet verheven, en magnaten en primaten worden; voorts dat zij overvloed hebben aan rijkdommen, en leven in praal en pracht, en omgekeerd de vereerders van God in verachting en armoede. Tegen de Goddelijke Voorzienigheid bevestigt hij zich ook wanneer hij denkt dat oorlogen worden toegelaten, en dan de slachtingen van zooveel menschen, en de plunderingen van zooveel steden, natiën,

en familiën; en eveneens dat de overwinningen staan aan de zijde van de voorzichtigheid, en somtijds niet aan de zijde der gerechtigheid; en dat het er niets toe doet of de bevelhebber rechtschapen of niet rechtschapen is; behalve andere dergelijke dingen, welke alle toelatingen zijn volgens de wetten der Goddelijke Voorzienigheid.

238. De zelfde natuurlijke mensch bevestigt zich tegen de Goddelijke Voorzienigheid wanneer hij de godsdienstigheden van de verschillende natiën beschouwt, zooals dat er zijn die God geheel en al niet kennen; en dat er zijn die zon en maan aanbidden; voorts die afgoden en gesneden beelden, zelfs monsterachtige, aanbidden, en eveneens doode menschen. Bovendien wanneer hij het Mahomedaansche godsdienstige beschouwt, dat door zooveel keizer- en koninkrijken is aanvaard; en dat de Christelijke godsdienst slechts in het kleinste deel van de bewoonbare wereld is, hetwelk Europa wordt genoemd; en dat deze daar verdeeld is; en dat er daar zijn die de Goddelijke macht voor zich opeischen, en als goden vereerd willen worden; en doode menschen aanroepen; voorts dat er zijn die de zaliging stellen in bepaalde woorden welke zij denken en spreken, en niet iets in de goede dingen welke zij doen; voorts dat er weinigen zijn die hun godsdienst leven; behalve de kettersche dingen, waarvan er verscheidene zijn geweest, en waarvan er ook heden eenige zijn, zooals die der Quakers, der Moravianen, der Anabaptisten, behalve andere; voorts dat het Jodendom nog voortduurt. De ontkenner van de Goddelijke Voorzienigheid besluit vanuit deze dingen dat de godsdienst in zich niet iets is, maar nochtans dat deze noodzakelijk is omdat hij als een band dienstig is.

239. Aan deze argumenten kunnen heden meerdere worden toegevoegd, waardoor zich nog diegenen kunnen bevestigen die innerlijk voor de natuur en voor de alleene menschelijke voorzichtigheid denken; zooals dat de gansche Christelijke wereld drie goden heeft erkend, niet wetend dat God één is in persoon en wezen, en dat Die de Heer is. Voorts dat zij tot nu toe niet hebben geweten dat in de afzonderlijke dingen des Woords een geestelijke zin is, en dat de heiligheid ervan daaruit is. Alsmede dat zij niet hebben geweten dat de booze dingen als zonden schuwen, de Christelijke godsdienst zelf is. En eveneens dat zij niet hebben geweten dat de mensch als mensch leeft na den dood. Zij kunnen immers bij zich en onder elkander zeggen: Waarom onthult de Goddelijke Voorzienigheid, indien zij er is, nu eerst zulke dingen?

240. Al die dingen welke in de nummers 237, 238, 239 werden opgesomd, werden te dien einde aangevoerd opdat gezien worde dat alle en de afzonderlijke dingen welke in de wereld geschieden, zoowel bij de boozen als

bij de goeden, der Goddelijke Voorzienigheid zijn; deswege dat de Goddelijke Voorzienigheid is in de afzonderlijkste dingen van des menschen denkingen en handelingen; en dat zij vandaar universeel is. Maar omdat dit vanuit die dingen niet kan worden gezien tenzij de afzonderlijke dingen elk op zichzelf worden ontvouwd, moeten zij derhalve in die orde waarin zij werden aangevoerd, kortelijk worden ontvouwd, te beginnen bij n. 236.

241. 1. *Dat de wijste der menschen, Adam en zijn echtgenoot, zich hebben laten verleiden door de slang, en dat God dit door Zijn Goddelijke Voorzienigheid niet heeft afgewend,* komt omdat onder Adam en zijn echtgenoot niet worden verstaan de allereerste menschen in deze wereld geschapen, maar de menschen der Oudste Kerk, wier nieuwe schepping of wederverwekking aldus is beschreven; de nieuwe schepping of wederverwekking zelf van hen in het eerste hoofdstuk door de schepping van den Hemel en de aarde; de wijsheid en het inzicht van hen door den tuin van Eden; en het einde dier Kerk door het eten van den boom der wetenschap; het Woord immers is in zijn schoot geestelijk, bevattende de verborgenheden der Goddelijke Wijsheid, en opdat zij daarin bevat kunnen worden, werd het geschreven in louter overeenstemmingen en uitbeeldingen. Waaruit blijkt dat de menschen dier Kerk, die in den beginne de wijste waren geweest, en in het einde vanwege den hoogmoed van het eigen inzicht de slechtste, niet werden verleid door de eene of andere slang, maar door de liefde van zich, die daar de kop der slang is, welken het zaad der vrouw, dat is, de Heer, zal vertreden. Wie kan niet vanuit de rede zien dat andere dingen dan die welke historisch daar in de letter vermeld zijn, worden verstaan. Wie immers kan begrijpen dat de schepping van de wereld zoodanig kon geweest zijn zooals daar beschreven wordt; en daarom ook tobben de geleerden zich af bij de ontvouwing van die dingen welke in het eerste hoofdstuk zijn, ten slotte bekennde dat zij ze niet verstaan; voorts dat er in den tuin of het paradijs van hen twee boomen gesteld waren, een des levens en een der wetenschap, en deze tot een aanstoot. Alsmede dat zij door het eten alleen van dien boom zoozeer overtraden dat niet alleen zij maar ook het algeheele menschelijke geslacht, hun nakomelingschap, der verdoemenis schuldig werden. Verder dat de eene of andere slang hen heeft kunnen verleiden, behalve andere dingen daar; zooals dat de echtgenoot werd geschapen vanuit de rib van den echtgenoot; dat zij hun naaktheid erkenden na den val, en deze verhulden met vijgebladeren, en dat hun rokken van vel werden gegeven om het lichaam te verhullen; en dat cherubim werden gesteld met een vlamvend zwaard om te bewaken den weg tot den boom des levens. Al deze dingen zijn uitbeeldend, en daarmede wordt de instauratie van de

Oudste Kerk, de staat en de verandering ervan, en ten slotte de vernietiging beschreven. De verborgenheden van al die dingen welke in den geestelijken zin, welke in de afzonderlijke dingen daar is, zijn bevat, zie men ontvouwd in de HEMELSCHE VERBORGENHEDEN over Genesis en Exodus, in Londen uitgegeven. Waaruit ook kan vaststaan dat onder den boom des levens daar wordt verstaan de Heer ten aanzien van Zijn Goddelijke Voorzienigheid, en dat onder den boom der wetenschap wordt verstaan de mensch ten aanzien van de eigen voorzichtigheid.

242. II. *Dat de eerste zoon van hen, Kaïn, zijn broeder Abel heeft gedood, en God hem toen niet daarvan heeft afgeleid door met hem te spreken, maar slechts na de daad, door te vervloeken.* Aangezien onder Adam en zijn echtgenoot de Oudste Kerk wordt verstaan, zooals nu boven is gezegd, worden vandaar onder Kaïn en Abel, de eerste zonen van hen, de twee wezenlijke dingen der Kerk verstaan, zijnde de liefde en de wijsheid, of de naastenliefde en het geloof, onder Abel de liefde en de naastenliefde, en onder Kaïn de wijsheid of het geloof, in het bijzonder de wijsheid gescheiden van de liefde, of het geloof gescheiden van de naastenliefde; en de gescheiden wijsheid, voorts het gescheiden geloof, is zoodanig dat het niet slechts de liefde en de naastenliefde verwerpt, maar die ook te niet doet, en zoo zijn broeder doodt. Dat het van de naastenliefde gescheiden geloof zoo doet, is in de Christelijke wereld genoegzaam bekend; men zie de LEER VAN NOVA HIEROSOLYMA AANGAANDE HET GELOOF. De vervloeking van Kaïn behelst den geestelijken staat waarin diegenen na den dood komen, die het geloof van de naastenliefde, of de wijsheid van de liefde scheiden. Maar opdat nochtans niet deswege de wijsheid of het geloof zou vergaan, werd een teeken gesteld op Kaïn dat hij niet gedood zou worden, want de liefde is er niet zonder de wijsheid, noch de naastenliefde zonder het geloof. Omdat door deze dingen bijna het eendere werd uitgebeeld als door het eten van den boom der wetenschap, volgt dit derhalve in de orde na de beschrijving van Adam en zijn echtgenoot; ook zijn zij die in het van de naastenliefde gescheiden geloof zijn, in het eigen inzicht, en zijn zij die in de naastenliefde en het geloof daaruit zijn, in het inzicht uit den Heer, aldus in de Goddelijke Voorzienigheid.

243. III. *Dat de Israëlitische natie in de woestijn het gouden kalf heeft vereerd, en dat erkend voor den God die hen uit het land van Egypte had uitgeleid, terwijl toch Jehovah dit vanuit den berg Sinaï van nabij zag, en het niet heeft voorkomen.* Dit is geschied in de woestijn van Sinaï nabij den berg. Dat Jehovah hen niet heeft afgeleid van dien misdadigen eeredienst, is volgens alle wetten der Goddelijke Voorzienigheid welke tot hier toe zijn aangevoerd,

en eveneens volgens die welke volgen. Dit bonze werd aan hen toegelaten opdat niet allen zouden vergaan; want de zonen Israëls werden uit Egypte uitgeleid opdat zij de Kerk des Heeren zouden uitbeelden, en deze zouden zij niet hebben kunnen uitbeelden tenzij de Egyptische afgodendienst eerst uit hun harten werd uitgerooid; en dit kon niet gebeuren tenzij het aan hen was overgelaten te handelen volgens dat wat in hun hart was, en zoo dat weg te nemen door zware bestraffing. Wat verder door dien eeredienst, en door de bedreiging dat zij volledig verworpen zouden worden, en dat een nieuwe natie uit Mozes verwekt zou worden, wordt aangeduid, zie men in de HEMELSCHER VERBORGENHEDEN over Hfdst. xxxii van Exodus, alwaar over die dingen wordt gehandeld.

244. IV. *Dat David het volk heeft geteld, en er deswege een pest over werd gebracht, waaraan zoovele duizenden menschen vergingen, en dat God niet vóór maar na de daad tot hem den profeet Gad heeft gezonden, en hem de straf heeft afgekondigd.* Wie zich tegen de Goddelijke Voorzienigheid bevestigt, kan ook hierover tal van dingen denken en overleggen, vooral waarom David niet eerder vermaand werd, en waarom het volk om des konings overtreding zoo zwaar werd gestraft. Dat hij niet eerder werd vermaand, is volgens de wetten der Goddelijke Voorzienigheid tot hier toe aangetoond, vooral tegen het tweetal dat boven in n. 129 tot 153, en n. 154 tot 174 is ontvouwd. Dat het volk om des konings overtreding zoo zwaar werd gestraft, en zeventigduizend met pest werden geslagen, was niet vanwege den koning maar vanwege het volk; want men leest: “De toorn van Jehovah voer voort te ontsteken tegen Israël; derhalve porde Hij David aan tegen hen door te zeggen: Ga heen, tel Israël en Jehudah”, II Sam. xxiv: 1.

245. V. *Dat het aan Salomo was toegelaten afgodische eerediensten te instaureren;* het was ter oorzaak hiervan dat hij het Rijk des Heeren of de Kerk met alle godsdienstige dingen in het algeheele aardrijk zou uitbeelden, want de Kerk bij de Israëlietische en de Joodsche natie ingesteld, was een uitbeeldende Kerk; en daarom beeldden alle gerichten en inzettingen dier Kerk de geestelijke dingen der Kerk uit, welke de inwendige dingen van haar zijn; het volk zelf de Kerk, de koning den Heer, David den Heer die in de wereld zou komen, en Salomo den Heer na Zijn Komst; en omdat de Heer na de verheerlijking van Zijn Menschelijke de macht had over den Hemel en de aarde, zooals Hijzelf zegt, Matth. xxviii: 18, verscheen derhalve de uitbeelder van Hem, Salomo, in heerlijkheid en pracht, en was hij in de wijsheid boven alle koningen der aarde, en bouwde hij ook den tempel; en bovendien liet hij toe en stelde hij in de eerediensten van verscheidene natiën, door welke de verschillende

godsdienstigheden in de wereld werden uitgebeeld; dergelijke dingen duiden zijn echtgenooten aan, die ten getale van 700 zijn geweest, en de bijwijven, die ten getale van 300 waren, 1 Kon. xi: 3; de echtgenoot immers in het Woord beteekent de Kerk, en het bijwif het godsdienstige. Hieruit kan vaststaan waarom het Salomo gegeven werd den tempel te bouwen, door welchen het Goddelijk Menschelijke des Heeren werd aangeduid, Joh. ii: 19, 21, en eveneens de Kerk; voorts dat het hem werd toegelaten afgodische eerediensten te instaureeren, en zoovele echtgenooten te huwen. Dat onder David de Heer die in de wereld zou komen, op vele plaatsen in het Woord wordt verstaan, zie men in de LEER VAN NOVA HIEROSOLYMA AANGAANDE DEN HEER, n. 43, 44.

246. VI. *Dat het werd toegelaten aan vele koningen na Salomo den tempel en de heilige dingen der Kerk te ontwijken*, was omdat het volk de Kerk uitbeeldde, en de koning het hoofd van hen; en omdat de Israëlietische en de Joodsche natie zoodanig was dat zij niet langen tijd de Kerk konden uitbeelden, want zij waren in hun hart afgodendienaren, traden zij daarom geleidelijk uit den uitbeeldenden eeredienst terug door alle dingen der Kerk te verdraaien totdat zij haar tenslotte verwoest hadden; dit werd door de ontwijingen van den tempel door de koningen, en door hun afgoderijen uitgebeeld; de verwoesting zelf van de Kerk door de vernietiging van den tempel zelf, en door de wegleiding van het Israëlietische volk, en door de gevangenschap van het Joodsche volk in Babylonië. Dit was de oorzaak, en al wat vanuit eenige oorzaak geschiedt, geschiedt vanuit de Goddelijke Voorzienigheid volgens de eene of andere wet van haar.

247. VII. *Dat het aan die natie werd toegelaten den Heer te kruisigen*, was omdat de Kerk bij die natie geheel en al verwoest was, en zoodanig geworden dat zij niet slechts den Heer niet kenden en erkenden, maar Hem ook haatten; doch nochtans waren alle dingen welke zij Hem aandeden, volgens de wetten Zijner Goddelijke Voorzienigheid. Dat het lijden des kruises de laatste verzoeking was, of de laatste strijd, waardoor de Heer ten volle de hellen overwon, en ten volle Zijn Menschelijke verheerlijkte, zie men in de LEER VAN NOVA HIEROSOLYMA AANGAANDE DEN HEER n. 12 tot 14. En in de LEER VAN NOVA HIEROSOLYMA AANGAANDE HET GELOOF, n. 34, 35.

248. Tot hier toe zijn die dingen ontvouwd welke boven in n. 236 werden opgesomd, welke eenige dingen zijn vanuit het Woord, door welke de natuurlijke mensch die redeneert, zich tegen de Goddelijke Voorzienigheid kan bevestigen; want, als eerder gezegd, al wat een zoodanig mensch ziet, hoort, en leest, kan hij als argument tegen haar opnemen. Doch weinigen

bevestigen zich tegen de Goddelijke Voorzienigheid vanuit zoodanige dingen welke in het Woord zijn; verscheidenen echter vanuit die dingen welke voor de oogen uitkomen, zijnde de dingen welke in n. 237 zijn bevat, welke nu desgelijks ontvouwd moeten worden.

249. 1. *Dat elke vereerder van zich en elke vereerder van de natuur zich tegen de Goddelijke Voorzienigheid bevestigt wanneer hij in de wereld zooveel goddeloozen en zooveel goddeloosheden van hen ziet, en tegelijk dat sommigen zich daarop beroemen, zonder dat God hun deswege eenige straf oplegt.* Alle goddeloosheden, en eveneens het roemen daarop zijn toelatingen, welker oorzaken de wetten der Goddelijke Voorzienigheid zijn. Ieder mensch kan vrij, ja zelfs het vrijst denken wat hij wil, zoowel tegen God als vóór God; en wie tegen God denkt, wordt zelden gestraft in de natuurlijke wereld, omdat hij daar steeds in den staat van de hervorming is; maar hij wordt gestraft in de geestelijke wereld, hetgeen geschiedt na den dood, dan immers kan hij niet langer hervormd worden. Dat de oorzaak der toelatingen de wetten der Goddelijke Voorzienigheid zijn, blijkt uit de boven aangehaalde wetten ervan, indien zij opgeroepen en gezien worden; en deze zijn: Dat de mensch vanuit het vrije volgens de rede handele, over welke wet boven n. 71 tot 97. Dat de mensch niet door uitwendige middelen gedwongen worde om te denken en te willen, aldus om te gelooven en lief te hebben die dingen welke van den godsdienst zijn, maar dat hij zichzelf er toe leide, en somtijds dwinge, over welke wet n. 129 tot 154. Dat de eigen voorzichtigheid geene is, en alleen schijnt dat zij is, en dat zij ook moet schijnen alsof zij is, maar dat de Goddelijke Voorzienigheid vanuit de afzonderlijkste dingen universeel is, n. 191 tot 213. Dat de Goddelijke Voorzienigheid de eeuwige dingen beschouwt, en de tijdelijke niet anders dan voor zooveel als zij één maken met de eeuwige, n. 214 tot 220. Dat de mensch niet innerlijk wordt binnengelaten in de ware dingen des geloofs en in de goede dingen der naastenliefde, tenzij voor zooveel als hij daarin gehouden kan wonden tot aan het einde des levens, over welke wet n. 221 tot 233. Dat de oorzaken der toelatingen de wetten der Goddelijke Voorzienigheid zijn, zal ook uit de volgende dingen blijken, zooals vanuit dit: Dat de booze dingen worden toegelaten ter wille van het einddoel, dat de zaliging is. Voorts vanuit dit: dat de Goddelijke Voorzienigheid aanhoudend is evenzeer bij de boozen als bij de goeden. En ten slotte vanuit dit: Dat de Heer niet kan handelen tegen de wetten Zijner Goddelijke Voorzienigheid, omdat handelen tegen die zou zijn handelen tegen Zijn Goddelijke Liefde, en tegen Zijn Goddelijke Wijsheid, aldus tegen Zichzelf. Deze wetten kunnen, indien zij worden vergeleken, de oorzaken

openbaren waarom door den Heer de goddeloosheden worden toegelaten, en niet worden gestraft zoolang zij slechts in de denking zijn, en zelden ook in de bedoeling, en zoo ook in den wil, en niet in de daad. Maar nochtans wordt elk willekeurig booze gevolgd door zijn straf; het is alsof het booze zijn straf is ingeschreven, welke de goddelooze na den dood boet. Door hetgeen nu is voorggelegd, zijn ook deze volgende dingen, boven in n. 237 aangevoerd, ontvouwd, zijnde: *Dat de vereerder van zich en de vereerder van de natuur zich nog meer tegen de Goddelijke Voorzienigheid bevestigt, wanneer hij ziet dat kuiperijen, arglistigheden, en listen slagen, ook tegen de vromen, de gerechten, en de oprechten; en dat de ongerechtigheid zegeviert over de gerechtigheid in gericht en in handelszaken.* Alle wetten der Goddelijke Voorzienigheid zijn noodzakelijkheden; en omdat zij de oorzaken zijn waarom zoodanige dingen worden toegelaten, is het duidelijk dat opdat de mensch als mensch kunne leven, hervormd, en gezaligd worde, zoodanige dingen niet door den Heer van den mensch kunnen worden weggenomen tenzij middellijk door het Woord, en in het bijzonder door de geboden van den Decaloog bij hen die doodslagen, echtbreuken, diefstallen, en valsche getuigenissen van elk geslacht als zonden erkennen. Doch bij hen die zoodanige dingen niet als zonden erkennen, middellijk door de burgerlijke wetten en de vrees voor de straffen ervan; voorts middellijk door de zedelijke wetten, en de vrees voor het verlies van den goeden naam, de eer, en het gewin deswege; door deze middelen leidt de Heer de boozen, maar alleen door hen af te wenden van die dingen te doen, doch niet van die dingen te denken en te willen; door de eerstgenoemde middelen echter leidt de Heer de goeden, niet alleen door hen af te wenden van die dingen te doen, maar ook van die dingen te denken en te willen.

250. *II. Dat de vereerder van zich en de vereerder van de natuur zich tegen de Goddelijke Voorzienigheid bevestigt, wanneer hij de goddeloozen tot eereposten ziet verheven, en magnaten en primaten worden; voorts ook overvloed hebben aan schatten, en leven in praal en pracht, en de vereerders van God in verachting en armoede.* De vereerder van zich en de vereerder van de natuur gelooft dat de waardigheden en de schatten de hoogste en de alleene gelukzaligheden, aldus de gelukzaligheden zelf zijn die er kunnen zijn; en indien hij vanuit den eeredienst waarin hij van de kindsheid af is ingewijd, iets denkt over God, noemt hij die dingen Goddelijke zegeningen; en zoolang hij vanuit die dingen niet hooger streeft, denkt hij dat er een God is, en vereert Hem ook; maar in den eeredienst ligt, wat hij dan zelf niet weet, verborgen dat hij door God verheven worde tot nog hoogere waardigheden, en tot nog

omvangrijker schatten, en indien hij in die dingen komt, loopt zijn eeredienst uit tot meer en meer uiterlijke dingen, totdat deze afvalt, en dat hij ten slotte God veracht en ontkent; iets dergelijks doet hij indien hij uit de waardigheid en de welgesteldheid waarin hij zijn hart heeft gesteld, wordt nedergeworpen. Wat zijn dan de waardigheden en de schatten anders dan aanstooten voor de boozen; niet echter voor de goeden, omdat dezen het hart niet in die dingen stellen, maar in de nutten of de goede dingen tot de verrichting waarvan de waardigheden en de schatten als middelen van dienst zijn. En daarom kan door het feit dat goddeloozen tot eereposten en schatten geraken, en magnaten en primaten worden, geen ander zich tegen de Goddelijke Voorzienigheid bevestigen dan hij die een vereerder van zich en een vereerder van de natuur is. Bovendien, wat is een grootere en een kleinere waardigheid, en wat een grootere en een kleinere welgesteldheid; is het in zich iets anders dan een zeker denkbeeldige; is de een meer begunstigd en gelukkiger dan de ander; wordt de waardigheid bij een magnaat, ja bij een koning en een keizer na een tijd van jaren anders beschouwd dan zooals iets gewoons dat niet langer zijn hart van vreugde doet opspringen, en dat zij ook bij hem waardeloos kan worden; zijn zij vanuit hun waardigheden in een grooteren graad van gelukzaligheid dan zij die in een kleinere, ja zelfs in de kleinste waardigheid zijn, zooals de boeren en eveneens hun knechten zijn; dezen kunnen in een grooteren graad van gelukzaligheid zijn wanneer het hun goed gaat, en zij tevreden zijn met hun lot; wie is meer ongerust van hart, wie is vaker verontwaardigd, en wie is heviger vertoornd dan de liefde van zich; dit geschiedt zoo vaak als hij niet volgens de hoovaardij van zijn hart wordt geëerd, en zoo vaak iets hem op zijn wenk en naar zijn wensch niet gelukt. Wat is derhalve de waardigheid indien zij niet der zaak of des nuts is, anders dan een idee. Kan een zoodanige idee in een andere denking zijn dan in de denking over zich en over de wereld, en is zij in zichzelf niet deze dat de wereld alles is, en het eeuwige niets is. Nu zal iets worden gezegd over de Goddelijke Voorzienigheid, waarom zij toelaat dat de goddeloozen van hart worden verheven tot waardigheden en schatten gewinnen. De goddeloozen of de boozen kunnen evenzeer nutten betrachten als de vromen of de goeden, ja zelfs vanuit een sterker vuur, want zij beschouwen zich in de nutten, en de eereposten als nutten; en daarom wordt in denzelfden graad waarin de liefde van zich stijgt, de drift ontstoken van nutten te doen ter wille van den eigen roem. Een zoodanig vuur is er niet bij de vromen of de goeden, tenzij het van anderen door de eer is aangewakkerd. En daarom bestuurt de Heer de goddeloozen van hart die in waardigheden zijn, door den roep van hun naam, en spoort Hij hen aan tot het doen van

nutten voor het algemeen of het vaderland, het gezelschap, of de burgerij waarin zij zijn, en eveneens voor den medeburger of den naaste met wien zij zijn. Dit is de regeering des Heeren, welke de Goddelijke Voorzienigheid met dezulken genoemd wordt. Het Rijk des Heeren immers is het Rijk der nutten; en waar er niet dan weinigen zijn die nutten betrachten ter wille van de nutten, maakt Hij dat de vereerders van zich tot uitmuntender ambten worden verheven, in welke ieder tot het doen van het goede door zijn liefde wordt aangespoord. Stel een of ander helsch rijk in de wereld, hoewel het niet bestaat, waar niet dan de liefden van zich regeeren; de liefde zelf van zich is de duivel; zal dan niet een ieder nutten doen vanuit het vuur der liefde van zich, en vanuit den glans van zijn roem, meer dan bij een ander rijk; doch bij al diegenen wordt het openbaar goede in den mond gevoerd, maar in het hart hun eigen goede; en omdat een ieder naar zijn vorst ziet opdat hij grooter worde, want hij hijgt daarnaar dat hij de grootste worde, kan een zoodanige wel zien dat God is; er is een rook zooals van een brand welke hem omstuwt, waar niet eenig geestelijk ware in zijn licht doorheen kan gaan; ik heb dien rook rondom de hellen derzulken gezien. Ontsteek een lamp, en onderzoek hoevelen er in de rijken heden zijn die naar waardigheden hijgen, die niet liefden van zich en van de wereld zijn; zult gij er onder duizend vijftig vinden die liefden Gods zijn, en onder dezen slechts eenigen die naar waardigheden hijgen; aangezien er dus zoo weinigen in getal zijn die liefden Gods zijn, en zoo velen die liefden van zich en van de wereld zijn, en aangezien deze liefden vanuit haar vuren meer nutten betrachten dan de liefden Gods vanuit de hare, hoe kan dan iemand zich bevestigen daardoor dat de boozen in voorrang en welgesteldheid zijn boven de goeden. Dit wordt ook bevestigd door deze woorden des Heeren: *“De heer prees den rentmeester der ongerechtigheid, dat hij voorzichtig gehandeld had; want de zonen dezer eeuw zijn voorzichtiger boven de zonen des lichts in hun geslacht. Alzoo Ik, Ik zeg ulieden: Maakt u vrienden uit den mammon der ongerechtigheid, opdat, wanneer u ontbreken zal, zij u mogen opnemen in de eeuwige tabernakelen”*, Luk. xvi: 8, 9; wat door deze dingen in den natuurlijken zin wordt verstaan is duidelijk; in den geestelijken zin echter worden onder den mammon der ongerechtigheid verstaan de erkentnissen van het ware en goede welke de boozen bezitten, en welke zij alleen benutten om zich waardigheden en schatten te verwerven; het zijn die erkentnissen, vanuit welke de goeden of de zonen des lichts zich vrienden moeten maken, en welke hen zullen opnemen in de eeuwige tabernakelen. Dat velen liefden van zich en van de wereld zijn, en weinigen liefden Gods, leert de Heer ook met deze woorden; *“Wijd is de poort, en ruim de weg welke tot het verderf leidt,*

en velen zijn er die binnentreden door dezelve; maar eng en nauw is de weg die tot het leven leidt, en weinigen zijn het die denzelven, vinden”, Matth. VII: 13, 14. Dat de waardigheden en de schatten 5f vervloekingen of zegeningen zijn, en bij wie, zie men boven in n. 217.

251. III. *Dat de vereerder van zich en de vereerder van de natuur zich tegen de Goddelijke Voorzienigheid bevestigt wanneer hij denkt dat oorlogen worden toegelaten, en dan de slachtingen van zooveel menschen, en de plunderingen van hun schatten.* Het is niet vanuit de Goddelijke Voorzienigheid dat er oorlogen bestaan, omdat zij verbonden zijn met doodslagen, plunderingen, gewelddadigheden, woestheden, en andere ontzaglijke booze dingen welke lijnrecht tegen de Christelijke naastenliefde ingaan. Maar nochtans kunnen zij wel niet anders dan toegelaten worden, omdat de liefde des levens der menschen na de Oudsten, die worden verstaan onder Adam en zijn echtgenoot, over wie boven n. 241, zoodanig is geworden dat zij over anderen wil heerschen, en ten slotte over allen, en dat zij de schatten der wereld wil bezitten, en ten slotte alle; deze beide liefden kunnen niet in banden worden gehouden, daar het volgens de Goddelijke Voorzienigheid is dat het een ieder is geoorloofd vanuit het vrije volgens de rede te handelen, waarover men zie boven n. 71 tot 97; en dat zonder de toelatingen de mensch niet door den Heer kan worden geleid uit het booze, aldus niet hervormd en gezaligd kan worden, want als het niet werd toegelaten dat de booze dingen uitbreken, zou de mensch ze niet zien, aldus ze niet erkennen, en zoo niet daartoe geleid kunnen worden ze te wederstaan. Vandaar komt het dat de booze dingen niet verhinderd kunnen worden door eenige Voorzienigheid; want zoo zouden zij opgesloten blijven, en zooals de ziekte welke kanker en koudvuur wordt genoemd, zouden zij rondwaren en al het menschelijk vitale verteren. Immers de mensch is vanuit geboorte zooals een kleine hel, en tusschen deze en tusschen den Hemel is een voortdurende tweedracht; geen mensch kan aan zijn hel onttrokken worden door den Heer tenzij hij ziet dat hij daar is, en tenzij hij wil uitgeleid worden; en dit kan niet geschieden zonder de toelatingen, welker oorzaken de wetten der Goddelijke Voorzienigheid zijn. Vanuit deze oorzaak is het dat er kleinere en grootere oorlogen zijn; kleinere tusschen de bezitters van landgoederen en tusschen hun bureu, en grootere tusschen de monarchen van koninkrijken en tusschen de bureu van dezen; kleiner en grooter maakt niet een ander onderscheid dan dat de kleinere binnen de grenzen wordt gehouden door de wetten der natie, en de grootere door de wetten der natiën; en dat zoowel de kleinere als de grootere zijn wetten wil overtreden, maar dat de kleinere het niet kan, en dat de grootere

het kan, doch nochtans niet buiten het mogelijke. Dat grootere oorlogen, omdat zij verbonden zijn met doodslagen, plunderingen, gewelddadigheden, en woestheden, niet verhinderd worden door den Heer bij de koningen en de bevelhebbers, niet in het begin, noch in de voortschrijding, maar aan het einde, wanneer de macht van den een of van den ander zoo verzwakt geworden is dat voor hem het gevaar van den ondergang dreigt, heeft verscheidene oorzaken, welke in de schatkamer der Goddelijke Wijsheid verborgen zijn, waaruit eenige aan mij zijn onthuld; waaronder deze is: dat alle oorlogen hoezeer zij ook dingen van politiek zijn, uitbeeldingen zijn van de staten der Kerk in den Hemel, en dat zij overeenstemmingen zijn. Zoodanig waren alle oorlogen die in het Woord zijn beschreven, en zoodanig zijn eveneens alle oorlogen heden; de oorlogen die in het Woord zijn beschreven, zijn die welke de zonen Israëls met de verschillende natiën, als met de Emorrieten, de Ammonieten, de Moabieten, de Filistijnen, de Syriërs, de Egyptenaren, de Chaldeënen, de Assyriërs, voerden; en wanneer de zonen Israëls, die de Kerk uitbeeldden, afweken van de geboden en de inzettingen, en in de booze dingen vielen welke door die natiën werden aangeduid, want elke natie met welke de zonen Israëls oorlog voerden, beteekende een of ander geslacht van het booze, werden zij door die natie gestraft; zooals zij, toen zij de heilige dingen der Kerk ontwijdden door schandelijke afgoderijen, gestraft werden door de Assyriërs en de Chaldeënen, aangezien door Assyrië en Chaldea de ontwijding van het heilige wordt aangeduid. Wat door de oorlogen met de Filistijnen werd aangeduid, zie men in de LEER VAN NOVA HIEROSOLYMA AANGAANDE HET GELOOF, n. 50 tot 54. Eendere dingen worden door de oorlogen heden, waar zij ook zijn, uitgebeeld; alle dingen immers welke in de natuurlijke wereld geschieden, stemmen overeen met de geestelijke dingen in de geestelijke wereld, en alle geestelijke dingen betreffen de Kerk. Het wordt niet geweten in deze wereld welke koninkrijken in de Christelijke wereld betrekking hebben op de Moabieten en de Ammonieten, welke op de Syriërs en de Filistijnen, en welke op de Chaldeënen en de Assyriërs, en op de overigen met wie de zonen Israëls oorlog voerden, doch nochtans zijn er die op hen betrekking hebben. Maar hoedanig de Kerk is op aarde, en welke de booze dingen zijn waartoe zij vervalt en ter oorzaak waarvan zij door oorlogen wordt gestraft, kan in het geheel niet worden gezien in de natuurlijke wereld, aangezien in deze wereld alleen de uitwendige dingen openliggen, welke niet de Kerk maken; maar het wordt gezien in de geestelijke wereld, waar de inwendige dingen, in welke de Kerk zelf is, verschijnen; en daar worden allen volgens hun verschillende staten verbonden. De botsingen van dezen in de

geestelijke wereld stemmen overeen met de oorlogen, welke beiderzijds door den Heer volgens Zijn Goddelijke Voorzienigheid op overeenstemmende wijze worden bestuurd. Dat de oorlogen in de wereld door de Goddelijke Voorzienigheid des Heeren worden bestuurd, erkent de geestelijke mensch, doch niet de natuurlijke mensch, behalve daarin dat hij wanneer een feest wordt aangekondigd ter oorzake van de overwinning, dan op de knieën God kan danken dat Hij de overwinning heeft gegeven, en eveneens in de luttele woorden alvorens hij den veldslag ingaat; doch wanneer hij in zich terugkeert, schrijft hij de overwinning toe òf aan de voorzichtigheid van den bevelhebber, òf aan eenigen maatregel of eenig voorval midden in den slag waarover men in het geheel niet had gedacht en waardoor evenwel de overwinning kwam. Dat de Goddelijke Voorzienigheid, welke de fortuin wordt genoemd, in de meest afzonderlijke der dingen, ook der onbeteekenende, is, zie men boven in n. 212; indien gij daarin de Goddelijke Voorzienigheid erkent, zult gij die voorzeker in de dingen van den oorlog erkennen; ook worden de gelukkige uitslagen en krijgssdaden met een algemeen woord de krijgsfortuin genoemd; en deze is de Goddelijke Voorzienigheid, vooral in de krijgsplassen en de overdenkingen van den bevelhebber, ook al zou hij dan en daarna al haar dingen aan zijn voorzichtigheid toeschrijven. Maar laat hij het doen indien hij wil, want hij is in de volle vrijheid om te denken vóór de Goddelijke Voorzienigheid en tegen die, ja zelfs vóór God en tegen Hem, doch laat hij weten dat niets hoegenaamd van het krijgsplan en van de overdenking uit hemzelf is; want alles vloeit in òf uit den Hemel òf uit de hel; uit de hel vanuit de toelating, uit den Hemel vanuit de Voorzienigheid.

252. *iv. Dat de vereerder van zich en de vereerder van de natuur zich bevestigt tegen de Goddelijke Voorzienigheid wanneer hij volgens zijn doorvatting denkt dat de overwinningen staan aan de zijde der voorzichtigheid, en somtijds niet aan de zijde der gerechtigheid; voorts dat het er niets toe doet of de bevelhebber rechtschappen is, of niet rechtschappen is.* Dat het schijnt alsof de overwinningen staan aan de zijde der voorzichtigheid, en somtijds niet aan de zijde der gerechtigheid, komt omdat de mensch oordeelt vanuit den schijn, en de eene partij meer begunstigt dan de andere; en dat wat hij begunstigt kan hij door redekavelingen bevestigen; ook weet hij niet dat de gerechtigheid der rechtzaak in den Hemel geestelijk is, en in de wereld natuurlijk, zooals in de vlak voorafgaande dingen is gezegd; en dat zij worden verbonden door den nexus van de voorbijgegaane dingen en tegelijk van de toekomstige dingen, welke den alleenen Heer bekend zijn. Dat het er niets toe doet of de bevelhebber rechtschappen is of niet rechtschappen is, is vanuit de zelfde oorzaak welke

boven in n. 250 is bevestigd, dat de boozen evenzeer als de goeden nutten doen, en de boozen vanuit hun vuur brandender dan de goeden; vooral in de oorlogen, omdat de booze meer dan de goede bedreven en sluw is in het beramen van listen, en vanuit de liefde van den roem in den wellust van hen te dooden en te plunderen van wie hij weet en verklaart dat zij vijanden zijn; de goede is alleen in de voorzichtigheid en den ijver van te beschermen, en zelden in eenige voorzichtigheid en ijver van aan te vallen. Het is hiermede evenzoo gesteld als met de geesten der hel en met de Engelen des Hemels; de geesten der hel vallen aan, en de Engelen des Hemels beschermen zich. Hieruit volgt deze conclusie dat het een ieder is geoorloofd zijn vaderland en de medeburgers te beschermen tegen binnendringende vijanden, ook door booze bevelhebbers, maar dat het niet is geoorloofd zonder oorzaak zich tot vijand te maken. De oorzaak ter wille van den roem alleen is in zich duivelsch, want zij is der liefde van zich.

253. Tot hier toe zijn die dingen ontvouwd welke boven in n. 237 werden aangevoerd, door welke de louter natuurlijke mensch zich tegen de Goddelijke Voorzienigheid bevestigt; nu moeten die dingen worden ontvouwd welke in n. 238 volgen, welke de godsdienstigheden van verschillende natiën betreffen, welke eveneens den louter natuurlijke mensch van dienst kunnen zijn voor argumenten tegen de Goddelijke Voorzienigheid; in zijn hart immers zegt hij: Hoe kunnen er zoo vele met elkander in strijd zijnde godsdiensten bestaan, en niet één ware over het gansche aardrijk, wanneer de Goddelijke Voorzienigheid tot einddoel heeft den Hemel vanuit het menschelijk geslacht, zooals boven in n. 27 tot 45 is getoond. Maar ik bid u, hoor: allen, hoe velen dan ook, die als menschen zijn geboren in welken godsdienst dan ook, kunnen worden gezaligd, als zij slechts God erkennen en leven volgens de geboden welke in den Decaloog zijn, zijnde niet te dooden, niet te echtbreken, niet te stelen, en niet valsch te getuigen, deswege omdat zoodanige dingen doen tegen den godsdienst is, aldus tegen God; bij hen is de vreeze Gods, en de liefde van den naaste; de vreeze Gods, omdat zij denken dat die dingen doen tegen God is, en de liefde van den naaste, omdat dooden, echtbreken, stelen, valsch getuigen, en diens huis en echtgenootte begeeren, tegen den naaste is; omdat dezen in hun leven tot God schouwen, en den naaste niet boosdoen, worden zij door den Heer geleid, en zij die geleid worden, worden ook volgens hun godsdienst onderwezen aangaande God en aangaande den naaste; want zij die aldus leven, hebben het lief onderwezen te worden, doch zij die anders leven, hebben het niet lief; en omdat zij het lief hebben onderwezen te worden, worden zij ook na den dood, wanneer zij geesten worden, door de

Engelen onderricht, en nemen zij gaarne de ware dingen op zoodanig als zij in het Woord zijn; over dezen zie men eenige dingen in de LEER VAN NOVA HIEROSOLYMA AANGAANDE DE HEILIGE SCHRIFT, n. 91 tot 97; en n. 104 tot 113.

254. 1. *Dat de louter natuurlijke mensch zich tegen de Goddelijke Voorzienigheid bevestigt wanneer hij schouwt naar de godsdienstigheden van de verschillende natiën, dat er namelijk zijn die God in het geheel niet kennen, en dat er zijn die zon en maan aanbidden; voorts die afgoden en gesneden beelden aanbidden.* Zij die uit deze dingen argumenten afleiden tegen de Goddelijke Voorzienigheid, weten de verborgenheden des Hemels niet, welke ontelbaar zijn, waarvan de mensch nauwelijks één kent; daaronder is ook deze dat de mensch niet onmiddellijk wordt geleerd vanuit den Hemel, maar middellijk, waarover men zie boven n. 154 tot 174; en aangezien middellijk, en het Evangelie niet door zendelingen kon komen tot allen die in het gansche aardrijk wonen, maar nochtans een godsdienst langs verschillende wegen kon worden overgebracht ook tot de natiën welke in de hoeken der wereld zijn, is daarom dit door de Goddelijke Voorzienigheid gedaan. Want niet eenig mensch heeft godsdienst vanuit zich, maar door een ander die òd zelf òf vanuit anderen door overleveringen heeft geweten vanuit het Woord dat God is, dat de Hemel en de hel zijn, dat het leven na den dood is, en dat God vereerd moet worden opdat hij zalig wonde. Dat de godsdienst werd overgeplant naar de algeheele wereld vanuit het oude Woord, en daarna vanuit het Israëlietische, zie men in de LEER VAN NOVA HIEROSOLYMA AANGAANDE DE HEILIGE SCHRIFT, n. 101 tot 103; en dat als er niet het Woord was geweest, niemand van God, den Hemel en de hel, het leven na den dood, te minder van den Heer geweten zou hebben, n. 114 tot 118 daar. Wanneer eenmaal de godsdienst is ingeplant, wordt die natie door den Heer geleid volgens de geboden en de dogma's van haar godsdienst; en de Heer heeft daarin voorzien dat in iederen godsdienst zulke geboden zijn als in den Decaloog, zooals dat God vereerd moet worden, Zijn Naam niet ontwijd, een feest gehouden, de ouders geëerd, niet gedood, niet echtbreuk gepleegd, niet gestolen, niet valsch getuigd moet worden; de natie welke die geboden Goddelijk maakt, en leeft volgens die vanuit godsdienst, wordt gezaligd, zooals vlak boven in n. 253 is gezegd. Ook beschouwen de meeste natiën welke van het Christendom verwijderd zijn, die wetten niet als burgerlijk maar als Goddelijk, en houden ze heilig. Dat de mensch door het leven volgens die geboden wordt gezaligd, zie men in de LEER VAN NOVA HIEROSOLYMA VANUIT DE GEBODEN VAN DEN DECALOOG, van den aanvang tot het einde. Onder de verborgenheden des Hemels is ook

deze dat de engellike Hemel voor den Heer is zooals één Mensch, wiens ziel en leven de Heer is; en dat die Goddelijke Mensch in den geheelen vorm mensch is, niet slechts naar de uitwendige leden en organen, maar ook naar de inwendige leden en organen, welke verscheidene zijn, voorts ook naar de huiden, de vliezen, de kraakbeenderen, en de beenderen; doch deze en die dingen in dien Mensch zijn niet stoffelijk, maar zij zijn geestelijk; en er is uit den Heer in voorzien dat eveneens zij tot wie het Evangelie niet kon komen, maar alleen de godsdienst, ook een plaats in dien Goddelijken Mensch, dat is, in den Hemel konden hebben, die dingen samenstellende welke de huiden, de vliezen, de kraakbeenderen, en de beenderen worden genoemd; en dat zij eender als de anderen in de hemelsche vreugde zouden zijn; want het doet er niet toe of zij zijn in de vreugde zoodanig als de Engelen van den hoogsten Hemel hebben, of in de vreugde zoodanig als de Engelen van den laagsten Hemel hebben, want een ieder die in den Hemel komt, komt in de hoogste vreugde zijns harten; een hoogere verdraagt hij niet, want in deze zou hij stikken. Het is er vergelijkenderwijze mede gesteld als met een landbouwer en een koning; een landbouwer kan in de hoogste vreugde zijn wanneer hij rondgaat met een nieuw kleed uit ruwe wol, en aan een tafel aanzit waarop varkensvleesch is, een stuk ossenvleesch, kaas, bier, en brandewijn; deze zou beklemd van hart zijn indien hij als een koning bekleed was met purper, zijde, goud, en zilver, en hem een tafel werd voorgezet waarop lekkernijen waren en velerlei kostelijke gerechten met edelen wijn. Waaruit blijkt dat er voor de laatsten als voor de eersten hemelsche gelukzaligheid is, voor een ieder in zijn graad; zoo ook voor hen die buiten de Christelijke wereld zijn, als zij slechts de booze dingen als zonden tegen God schuwen omdat zij tegen den godsdienst zijn. Het zijn er weinigen die God in het geheel niet kennen; dat dezen, indien zij een zedelijk leven hebben geleid, na den dood worden onderricht door de Engelen, en in hun zedelijk leven het geestelijke opnemen, zie men in de LEER VAN NOVA HIEROSOLYMA AANGAANDE DE HEILIGE SCHRIFT, n. 116. Evenzoo zij die zon en maan aanbidden, en gelooven dat daar God is; zij weten niets anders; en daarom wordt het hun niet als zonde aangerekend, want de Heer zegt: *“Indien gij blind waart, dat wil zeggen, indien gij niet wist, zoudt gij de zonde niet hebben”*, Joh. 1x: 41. Verscheidenen echter zijn het die afgoden en gesneden beelden vereeren, ook in de Christelijke wereld; dit is weliswaar afgodisch, maar niet bij allen, want er zijn er voor wie de gesneden beelden van dienst zijn als middel om de denking aangaande God aan te zetten; het is immers vanuit den invloed vanuit den Hemel dat wie God erkent Hem wil zien; en omdat dezen het gemoed niet boven de zinlijke dingen kunnen

uitheffen zooals de innerlijk geestelijken, wekken zij derhalve zulks op vanuit een gesneden beeld of voorstelling; zij die dit doen en niet het gesneden beeld zelf als God aanbidden, worden, indien zij ook vanuit godsdienst de geboden van den Decaloog leven, gezaligd. Hieruit blijkt dat omdat de Heer het heil van allen wil, Hij ook daarin heeft voorzien dat een ieder de eene of andere plaats in den Hemel kan hebben indien hij goed leeft. Dat de Hemel voor den Heer is als één mensch, en dat vandaar de Hemel overeenstemt met alle en de afzonderlijke dingen welke bij den mensch zijn; en dat er ook zijn die betrekking hebben op de huiden, de vliezen, de kraakbeenderen, en de beenderen, zie men in het werk over DEN HEMEL EN DE HEL, in Londen in 1758 uitgegeven, n. 59 tot 102; voorts in de HEMELSCHER VERBORGENHEDEN, n. 5552 tot 5564; en eveneens boven n. 201 tot 204.

255. II. *Dat de louter natuurlijke mensch zich tegen de Goddelijke Voorzienigheid bevestigt wanneer hij het Mahomedaansche godsdienstige beschouwt dat door zooveel keizer- en koninkrijken is aanvaard.* Dat dit godsdienstige is aanvaard door meer rijken dan de Christelijke godsdienst, kan hun tot ergernis strekken die over de Goddelijke Voorzienigheid denken, en tegelijk gelooven dat niemand gezaligd kan worden dan alleen hij die als Christen geboren is, dus waar het Woord is, en door hetzelfde de Heer bekend is. Doch het Mahomedaansche godsdienstige is niet een ergernis voor hen die gelooven dat alle dingen der Goddelijke Voorzienigheid zijn; dezen onderzoeken waarin zij is, en vinden het ook; zij is hierin, dat de Mahomedaansche godsdienst den Heer erkent als den Zoon Gods, den Wijste der menschen, en als den Grootsten Profeet, die in de wereld is gekomen opdat Hij de menschen zou leeren; het meerendeel van hen maakt Hem grooter dan Mahomed. Opdat men ten volle wete dat dat godsdienstige vanuit des Heeren Goddelijke Voorzienigheid werd opgewekt om de afgoderijen van verscheidene natiën te verdelen, zal het in eenige orde worden gezegd; en daarom eerst over den oorsprong der afgoderijen. Voor dit godsdienstige was de eeredienst van afgoden algemeen in het gansche aardrijk. De oorzaak was omdat de Kerken voor de Komst des Heeren alle uitbeeldende Kerken waren geweest; zoodanig was ook de Israëlietische Kerk geweest; daar beeldden de tent, de kleederen van Aharon, de slachtoffers, alle dingen van den Jeruzalemschen Tempel, en eveneens de inzettingen uit; en bij de Ouden was de wetenschap van de overeenstemmingen geweest, welke ook die van de uitbeeldingen is, de wetenschap zelf der wijzen, voornamelijk beoefend in Egypte; vandaar hun hieroglyphen; vanuit die wetenschap wisten zij wat de dieren van elk geslacht beteekenden, voorts wat de boomen van elk geslacht, alsmede wat de bergen,

de heuvels, de rivieren, de bronnen, en ook wat de zon, de maan, de sterren; en omdat hun geheele eeredienst uitbeeldend was, bestaande uit louter overeenstemmingen, hielden zij derhalve op de bergen en heuvels, en ook in bosschen en tuinen hun eerediensten, en heiligden zij derhalve bronnen, en keerden zij de aangezichten tot de opkomende zon in de aanbiddingen Gods, en maakten zij bovendien beeldhouwde paarden, ossen, kalveren, lammeren, ja zelfs vogels, visschen, slangen, en stelden deze thuis en elders in de orde volgens de geestelijke dingen der Kerk, waarmede zij overeenstemden of die zij uitbeelden. Dergelijke dingen stelden zij ook in hun tempels, opdat zij de heilige dingen welke zij beteekenden in de herinnering zouden terugroepen. Na een tijd, toen de wetenschap van de overeenstemmingen in vergetelheid was geraakt, ving het nageslacht aan de gesneden beelden zelf als in zich heilig te vereeren, niet wetende dat hun voorouders niet eenig heilige daarin hadden gezien, maar alleen dat zij volgens de overeenstemmingen de heilige dingen uitbeeldden en vandaar beteekenden. Daaruit zijn de afgoderijen opgekomen, welke het gansche aardrijk hebben vervuld, zoowel het Aziatische gebied met de eilanden rondom, als het Afrikaansche en het Europeesche. Opdat al die afgoderijen zouden worden uitgeroeid, is het vanuit des Heeren Goddelijke Voorzienigheid geschied dat een nieuwe godsdienst aangepast aan de geaardheden der oosterlingen zou verrijzen, waarin iets vanuit het eene en het andere Testament des Woords zou zijn, en welke zou leeren dat de Heer in de wereld was gekomen, en dat Hij de grootste Profeet was, de wijste van allen, en de Zoon Gods. Dit is geschied door Mahomed naar wien die godsdienst de Mahomedaansche godsdienst werd genoemd. Deze godsdienst werd vanuit des Heeren Goddelijke Voorzienigheid opgewekt, en, als gezegd, aan de geaardheden der oosterlingen aangepast ten einde de afgoderijen van zoovele natiën te verdelgen en eenige kennis aangaande den Heer te geven alvorens zij in de geestelijke wereld kwamen; en deze godsdienst zou niet door zooveel rijken zijn aanvaard, en zou niet de afgoderijen hebben kunnen uitroeien tenzij hij overeenkomend met en evenredig aan de ideeën der denkingen en het leven van hen allen was gemaakt. Dat deze niet den Heer erkende als den God des Hemels en der aarde vond hierin zijn oorzaak dat de oosterlingen God den Schepper des heelals erkenden, en niet konden begrijpen dat Hij in de wereld was gekomen en het Menschelijke had aangenomen, zooals dat ook niet de Christenen begrijpen, die derhalve in hun denking Zijn Goddelijke scheiden van Zijn Menschelijke, en het Goddelijke stellen naast den Vader in den Hemel, en van Zijn Menschelijke niet weten waar het is. Hieruit kan men zien dat de Mahomedaansche godsdienst ook vanuit des Heeren Goddelijke

Voorzienigheid is opgekomen; en dat al diegenen vanuit dien godsdienst, die den Heer als den Zoon Gods erkennen, en tegelijk volgens de geboden van den Decaloog, welke ook zij hebben, leven, door de booze dingen als zonden te schuwen, in den Hemel welke de Mahomedaansche Hemel wordt genoemd, komen. Deze Hemel is ook in drie Hemelen verdeeld, een hoogste, een middelste, en een laagste; in den hoogsten Hemel zijn zij die den Heer één met den Vader erkennen, en zoo Hem als den alleenen God; in den tweeden Hemel zijn zij die afstand doen van meerdere echtgenooten, en met ééne leven; en in den laatsten zij die worden ingewijd. Meer dingen over dezen godsdienst zie men in de VOORTZETTING OVER HET LAATSTE GERICHT, EN OVER DE GEESTELIJKE WERELD, n. 68 tot 72, waar over de Mahomedanen en over Mahomed is gehandeld.

256. III. *Dat de louter natuurlijke mensch zich tegen de Goddelijke Voorzienigheid bevestigt wanneer hij ziet dat de Christelijke godsdienst slechts in het kleinste deel van de bewoonde wereld is, hetwelk Europa wordt genoemd; en dat zij daar verdeeld is.* Dat de Christelijke godsdienst slechts in het kleinste deel van de bewoonde wereld is, hetwelk Europa wordt genoemd, is omdat deze niet aangepast was aan de geaardheden der oosterlingen zooals de Mahomedaansche godsdienst, welke gemengd is, zooals vlak boven werd getoond; en een niet aangepaste godsdienst wordt niet opgenomen; als bijvoorbeeld, een godsdienst die ordeneert dat het niet geoorloofd is meerdere echtgenooten te huwen, wordt niet opgenomen maar verworpen door hen die van eeuwen her polygaam zijn geweest; aldus eveneens in sommige andere verordeneerde dingen van den Christelijken godsdienst. Ook doet het er niet toe of een kleiner deel der wereld dan wel een grooter deel dezen heeft aangenomen, als er slechts volken zijn bij wie het Woord is; want daaruit is nochtans licht voor hen die buiten de Kerk zijn en het Woord niet hebben, zooals in DE LEER VAN NOVA HIEROSOLYMA AANGAANDE DE HEILIGE SCHRIFT, n. 104 tot 113, is getoond. En wat wonderbaarlijk is, waar het Woord heilig wordt gelezen, en de Heer vanuit het Woord vereerd, daar is de Heer met den Hemel; de oorzaak is omdat de Heer het Woord is, en het Woord is het Goddelijk Ware, hetwelk den Hemel maakt; en daarom zegt de Heer: “*Waar twee of drie vergaderd zijn in Mijnen Naam, daar ben Ik in het midden van hen*”, Matth. XVIII: 20; aldus kan door Europeanen gedaan worden met het Woord op vele plaatsen van de bewoonde wereld, omdat hun verkeer zich uitstrekt over het algeheele aardrijk, en overal door hen uit het Woord gelezen of geleerd wordt; dit schijnt verzonnen, maar nochtans is het waar. Dat de Christelijke godsdienst verdeeld is, komt omdat deze vanuit het Woord is, en het Woord in louter

overeenstemmingen is geschreven; en de overeenstemmingen zijn voor het meerendeel schijnbaarheden van het ware, in welke evenwel de echte ware dingen opgesloten liggen; en omdat de Leer der Kerk vanuit den zin der letter des Woords, die zoodanig is, geput moet worden, kon het niet anders dan dat in de Kerk twisten, geschillen, en oneenigheden ontstonden, vooral ten aanzien van het verstand van het Woord, niet echter ten aanzien van het Woord zelf, en ten aanzien van des Heeren Goddelijke zelf; want overal wordt erkend dat het Woord heilig is, en dat de Heer het Goddelijke heeft, en deze twee zijn de wezenlijke dingen der Kerk; en daarom ook zijn zij die het Goddelijke des Heeren loochenen, zijnde diegenen die Socinianiën worden genoemd, uit de Kerk verbannen; en zij die de heiligheid des Woords loochenen, worden niet als Christenen beschouwd. Aan deze dingen zal ik iets gedenkwaardigs aangaande het Woord toevoegen, vanuit hetwelk geconcludeerd kan worden dat het Woord innerlijk het Goddelijk Ware zelf is, en het meest van binnen de Heer: wanneer eenig geest het Woord opent en daarlangs zijn aangezicht of zijn kleed strijkt, dan glanst zijn aangezicht of kleed door het strijken alleen zoo blinkend wit als de maan of als een ster, en dit voor de oogen van allen die hij tegenkomt; dit bewijst dat er niet iets heiligers in de wereld is dan het Woord. Dat het Woord in louter overeenstemmingen is geschreven, zie men in de LEER VAN NOVA HIEROSOLYMA AANGAANDE DE HEILIGE SCHRIFT, n. 5 tot 26. Dat de Leer der Kerk vanuit den zin der letter des Woords geput moet worden, en door dien bevestigd, n. 50 tot 61 daar. Dat ketterijen vanuit den zin der letter des Woords gehaald kunnen worden, maar dat het verderfelijck is die te bevestigen, n. 91 tot 97. Dat de Kerk vanuit het Woord is, en dat zij zoodanig is hoedanig verstand van het Woord zij heeft, n. 76 tot 79.

257. *iv. Dat de louter natuurlijke mensch zich tegen de Goddelijke Voorzienigheid bevestigt daaruit dat er in verscheidene rijken waar de Christelijke godsdienst aanvaard is, zijn die de Goddelijke macht voor zich opeischen, en als goden vereerd willen worden; en dat zij doode menschen aanroepen.* Zij zeggen weliswaar dat zij zich de Goddelijke macht niet aanmatigen, en dat zij niet als goden vereerd willen worden; maar nochtans zeggen zij den Hemel te kunnen openen en sluiten, de zoudens te kunnen vergeven en doen blijven, deswege de menschen te kunnen zaligen en verdoemen, en dit is het Goddelijke zelf; de Goddelijke Voorzienigheid immers heeft niet iets anders ten doel dan de hervorming en daaruit de zaliging, deze is haar aanhoudende werking bij een ieder; en de zaliging kan niet geschieden dan alleen door de erkenning van het Goddelijke des Heeren, en door het vertrouwen dat Hij haar werkt zoolang de mensch volgens Zijn geboden leeft. Wie kan niet zien dat dit Babylonië is,

in de Apocalyps beschreven; en dat dit Babel is, over hetwelk hier en daar bij de Profeten; dat dit ook is Lucifer bij Jesaja Hfdst. XIV, blijkt uit de verzen 4 en 22 van dat hoofdstuk, waarin deze woorden zijn: “*Gij zult deze gelijkenis uitspreken aangaande den koning van Babel*”, vers 4; daarna: “*Ik zal van Babel den naam en het overschot uitscheuren*”, vers 22, waaruit blijkt dat Babel daar Lucifer is over wien wordt gezegd: “*Hoe zijt gij van den hemel gevallen, Lucifer, zoon des dageraads; en gij zeidet in uw hart: Ik zal de hemelen beklimmen; boven de sterren Gods zal ik mijnen troon verhoogen; en ik zal zitten op den berg der samenkomst, aan de zijden van het noorden; ik zal klimmen op de hoogten der wolk; ik zal den Hoogste eender worden*”, vers 12, 13, 14. Dat zij doode menschen aanroepen, en bidden dat zij hulp verleen, is bekend; gezegd wordt dat zij aanroepen, omdat de aanroeping van hen is vastgesteld door een pauselijke bul bevestigend het decreet van het concilie van Trente, waarin openlijk wordt gezegd dat zij moeten worden aangeropen; wie evenwel weet niet dat de alleene God moet worden aangeropen, en niet eenig dood mensch. Maar nu zal worden gezegd waarom de Heer zulke dingen heeft toegelaten; dat Hij het heeft toegelaten terwille van het einddoel hetwelk de zaliging is, kan niet worden ontkend; men weet immers dat zonder den Heer geen heilis, en omdat het zoo is, was het noodig dat de Heer zou gepredikt worden vanuit het Woord, en door hetzelfde de Christelijke Kerk zou worden geïnstauréerd; maar dit had niet kunnen geschieden tenzij door voorvechters die het vanuit ijver deden; en er waren geen anderen dan die in een hitte gelijk ijver waren vanuit het vuur der liefde van zich; dit vuur spoorde hen eerst aan om den Heer te prediken en het Woord te leerera; krachtens dezen aanvankelijken staat van hen is het dat van *Lucifer wordt gezegd dat hij zoon des dageraads is*, vers 12. Maar naarmate zij zagen dat zij door de heilige dingen des Woords en der Kerk zouden kunnen heerschen, brak de liefde van zich, door welke zij eerst waren aangespoord om den Heer te prediken, uit het innerlijke voort, en ten slotte verhief zij zich tot dat toppunt dat zij alle Goddelijke macht des Heeren op zich overdroegen, zonder iets over te laten. Dit kon door des Heeren Goddelijke Voorzienigheid niet verhinderd worden, want indien het was verhinderd, zouden zij geproclameerd hebben dat de Heer niet God, en het Woord niet heilig is, en zouden zij zich Socinianen of Arianen gemaakt, en zoo de gansche Kerk vernietigd hebben, welke, hoe ook de voorgangers mogen zijn, nochtans bij de aan hen onderworpen natie aanblijft; al diegenen immers uit dezen godsdienst, die ook tot den Heer gaan, en de booze dingen als zonden schuwen, worden gezaligd; weshalve er vanuit hen ook verscheidene hemelsche gezelschappen zijn in de geestelijke

wereld; en er is eveneens in voorzien dat er een natie onder hen is, welke niet het juk eener zoodanige overheersching heeft ondergaan en welke het Woord heilig houdt; deze edele natie is de Fransche natie. Maar wat is er geschied; toen de liefde van zich de heerschappij omhoogvoerde tot aan den troon des Heeren, verwijderde zij Hem en zette zich daarop; die liefde, welke Lucifer is, kon niet anders dan alle dingen des Woords en der Kerk ontwijden; opdat dit niet zou geschieden, heeft de Heer door Zijn Goddelijke Voorzienigheid zorg gedragen dat zij uit den eeredienst van Hem zouden terugtreden, en doode menschen aanroepen, en bidden tot de gesneden beelden van hen, hun beenderen kussen, en nedervallen bij hun graven, verbieden het Woord te lezen, en den heiligen eeredienst stellen in door het gewone volk niet verstante missen, en voor zilver het heil verkoopen, aangezien zij, indien zij deze dingen niet hadden gedaan, de heilige dingen des Woords en der Kerk zouden ontwijd hebben; want, zooals in de voorafgaande paragraaf is getoond, geen anderen ontwijden de heilige dingen dan zij die ze weten. Opdat zij derhalve niet het allerheiligst Avondmaal zouden ontwijden, is het vanuit des Heeren Goddelijke Voorzienigheid, dat zij het verdeelden, en het brood gaven aan het volk, en zelf den wijn dronken; de wijn immers in het heilig Avondmaal beteekent het heilig ware, en het brood het heilig goede, doch wanneer zij verdeeld zijn, beteekent de wijn het ontwijde ware, en het brood het geschonden goede; en bovendien dat zij dat lichamenlijk en stoffelijk maakten, en dit als het primaire van den godsdienst aannamen. Wie op die afzonderlijke dingen let, en die in een zekere verlichting des gemoeds overweegt, kan de wonderbaarlijke dingen der Goddelijke Voorzienigheid zien om de heilige dingen der Kerk te beschermen, en om allen, zoovelen als gezaligd kunnen worden, te zaligen, en als het ware aan den brand te ontrukken wie ontruikt willen worden.

258. v. *Dat de louter natuurlijke mensch zich tegen de Goddelijke Voorzienigheid bevestigt daaruit dat er onder hen die den Christelijken godsdienst belijden, zijn die de zaliging stellen in bepaalde woorden welke zij denken en spreken, en niet iets in de goede dingen welke zij doen.* Dat dezen dezulken zijn die het geloof-alleen zaligend maken, en niet het leven der naastenliefde, bijgevolg die het geloof van de naastenliefde scheiden, werd in de LEER VAN NOVA HIEROSOLYMA AANGAANDE HET GELOOF getoond, en ook aldaar, dat zij onder de Filistijnen, en onder den draak, en onder de bokken in het Woord worden verstaan. Dat een zoodanige leer ook werd toegelaten, is vanuit de Goddelijke Voorzienigheid, opdat het Goddelijke des Heeren en het heilige des Woords niet ontwijd zou worden; het Goddelijke des Heeren wordt

niet ontwijd wanneer de zaliging wordt gesteld in deze woorden: “Opdat God de Vader Zich erbarme ter wille van den Zoon, die aan het kruis heeft geleden, en voldoening heeft gegeven voor ons”, want zoo gaan zij niet tot het Goddelijke des Heeren, maar tot een menschelijke hetwelk zij niet als Goddelijk erkennen; evenmin wordt het Woord ontwijd omdat zij niet letten op die plaatsen waar gewaagd wordt van de liefde, de naastenliefde, doen, de werken; zij zeggen dat al deze dingen liggen in het geloof van die woorden; en zij die dat bevestigen, zeggen tot zichzelf: De wet verdoemt mij niet, aldus ook niet het booze, en het goede zaligt niet, omdat het goede uit mij het goede niet is; en daarom zijn zij zooals diegenen die niet eenig ware vanuit het Woord weten, en deswege hetzelfde niet kunnen ontwijden. Maar het geloof van die woorden bevestigen geen anderen dan zij die vanuit de liefde van zich in den hoogmoed van het eigen inzicht zijn; dezen zijn ook niet met het hart Christenen, maar willen het alleen schijnen. Dat nochtans de Goddelijke Voorzienigheid des Heeren aanhoudend werkt dat diegenen worden gezaligd bij wie het van de naastenliefde gescheiden geloof tot den godsdienst is gaan behooren, zal nu gezegd worden. Het is vanuit de Goddelijke Voorzienigheid des Heeren, dat hoewel dat geloof tot den godsdienst is gaan behooren, een ieder nochtans weet dat niet dat geloof zaligt maar het leven der naastenliefde met hetwelk het geloof één handelt; in alle kerken immers waar die godsdienst is aanvaard, wordt geleerd dat er geen zaliging is als de mensch zich niet onderzoeke, zijn zonden zie, die erkenne, boete doe, daarvan aflate, en een nieuw leven inga; dit wordt met veel ijver voorgelezen voor al diegenen die tot het heilig Avondmaal naderen, door daaraan toe te voegen dat als zij dit niet doen, zij de heilige dingen met profane dingen vermengen, en zich in de eeuwige verdoemenis storten; ja zelfs in Engeland dat als zij het niet doen, de duivel in hen zal treden zooals in Judas, en hen zal vernietigen naar ziel en lichaam. Hieruit blijkt dat een ieder in de Kerken waar het geloof-alleen is aanvaard, nochtans wordt geleerd dat de booze dingen als zonden moeten worden geschuwd. Verder weet een ieder die als Christen geboren is, ook dat de booze dingen als zonden geschuwd moeten worden daaruit dat de Decaloog elken knaap en elk meisje in de hand wordt gegeven, en door de ouders en door de meesters geleerd; en eveneens worden alle burgers van het rijk, in het bijzonder het gewone volk, vanuit den Decaloog alleen, welke uit het geheugen wordt opgezegd, door den priester daarnaar onderzocht wat zij van den Christelijken godsdienst weten, en eveneens worden zij vermaand die dingen te doen welke daar staan; nooit wordt dan door eenig voorganger gezegd dat zij niet zijn onder het juk dier wet, noch dat zij die dingen niet

kunnen doen omdat zij niet eenig goede uit zich kunnen doen. In de gansche Christelijke wereld is ook de Athanasische geloofsbelijdenis aanvaard, en wordt eveneens dat erkend wat daar aan het slot wordt gezegd, dat de Heer zal komen om te richten de levenden en de dooden, en dan zij die DE GOEDE DINGEN HEBBEN GEDAAN zullen intreden in het eeuwige leven, en zij die DE BOOZE DINGEN HEBBEN GEDAAN in het eeuwige vuur. In ZWEDEN, waar de godsdienst aangaande het geloof-alleen is aanvaard, wordt ook duidelijk geleerd dat een geloof gescheiden van de naastenliefde of zonder de goede werken niet bestaambaar is, dit in een zeker aanhangsel ter herinnering, in alle boeken der psalmen ingelascht, hetwelk genoemd wordt “Hindernissen of struikelblokken voor de onboetvaardigen”, OBOTFERDIGAS FOERHINDER, waar deze woorden staan: “Zij die in goede werken rijk zijn, toonen daardoor dat zij in het geloof rijk zijn, aangezien wanneer het geloof zaligend is, het die dingen werkt door de naastenliefde; het rechtvaardigende geloof immers bestaat nooit alleen en gescheiden van de goede werken, gelijkterwijs een goede boom niet bestaat zonder de vrucht, de zon niet zonder het licht en de warmte, en het water niet zonder de vochtigheid”. Deze weinige dingen werden aangevoerd opdat men wete dat hoewel het godsdienstige aangaande het geloof-alleen is aanvaard, nochtans de goede dingen der naastenliefde, welke de goede werken zijn, overal worden geleerd, en dat dit is vanuit de Goddelijke Voorzienigheid des Heeren, opdat het gewone volk niet door hetzelfde verleid woude. Ik heb Luther, met wien ik eenige malen in de geestelijke wereld heb gesproken, het geloof-alleen hooren vervloeken, en zeggen dat hij, toen hij dat vaststelde, werd vermaand door een Engel des Heeren het niet te doen; maar dat hij bij zichzelf had gedacht dat indien hij de werken niet verwierp, de scheiding van het katholieke godsdienstige niet zou geschieden; en daarom had hij tegen de vermaning in dat geloof bevestigd.

259. VI. *Dat de louter natuurlijke mensch zich tegen de Goddelijke Voorzienigheid bevestigt daaruit dat er in de Christelijke wereld zoovele ketterijen zijn geweest, en nog zijn, zooals het Quakerisme, het Moravianisme, het Anabaptisme, en meedere;* hij kan immers bij zichzelf denken: Indien de Goddelijke Voorzienigheid universeel was in de afzonderlijkste dingen, en het heil van allen ten doel had, zou zij gemaakt hebben dat er één ware godsdienst was in het gansche aardrijk, en deze niet verdeeld, en te minder uiteengescheurd in ketterijen; maar gebruik de rede, en denk dieper, indien gij het kunt; kan de mensch gezaligd worden als hij niet eerst hervormd wordt; hij is immers in de liefde van zich en van de wereld geboren, en omdat die liefden in zich niet iets van liefde tot God en niet iets van liefde jegens den naaste, tenzij

ter wille van zich, met zich voeren, is hij eveneens geboren in booze dingen van elk geslacht; wat is er van liefde of van barmhartigheid in die liefden; doet het hem iets, den ander te bedriegen, hem te lasteren, hem te haten tot aan den dood toe, te echtbreken met diens echtgenoot, woest tegen hem op te treden wanneer hij in de wraak is, wanneer hij het in zich omdraagt dat hij de allerhoogste wil zijn, en de goederen van alle anderen bezitten, aldus wanneer hij de anderen ten opzichte van zichzelf beschouwt als gering en waardeloos; moet niet een zoodanige opdat hij gezaligd worde, eerst uit die booze dingen uitgeleid, en zoo hervormd worden; dat dit niet kan geschieden tenzij volgens tal van wetten, welke de wetten der Goddelijke Voorzienigheid zijn, werd met vele dingen boven getoond, welke wetten voor het meerendeel onbekend zijn, en evenwel zijn zij der Goddelijke Wijsheid en tegelijk der Goddelijke Liefde, tegen welke de Heer niet kan handelen, want tegen die handelen zou zijn den mensch verderven, en niet hem zaligen; ga de wetten welke zijn aangevoerd door, vergelijk ze, en gij zult zien. Daar het dus ook overeenkomstig die wetten is dat er niet eenige onmiddellijke invloed vanuit den Hemel is, maar een middellijke door het Woord, de leeren, en de predikingen, en het Woord, opdat het Goddelijk zou zijn, niet dan in louter overeenstemmingen kon zijn geschreven, volgt, dat de oneenigheden en de ketterijen onvermijdelijk zijn, en dat de toelatingen van deze ook volgens de wetten der Goddelijke Voorzienigheid zijn. En nog meer, wanneer de Kerk zelf als haar wezenlijke dingen zoodanige dingen heeft aangenomen welke van het verstand alleen zijn, aldus welke der leer zijn, en niet die welke des wils zijn, aldus welke des levens zijn, en wanneer die dingen welke des levens zijn niet de wezenlijke dingen der Kerk zijn, dan is de mensch vanuit het verstand in louter duisternissen, en dwaalt hij zooals een blinde die overal tegenaanstoot, en in kuilen valt. De wil immers moet zien in het verstand, en niet het verstand in den wil, of, wat hetzelfde is, het leven en de liefde ervan moet het verstand leiden tot denken, spreken, en handelen, en niet omgekeerd; indien omgekeerd, zoo zou het verstand vanuit een booze, ja duivelsche liefde al wat door de zinnen binnenvalt kunnen aangrijpen, en het den wil opleggen dit te doen. Hieruit kan men zien, vanwaar de oneenigheden en de ketterijen zijn. Maar nochtans is daarin voorzien dat een ieder, in welke ketterij hij ook naar het verstand is, nochtans hervormd en gezaligd kan worden, als hij slechts de booze dingen als zonden schuwt, en niet ketttersche valsche dingen bij zich bevestigt; want door de booze dingen als zonden te schuwen wordt de wil hervormd, en door den wil het verstand, hetwelk dan voor het eerst vanuit de duisternis in het licht komt. Er zijn drie wezenlijke dingen der Kerk, de

erkenning van het Goddelijke des Heeren, de erkenning van de heiligheid des Woords, en het leven hetwelk de naastenliefde wordt genoemd; volgens het leven hetwelk de naastenliefde is, heeft ieder mensch het geloof; vanuit het Woord is de erkentenis hoedanig het leven moet zijn, en uit den Heer is de hervorming en de zaliging. Indien de Kerk deze drie dingen als de wezenlijke dingen had gehad, zouden de verstandelijke oneenigheden haar niet verdeeld, maar alleen gevarieerd hebben, zooals het licht de kleuren varieert in schoone objecten, en zooals de verschillende diademen de schoonheid maken in de kroon van een koning.

260. VII. *Dat de louter natuurlijke mensch zich tegen de Goddelijke Voorzienigheid bevestigt daaruit dat het Jodendom nog blijft voortbestaan*, namelijk dat de Joden na zooveel eeuwen niet bekeerd zijn, hoewel zij onder de Christenen leven, en dat zij volgens de voorzeggingen in het Woord niet den Heer belijden en Hem erkennen als den Messias die, zooals zij meenen, hen in het land Kanaän zal terugbrengen, en dat zij bestendig volhouden met de ontkenning, en dat het nochtans goed met hen gaat. Maar zij die aldus denken, en derhalve de Goddelijke Voorzienigheid in twijfel trekken, weten niet dat onder de Joden in het Woord al diegenen worden verstaan die van de Kerk zijn en den Heer erkennen, en dat onder het land Kanaän, waarvan wordt gezegd dat zij daarin moeten worden binnengebracht, de Kerk des Heeren wordt verstaan. Dat zij echter in de ontkenning van den Heer volharden, is omdat zij zoodanig zijn dat indien zij het Goddelijke des Heeren en de heilige dingen Zijner Kerk aanvaardden en erkenden, zij die zouden ontwijden; en daarom zegt over hen de Heer: *“Hij heeft hun oogen verblind, Hij heeft hun hart verhard, opdat zij niet zien met hunne oogen, en verstaan met hun hart, en zij zich bekeeren, en Ik hen geneze”*, Joh. XII: 40; Matth. XIII: 14; Mark. IV: 12; Luk. VIII: 10; Jes. VI: 9, 10. Gezegd wordt: opdat zij zich niet bekeeren en Ik hen geneze, omdat zij, indien zij bekeerd en genezen waren, zouden ontwijden; en het is volgens de wet der Goddelijke Voorzienigheid, waarover boven n. 221 tot 233, dat niet iemand innerlijk in de ware dingen des geloofs en de goede dingen der naastenliefde door den Heer wordt binnengelaten tenzij voor zooveel hij daarin kan gehouden worden tot aan het einde des levens; en hij, indien hij werd binnengelaten, de heilige dingen zou ontwijden. Dat die natie in stand werd gehouden, en over een groot deel van de wereld verspreid, is ter wille van het Woord in zijn oorspronkelijke taal, hetwelk zij meer dan de Christenen heilig houden; en in de afzonderlijke dingen des Woords is het Goddelijke des Heeren, want het is het Goddelijk Ware vereenigd met het Goddelijk Goede, hetwelk uit den Heer voortgaat en door hetzelfde is het Woord de

verbinding van den Heer met de Kerk, en de tegenwoordigheid des Hemels, zooals in de LEER VAN NOVA HIEROSOLYMA AANGAANDE DE HEILIGE SCHRIFT, n. 62 tot 69, is getoond; en de tegenwoordigheid des Heeren en des Hemels is overal waar het Woord heilig gelezen wordt; dit is het doel der Goddelijke Voorzienigheid, weswege zij in stand werden gehouden, en over een groot deel van de wereld verspreid. Hoedanig het lot van hen na den dood is, zie men in de VOORTZETTING AANGAANDE HET LAATSTE GERICHT EN DE GEESTELIJKE WERELD, n. 79 tot 82.

261. Dit nu zijn de dingen die boven in n. 238 werden aangevoerd, door welke de natuurlijke mensch zich bevestigt of bevestigen kan tegen de Goddelijke Voorzienigheid; er volgen nog eenige dingen, die boven in n. 239 werden vermeld, die ook den natuurlijke mensch als argumenten van dienst kunnen zijn tegen de Goddelijke Voorzienigheid, en eveneens in het gemoed van anderen kunnen opkomen, en eenigen twijfel opwekken, welke zijn:

262. 1. *Dat tegen de Goddelijke Voorzienigheid twijfel kan worden geopperd uit het feit dat de gansche Christelijke wereld één God onder drie personen vereert, hetgeen is drie goden vereeren; en dat zij tot nu toe niet heeft geweten, dat God één is in persoon en wezen, in wien de Drievuldigheid is, en dat die God de Heer is.* De redeneerder over de Goddelijke Voorzienigheid kan zeggen: Zijn de drie personen niet drie goden, wanneer elk persoon op zichzelf God is; wie kan anders denken, ja wie denkt anders; Athanasius zelf kon niet anders, en daarom zegt hij in de Geloofsbelijdenis welke naar hem genoemd wordt: *“Hoewel wij vanuit de Christelijke waarheid moeten erkennen dat elk persoon God en Heer is, is het nochtans niet geoorloofd vanuit het Christelijk geloof drie Goden of drie Heeren te zeggen of te noemen”*; hieronder wordt niet iets anders verstaan dan dat wij drie Goden en Heeren moeten erkennen, maar dat het niet geoorloofd is drie Goden en drie Heeren te zeggen of te noemen. Wie kan ooit één God doorvatten tenzij Hij ook één is in persoon; indien gezegd wordt dat men het kan doorvatten als men denkt dat de drie één wezen hebben, wie doorvat daaruit iets anders en kan daaruit iets anders doorvetten clan dat zij zoo eensgezind zijn, en dat zij samenstemmen, en nochtans dat zij drie goden zijn. En indien hij dieper denkt, zegt hij bij zichzelf: Hoe kan het Goddelijk wezen, hetwelk oneindig is, verdeeld worden, en hoe kan hetzelfde uit het eeuwige een ander verwekken, en nog een ander voortbrengen die uit den een en den ander voortgaat. Men zegt wel dat het geloofd moet worden, en daarover niet gedacht moet worden, maar wie denkt niet over datgene waarvan gezegd wordt dat het geloofd moet worden; waarvandaan anders de erkenning, welke het geloof in zijn wezen is. Is niet vanuit de denking over

God als over drie personen het Socinianisme en het Arianisme opgekomen, die in het hart van meer lieden regeeren dan gij gelooft. Het geloof van één God, en dat die ééne God de Heer is, maakt de Kerk, in Hem immers is de Goddelijke Drievuldigheid; dat het zoo is, zie men in de LEER VAN NOVA HIEROSOLYMA AANGAANDE DEN HEER, van den aanvang tot het einde. Maar wat wordt heden gedacht over den Heer; wordt niet gedacht dat Hij is God en Mensch, God vanuit Jehovah den Vader, uit wien Hij ontvangen is, en Mensch vanuit Maria de maagd, vanuit wie Hij geboren is; wie denkt dat God en Mensch in Hem, of het Goddelijke en het Menschelijke van Hem één Persoon zijn, en dat zij één zijn zooals de ziel en het lichaam één zijn; weet iemand dit; ondervraag de leeraren der Kerk, en zij zullen zeggen dat zij het niet hebben geweten, terwijl het toch is vanuit de leer der Kerk welke in de algeheele Christelijke wereld aanvaard is, welke zoodanig luidt: *“Onze Heer Jezus Christus, de Zoon Gods, is God en Mensch, en hoewel Hij is God en Mensch, zijn zij nochtans niet twee, maar is Hij één Christus; Hij is één, omdat het Goddelijke het Menschelijke bij zich heeft opgenomen, ja zelfs is Hij geheel en al één, want Hij is één Persoon, aangezien zooals de ziel en het lichaam één mensch maakt, aldus God en Mensch één Christus is”*; dit vanuit het geloof of de belijdenis van Athanasius. Dat zij het niet geweten hebben, komt omdat zij, toen zij dat lazen, niet dachten over den Heer als God, maar alleen als over een mensch. Indien aan dezelfden wordt gevraagd of zij weten uit wien Hij ontvangen is, uit God den Vader of uit Zijn Goddelijke, zullen zij antwoorden dat het is uit God den Vader, dit is immers volgens de Schrift; zijn dan niet de Vader en Hij één zooals de ziel en het lichaam één zijn. Wie kan denken dat Hij uit twee Goddelijken is ontvangen, en indien uit het Zijne, dat dit Zijn Vader was. Indien gij dan nog vraagt: Wat is uw idee over het Goddelijke des Heeren, en wat over Zijn Menschelijke, zullen zij zeggen dat Zijn Goddelijke is uit het Wezen des Vaders, en het Menschelijke uit het wezen der moeder, en dat Zijn Goddelijke bij den Vader is; en indien gij dan vraagt waar wel Zijn Menschelijke is, zullen zij niets antwoorden; want zij scheiden in hun idee Zijn Goddelijke en Zijn Menschelijke, en het Goddelijke maken zij gelijkwaardig aan het Goddelijke des Vaders, en het Menschelijke eender aan het menschelijke van een ander mensch, en weten niet dat zij zoo ook de ziel en het lichaam scheiden; ook zien zij de tegenspraak niet dat Hij zoo als redelijk mensch vanuit de moeder alleen geboren zou zijn. Ten gevolge van de ingeprinte idee aangaande het Menschelijke des Heeren dat het eender zou zijn aan het menschelijke van een ander mensch, is het geschied dat de Christen bezwaarlijk daartoe kan worden gebracht om het

GODDELIJK MENSCHELIJKE te denken, ook al zou gezegd worden dat de ziel of het leven van Hem uit de ontvangenis Jehovah zelf was en is. Verzamel nu de redenen, en overweeg, of er een andere God des heelals is dan de alleene Heer, in wien het Goddelijke zelf *a quo* is, hetwelk de Vader wordt genoemd, het Goddelijk Menschelijke, hetwelk de Zoon wordt genoemd, en het Goddelijke, voortgaande, hetwelk de Heilige Geest wordt genoemd, en zoo dat God één is in Persoon en Wezen, en dat die God is de Heer. Gij volhardt mogelijk door te zeggen dat de Heer zelf van drie gewag maakte bij Mattheus: *“Gaat, en maakt alle natiën tot discipelen, dezelve doopende in den Naam des Vaders, des Zoons, en des Heiligen Geestes”*, xxviii: 19; maar dat Hij dit zeide, opdat men zou weten dat in Hem, nu verheerlijkt, de Goddelijke Drieuldigheid was, blijkt uit het naast voorafgaande vers en het naast volgende daar; in het naast voorafgaande vers zegt Hij dat Hem gegeven is alle macht in den Hemel en op aarde, en in het naast volgende vers zegt Hij dat Hij met hen zou zijn tot aan de voleinding der eeuw, dus aangaande Zich alleen, en niet aangaande drie. Nu wat de Goddelijke Voorzienigheid betreft, waarom zij heeft toegelaten dat de Christenen één God onder drie personen vereerden, dat is, drie goden, en zij tot nu toe niet geweten hebben dat God één is in Persoon en Wezen, in wien de Drieuldigheid is, en dat die God de Heer is: niet de Heer is hiervan de oorzaak, maar de mensch zelf; de Heer heeft het duidelijk geleerd in Zijn Woord, zooals kan vaststaan uit al die plaatsen welke in de LEER VAN NOVA HIEROSOLYMA AANGAANDE DEN HEER zijn aangevoerd; en eveneens heeft Hij het geleerd in de Leer van alle Kerken, waarin staat dat het Goddelijke en het Menschelijke van Hem niet twee zijn, maar één Persoon, vereenigd zooals de ziel en het lichaam; doch dat zij het Goddelijke en het Menschelijke hebben verdeeld, en het Goddelijke evenwaardig maakten aan het Goddelijke van Jehovah den Vader, en het Menschelijke evenwaardig aan het menschelijke van een ander mensch, hiervan was de eerste oorzaak dat de Kerk na haar ontstaan verviel tot een Babyloñie hetwelk in zich de Goddelijke macht des Heeren overdroeg; opdat echter niet gezegd zou worden Goddelijke macht maar menschelijke macht, maakten zij het Menschelijke des Heeren eender aan het menschelijke van een ander mensch. En daarna, toen de Kerk werd hervormd, en het geloof-alleen als eenig middel der zaliging werd aanvaard, zijnde dat God de Vader zich erbarmt ter wille van den Zoon, kon het Menschelijke des Heeren ook niet anders beschouwd worden; dat het niet anders kon, is ter oorzaak hiervan dat niemand tot den Heer kan gaan en van harte Hem erkennen als den God van Hemel en aarde dan alleen hij die volgens Zijn geboden leeft. In de geestelijke

wereld, waar een ieder gehouden wordt te spreken zooals hij denkt, kan zelfs niemand den naam Jezus zeggen dan alleen hij die in de wereld zooals een Christen heeft geleefd; en dit vanuit Zijn Goddelijke Voorzienigheid, opdat Zijn Naam niet wordt ontwijd.

263. Maar opdat deze dingen welke nu gezegd zijn, helderder blijken, zal ik daaraan die dingen toevoegen welke in de LEER VAN NOVA HIEROSOLYMA AANGAANDE DEN HEER, aan het einde daar, n. 60, 61, zijn aangevoerd, welke dingen deze zijn:

“Dat God en Mensch in den Heer volgens de Leer niet zijn twee maar één Persoon, en geheel en al één, zooals de ziel en het lichaam één zijn, blijkt helder uit de vele dingen welke Hijzelf gezegd heeft, zooals: dat de Vader en Hij één zijn; dat alle dingen des Vaders Zijne zijn, en al Zijne dingen des Vaders zijn; dat Hij in den Vader is, en de Vader in Hem is; dat alle dingen gegeven zijn in Zijn hand; dat Hij alle macht heeft; dat Hij de God des Hemels en der aarde is; dat wie gelooft in Hem, het eeuwige leven heeft; en dat op hem die niet in Hem gelooft, de toorn Gods blijft; en verder, dat zoowel het Goddelijke als het Menschelijke is opgeheven in den Hemel, en dat Hij naar het eene en het andere zit ter rechterhand Gods, dat is, dat Hij almachtig is; en meer dingen die boven vanuit het Woord aangaande Zijn Goddelijk Menschelijke overvloedig zijn aangevoerd; welke alle getuigen, dat God één is zoowel in Persoon als in Wezen, in wien de Drievuldigheid is, en dat die God is de Heer. Dat deze dingen aangaande den Heer nu voor het eerst openbaar zijn gemaakt, komt omdat voorzeggd is in de Apocalyps Hfdst. XXI en XXII, dat de Nieuwe Kerk aan het einde van de vorige moet worden ingesteld, in welke dit het primaire moet zijn. Het is deze Kerk welke onder Nova Hierosolyma daar wordt verstaan, in welke niemand kan binnentreden dan hij die den alleenen Heer als den God des Hemels en der aarde erkent; en daarom wordt die Kerk daar genoemd DE ECHTGENOOTE DES LAMS. En dit kan ik aankondigen dat de algeheele Hemel den alleenen Heer erkent, en dat wie niet erkent, niet in den Hemel wordt toegelaten; de Hemel immers is Hemel uit den Heer. Die erkenning zelf vanuit de liefde en het geloof maakt dat zij zijn in den Heer en de Heer in hen, zooals Hijzelf leert bij Johannes: *In dien dag zult gij bekennen, dat Ik in Mijnen Vader, en gij in Mij, en Ik in u*, XIV: 20; voorts bij denzelfde: *Blijft in Mij, ook Ik in u; Ik ben de wijnstok, gij de ranken;*

die in Mij blijft, en Ik in hem, die draagt veel vrucht; want zonder Mij kunt gij niet wat ook doen; tenzij iemand in Mij blijft, hij is buiten uitgeworpen, Hfdst. xv: 4, 5, 6; voorts Hfdst. xvii: 22, 23. Dat dit niet eerder vanuit het Woord gezien is, komt omdat, indien het eerder gezien was, het nochtans niet opgenomen zou zijn; het Laatste Gericht immers was nog niet voltrokken, en voordat dit geschied was, had de macht der hel de overhand over de macht des Hemels; en de mensch is in het midden tusschen den Hemel en de hel; en daarom indien het eerder was gezien, zou de duivel, dat is, de hel, dat gerukt hebben uit hun harten, en dat bovendien ontwijd hebben. Deze staat van de macht der hel is gansch en al gebroken door het Laatste Gericht, hetwelk nu voltrokken is. Na dit, dus nu, kan elk mensch die wil, verlicht worden en wijs zijn”.

264. II. *Dat tegen de Goddelijke Voorzienigheid twijfel kan worden geopperd uit het feit dat men tot nu toe niet heeft geweten, dat in de afzonderlijke dingen des Woords een geestelijke zin is, en de de heiligheid ervan daaruit is.* Er kan immers tegen de Goddelijke Voorzienigheid twijfel worden geopperd door te zeggen: Waarom is dit nu voor het eerst onthuld; voorts waarom door dezen of door dien, en niet door een of ander primaat der Kerk; maar of het een primaat is of de dienaar van een primaat, het is in het welbehagen des Heeren; Hij weet hoedanig de een en hoedanig de ander is. Maar de oorzaak dat die zin des Woords niet eerder is onthuld, is: I. Omdat indien eerder, de kerk dien zin ontwijd zou hebben, en daardoor de heiligheid zelf des Woords. II. Dat ook niet eerder de echte ware dingen uit den Heer onthuld werden, in welke de geestelijke zin des Woords is, dan nadat het Laatste Gericht voltrokken was, en de Nieuwe Kerk, welke onder Sancta Hierosolyma wordt verstaan, uit den Heer moest worden opgericht. Maar deze dingen zullen afzonderlijk worden gezien. TEN EERSTE: *Dat de geestelijke zin des Woords niet eerder werd onthuld, omdat indien eerder, de kerk dien zin ontwijd zou hebben, en daardoor de heiligheid zelf des Woords.* De Kerk werd niet lang na de oprichting ervan verkeerd in Babylonië, en daarna in Filistea. En Babylonië erkent weliswaar het Woord, maar veracht dat nochtans door te zeggen dat de Heilige Geest hen evenzeer inspireert in het hoogste gericht van hen zooals hij de Profeten heeft geïnspireerd. Dat zij het Woord erkennen, is van wege het stedehouderschap, gegrondvest krachtens des Heeren woorden tot Petrus, maar nochtans verachten zij dat, omdat het niet met hun meening strookt; daarom ook is het aan het volk ontrukkt, en verborgen in de kloosters, waar weinigen het lezen; en daarom, indien de geestelijke zin des Woords was

opengedekt, in welken de Heer is, en tegelijk alle engellijke wijsheid, zou het Woord ontwijd zijn, niet alleen, zooals geschiedt, in de laatsten ervan, welke de dingen zijn die in den zin der letter zijn bevat, maar ook in de binnensten ervan. Filistea, onder hetwelk wordt verstaan het geloof gescheiden van de naastenliefde, zou ook den geestelijken zin des Woords hebben ontwijd, omdat het de zaliging stelt in eenige woorden die zij denken en spreken, en niet in de goede dingen die zij doen, zooals eerder is getoond; en zoo maakt het zaligend wat niet zaligend is, en bovendien verwijdert het het verstand van de dingen die geloofd moeten worden; wat hebben zij te doen met het licht in hetwelk de geestelijke zin des Woords is; zou het niet in duisternis worden verkeerd; wanneer de natuurlijke zin daarin wordt verkeerd, wat zou dan niet geschieden met den geestelijken zin. Wie van hen, die zich in het van de naastenliefde gescheiden geloof en in de rechtvaardiging door dat alleen, heeft bevestigd, wil weten wat het goede des levens is, wat le liefde tot den Heer en jegens den naaste, wat de naastenliefde en wat de goede dingen der naastenliefde, en wat de goede werken, en wat het doen, ja zelfs wat het geloof in zijn wezen is, en eenig echt ware hetwelk dat maakt; zij schrijven boekdeelen, en bevestigen alleen dat wat zij geloof noemen, en van al die dingen welke nu genoemd zijn, zeggen zij dat zij in dat geloof zijn. Waaruit blijkt dat indien de geestelijke zin des Woords eerder opengedekt was, het geschied zou zijn volgens de woorden des Heeren bij Mattheus: “Indien uw oog boos is geweest, zal het gansche lichaam verduisterd zijn; indien dan het licht dat in u is, duisternis wordt, hoe groote duisternis”, VI: 23; onder het oog wordt in den geestelijken zin des Woords het verstand verstaan. TEN TWEDE: *Dat ook niet eerder de echte ware dingen uit den Heer onthuld werden, in welke de geestelijke zin des Woords is, dan nadat het Laatste Gericht voltrokken was, en de Nieuwe Kerk, welke onder Sancta Hierosolyma wordt verstaan, uit den Heer moest worden opgericht*; het is voorzegg uit den Heer in de Apocalyps, dat nadat het Laatste Gericht is voltrokken, de echte ware dingen opengedekt, de Nieuwe Kerk opgericht, en de geestelijke zin opengedekt zouden moeten worden. Dat het Laatste Gericht voltrokken is, werd in het werkje over HET LAATSTE GERICHT, en daarna in de VOORTZETTING ervan, getoond; en dat dit wordt verstaan onder den Hemel en de aarde die voorbij zullen gaan, in Apoc. Hfdst. XXI: 1. Dat de echte ware dingen dan opengedekt moeten worden, wordt voorzegg door deze woorden in de Apocalyps: “Hij die op den troon zat, zeide: Zie, Ik maak alle dingen nieuw”, vers 5; voorts Hfdst. XIX: 17, 18; Hfdst. XXI: 18 tot 21; Hfdst. XXII: 1, 2. Dat dan de geestelijke zin des Woords onthuld moet worden, Hfdst. XIX: 11 tot 16; dit wordt verstaan onder het

witte paard, waarop Degene zat die het Woord Gods werd genoemd, en Die de Heer der heeren en de Koning der koningen was, waarover men zie het werkje over HET WITTE PAARD. Dat onder Sancta Hierosolyma wordt verstaan de Nieuwe Kerk, die dan uit den Heer moet worden opgericht, zie men in de LEER VAN NOVA HIEROSOLYMA AANGAANDE DEN HEER, n. 62 tot 65, waar het is getoond. Hieruit blijkt nu dat de geestelijke zin des Woords onthuld moest worden voor de Nieuwe Kerk welke den alleenen Heer zal erkennen en vereeren, en Zijn Woord heilig zal houden, en de Goddelijke ware dingen zal liefhebben, en het van de naastenliefde gescheiden geloof zal verwerpen. Maar meer over dezen zin des Woords zie men in de LEER VAN NOVA HIEROSOLYMA AANGAANDE DE HEILIGE SCHRIFT, n. 5 tot 26 en vervolg; en daar bijvoorbeeld wat de geestelijke zin is, n. 5 tot 26. Dat een geestelijke zin is in alle en in de afzonderlijke dingen des Woords, n. 9 tot 17. Dat het vanuit den geestelijken zin is dat het Woord Goddelijk geïnspireerd is, en in elk woord heilig, n. 18, 19. Dat de geestelijke zin tot nu toe onbekend is geweest, en waarom hij niet eerder werd onthuld, n. 20 tot 25. Dat de geestelijke zin aan niemand na dezen gegeven wordt dan alleen aan hem die in de echte ware dingen uit den Heer is, n. 26. Hieruit kan nu vaststaan dat het vanuit des Heeren Goddelijke Voorzienigheid is, dat de geestelijke zin tot aan deze eeuw toe voor de wereld is verborgen geweest, en ondertusschen in den Hemel bij de Engelen, die daaruit hun wijsheid putten, bewaard is geweest. Die zin was bij de Ouden, die voor Mozes leefden, bekend, en ook beoefend; maar omdat hun nakomelingen de overeenstemmingen waaruit alleen het Woord van hen en de godsdienst daaruit bestond, in verschillende afgoderijen verkeerden, en de Egyptenaren in tooverijen, werd die zin vanuit des Heeren Goddelijke Voorzienigheid toegesloten, eerst bij de zonen Israëls, en daarna bij de Christenen, om de oorzaken waarover boven gehandeld is, en nu voor het eerst voor de Nieuwe Kerk des Heeren geopend.

265. III. *Dat tegen de Goddelijke Voorzienigheid twijfel kan worden geopperd uit het feit dat men tot nu toe niet geweten heeft dat de booze dingen als zonden schuwen de Christelijke godsdienst zelf is.* Dat dit de Christelijke godsdienst zelf is, werd in de LEER DES LEVENS VOOR NOVA HIEROSOLYMA, van den aanvang tot het einde, getoond; en omdat het van de naastenliefde gescheiden geloof alleen verhindert dat het wordt opgenomen, werd ook over dat gehandeld. Gezegd wordt dat men niet geweten heeft dat de booze dingen als zonden schuwen de Christelijke godsdienst zelf is; het komt omdat bijna allen het niet weten, en toch een ieder het weet; men zie boven n. 258; dat nochtans bijna allen het niet weten, komt omdat het gescheiden geloof dat in vergetelheid

heeft gebracht; dit immers dicteert dat het geloof-alleen zaligt, en niet eenig goed werk of goede der naastenliefde; voorts dat zij niet langer onder het juk van de wet zijn, maar in de vrijheid; zij die zoodanige dingen enkele malen hebben gehoord, denken niet langer over eenig booze des levens, noch over eenig goede des levens; ieder mensch neigt ook vanuit zijn natuur daartoe om het te omhelzen, en wanneer hij het eenmaal omhelsd heeft, denkt hij niet meer aan den staat zijns levens. Dit is de oorzaak dat het niet geweten wordt. Dat het niet wordt geweten, dit is mij in de geestelijke wereld opengedekt; ik heb meer dan duizend vanuit de wereld aangekomenen gevraagd of zij weten dat de booze dingen als zonden schuwen de godsdienst zelf is; zij zeiden dat zij het niet weten, en dat dit iets nieuws is, waarvan men tot nu toe niet gehoord had; maar dat men gehoord had dat zij het goede niet kunnen doen uit zich, en dat zij niet zijn onder het juk der wet; toen ik zeide of zij niet weten dat de mensch zich moet onderzoeken, zijn zonden zien, boete doen, en daarna een nieuw leven inzetten, en dat anders de zonden niet vergeven worden, en dat zij, indien de zonden niet vergeven worden, niet gezaligd worden, en dat dit met luider stem werd voorgelezen aan hen zoo vaak zij aan het Heilig Avondmaal deelnamen, antwoordden zij dat zij op die dingen niet hadden gelet, maar alleen daarop dat er voor henvergeving van de zonden is door het sacrament des Avondmaals, en dat het geloof zonder dat zij het weten, de overige dingen werkt. Wederom zeide ik: Waarom hebt gij uwen kleinen kinderen den Decaloog geleerd; toch opdat zij weten zouden welke booze dingen de zonden zijn die geschuwd moeten worden; of alleen opdat zij die dingen weten en gelooven, en niet doen zouden; waarom wordt derhalve gezegd dat het iets nieuws is; op dit konden zij niet iets anders antwoorden dan dat zij het weten en nochtans niet weten; en dat zij nooit denken over het zesde gebod wanneer zij echtbreuk plegen, over het zevende gebod wanneer zij heimelijk stelen of bedriegen, en zoo voort, te minder dat zoodanige dingen zijn tegen de Goddelijke Wet, aldus tegen God. Toen ik meer dingen in herinnering bracht vanuit de leeren der Kerken en vanuit het Woord, die bevestigen dat de booze dingen als zonden schuwen en verafschuwen de Christelijke godsdienst zelf is, en dat een ieder geloof heeft naarmate hij schuwt en verafschuwt, bewaarden zij het stilzwijgen; maar zij werden bevestigd dat het waar is, toen zij zagen dat allen werden onderzocht naar het leven, en gericht volgens de daden, en niemand volgens het van het leven gescheiden geloof, omdat een ieder geloof heeft volgens het leven. Dat de Christelijke wereld voor het meerendeel dat niet geweten heeft, is vanuit de wet der Goddelijke Voorzienigheid dat het aan een ieder wordt overgelaten

vanuit het vrije volgens de rede te handelen, waarover boven n. 71 tot 99, en n. 100 tot 128; voorts vanuit de wet dat niet iemand onmiddellijk vanuit den Hemel wordt geleerd, maar middellijk door het Woord, de Leer, en de predikingen vanuit hetzelfde, waarover n. 154 tot 174. En eveneens vanuit de gezamenlijke wetten van de toelating, welke ook de wetten der Goddelijke Voorzienigheid zijn. Meer over deze dingen zie men boven n. 258.

274. *IV. Dat tegen de Goddelijke Voorzienigheid twijfel kan worden geopperd uit het feit dat men tot nu toe niet geweten heeft, dat de mensch als mensch leeft na den dood; en dit niet eerder is opengedekt.* De oorzaak dat men dit niet geweten heeft, is omdat innerlijk bij hen die niet de booze dingen als zonden schuwen, het geloof verborgen ligt dat de mensch na den dood niet leeft, en derhalve achten zij het van niet eenig belang of er gezegd wordt dat na den dood de mensch leeft, òf dat er gezegd wordt dat hij zal wederopstaan op den dag des Laatste Gerichts; en indien hem bij geval het geloof der wederopstanding invalt, zegt hij bij zichzelf: Het zal mij niet erger gaan dan den anderen; indien ik naar de hel ga, ben ik in gezelschap met meerderen, indien naar den Hemel, eveneens. Maar nochtans is in allen in wie eenige godsdienst is, de erkenning geënt dat zij als menschen leven na den dood; dat zij als zielen leven, en niet als menschen, is alleen bij hen die het eigen inzicht verwaasd heeft, niet bij anderen. Dat in een ieder in wien eenige godsdienst is, de erkenning is geënt dat hij als mensch leeft na den dood, kan vaststaan uit deze dingen: 1. Wie denkt anders wanneer hij sterft. 2. Welke lofredenaar die over dooden weeklaagt, verheft hen niet in den Hemel, stelt hen tusschen de Engelen, sprekende met dezen, en de vreugde genietende; behalve de vergoddelijkingen van sommigen. 3. Wie onder het gewone volk geloof niet dat hij, wanneer hij sterft, indien hij goed geleefd heeft, zal komen in het hemelsche paradijs, bekleed met een wit kleed, en het eeuwige leven zal genieten. 4. Wie is de voorganger die niet zoodanige of dergelijke dingen zegt tot iemand die gaat sterven; en wanneer hij het zegt, geloof hij het zelf ook, als hij slechts niet tegelijk denkt aan het Laatste Gericht. 5. Wie geloof niet dat zijn kleine kinderen in den Hemel zijn, en dat hij zijn eegade, die hij liefhad, zal zien na den dood; wie denkt dat zij spoken zijn, laat staan dat zij zielen of gemoederen zijn, vliegende in het heelal. 6. Wie spreekt tegen wanneer iets wordt gezegd over het lot en den staat van hen die uit den tijd in het eeuwige leven zijn overgegaan; ik heb velen gezegd dat zoodanig de staat en het lot is van dezen en genen, en nog niemand heb ik hooren zeggen dat het lot van hen vooralsnog geen is, maar er een zijn zal ten tijde des gericht. 7. Wie, wanneer hij geschilderde of gebeeldhouwde Engelen ziet, erkent

niet dat zij zoodanig zijn; wie denkt dan dat zij geesten zijn zonder lichaam, luchtstroomen of wolken, zooals sommige geleerden doen. 8. De pauselijken gelooven dat hun heiligen menschen in den Hemel zijn, en de overigen ergens anders; de Mahomedanen gelooven het van hun overledenen; de Afrikanen gelooven het meer dan de overigen, desgelijks meerdere natiën; waarom niet de gereformeerde Christenen, die het vanuit het Woord weten. 9. Vanuit die in een ieder geënte erkentenis komt het eveneens dat sommigen hijgen naar de onsterfelijkheid van den roem, want die erkentenis wordt in iets zoodanigs verkeerd bij sommigen, en maakt hen helden en moedig in den oorlog. 10. Het werd onderzocht in de geestelijke wereld of in allen die erkentenis is geënt, en het werd bevonden dat zij in allen was geënt in hun geestelijke idee, welke der inwendige denking is, niet aldus in hun natuurlijke idee, welke der uitwendige denking is. Hieruit kan vaststaan dat tegen de Goddelijke Voorzienigheid niet eenige twijfel mag worden geopperd uit het feit dat men meent dat nu voor het eerst is opengedekt dat de mensch als mensch leeft na den dood. Het is alleen het zinlijke van den mensch hetwelk dat wat hij heeft te gelooven, wil zien en aanraken; wie niet boven het zinlijke denkt, is in de duisternis van den nacht aangaande den staat zijns levens.

**Dat de booze dingen worden toegelaten ter wille van het einddoel,
hetwelk de zaliging is.**

275. Indien de mensch in de liefde waarin hij geschapen is, geboren zou worden, zou hij niet in eenig booze zijn, ja zelfs ook niet weten wat het booze is; want wie niet in het booze is geweest, en vandaar niet in het booze is, kan niet weten wat het booze is; indien hem gezegd werd dat dit en dat boos is, zou hij niet gelooven dat het bestaanbaar is; deze staat is de staat der onschuld waarin Adam en Chaivah, zijn echtgenooten, zijn geweest; de naaktheid waarover zij niet bloosden, beteekende dien staat. De erkenning van het booze na den val wordt verstaan onder het eten van den boom der wetenschap van het goede en het booze. De liefde waarin de mensch is geschapen, is de liefde van den naaste opdat hij hem zoo wel wil als hij zichzelf wel wil, en meer, en dat hij in het verkwikkelijke dier liefde zij wanneer hij hem weldoet, nauwelijks anders dan waarin een ouder is jegens de kleine kinderen. Deze liefde is waarlijk menschelijk, want daarin is het geestelijke, door hetwelk zij wordt onderscheiden van de natuurlijke liefde welke de brute dieren hebben. Indien de mensch in die liefde geboren werd, zou hij niet geboren worden in de dikke duisternis der onwetendheid zooals nu elk mensch, maar in een zeker licht van wetenschap en van het inzicht daaruit, waarin hij ook spoedig komen zou; en weliswaar zou hij eerst kruipen zooals een viervoetige, maar met het ingeënte streven om zich op de voeten op te richten; want hoezeer ook viervoetig zou hij nochtans niet het aangezicht omlaag tot de aarde neerlaten, maar naar voren tot den Hemel, en zich oprichten opdat hij het eveneens opwaarts zou kunnen.

276. Maar toen de liefde van den naaste werd verkeerd in de liefde van zich, en deze liefde aanwies, toen werd de menschelijke liefde verkeerd in dierlijke liefde, en werd de mensch van een mensch een beest, met het onderscheid dat hij dat kon denken wat hij met het lichaam gewaarwordt, en redelijk het eene van het andere onderscheiden, en dat hij onderricht kon worden, en een burgerlijk en zedelijk, en tenslotte een geestelijk mensch worden; want, zooals gezegd is, de mensch heeft het geestelijke door hetwelk hij wordt onderscheiden van het brute dier; door dat immers kan hij weten wat het burgerlijk booze en goede is, voorts wat het zedelijk booze en goede, en eveneens indien hij wil, wat het geestelijk booze en goede is. Toen de liefde van den naaste werd verkeerd in de liefde van zich, kon de mensch niet langer in het licht van de wetenschap en van het inzicht geboren worden, maar in de donkerheid der onwetendheid, omdat hij geboren wordt in het allerlaatste des levens, hetwelk

het lichamelijk zinlijke wordt genoemd, en uit dat in de innerlijke dingen van het natuurlijke gemoed door onderrichtingen worden binnengeleid, steeds begeleid door het geestelijke. De oorzaak dat hij geboren wordt in het laatste des levens, hetwelk het lichamelijk zinlijke wordt genoemd, en derhalve in de donkerheid der onwetendheid, zal in hetgeen volgt worden gezien. Dat de liefde van den naaste en de liefde van zich tegenovergestelde liefden zijn, kan een ieder zien; immers, de liefde van den naaste wil allen wel uit zich, de liefde van zich echter wil zich alleen wel uit allen; de liefde van den naaste wil allen dienen, en de liefde van zich wil dat allen haar dienen; de liefde van den naaste beschouwt allen als haar broeders en vrienden, de liefde van zich echter beschouwt allen als haar knechten, en indien zij niet dienen, als haar vijanden; in één woord, zij beschouwt zich alleen, en als menschen nauwelijks de anderen, die zij in het hart minder acht dan haar paarden en honden; en omdat zij hen als zoo gering beschouwt, telt zij het ook voor niets, hun boos te doen; vandaar de haatgevoelens en de wraaknemingen, de echtbreuken en de hoerereien, de diefstallen en de bedriegerijen, de leugens en de lasteringen, de gewelddaden en de wreedheden, en dergelijke dingen meer. Dit zijn de booze dingen waarin de mensch uit geboorte is. Dat die dingen worden toegelaten ter wille van het einddoel, hetwelk de zaliging is, moet in deze orde worden aangetoond: 1. Dat elk mensch in het booze is, en dat hij uit het booze moet worden weggeleid opdat hij hervormd worde. 2. Dat de booze dingen niet verwijderd kunnen worden tenzij zij verschijnen. 3. Dat voor zooveel als de booze dingen verwijderd worden, zij vergeven worden. 4. Dat aldus de toelating van het booze is ter wille van het einddoel opdat er zaliging zij.

277. 1. *Dat elk mensch in het booze is, en dat hij uit het booze moet worden weggeleid opdat hij hervormd worde.* Dat elk mensch het erfbooze heeft, en dat de mensch vanuit dat in de begeerigheid van tal van booze dingen is, is bekend in de Kerk; en vandaar is het dat de mensch uit zich niet het goede kan doen, het booze immers doet niet het goede, tenzij een zoodanig goede waarin van binnen het booze is; het booze hetwelk van binnen is, is dat hij het goede doet ter wille van zich, en aldus opdat het alleen verschijne. Dat dat erfbooze uit de ouders is, is bekend; het wordt gezegd dat het uit Adam en zijn echtgenoot is, maar dit is een dwaling; een ieder immers wordt in dat geboren uit zijn eigen ouder, en deze in dat uit den zijnen, en deze eveneens uit den zijnen, en zoo wordt het achtereenvolgens overgebracht van den een in den ander; aldus neemt het toe en groeit als het ware tot een hoop, en wordt in het kroost gebracht; vandaar komt het dat bij den mensch niets ongerept is, maar dat hij gansch en al het booze is; wie gevoelt, dat zich boven de anderen

liefhebben boos is; wie weet vandaar dat het het booze is; terwijl het toch het hoofd der boosheden is. Dat het erfelijke is uit de ouders, de grootouders, en de overgrootouders, blijkt uit vele in de wereld bekende dingen, zooals uit het onderscheid der huizen, familiën, ja zelfs der natiën uit de aangezichten alleen; en de aangezichten zijn de stempels der animi, en de animi zijn volgens de aandoeningen welke der liefde zijn; somtijds ook keert het aangezicht van den overgrootouder terug in het kleinkind en het achterkleinkind; ik onderken aan de aangezichten alleen of iemand een Jood is ofwel niet; voorts ook sommigen vanuit welke afstamming zij zijn. Dat ook anderen dit desgelijks onderkennen, daaraan twijfel ik niet. Indien de aandoeningen, welke der liefde zijn, aldus uit de ouders worden afgeleid en overgeleid, volgt dat ook de booze dingen het zijn, omdat deze der aandoeningen zijn. Maar vanwaar die gelijkenis is, zal nu gezegd worden; een ieder heeft de ziel uit den vader, en zij wordt alleen bekleed met een lichaam uit de moeder; dat de ziel uit den vader is, volgt niet alleen vanuit die dingen welke nu boven vermeld zijn, maar ook uit meerdere andere aanwijzingen, ook uit dit dat een klein kind zwart wordt geboren vanuit een zwarte of een Moor door een blanke of een Europeesche vrouw, en omgekeerd; vooral uit dit dat in het zaad de ziel is, want vanuit dat geschiedt de bezwangering; en dit is het wat met een lichaam wordt bekleed uit de moeder; het zaad is de eerste vorm der liefde in welke de vader is; het is de vorm zijner regeerende liefde met de naaste afleidingen, welke de binnenste aandoeningen dier liefde zijn. Deze worden bij een ieder omsluiert met de eerbare dingen welke des zedelijken levens zijn, en met de goede dingen welke gedeeltelijk des burgerlijken levens, gedeeltelijk des geestelijken levens zijn; deze maken het uitwendige des levens, ook bij de boozen. In dit uitwendige des levens wordt elk klein kind geboren; vandaar is het, dat het beminnelijk is; maar naarmate het knaap of jongeling wordt, komt het uit dat uitwendige tot innerlijker dingen, en ten slotte tot de regeerende liefde zijns vaders; en indien deze boos was, en zij niet was getemperd en omgebogen door de middelen uit de opvoeders, wordt de liefde van hem zooals die zijns vaders was. Doch nochtans wordt het booze niet uitgeroeid, maar slechts verwijderd, waarover in hetgeen volgt. Hieruit kan vaststaan dat elk mensch in het booze is.

277. [2]. Dat de mensch moet worden weggeleid uit het booze opdat hij hervormd worde, is zonder ontvouwing duidelijk. Want wie in het booze is in de wereld, die is in het booze na het heengaan uit de wereld; en daarom, indien het booze niet verwijderd wordt in de wereld, kan het daarna niet verwijderd worden; waar de boom valt daar blijft hij liggen; zoo ook blijft het leven

des menschen wanneer hij sterft, zoodanig als het geweest is; ook wordt een ieder volgens zijn daden gericht; niet dat zij worden opgesomd, maar omdat hij in die terugkeert, en eender handelt; de dood immers is de voortzetting van het leven, met het onderscheid dat de mensch dan niet hervormd kan worden. Alle hervorming geschiedt in het volle, dat is, in eersten en tegelijk in laatsten; en de laatsten worden in de wereld overeenkomstig de eersten hervormd, en kunnen het niet daarna, omdat de laatsten des levens, welke de mensch na den dood met zich mededraagt, rusten, en met zijn innerlijke dingen meedemen, dat is, één handelen.

278. II. *Dat de booze dingen niet verwijderd kunnen worden tenzij zij verschijnen.* Niet wordt verstaan dat de mensch de booze dingen moet doen te dien einde dat zij verschijnen, maar dat hij zich moet uitvorschen, niet alleen zijn daden, maar ook zijn gedachten, en wat hij, zou doen indien hij niet de wetten en de opspraak vreesde; voornamelijk welke booze dingen hij wel in zijn geest geoorloofd maakt, en niet voor zonden rekent, want deze doet hij nochtans. Deswege opdat de mensch zich uitvorsche, werd hem het verstand gegeven, en dit gescheiden van den wil te dien einde dat hij wete, versta, en erkenne wat goed en wat boos is, voorts ook dat hij zie hoedanig zijn wil is, of wat hij liefheeft en wat hij begeert; opdat de mensch dit zie werd aan zijn verstand een hoogere en een lagere denking gegeven, of een innerlijke en een uiterlijke, opdat hij vanuit de hoogere of innerlijke denking zie wat de wil doet in de lagere of uiterlijke denking; dit ziet hij zooals de mensch het aangezicht in den spiegel; en wanneer hij dit ziet, en weet wat zonde is, kan hij, indien hij des Heeren hulp afsmeekt, hetzelfde niet-willen, hetzelfde schuwen, en daarna tegen hetzelfde handelen, indien niet vrijelijk nochtans hetzelfde dwingen door strijd, en ten slotte van hetzelfde afkeerig zijn en daarvan gruwen; en dan voor het eerst doorvat hij en wordt hij eveneens gewaar dat het booze boos is, en dat het goede goed is, en niet eerder. Dit nu is zich uitvorschen, zijn booze dingen zien, en die erkennen, die belijden, en daarna van die aflaten. Maar omdat het weinigen zijn die weten dat dit de Christelijke godsdienst zelf is, omdat die alleen de naastenliefde en het geloof hebben, en die alleen geleid worden door den Heer, en het goede uit Hem doen, zal iets gezegd worden over hen die hetzelfde niet doen, en nochtans meenen dat er godsdienst bij hen is; zij zijn dezen: 1. Die belijden dat zij schuldig zijn aan alle zonden, en niet eenige bij zich opsporen. 2. Die uit godsdienst nalaten ze op te sporen. 3. Die wegens de wereldsche dingen niets denken aangaande de zonden, en ze vandaar niet weten. 4. Die ze begunstigen, en ze derhalve niet kunnen weten. 5. Dat de zonden bij al diegenen niet verschijnen, en dat zij derhalve

niet verwijderd kunnen worden. 6. Ten slotte zal de tot dusver onbekende oorzaak worden geopenbaard waarom de booze dingen niet kunnen worden verwijderd zonder de uitvorsching, de verschijning, de erkenning, de belijdenis, en het weerstaan ervan.

278. [2]. Maar deze punten dienen afzonderlijk bezien te worden, omdat zij de primaire dingen zijn van den Christelijken godsdienst van de zijde des menschen. TEN EERSTE: *over hen die belijden dat zij schuldig zijn aan alle zonden, en niet eenige in zich opsporen*, zeggende: Ik ben een zondaar, ik ben in zonden geboren, niets in mij is ongerept van hoofd tot hiel, ik ben niets dan het booze; goede God, wees mij gunstig gestemd, vergeef mij, zuiver mij, red mij, maak dat ik wandel in zuiverheid, en in den weg van het gerechte, en dergelijke dingen meer; en nochtans vorscht hij zich niet uit, en weet vandaar niet eenig booze; en niemand kan dat wat hij niet weet schuwen, te minder tegen hetzelfde strijden; en hij gelooft ook na de belijdenissen dat hij rein en gewasschen is, terwijl hij toch onrein en ongewasschen is van het hoofd tot de holte des voets; de belijdenis immers van alle dingen is een in slaap wiegen van alle dingen, en ten slotte een verblindings; en zij is zooals een universeele zonder enig afzonderlijke, hetgeen niet iets is. TEN TWEEDE: *over hen die uit godsdienst nalaten ze op te sporen*; zij zijn diegenen voornamelijk die de naastenliefde van het geloof scheiden; zij zeggen immers bij zichzelf: Waarom zal ik opsporen of iets boos dan wel goed is; waarom het booze wanneer het mij niet verdoemt, waarom het goede, wanneer het mij niet zaligt; het is het geloof-alleen, gedacht en uitgesproken met vertrouwen en betrouwen, hetwelk rechtvaardigt en zuivert van alle zonde; en wanneer ik eenmaal gerechtvaardigd ben, ben ik voor God ongerept; ik ben weliswaar in het booze, maar dit wast God, terstond wanneer het gedaan wordt, af, en zoo verschijnt het niet langer; behalve andere dergelijke dingen. Maar wie ziet niet, indien hij het oog opent, dat zulke dingen ledige woorden zijn, waarin niets van een ding is omdat er niets van het goede in is; wie kan niet aldus denken en spreken, ook met vertrouwen en betrouwen, wanneer hij tegelijk denkt over de hel en over de eeuwige verdoemenis; wil zoo iemand verder iets weten, hetzij het het ware is, hetzij het goede; van het ware zegt hij: Wat is het ware anders dan dat wat dit geloof bevestigt; van het goede zegt hij: Wat is het goede dan alleen dat wat vanuit dit geloof in mij is; maar opdat het in mij zij, zal ik dat niet doen zooals vanuit mij, aangezien dit op de verdienste is gericht, en het op de verdienste gerichte goede is niet het goede; aldus laat hij alle dingen na totdat hij niet weet wat het booze is; wat zal hij dan bij zich uitvorschen en zien; wordt zijn staat dan niet dat het opgesloten vuur der

begeerigheden van het booze de innerlijke dingen van zijn gemoed verteert, en die verwoest tot aan de poort; deze alleen bewaakt hij opdat de brand niet verschijne; maar zij wordt geopend na het overlijden, en dan verschijnt deze voor allen. TEN DERDE: *oven hen die wegens de wereldsche dingen niet denken over de zonden, en ze vandaar niet weten*; het zijn diegenen die de wereld boven alle dingen liefhebben, en niet eenig ware toelaten hetwelk uit eenig valsche van hun godsdienst wegleidt, zeggende bij zichzelf: Wat is dat voor mij; het is niet van mijn denking; aldus verwerpen zij het terstond wanneer zij het hooren, en indien zij het hooren, verstikken zij het. Dezelfden doen nagenoeg eender wanneer zij de predikingen hooren; daaruit onthouden zij niet méér dan eenige woorden, en niet eenige zaak. Omdat zij aldus met de ware dingen doen, weten zij derhalve niet wat het goede is; zij handelen immers één, en vanuit het goede dat niet vanuit het ware is, wordt niet het booze gekend dan alleen om het eveneens het goede te noemen, hetgeen geschiedt door redeneeringen vanuit de valsche dingen. Dezen zijn het die worden verstaan onder de zaden welke vielen tusschen de doornen, over wie de Heer aldus zegt: “Andere zaden vielen tusschen de doornen; en de doornen klommen op, en verstikten ze. Dezen zijn diegenen die het woord hooren, maar de zorg dezer eeuw, en het bedrog der rijkdommen verstikt het woord, zoodat het onvruchtbaar wordt”, Matth. XIII: 7, 22; Mark. IV: 7, 19; Luk. VIII: 7, 14. TEN VIERDE: *over hen die de zonden begunstigen, en ze derhalve niet kunnen weten*; dezen zijn diegenen die God erkennen, en Hem volgens de gebruikelijke ritens vereeren, en bij zich bevestigen dat een of ander booze hetwelk een zonde is, niet een zonde is, want zij blanketten het door begoochelingen en schijnbaarheden, en zoo verbergen zij de buitensporigheid ervan; wanneer zij het hebben gedaan, begunstigen zij hetzelfde, en maken zich hetzelfde tot vriend en vertrouwde. Gezegd wordt dat diegenen dit doen die God erkennen, omdat de anderen niet eenig booze voor zonde rekenen, alle zonde is immers tegen God. Doch laten voorbeelden dit toelichten: het booze maakt niet tot zonde de gewinzuchtige die sommige soorten van bedrog vanuit redenen welke hij uitdenkt, geoorloofd maakt; eender doet hij die wraak tegen vijanden bij zich bevestigt; en die in oorlogen de plunderingen van hen die niet vijanden zijn bij zich bevestigt. TEN VIJFDE: *dat de zonden bij die niet verschijnen, en dat zij derhalve niet verwijderd kunnen worden*; al het booze hetwelk niet verschijnt, geeft zich voedsel; het is zooals vuur in hout onder asch; en het is zooals etter in een wond welke niet wordt geopend; want elk tegengehouden booze groeit aan, en houdt niet op vooraleer het geheel ten top is gevoerd; en daarom, opdat niet eenig booze worde tegengehouden,

wordt het een ieder toegelaten te denken voor God en tegen God, en voor de heilige dingen der Kerk en tegen die, zonder in de wereld deswege gestraft te worden. Hierover zegt de Heer aldus bij Jesaja: “Van de holte des voets tot aan het hoofd toe is er geen ongereptheid; wonde en litteeken, en versohe kwetsuur, zij zijn niet uitgedrukt, niet verbonden, en niet verzacht met olie. Wascht u, reinigt u, verwijdert de boosheid uwer werken van voor Mijne oogen; staakt het booze te doen; leert het goede te doen; dan, al waren uwe zonden als scharlaken, als sneeuw zullen zij wit worden; al waren zij rood als purper, als wol zullen zij zijn. Indien gij weigert en rebelleert, door het zwaard zult gij gegeten worden”, 1: 6, 16, 18, 20; door het zwaard gegeten worden, beteekent door het valsche van het booze vergaan. *TEN ZESDE: de tot dusver verborgen oorzaak waarom de booze dingen niet kunnen worden verwijderd zonder de uitvorsching, de verschijning, de erkenning, de belijdenis, en het weerstaan ervan.* In de voorafgaande dingen is vermeld dat de algeheele Hemel is geordend in gezelschappen volgens [de aandoeningen van het goede, en de algeheele hel volgens] de begeerigheden van het booze tegenovergesteld aan de aandoeningen van het goede. Ieder mensch is naar zijn geest in eenig gezelschap, in een hemelsch gezelschap indien hij in de aandoening van het goede is, doch in een helsch gezelschap indien hij in de begeerigheid van het booze is; dit weet de mensch niet wanneer hij in de wereld leeft, maar nochtans is hij naar zijn geest in eenig gezelschap; zonder hetzelve kan hij niet leven, en door hetzelve wordt hij geregeerd door den Heer. Indien hij in een helsch gezelschap is, kan hij niet daaruit worden uitgeleid door den Heer tenzij volgens de wetten Zijner Goddelijke Voorzienigheid, waaronder ook deze is dat de mensch zie dat hij daar is, en dat hij wille uitgaan, en dat hijzelf het uit zich trachte; dit kan de mensch wanneer hij in de wereld is, niet echter na den dood, want dan blijft hij in het gezelschap waarbij hij zich heeft aangesloten in de wereld, tot in het eeuwige; dit is de oorzaak dat de mensch zich moet uitvorschen, zijn zonden zien en erkennen, en boete doen, en daarna moet volharden tot aan het einde des levens. Dat het zoo is, zou ik door veel ondervinding tot aan het volle geloof toe kunnen bevestigen, maar het is hier niet ter plaatse de bewijsstukken der ondervinding aan te voeren.

279. III. *Dat voor zooveel als de booze dingen verwijderd worden, zij vergeven worden.* De dwaling der eeuw is dat geloofd wordt dat de booze dingen gescheiden zijn van den mensch, ja zelfs uitgeworpen, wanneer zij vergeven zijn. En dat de staat van des menschen leven in één oogenblik veranderd kan worden, ook in het tegenovergestelde, en zoo de mensch van boos goed kan worden, bijgevolg uit de hel uitgeleid, en terstond in den Hemel overgebracht

worden, zulks vanuit de onmiddellijk barmhartigheid des Heeren. Maar zij die aldus gelooven en meenen, weten volstrekt niet wat het booze en wat het goede is, en niets hoegenaamd aangaande den staat van des menschen leven; en in het geheel niet dat de aandoeningen, welke des wils zijn, louter veranderingen en wisselingen van staat der zuiver organische substanties des gemoeds zijn; en dat de denkingen, welke des verstands zijn, louter veranderingen en wisselingen van haar vorm zijn; en dat het geheugen de permanente staat dier veranderingen is. Wanneer men deze en gene dingen weet, kan men daaruit helder zien dat een of ander booze niet verwijderd kan worden tenzij geleidelijk, en dat de vergeving van het booze niet is de verwijdering ervan. Doch deze dingen werden in het kort gezegd, en indien zij niet worden aangetoond, kunnen zij weliswaar worden erkend, maar nochtans niet begrepen, en hetgeen niet wordt begrepen, is zooals een rad hetwelk met de hand wordt rondgedreven; en daarom moeten de bovengenoemde dingen afzonderlijk worden aangetoond in de orde waarin zij werden aangevoerd. TEN EERSTE: *Dat het de dwaling der eeuw is dat geloofd wordt dat de booze dingen gescheiden, ja zelfs uitgeworpen zijn, wanneer zij vergeven zijn.* Dat al het booze waarin de mensch wordt geboren, en waarvan hij zich daadwerkelijk doortrekt, niet wordt gescheiden van den mensch, maar verwijderd, totdat het niet verschijnt, werd mij te weten gegeven vanuit den Hemel; te voren was ik in het geloof geweest in hetwelk de meesten in de wereld zijn, dat de booze dingen wanneer zij vergeven worden, verworpen worden, en zooals de vuiligheden van het aangezicht door water, afgewassen en afgewischt worden. Maar het is niet evenzoo gesteld met de booze dingen of de zonden; zij blijven alle aan, en wanneer zij na het berouw vergeven worden, worden zij vanuit het midden tot de zijden heengeschoven; en dan verschijnt hetgeen in het midden is, omdat het rechtstreeks onder den blik is, in een licht als het ware van den dag, en hetgeen aan de zijden is, in de schaduw, en somtijds zooals in de duisternis van den nacht. En omdat de booze dingen niet worden gescheiden, maar slechts verwijderd, dat is, naar de zijden verwezen, en de mensch vanuit het midden overal in de rondte kan worden overgebracht, kan het ook geschieden dat hij in zijn booze dingen waarvan hij geloofde dat zij verworpen waren, kan terugkeeren. De mensch immers is zoodanig dat hij uit de eene aandoening in de andere kan komen, en somtijds in een tegenovergestelde, en zoo uit het eene midden in het andere midden; de aandoening des menschen maakt het midden zoolang hij in haar is, want dan is hij in het verkwikkelijke ervan en in het licht ervan. Er zijn sommige menschen na den dood, die door den Heer in den Hemel worden

verheven omdat zij goed hebben geleefd, maar nochtans met zich het geloof hebben medegebracht dat zij rein en zuiver zijn van zonden, en dat zij derhalve in niet eenige schuld zijn; dezen worden eerst bekleed met witte kleederen volgens hun geloof, witte kleederen immers beteekenen den van booze dingen gezuiverden staat; maar daarna vangen zij aan te denken zooals in de wereld, dat zij van elk booze als het ware gewasschen zijn, en vandaar zich te beroemen dat zij niet langer zondaars zijn zooals de anderen, hetgeen moeilijk te scheiden is van een zekere hoogmoedigheid, en van een zekere verachting van de anderen bij zichzelf vergeleken; derhalve worden zij dan, opdat zij uit hun denkbeeldig geloof verwijderd worden, heengezonden uit den Hemel, en teruggelaten in hun booze dingen welke zij in de wereld tot zich hadden getrokken, en tegelijk wordt hun getoond dat zij ook in erfelijke booze dingen zijn van welke zij vroeger niet geweten hadden; en nadat zij zoo gedreven zijn om te erkennen dat hun booze dingen niet van hen gescheiden zijn, maar alleen verwijderd, en dat zij zoo vanuit zich onzuiver zijn, ja zelfs niets dan het booze, dat zij door den Heer worden afgehouden van de booze dingen en gehouden in de goede dingen, en dat dit hun toeschijnt zooals uit hen, worden zij opnieuw in den Hemel geheven door den Heer. *TEN TWEEDE: Dat het de dwaling der eeuw is dat geloofd wordt dat de staat van des menschen leven in één oogenblik veranderd kan worden, en zoo de mensch van boos goed worden, bijgevolg uit de hel uitgeleid, en terstond in den Hemel overgebracht worden, en dit vanuit de onmiddellijke barmhartigheid des Heeren.* In deze dwaling zijn zij die de naastenliefde van het geloof scheiden, en in het geloof-alleen de zaliging stellen; want zij meenen dat de alleene denking en uiting van de woorden welke van dat geloof zijn, indien het geschiedt met vertrouwen en betrouwen, rechtvaardigt en zaligt; hetgeen ook door velen gesteld wordt als een oogenblikkelijk iets, en, indien niet vroeger, omstreeks het laatste uur van des menschen leven; dezen kunnen niet anders gelooven dan dat de staat van des menschen leven in één oogenblik kan veranderd worden, en de mensch vanuit de onmiddellijke barmhartigheid gezaligd worden; maar dat de Barmhartigheid des Heeren niet onmiddellijk is, en dat de mensch niet van boos in één oogenblik goed kan worden, en uit de hel uitgeleid en in den Hemel overgebracht worden, tenzij door de aanhoudende werkingen der Goddelijke Voorzienigheid van de kindsheid tot aan het uiterste van des menschen leven, zal worden gezien in de laatste paragraaf van deze Verhandeling. Hier alleen dit daaruit dat alle wetten der Goddelijke Voorzienigheid ten doel hebben de hervorming en zoo de zaliging van den mensch, aldus de omkeering van zijn staat, welke uit geboorte helsch is, in

den tegenovergesteld, welke hemelsch is. Hetgeen niet kan geschieden tenzij al voortschrijdend, naarmate de mensch terugtreedt uit het booze en het verkwikkelijke ervan, en binnentreedt in het goede en het verkwikkelijke ervan. TEN DERDE: *Dat zij die aldus gelooven, volstrekt niet weten wat het booze en wat het goede is.* Zij weten immers niet dat het booze het verkwikkelijke is van de begeerigheid van te handelen en te denken tegen de Goddelijke orde, en dat het goede het verkwikkelijke is van de aandoening van te handelen en te denken overeenkomstig de Goddelijke orde; en dat het myriaden van begeerigheden zijn welke elk booze binnengaan en samenstellen; en dat het myriaden van aandoeningen zijn welke desgelijks elk goede binnengaan en samenstellen; en dat die myriaden in een zoodanige orde en nexus zijn in de innerlijke dingen van den mensch, dat niet één veranderd kan worden tenzij tegelijk alle. Zij die dit niet weten, kunnen gelooven of meenen dat het booze hetwelk als een eenig booze voor hen verschijnt, gemakkelijk verwijderd kan worden, en het goede hetwelk ook als een eenig goede verschijnt, in de plaats ervan gebracht kan worden. Omdat dezen niet weten wat het booze en wat het goede is, kunnen zij niet anders dan meenen dat er oogenblikkelijke zaliging en onmiddellijke barmhartigheid is, maar dat zij niet bestaanbaar zijn, zal men zien in de laatste paragraaf van deze Verhandeling. TEN VIERDE: *Dat zij die in een oogenblikkelijke zaliging en een onmiddellijke barmhartigheid gelooven, niet weten dat de aandoeningen, welke des wils zijn, louter veranderingen van staat der zuiver organische substanties des gemoeds zijn; en dat de denkingen, welke des eerstands zijn, louter veranderingen en wisselingen van haar vorm zijn; en dat het geheugen de permanente staat dier veranderingen en wisselingen is.* Wie erkent niet wanneer het wordt gezegd dat er niet aandoeningen en denkingen zijn tenzij in substanties en in haar vormen, welke de subjecten zijn; en omdat zij er zijn in de hersenen, welke vol zijn van substanties en vormen, wonden zij zuiver organische vormen genoemd. Er is niemand die redelijk denkt, die niet moet lachen om de fantasieën van sommigen dat de aandoeningen en de denkingen niet zijn in de gesubstantieerde subjecten, maar dat zij uit de warmte en het licht gemodificeerde uitwasemingen zijn zooals in de lucht en den aether verschijnende beelden, terwijl toch de denking evenmin gescheiden van den substantiëelen vorm kan voorkomen als het gezicht gescheiden van den zijnen, welke het oog is, het gehoor gescheiden van den zijnen, welke het oor is, en de smaak gescheiden van den zijnen, welke de tong is; beschouw het cerebrum, en gij zult ontelbare substanties zien en desgelijks vezelen, en dat daar niets is dat niet georganiseerd is; wat andere bevestiging is er van noode

dan die oogenschouwelijke. Maar er wordt gevraagd: Wat is daar de aandoening en wat de denking; dit kan geconcludeerd worden uit alle en de afzonderlijke dingen welke in het lichaam zijn; daar zijn verscheidene ingewanden, ieder afzonderlijk in zijn vasten zetel, en zij oefenen hun functies uit door veranderingen en wisselingen van staat en vorm; dat zij in hun werkingen zijn, is bekend; de maag in de hare, de darmen in de hunne, de nieren in de hare, de lever, de alvleeschklier, de milt in de hare, en het hart en de long in de hunne, en al die werkkrachten worden alleen van binnen gedreven, en van binnen gedreven worden wil zeggen: door veranderingen en wisselingen van staat en vorm. Daaruit kan vaststaan dat de werkingen der zuiver organische substanties van het gemoed niet iets anders zijn, met dit verschil dat de werkingen der organische substanties van het lichaam natuurlijk zijn, doch die van het gemoed geestelijk, en dat deze en gene één maken door de overeenstemmingen. Het kan niet aanschouwelijk worden getoond hoedanig de veranderingen en wisselingen van staat en vorm der organische substanties van het gemoed zijn, welke de aandoeningen en de denkingen zijn, maar nochtans kunnen zij zooals in een spiegel worden gezien uit de veranderingen en wisselingen van staat der long in de spraak en den zang; het is ook een overeenstemming, want de klank van de spraak en van den zang, en eveneens de articulaties van den klank, welke de woorden van de spraak en de modulaties van den zang zijn, geschieden door de long, en de klank stemt overeen met de aandoening, en de spraak met de denking; zij worden ook voortgebracht vanuit gene, en dit geschiedt door veranderingen en wisselingen van staat en vorm der organische substanties in de long, en vanuit de long door de trachea of de luchtpijp in het strottenhoofd en in de stemspleet, en daarna in de tong, en ten slotte in de lippen van den mond; de eerste veranderingen en wisselingen van staat en vorm van den klank geschieden in de long, de tweede in de luchtpijp en in het strottenhoofd, de derde in de stemspleet door de verschillende openingen van de monding ervan, de vierde in de tong door de verschillende aanplooiingen ervan aan het verhemelte en aan de tanden, de vijfde in de lippen van den mond door verschillende vormen. Hieruit kan vaststaan dat louter de achtereenvolgens voortgezette veranderingen en wisselingen van staat der organische vormen de klanken en de articulaties ervan voortbrengen welke der spraak en des gezangs zijn. Omdat nu de klank en de spraak nergens anders vandaan worden voortgebracht dan uit de aandoeningen en de denkingen des gemoeds, want vanuit deze ontstaan zij, en nooit zonder die, is het duidelijk dat de aandoeningen van den wil veranderingen en wisselingen van staat der zuiver

organische substanties van het gemoed zijn, en dat de denkingen des verstands veranderingen en wisselingen van vorm dier substanties zijn; eender als in de longensubstanties. Aangezien de aandoeningen en de denkingen louter veranderingen van staat der vormen des gemoeds zijn, volgt dat het geheugen niet iets anders is dan de permanente staat ervan; want alle veranderingen en wisselingen van staat in de organische substanties zijn zoodanig dat zij, eenmaal vertrouwd geworden, aanblijven; zoo wordt de long ermee vertrouwd verschillende klanken voort te brengen in de luchtpijp, en die te variëeren in de stemspleet, die te articuleeren in de tong, en die te modificeeren in den mond, en wanneer die organische dingen eenmaal daarmede vertrouwd zijn, zijn zij daarin en kunnen zij gereproduceerd worden. Dat die veranderingen en wisselingen oneindig volmakter zijn in de organische dingen des gemoeds dan in de organische dingen des lichaams, staat vast uit die dingen welke in de Verhandeling over de GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID n. 119 tot 204, werden gezegd, alwaar werd getoond dat alle volmaaktheden groeien en opklimmen met de graden en volgens die. Hierover zie men meer beneden, n. 319.

280. Dat de zonden wanneer zij vergeven zijn, ook verwijderd zijn, is eveneens een dwaling der eeuw; in die dwaling zijn zij die gelooven dat door het sacrament des Avondmaals hun de zonden vergeven zijn, hoewel zij die niet uit zich verwijderd hebben door boetedoening; in die zijn ook zij die gelooven dat zij door het geloof-alleen gezaligd worden; voorts ook zij die het gelooven te zijn door de pauselijke dispensaties; die allen gelooven aan een onmiddellijke barmhartigheid en een oogenblikkelijke zaliging. Doch wanneer dit wordt omgekeerd, wordt het de waarheid, namelijk dat wanneer de zonden verwijderd zijn, zij ook vergeven zijn; de boetedoening immers moet de vergeving voorafgaan, en zonder boetedoening is er geen vergeving; en daarom heeft de Heer den discipelen geboden dat zij boetedoening tot vergeving van de zonden zouden prediken, Luk. xxiv: 47; en Johannes “predikte den doop der boetedoening tot vergeving der zonden”, Luk. iii: 3. De Heer vergeeft aan allen hun zonden, Hij beschuldigt niet en rekent niet toe, maar nochtans kan Hij die niet tenzij volgens de wetten Zijner Goddelijke Voorzienigheid wegnemen; want wanneer Hij zeide tot Petrus die vroeg hoe menigmaal hij den tegen hem zondigenden broeder zou vergeven, of het zevenmaal zou zijn, dat “hij zou vergeven niet slechts zevenmaal, maar tot zeventigmaal zevenmaal toe”, Matth. xviii: 21, 22, wat moet dan de Heer niet doen, die de Barmhartigheid zelf is.

281. *iv. Dat zoo de toelating van het booze is ter wille van het einddoel opdat er zaliging zij.* Het is bekend dat de mensch in de volle vrijheid is van te denken en te willen, maar niet in de volle vrijheid van te spreken en te doen al wat hij denkt en wil; hij kan immers denken zooals een atheïst, God loochenen, en de heilige dingen van het Woord der Kerk lasteren, ja zelfs kan hij in woord en daad die willen verderven tot aan de volslagen verdelging ervan toe, maar dit verhinderen de burgerlijke, de zedelijke, en de kerkelijke wetten; en daarom koestert hij die onvrome en misdadige dingen van binnen door te denken te willen, en ook door te bedoelen, maar nochtans niet door te doen. De mensch die niet atheïst is, is ook in de volle vrijheid van meerdere dingen te denken welke van het booze zijn, zooals bedriegelijke, wulpsche, wraakzuchtige, en andere waanzinnige dingen, hetgeen hij ook af en toe doet. Wie kan gelooven dat indien de mensch niet de volle vrijheid had, hij niet slechts niet gezaligd zou kunnen worden, maar ook in zijn geheel zou vergaan. Men hoore nu de oorzaak: elk mensch is in booze dingen van velerlei geslacht uit geboorte; die booze dingen zijn in zijn wil, en de dingen welke in den wil zijn, worden liefgehad; want hetgeen de mensch vanuit het innerlijke wil, dat heeft hij lief, en hetgeen hij liefheeft, dat wil hij; en de liefde des wils vloeit in het verstand in, en maakt daar dat het verkwikkelijke van haar wordt gevoeld; daaruit komt zij in de denkingen, en eveneens in de bedoelingen; en daarom, indien het den mensch niet werd toegelaten te denken volgens de liefde van zijn wil, welke in hem vanuit het overgeërfde is geent, zou die liefde opgesloten blijven, en nooit in het gezichtsveld van den mensch komen; en de liefde van het booze welke niet verschijnt, is zooals een vijand in een hinderlaag, zooals etter in een gezwel, zooals vergif in het bloed, en zooals verrotting in de borst, welke, indien zij opgesloten worden gehouden, den dood veroorzaken. Doch wanneer het den mensch wordt geoorloofd de booze dingen der liefde zijns levens te denken tot aan de bedoeling toe, worden die genezen door geestelijke middelen zooals ziekten door natuurlijke middelen. Hoedanig de mensch zou zijn indien het hem niet geoorloofd was te denken volgens de verkwikkelijke dingen der liefde zijns levens, zal nu gezegd worden. Hij zou niet langer mensch zijn, hij zou zijn beide vermogens verliezen welke vrijheid en redelijkheid worden genoemd, waarin de menschelijkheid zelf bestaat; de verkwikkelijke dingen van die booze dingen zouden de innerlijke dingen zijns gemoeds dermate in beslag nemen dat zij de poort zouden afsluiten; en dan zou hij niet anders kunnen dan eendere dingen spreken en doen, en zoo waanzinnig zijn niet alleen voor zich, maar ook voor de wereld, en ten slotte zou hij de dingen waarvoor men zich schamen moet niet weten te

omhullen. Maar opdat hij niet zoodanig worde, wordt het hem weliswaar toegelaten de booze dingen zijner erfelijkheid te denken en te willen, maar niet die te spreken en te doen; en ondertusschen leert hij de burgerlijke, de zedelijke, en de geestelijke dingen, welke eveneens de denkingen van hem binnentreden, en die waanzinnigheden verwijderen, en door die dingen wordt hij uit den Heer genezen, maar nochtans niet verder dan dat hij weet de poort te bewaken, tenzij hij ook God erkent en Zijn hulp afsmeekt om die te kunnen wederstaan; en voor zooveel als hij dan wederstaat, laat hij die niet toe in de bedoelingen, en ten slotte ook niet in de denkingen. Daar het dus in des menschen vrijheid is te denken zooals hem belijft, te dien einde dat de liefde zijns levens te voorschijn kome uit haar schuilhoeken in het licht zijns verstands, en omdat hij anders niet iets aangaande zijn booze zou weten, en aldus dat ook niet zou schuwen, volgt dat hetzelfde bij hem zou aanwassen dermate dat er niet een plaats van volledig herstel over zou zijn bij hem, en bezwaarlijk bij de kinderen indien hij er zou verwekken; want het booze van den ouder wordt overgebracht in het nakroost; maar de Heer voorziet daarin dat dit niet geschiede.

282. De Heer zou het verstand bij elk mensch kunnen genezen, en zoo maken dat hij niet de booze dingen maar de goede dingen denkt, dit door verschillende vreezen, door wonderen, door gesprekken met overledenen, en door visioenen en droomen; maar slechts het verstand genezen is alleen aan den buitenkant den mensch genezen; het verstand immers met de denking ervan is het uitwendige van des menschen leven, en de wil met de aandoening ervan is het inwendige zijns levens; en daarom zou de genezing van het alleene verstand zijn zooals een palliatieve genezing, waardoor de innerlijke boosaardigheid, opgesloten en verhinderd om uit te gaan, eerst de naburige dingen zou verteren en daarna de verderliggende, totdat het geheel afgestorven zou zijn; de wil zelf is het die genezen moet worden, niet door den invloed van het verstand daarin, omdat die niet mogelijk is, maar door de onderrichting en de vermaning uit het verstand. Indien het verstand alleen genezen werd, zou de mensch worden zooals een lijk, gebalsemd of omhuld met welriekende kruiden en rozen, welke na korten tijd uit het lijk een stank zouden trekken zoodat men ze niet bij de neusvleugels zou kunnen houden; aldus zou geschieden met de hemelsche ware dingen in het verstand, indien de booze liefde des wils werd tegengehouden.

283. Dat het den mensch wordt toegelaten de booze dingen te denken tot aan de bedoeling ervan toe, is, zooals gezegd werd, opdat zij door de burgerlijke, de zedelijke, en de geestelijke dingen verwijderd worden, hetgeen geschiedt

wanneer hij denkt dat het tegen het gerechte en het billijke is, tegen het eerbare en het welvoegelijke, en tegen het goede en het ware, dus tegen het kalme, het blijde, en het gezegende des levens; door die drie geneest de Heer de liefde van des menschen wil, en wel eerst door vreezen, en daarna door liefden. Maar nochtans worden de booze dingen niet gescheiden en uitgeworpen uit den mensch, maar slechts verwijderd en naar de zijden verwezen; en wanneer zij daar zijn en het goede in het midden, dan verschijnen de booze dingen niet; immers, al wat in het midden is, is rechtstreeks onder den blik, en wordt gezien en doorvat. Doch men moet weten dat hoewel het goede in het midden is, nochtans de mensch niet derhalve in het goede is, tenzij de booze dingen welke aan de zijden zijn, afhellen naar beneden of naar buiten; indien zij naar boven of naar binnen schouwen, zijn zij niet verwijderd, want zij streven nochtans daarnaar om terug te keeren tot het midden. Zij hellen af en schouwen naar beneden of naar buiten wanneer de mensch zijn booze dingen schuwt als zonden, en meer nog wanneer hij ze verafschuwt, want dan verdoemt en verwenscht hij ze ter hel, en maakt dat zij daarheen schouwen.

284. Het verstand van den mensch is een recipient zoowel van het goede als van het booze, en zoowel van het ware als van het valsche; niet echter de wil zelf van den mensch; deze moet òf in het booze, òf in het goede zijn; hij kan niet in het eene en het andere zijn, want de wil is de mensch zelf, en daar is de liefde zijns levens. Het goede en het booze echter in het verstand zijn gescheiden zooals het inwendige en het uitwendige; vandaar kan de mensch innerlijk in het booze zijn en uiterlijk in het goede; doch nochtans worden, wanneer de mensch wordt hervormd, het goede en het booze samengebracht, en dan ontstaat botsing en strijd, welke indien hij zwaar is, verzoeking wordt genoemd; doch indien hij niet zwaar is, geschiedt iets dergelijks als wanneer wijn of sterke drank gist; indien dan het goede overwint, wordt het booze met zijn valsche verwijderd naar de zijden, vergelijkenderwijze zooals de droesem naar den bodem van het vat valt, en het goede wordt zooals de wijn na de gisting edel en de sterke drank helder; doch indien het booze overwint, dan wordt het goede met zijn ware verwijderd naar de zijden, en wordt troebel en vuil, zooals ongegiste wijn en ongegiste sterke drank. De vergelijking met gist wordt gemaakt, omdat gist in het Woord beteekent het valsche van het booze, zooals Hosch. vii: 4; Luk. xii: 1, en elders.

Dat de Goddelijke Voorzienigheid evenzeer is bij de boozen als bij de goeden.

285. Bij ieder mensch, zoowel den goeden als den boozen, zijn twee vermogens, waarvan het eene het verstand maakt, en het andere den wil; het vermogen hetwelk het verstand maakt, is dat hij kan verstaan en denken; dit wordt vandaar de redelijkheid genoemd; en het vermogen hetwelk den wil maakt, is dat hij die dingen vrijelijk kan, namelijk denken, en vandaar eveneens spreken en doen, als het slechts niet is tegen de rede of de redelijkheid; want vrijelijk handelen is handelen zoo vaak hij wil, en zooals hij wil. Aangezien deze beide vermogens blijvend zijn, en aanhoudend uit eersten tot laatsten in alle en in de afzonderlijke dingen welke de mensch denkt en doet, en zij niet in den mensch zijn uit zich maar bij den mensch zijn uit den Heer, volgt dat de tegenwoordigheid des Heeren, daar zij in die vermogens is, ook is in de afzonderlijke, ja in de meest afzonderlijke dingen van des menschen verstand en denking, voorts van zijn wil en aandoening, en daaruit in de meest afzonderlijke dingen van de spraak en van de handeling; verwijder die vermogens uit een of ander meest afzonderlijke, en gij zult hetzelfde niet kunnen denken noch spreken zooals een mensch. Dat de mensch door die beide vermogens mensch is, kan denken en spreken, de goede dingen doorvatten en de ware dingen verstaan, niet slechts de burgerlijke en de zedelijke, maar ook de geestelijke, en hervormd en wederverwekt worden, in één woord, dat hij verbonden kan worden met den Heer, en daardoor leven tot in het eeuwige, werd vroeger met veel dingen getoond. Voorts ook dat niet slechts de goede menschen maar ook de booze die beide vermogens hebben. Omdat nu die vermogens bij den mensch uit den Heer zijn, en zij den mensch niet zijn toegeëigend als van hem, want het Goddelijke kan den mensch niet worden toegeëigend als van hem, maar het kan hem worden aangebonden en daardoor zooals van hem verschijnen; en omdat dat Goddelijke bij den mensch in de meest afzonderlijke dingen van hem is, volgt dat de Heer de meest afzonderlijke dingen regeert zoowel bij den boozen mensch als bij den goeden mensch; en het is de regeering des Heeren welke de Goddelijke Voorzienigheid wordt genoemd.

286. Omdat het nu de wet der Goddelijke Voorzienigheid is dat de mensch vanuit het vrije volgens de rede, dat is, vanuit die beide vermogens, de vrijheid en de redelijkheid, kan handelen; en het eveneens de wet der Goddelijke Voorzienigheid is dat hetgeen hij doet den mensch verschijnt zooals uit hemzelf, en vandaar zooals van hemzelf; voorts de wet dat de booze dingen

moeten worden toegelaten opdat hij uit die kan worden uitgeleid, volgt dat de mensch die vermogens kan misbruiken, en vanuit het vrije volgens de rede bevestigen al wat hem belieft, want hij kan der rede maken al wat hij maar wil of het al dan niet der rede in zich is; en daarom zeggen sommigen: Wat is het ware; kan ik niet waar maken al wat ik maar wil; doet ook de wereld niet aldus; en wie dit kan, doet het door redeneering; neem het meest valsche, en zeg tot een scherpzinnige: Bevestig; en hij zal bevestigen; zeg hem bijvoorbeeld dat hij bevestigde dat de mensch een beest is; of zeg dat de ziel is zooals een spinnetje in zijn web, en het lichaam regeert zooals dat spinnetje door draden; of zeg hem dat godsdienst niet iets is, maar slechts een band; en hij zal elk dezer dingen, wat men maar wil, bevestigen dermate dat het zooals waar verschijnt. Wat is gemakkelijker omdat hij niet weet wat de schijn is, noch wat het valsche is hetwelk vanuit een blind geloof voor het ware wordt aangenomen. Hieruit komt het, dat de mensch niet dit ware kan zien dat de Goddelijke Voorzienigheid is in de meest afzonderlijke dingen van het verstand en van den wil, of, wat hetzelfde is, in de meest afzonderlijke dingen van de denkingen en van de aandoeningen bij ieder mensch, zoowel den boozen als den goeden. Hij verwacht zich vooral daardoor dat aldus de booze dingen ook uit den Heer zouden zijn; maar dat nochtans niet het minste van het booze uit den Heer is, maar uit den mensch, daardoor dat hij den schijn dat hij denkt, wil, spreekt, en handelt vanuit zich, bij zich heeft bevestigd, zal men zien in de nu volgende dingen, welke, opdat zij helder gezien worden, moeten worden aangetoond in deze orde: 1. Dat de Goddelijke Voorzienigheid niet alleen bij de goeden maar ook bij de boozen in de meest afzonderlijke dingen universeel is; en dat zij nochtans niet is in hun booze dingen. 2. Dat de boozen zichzelf aanhoudend in de booze dingen brengen, maar dat de Heer hen aanhoudend wegleidt uit de booze dingen. 3. Dat de boozen niet door den Heer geheel en al kunnen worden weggeleid uit het booze, en geleid in het goede, zoolang zij gelooven dat het eigen inzicht alles is, en de Goddelijke Voorzienigheid niet iets. 4. Dat de Heer de hel regeert door tegenovergestelde dingen, en dat Hij de boozen die in de wereld zijn, regeert in de hel ten aanzien van de innerlijke dingen, doch niet ten aanzien van de uiterlijke dingen.

287. 1. *Dat de Goddelijke Voorzienigheid niet alleen bij de goeden maar ook bij de boozen in de meest afzonderlijke dingen universeel is; en dat zij nochtans niet is in hun booze dingen.* Boven werd getoond dat de Goddelijke Voorzienigheid is in de meest afzonderlijke dingen der denkingen en der aandoeningen van den mensch, waaronder wordt verstaan, dat de mensch niets kan denken en

willen vanuit zich, maar dat al hetgeen hij denkt en wil, en daaruit spreekt en doet, is vanuit invloed; indien het het goede is, vanuit den invloed vanuit den Hemel, en indien het het booze is, vanuit den invloed uit de hel; of, wat hetzelfde is, dat het goede is vanuit den invloed uit den Heer, en het booze vanuit het eigene des menschen. Maar ik weet dat deze dingen bezwaarlijk begrepen kunnen worden, omdat onderscheid wordt gemaakt tusschen dat wat invloeit vanuit den Hemel of uit den Heer, en tusschen dat wat invloeit vanuit de hel of uit het eigene des menschen, en nochtans wordt gezegd dat de Goddelijke Voorzienigheid is in de meest afzonderlijke dingen der denkingen en der aandoeningen van den mensch, dermate dat de mensch niet kan denken en willen uit zich. Maar omdat gezegd wordt dat hij het ook kan uit de hel, voorts uit zijn eigene, schijnt het alsof het tegenstrijdig was, maar toch is het het niet; dat het het niet is, zal in hetgeen volgt worden gezien, nadat eenige dingen zijn vooruitgezonden welke de zaak zullen toelichten.

288. Dat niemand kan denken uit zich, maar uit den Heer, bekennen alle Engelen des Hemels, doch dat niemand kan denken uit een ander dan uit zich, zeggen alle geesten der hel; doch dezen werd het eenige malen getoond dat niet een of ander van hen denkt vanuit zich, noch het kan, maar dat het invloeit; echter tevergeefs, zij wilden het niet aanvaarden. Maar de ondervinding zal leeren, eerst, dat het al der denking en der aandoening ook bij de geesten der hel invloeit vanuit den Hemel, maar dat het goede, daar invloeiende, wordt verkeerd in het booze, en het ware in het valsche, aldus alles in het tegenovergestelde; dit werd aldus aangetoond; er werd vanuit den Hemel eenig ware vanuit het Woord nedergelaten, en dit werd overgenomen door hen die boven in de hel waren, en uit dezen werd het nedergelaten in de lagere tot aan de laagste toe; en het werd onderweg achtereenvolgens verkeerd in het valsche, en ten slotte in een geheel en al aan het ware tegenovergesteld valsche; en zij bij wie het verkeerd werd, dachten het valsche zooals vanuit zich, en wisten niet anders, terwijl het toch een ware was, vanuit den Hemel nedervloeiende, onderweg tot de laagste hel aldus vervalscht en verdraaid zijnde. Dat het aldus was geschied, heb ik drie of viermaal gehoord. Iets dergelijks geschiedt met het goede; dit wordt, nedervloeiende vanuit den Hemel, al voortschrijdend verkeerd in een aan het goede tegenovergesteld booze. Hieruit bleek dat het ware en goede, voortgaande uit den Heer, overgenomen door hen die in het valsche en in het booze zijn, wordt veranderd en in een anderen vorm overgaat, dermate dat de eerste vorm niet verschijnt. Iets dergelijks geschiedt bij elk boos mensch, want die is naar zijn geest in de hel.

289. Dat noch iemand in de hel denkt uit zich maar vanuit de anderen rondom hem, noch deze anderen uit zich, maar ook vanuit anderen, en dat de denkingen en de aandoeningen in orde gaan van gezelschap tot gezelschap, zonder dat iemand anders weet dan dat zij uit hemzelf gaan, dit werd meermalen getoond. Sommigen die geloofden uit zich te denken en te willen, werden in een gezelschap gezonden terwijl de vergemeenschapping met de naburige gezelschappen over welke zij ook hun denkingen plachten uit te breiden, onderschept was, en zij werden in dat gezelschap vastgehouden; en toen werd hun gezegd dat zij anders denken zouden dan de geesten van dat gezelschap dachten, en dat zij zich dwingen zouden om daartegen te denken; maar zij bekenden dat dit hun onmogelijk was. Dit geschiedde met velen, en eveneens met Leibnitz, die ook werd overtuigd dat niemand denkt vanuit zich maar vanuit anderen, en dat ook de anderen niet uit zich denken, en dat allen denken vanuit den invloed vanuit den Hemel, en de Hemel vanuit den invloed uit den Heer. Sommigen die over deze zaak gepeinsd hadden, zeiden dat dit verbazingwekkend is, en dat nauwelijks iemand daartoe geleid kan worden het te gelooven, omdat het geheel en al tegen den schijn is, maar dat zij het nochtans niet konden loochenen omdat het ten volle was getoond; maar niettemin zeiden zij, toen zij in de verwondering waren, dat zij zoo niet in schuld zijn dat zij het booze denken; voorts dat het zoo schijnt alsof het booze uit den Heer is; en eveneens dat zij niet begrijpen hoe de alleene Heer kan maken dat allen op zoo verschillende wijze denken. Maar deze drie dingen moeten in hetgeen volgt ontwikkeld worden.

290. Aan de aangevoerde ondervindingen moeten ook deze worden toegevoegd: Toen het mij gegeven was uit den Heer met geesten en Engelen te spreken, werd mij deze verborgenheid terstond opengedekt; want het werd mij vanuit den Hemel gezegd dat ik geloof zooals de anderen dat ik denk en dat ik wil vanuit mij, terwijl toch niets vanuit mij is, maar dat indien het het goede is, het uit den Heer is, en indien het het booze is, dat het uit de hel is. Dat het aldus was, werd mij ook door verschillende in mij gebrachte denkingen en aandoeningen tot levend wordens toe aangetoond, en het werd achtereenvolgens gegeven het te doorvatten en te voelen; en daarom, zoodra daarna eenig booze in den wil, of eenig valsche in de denking ingegleden was, onderzocht ik vanwaar dat was, en het werd mij ontdekt, en eveneens werd het gegeven met die te spreken, hen te berispen, en aan te drijven om terug te treden, en zoo hun booze en valsche terug te trekken, en bij zich vast te houden, en niet langer iets zoodanigs in mijn denking te gieten. Dit is duizendmalen geschied, en in dezen staat heb ik nu verscheidene jaren lang

aanhoudend verkeerd, en daarin verkeer ik nog steeds; en nochtans schijnt het mij toe dat ik denk en wil vanuit mij zooals anderen vanuit zich, met geen verschil; want het is vanuit des Heeren Voorzienigheid dat het een ieder aldus toeschijnt, zooals het boven in zijn artikel is getoond. Nieuwelinggeesten verwonderen zich over dezen mijnen staat, niet anders ziende dan dat ik niet iets hoegenaamd vanuit mij denk en wil, en derhalve dat ik ben zooals een zeker leege; maar ik opende hun de verborgenheid; en verder, dat ik ook innerlijk denk, en doervat wat in mijn uiterlijke denking invloeit, of het vanuit den Hemel is dan wel vanuit de hel, en dat ik dit verwerp en dat opneem; en dat het mij nochtans toeschijnt vanuit mij te denken en te willen, zooals hun vanuit zich.

291. Dat elk goede vanuit den Hemel is, en dat elk booze vanuit de hel is, behoort in de wereld niet tot de onbekende dingen; bekend is het een ieder in de Kerk; wie daar die tot het priesterschap is gewijd, leert niet dat elk goede uit God is, en dat de mensch niet iets vanuit zich kan nemen hetwelk hem niet gegeven is vanuit den Hemel; voorts ook dat de duivel de booze dingen in de denkingen ingiet, en verleidt, en dat hij aanspoort om die te doen; en daarom bidt de priester die gelooft vanuit heiligen ijver te prediken, dat de Heilige Geest hem leere, zijn denkingen en het spreken van hem leide; en sommigen zeggen dat zij met den zin doervatten dat zij werden gedreven, en wanneer de predikingen worden geprezen, antwoorden zij vroom dat zij niet uit zich maar uit God gesproken hebben. En daarom ook wanneer zij iemand goed zien spreken en goed handelen, zeggen zij dat hij tot hetzelfde door God geleid is; en omgekeerd wanneer zij iemand boos zien spreken en boos handelen, zeggen zij dat hij tot hetzelfde door den duivel geleid is. Dat er een zoodanige spreekwijze in de Kerk is, is bekend; maar wie gelooft dat het aldus is.

292. Dat uit de eenige bron des levens invloeit al wat de mensch denkt en wil, en vandaar wat de mensch spreekt en doet, en dat nochtans de eenige bron des levens, die de Heer is, niet in de oorzaak is dat de mensch het booze en valsche denkt, kan toegelicht worden door deze dingen in de natuurlijke wereld: uit de zon ervan gaat warmte en licht voort, en die twee vloeien in alle subjecten en objecten in welke voor de oogen verschijnen, niet slechts in de goede subjecten en in de schoone objecten, maar ook in de booze subjecten en in de onschoone objecten, en brengen verschillende dingen daarin voort; zij vloeien immers niet alleen in de boomen in welke goede vruchten dragen, maar ook in de boomen welke booze vruchten dragen, ja zelfs ook in de vruchten zelf, en geven daaraan het gedijen; evenzoo in de

goede zaden, en eveneens in de onkruiden. Voorts ook in de struiken van goed nut of die heilzaam zijn, en eveneens in de struiken van boos nut of die vergiftig zijn; en evenwel is het dezelfde warmte, en hetzelfde licht, in welke niet eenige oorzaak van het booze is, maar deze is in de opnemende subjecten en objecten. Iets eenders doet de warmte welke eieren uitbroedt in welke een nil, een oehoe, een adder verborgen ligt, als wanneer zij eieren uitbroedt in welke een duif, een schoone vogel, en een zwaan verborgen ligt; leg onder een hen eieren van de eene en de andere soort, en uit haar warmte, welke in zich onschadelijk is, zullen die uitgebroed worden; wat heeft derhalve de warmte gemeen met die booze en schadelijke dingen. Eender doet de warmte die in moerassige, drekkige, rottende, en lijkachtige dingen invloeit, als zij doet wanneer zij invloeit in wijnachtige, welriekende, groeikrachtige, en levende dingen; wie ziet niet dat de oorzaak niet is in de warmte, maar in het opnemende subject. Het zelfde licht ook vertoont in het eene object liefelijke kleuren, en in het andere onliefelijke; ja zelfs verheldert het zich in blanke dingen en schittert, en versombert het zich in naar het zwarte overhellende dingen, en wordt donkerzwart. Iets dergelijks is het geval in de geestelijke wereld; daar eveneens is warmte en licht uit haar Zon, welke de Heer is, welke vanuit dezelve invloeien in haar subjecten en objecten; de subjecten en de objecten daar zijn de Engelen en de geesten, in het bijzonder de willijke en de verstandelijke dingen van hen; de Warmte daar is de Goddelijke Liefde, voortgaande, en het Licht daar is de Goddelijke Wijsheid, voortgaande; deze zijn niet in de oorzaak dat zij door den een anders worden opgenomen dan door den ander; want de Heer zegt “Dat Hij de Zon doet opgaan over boozen en goeden, en den regen zendt over gerechten en ongerechten”, Matth. v: 45; onder de Zon wordt in den hoogsten geestelijken zin de Goddelijke Liefde verstaan, en onder den regen de Goddelijke Wijsheid.

293. Aan deze dingen zal ik het engellijke gevoelen aangaande den wil en aangaande het inzicht bij den mensch toevoegen; dat gevoelen is dat er niet een grein van eigen wil en van eigen voorzichtigheid bij eenig mensch is, terwijl zij zeggen dat indien er een grein bij een ieder zou zijn, de Hemel niet bestand zou hebben, noch de hel, en het gansche menschelijke geslacht zou vergaan; zij zeggen de oorzaak, namelijk omdat de myriaden van myriaden van menschen, zoovelen van de schepping der wereld aan zijn geboren, den Hemel en de hel samenstellen waarvan de een onder den ander in een zoodanige orde is dat zij van weerskanten een ééne maken, de Hemel één schoon mensch, en de hel één monsterlijk mensch; indien een ieder een grein van eigen wil en van eigen inzicht had, zou dat ééne er niet kunnen zijn, maar

uiteengetrokken worden, en daarmede zou die Goddelijke vorm vergaan, welke niet anders vast en blijvend kan zijn dan wanneer de Heer het al in allen is, en die niets in het gansche. Zij zeggen nog een oorzaak, namelijk dat denken en willen vanuit zich het Goddelijke zelf is, en denken en willen vanuit God het menschelike zelf is; en het Goddelijke zelf kan niet enig mensch worden toegeëigend, zoo immers zou de mensch God zijn. Houd dit vast, en uit de Engelen zult gij, indien gij wilt, bevestigd worden wanneer gij na het overlijden in de geestelike wereld komt.

294. Gezegd werd boven in n. 289, dat toen sommigen waren overtuigd dat niemand denkt vanuit zich maar vanuit anderen, en alle anderen niet vanuit zich maar vanuit den invloed door den Hemel uit den Heer, zij in verwondering zeiden dat zij zoo niet in schuld zijn dat zij het booze doen; voorts dat het zoo schijnt dat het booze uit den Heer is; alsmede dat zij niet begrijpen dat de alleene Heer kan maken dat allen op zoo verschillende wijze denken. Omdat nu deze drie dingen noodwendig moeten invloeien in de denkingen bij hen die alleen uitwerkingen uit uitwerkingen denken, en niet de uitwerkingen uit de oorzaken, is het noodig dat die dingen aangevat en vanuit de oorzaken opengedekt worden. *TEN EERSTE: Dat zij zoo niet in schuld zouden zijn dat zij het booze doen;* indien immers al wat de mensch denkt, uit anderen invloeit, schijnt het alsof de schuld is bij hen uit wie het invloeit; maar nochtans is de schuld zelf bij hem die opneemt, want hij neemt het op als het zijne; ook weet hij niet iets anders, en wil niet iets anders weten. Ieder immers wil van zichzelf zijn, en door zichzelf geleid worden, vooral uit zichzelf denken en willen; dit immers is het vrije zelf, hetwelk verschijnt zooals het eigene in hetwelk elk mensch is; en daarom, indien hij wist dat hetgeen hij denkt en wil, uit een ander invloeit, zoo zou hij zichzelf toeschijnen alsof hij gebonden en gevangen was, niet langer zijn eigen meester, en zoo zou al het verkwikkelike zijns levens vergaan, en ten slotte het menschelike zelf. Dat het zoo is, heb ik meermalen bevestigd gezien; het werd aan sommigen gegeven te doorvatten en te voelen dat zij werden geleid door anderen; toen ontstaken zij in toorn zoodat zij als het ware onmachtig van gemoed werden; en zij zeiden dat zij liever geboeid gehouden wilden worden in de hel dan niet mogen denken zooals zij willen, en willen zooals zij denken. Dit niet mogen noemden zij gebonden worden ten aanzien van het leven zelf, hetgeen harder en onverdrageliker is dan gebonden worden ten aanzien van het lichaam; niet mogen spreken en doen zooals zij denken en willen, dit noemden zij niet gebonden worden, omdat het verkwikkelike van het burgerlijke en van het zedelike leven, hetwelk bestaat in spreken en doen, hetzelfde betoont en

tegelijk als het ware verzacht. Omdat nu de mensch niet wil weten dat hij door anderen wordt geleid tot denken, maar wil denken uit zich, en dit eveneens gelooft, volgt dat hijzelf in de schuld is, en die niet uit zich verwerpen kan zoolang hij het liefheeft te denken wat hij denkt; doch indien hij het niet liefheeft, ontdoet hij zich van den nexus met hen; dit geschiedt wanneer hij weet dat het het booze is, en derhalve dat wil schuwen en van dat aflaten; dan ook wordt hij uit den Heer onttrokken aan het gezelschap hetwelk in dat booze is, en overgebracht in een gezelschap in hetwelk hetzelfde niet is; indien hij echter het booze weet en dat niet schuwt, wordt hem de schuld aangerekend, en wordt hij aan dat booze schuldig. Al wat derhalve de mensch vanuit zich geloofd te doen, daarvan wordt gezegd dat het vanuit den mensch geschiedt, en niet uit den Heer. TEN TWEEDE: *Dat het zoo schijnt dat het booze uit den Heer is.* Dit kan als een conclusie worden gedacht vanuit die dingen welke boven in n. 288 zijn getoond, zijnde dat het goede invloeiende uit den Heer wordt verkeerd in het booze, en het ware in het valsche, in de hel. Maar wie kan niet zien dat het booze en het valsche niet zijn uit het goede en het ware, aldus uit den Heer, maar uit het opnemend subject en object hetwelk in het booze en het valsche is, en hetzelfde verdraait en omkeert, zooals ook ten volle werd getoond boven in n. 292. Vanwaar echter het booze en het valsche is bij den mensch, werd in de voorafgaande dingen meermalen getoond. Een ondervinding geschiedde ook in de geestelijke wereld met hen die geloofd hadden dat de Heer bij de boozen de booze dingen had kunnen verwijderen, en in plaats ervan goede dingen inbrengen, en zoo de gansche hel overdragen in den Hemel, en allen zaligen; maar dat dit onmogelijk is, zal aan het einde dezer Verhandeling, waar gehandeld moet worden over de oogenblikkelijke zaliging en over de onmiddellijke barmhartigheid, worden gezien. TEN DERDE: *Dat zij niet begrijpen dat de alleene Heer kan maken dat allen op zoo verschillende wijze denken.* De Goddelijke Liefde des Heeren is oneindig, en Zijn Goddelijke Wijsheid is oneindig, en oneindige dingen van de liefde en oneindige dingen van de wijsheid gaan uit den Heer voort, en zij vloeien in bij allen in den Hemel, en daaruit bij allen in de hel, en uit de eene en de andere bij allen in de wereld; en daarom kan het niemand aan denken en willen ontbreken; want de oneindige dingen zijn op oneindige wijze alle dingen. Die oneindige dingen welke uit den Heer voortgaan, vloeien niet alleen universeel in, maar ook op meest afzonderlijke wijze, want het Goddelijke is universeel vanuit de afzonderlijkste dingen, en het zijn de afzonderlijkste Goddelijke dingen welke het universeele worden genoemd, zooals boven werd getoond; en het afzonderlijkste Goddelijke is ook oneindig. Hieruit kan vaststaan

dat de alleene Heer een ieder doet denken en willen volgens zijn hoedanige, en volgens de wetten Zijner Voorzienigheid. Dat alle dingen welke in den Heer zijn, en uit den Heer voortgaan, oneindig zijn, is boven in n. 46 tot 69 getoond; en eveneens in de Verhandeling over DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID, n. 17 tot 22.

295. II. *Dat de boozen zichzelf aanhoudend in de booze dingen brengen, maar dat de Heer hen aanhoudend wegleidt uit de booze dingen.* Hoedanig de Goddelijke Voorzienigheid is bij de goeden, wordt gemakkelijker begrepen dan hoedanig zij is bij de boozen; en omdat nu over dezen wordt gehandeld, zal het in deze reeks worden gezegd: 1. Dat er ontelbare dingen zijn in elk booze. 2. Dat de booze zich vanuit zich aanhoudend dieper in zijn booze dingen brengt. 3. Dat de Goddelijke Voorzienigheid met de boozen een aanhoudende toelating van het booze is, te dien einde dat er aanhoudende wegleiding is. 4. Dat de wegleiding uit het booze geschiedt op duizend wijzen, ook op de meest verborgene, door den Heer.

296. Opdat dus de Goddelijke Voorzienigheid met de boozen duidelijk onderscheiden doorvat, en zoo begrepen worde, moeten de dingen die boven gezegd zijn, worden ontvouwd in die reeks waarin zij werden aangevoerd. TEN EERSTE: *Dat er ontelbare dingen zijn in elk booze.* Elk booze verschijnt voor den mensch zooals een enkelvoudig ééne; zoo verschijnt de haat en de wraak, zoo de diefstal en het bedrog, zoo de echtbreuk en de hoerij, zoo de trots en de hoogmoed, behalve de overige; en het wordt niet geweten dat in elk booze ontelbare dingen zijn; er zijn er meer dan er in het lichaam van den mensch vezels en vaten zijn; de booze mensch immers is in kleinsten vorm de hel, en de hel is samengesteld uit myriaden van myriaden, en een ieder daar is in den vorm zooals een mensch, hoewel monsterlijk, en alle vezels en alle vaten in hem zijn omgedraaid; de geest zelf is een booze, aan zich verschijnend zooals een ééne; maar zoovele ontelbare dingen als er in hem zijn, zoovele zijn de begeerigheden van dat booze; elk mensch immers is zijn booze of zijn goede van hoofd tot voetholte. Waar dus de booze zoodanig is, is het duidelijk dat hij één booze is, samengesteld vanuit ontelbare verschillende dingen welke onderscheiden booze dingen zijn, en begeerigheden van het booze worden genoemd. Hieruit volgt dat al die dingen in de orde waarin zij zijn, door den Heer hersteld en bekeerd moeten worden opdat de mensch kan worden hervormd, en dat dit niet kan geschieden tenzij door des Heeren Goddelijke Voorzienigheid achtereenvolgens van den eersten leeftijd van den mensch tot aan den laatsten van hem. Elke begeerigheid van het booze verschijnt in de hel, wanneer zij wordt uitgebeeld, zooals een schadelijk dier,

nl. òf zooals een draak, òf zooals een basilisk, òd zooals een adder, òf zooals een oehoe, òf zooals een nachtuil, en zoo voort; eender verschijnen de begeerigheden van het booze bij den boozen mensch wanneer hij wordt geschouwd door de Engelen; al deze vormen der begeerigheden moeten afzonderlijk bekeerd worden; de mensch zelf, die naar den geest verschijnt als een monster mensch of duivel, moet bekeerd worden opdat hij zij zooals een schoone Engel, en elke begeerigheid van het booze moet bekeerd worden opdat zij verschijne zooals een lam, of een schaap, of zooals een duif en een tortelduif, gelijkerwijs de aandoeningen van het goede der Engelen in den Hemel, wanneer zij worden uitgebeeld, verschijnen; en een draak bekeeren tot een lam, een basilisk tot een schaap, en een oehoe tot een duif, kan niet geschieden tenzij dan achtereen, door het booze te ontwortelen uit zijn zaad, en door het goede zaad in de plaats ervan in te planten. Maar dit kan niet anders geschieden dan vergelijkenderwijze zooals geschiedt met de enting van boomen, welker wortels met een stuk stam overblijven, maar nochtans verkeert de geënte tak het door den ouden wortel opgezogen sap in een goede vruchten makend sap; die te oculeeren tak kan nergens anders vandaan genomen worden dan uit den Heer, die de Boom des levens is; hetgeen ook is volgens des Heeren woorden, Joh. xv: 1 tot 7. TEN TWEDE: *Dat de booze zich vanuit zich aanhoudend dieper in zijn booze dingen brengt.* Gezegd wordt vanuit zich, omdat al het booze is vanuit den mensch, want hij verkeert het goede hetwelk uit den Heer is, in het booze, zooals boven is gezegd. Dat de booze zich dieper brengt in het booze, daarvan is de oorzaak zelf dat hij zich steeds innerlijker in de helsche gezelschappen stort, en ook steeds dieper, naarmate hij het booze wil en doet; vandaar groeit ook het verkwikkelijke van het booze, en dit neemt zijn denkingen aldus in beslag dat hij ten slotte niets zoeters voelt; en wie zich innerlijker en dieper in de helsche gezelschappen heeft gestort, wordt als het ware rondom in boeien geklonken, maar zoolang hij in de wereld leeft, voelt hij de boeien niet; zij zijn als van zachte wol, of van weke zijden draden, welke hij liefheeft omdat zij kittelen; doch na den dood worden die boeien van zacht hard, en van kittelend schrijnend. Dat het verkwikkelijke van het booze in groei toeneemt, is bekend uit diefstallen, rooverijen, plunderingen, wraaknemingen, overheerschingen, winstbejagingen, en andere dingen; wie voelt daarin niet al naar zij slagen en al naar de uitoefeningen ervan niet belemmerd worden, de verheffingen van het verkwikkelijke; het is bekend dat de dief in diefstallen zulk een verkwikkelijke voelt, dat hij het niet kan laten, en, wat wonderlijk is, dat hij een enkel gestolen geldstuk meer liefheeft dan tien hem ten geschenke gegeven. Iets dergelijks

zou ook het geval zijn met echtbreuken indien niet daarin was voorzien dat dat booze in macht afneemt al naar het misbruik; doch nochtans blijft bij velen het verkwikkelijke aan van die dingen te denken en te spreken, en indien niet méér, nochtans de lust van aanraken. Maar het wordt niet geweten dat dit daaruit is dat hij zich in de helsche gezelschappen steeds innerlijker, voorts steeds dieper stort naarmate hij vanuit den wil en tegelijk vanuit de denking de booze dingen begaat; indien zij slechts in de denking zijn en niet in den wil, is hij nog niet met het booze in een helsch gezelschap, maar hij treedt dan binnen wanneer zij ook in den wil zijn; indien hij dan ook denkt dat dat booze is tegen de geboden van den Decaloog, en deze Goddelijk maakt, dan begaat hij dat uit opzet, en hij laat zich daardoor diep zakken, waardoor hij niet kan worden uitgeleid tenzij door daadwerkelijk berouw. Men moet weten dat elk mensch naar zijn geest in de geestelijke wereld is in een bepaald gezelschap daar, de booze mensch in een helsch gezelschap, en de goede mensch in een hemelsch gezelschap; hij verschijnt ook somtijds daar wanneer hij in diepe overdenking is. Voorts, dat zooals de klank met de spraak zich rondomspreidt in de lucht in de natuurlijke wereld, aldus de aandoening met de denking zich in de gezelschappen rondomspreidt in de geestelijke wereld; het is ook een overeenstemming, want de aandoening stemt overeen met den klank, en de denking met de spraak. TEN DERDE: *Dat de Goddelijke Voorzienigheid met de boozen een aanhoudende toelating van hert booze is, te dien einde dat er aanhoudende wegleiding is.* Dat de Goddelijke Voorzienigheid bij de booze menschen een aanhoudende toelating is, komt omdat vanuit hun leven niets anders kan te voorschijn komen dan het booze; want de mensch is hetzij in het goede, hetzij in het booze; hij kan niet in het eene en het andere tegelijk zijn, noch bij beurten, tenzij hij lauw is; en het booze des levens wordt niet in den wil en door dien in de denking geleid door den Heer, maar het wordt binnengeleid door den mensch, en dit wordt toelating genoemd. Omdat nu alle dingen welke de booze mensch wil en denkt der toelating zijn, wordt er gevraagd wat dan daar de Goddelijke Voorzienigheid is, waarvan gezegd wordt dat zij is in de afzonderlijkste dingen bij ieder mensch, zoowel bij den boozen als den goeden; maar zij bestaat hierin dat zij aanhoudend toelaat ter wille van het einddoel, en dat zij zoodanige dingen toelaat welke van het einddoel zijn, en niet andere; en dat zij de booze dingen welke vanuit toelating te voorschijn komen, aanhoudend beziet, scheidt, zuivert, en de niet overeenkomende dingen uitbant, en langs onbekende wegen loost. Deze dingen geschieden vooral in den innerlijken wil van den mensch, en vanuit dezen in zijn innerlijke denking. De Goddelijke

Voorzienigheid is ook aanhoudend hierin dat zij daarvoor zorgt dat de uit te bannen en te loozen dingen niet wederom door den wil worden opgenomen, aangezien alle dingen welke worden opgenomen door den wil, den mensch worden toegeëigend; doch de dingen welke worden opgenomen met de denking en niet met den wil, die worden gescheiden en heengezonden. Dit is de aanhoudende Voorzienigheid des Heeren bij de boozen, welke, zooals gezegd is, een aanhoudende toelating is te dien einde dat er voortdurende wegleiding is. Over deze dingen weet de mensch nauwelijks iets, omdat hij niet doorvat; dat hij niet doorvat, daarvan is de voornaamste oorzaak deze dat zij de booze dingen van de begeerigheden der liefde zijns levens zijn, en die booze dingen niet worden gevoeld als booze dingen maar als verkwikkelijke dingen, waaraan niemand aandacht geeft; wie geeft aandacht aan de verkwikkelijke dingen zijner liefde; in deze zwemt zijn denking zooals een schuitje dat vaart in den stroom der rivier; en het wordt doorvat zooals een welriekend geurende atmosfeer welke met volle teugen wordt ingeademd. Alleen iets kan hij van die dingen voelen in zijn uitwendige denking, maar nochtans geeft hij ook daar niet aandacht aan, tenzij hij terdege weet dat zij booze dingen zijn. Maar over deze dingen meer in hetgeen nu volgt. TEN VIERDE: *Dat de wegleiding uit het booze geschiedt op duizend wijzen, ook op de meest verborgene, door den Heer*; van die dingen werden mij alleen eenige ontdekt, echter niet dan de meest algemeene, zijnde deze dat de verkwikkelijke dingen der begeerigheden, aangaande welke de mensch niets weet, troepsgewijze en bundelsgewijze worden uitgelaten in de innerlijke denkingen, welke van des menschen geest zijn, en daaruit in de uiterlijke denkingen van hem, in welke zij verschijnen onder eenen of anderen zin van het genoeglijke, het liefelijke, of het begeerlijke, en daar worden zij vermengd met de natuurlijke en zinlijke verkwikkelijke dingen van hem; daar zijn de middelen der scheiding en zuivering, en eveneens de wegen der wegleiding en loozing. De middelen zijn voornamelijk de verkwikkelijke dingen der overpeinzing, der denking, der bespiegeling ter wille van eenige doelen welke des nuts zijn; en de doelen welke des nuts zijn, zijn er even zoovele als de bijzondere en de afzonderlijke dingen van iemands bezigheid en functie; voorts ook zoovele als de verkwikkelijke dingen der bespiegeling zijn ter wille van deze doelen dat hij verschijne zooals een burgerlijk en zedelijk mensch, en eveneens zooals een geestelijk mensch, behoudens de onverkwikkelijke dingen welke zich ertusschen schuiven; die verkwikkelijke dingen, omdat zij van de liefde van hem in den uitwendigen mensch zijn, zijn de middelen der scheiding, zuivering, uitscheiding en wegleiding van de verkwikkelijke dingen der

begeerigheden van het booze van den inwendigen mensch. Diene als voorbeeld een onrechtvaardige rechter die de winsten of de vriendschappen beschouwt als de doelen of als de nutten van zijn functie; deze is innerlijk aanhoudend in die dingen, maar uiterlijk is zijn doel om te handelen zooals een rechtskundige en een gerechte; hij is aanhoudend in het verkwikkelijke der overpeinzing, der denking, der bespiegeling en der bedoeling om het recht te buigen, te keeren, aan te passen en samen te passen totdat het als gelijkvormig aan de wetten en ietwat gelijkend op de gerechtigheid verschijnt; ook weet hij niet dat het inwendig verkwikkelijke van hem bestaat uit sluwheden, bedriegerijen, listen, heimelijke diefstallen, en vele andere dingen; en dat dat verkwikkelijke, vanuit zooveel verkwikkelijke dingen der begeerigheden van het booze samengesteld, heerscht in alle en de afzonderlijke dingen der uitwendige denking, in welke de verkwikkelijke dingen van den schijn zijn dat hij gerecht en oprecht is; in deze uitwendige verkwikkelijke dingen worden de inwendige verkwikkelijke nedergelaten, en vermengd zooals spijs in de maag, en daar gescheiden, gezuiverd, en weggeleid; maar nochtans niet andere verkwikkelijke dingen der begeerigheden van het booze dan die zwaarder zijn; bij den boozen mensch is er immers niet een andere scheiding, zuivering, en wegleiding dan van de zwaardere booze dingen uit de minder zware, doch bij den goeden mensch is er een scheiding, zuivering, en wegleiding niet slechts van de zwaardere booze dingen, maar ook van de minder zware; en dit geschiedt door de verkwikkelijke dingen der aandoeningen van het goede en ware, en van het gerechte en oprechte, in welke hij komt voor zooveel als hij de booze dingen beschouwt als zonden, en die derhalve schuwt en verafschuwt; en te meer indien hij tegen die strijdt; deze zijn de middelen door welke de Heer allen zuivert die gezaligd worden; Hij zuivert dezelfden ook door uitwendige middelen welke der faam en der eer zijn, en somtijds des gewins; maar nochtans zijn in deze uit den Heer de verkwikkelijke dingen der aandoeningen van het goede en ware gelascht, door welke ze worden gericht en aangepast opdat zij de verkwikkelijke dingen der liefde van den naaste worden. Indien iemand de verkwikkelijke dingen der begeerigheden van het booze tegelijk in eenigen vorm zag, of die duidelijk onderscheiden doorvatte met eenigen zin, zou hij die zien en doorvatten in zulk een aantal dat zij niet nader bepaald zouden kunnen worden; want de gansche hel is niet dan de vorm van alle begeerigheden van het booze, en daar is geen begeerigheid van het booze aan de andere geheel en al eender of dezelfde, en ook kan er niet eene aan de andere geheel en al eender of dezelfde zijn tot in het eeuwige; en aangaande die ontelbare dingen weet de mensch

nauwelijks iets, te minder hoe zij aaneengeschakeld zijn; en toch wordt het uit den Heer door Zijn Goddelijke Voorzienigheid aanhoudend toegelaten dat zij te voorschijn komen om weggeleid te worden, hetgeen geschiedt in alle orde en reeks; de booze mensch is in kleinsten vorm de hel, zooals de goede mensch in kleinsten vorm de Hemel is. Dat de wegleiding uit de booze dingen geschiedt op duizend wijzen, ook op de meest verborgene, door den Heer, kan niet beter gezien en zoo geconcludeerd worden dan vanuit de verborgen werkingen der ziel in het lichaam; die waarvan de mensch weet, zijn deze: dat hij de spijs welke hij gaat eten, beschouwt, met den reuk waarneemt, er trek in heeft, proeft, vermaalt met de tanden, door de tong afwentelt in den slokdarm, en zoo in de maag; doch de verborgen werkingen der ziel, aangaande welke de mensch niet iets weet omdat hij ze niet gewaarwordt, zijn deze: dat de maag de opgenomen spijzen samenrolt, door de scheidingsvochten opent en scheidt, dat is, verteert, en de overeenkomende dingen toereikt aan de daar gapende mondjes en aderen welke die indrinken, en dat zij sommige heenzendt in het bloed, sommige in de lymphvaten, sommige in de melkvaten der darmscheil, en sommige afluat in de darmen; daarna dat de chijl vanuit haar blaasje in de darmscheil door het borstkanaal weggevoerd, wordt ingebracht in de holle ader, en zoo in het hart, en uit het hart in de long, en uit deze door de linker-hartkamer in de hoofdslagader, en uit deze door de takken in de ingewanden van het gansche lichaam, en eveneens in de nieren, in elk waarvan de scheiding van het bloed, de zuivering, en de wegleiding van heterogene dingen plaats vindt; nog daarvan gezwegen hoe het hart zijn in de long ontdroesemd bloed omhoog zendt in het cerebrum, hetgeen geschiedt door de slagaders welke de strotslagaders worden genoemd, en hoe het cerebrum het levendgemaakte bloed terugzendt in de holle ader vlak daarboven waar het borstkanaal de chijl binnenvoert, en zoo wederom in het hart. Deze, behalve ontelbare andere dingen, zijn verborgen werkingen der ziel in het lichaam; de mensch wordt van deze dingen niets gewaar, en wie niet ervaren is in de anatomische wetenschap, weet daarvan niets; en toch geschieden eendere dingen in de innerlijke dingen van des menschen gemoed, want niets kan geschieden in het lichaam tenzij daaruit, want des menschen gemoed is zijn geest, en zijn geest is evenzeer mensch, met dit verschil alleen dat de dingen welke in het lichaam geschieden, natuurlijk geschieden, en de dingen welke in het gemoed geschieden, geestelijk geschieden; de gelijkenis is volledig. Hieruit blijkt, dat de Goddelijke Voorzienigheid werkt op duizend wijzen, ook op de meest verborgene, bij elk mensch, en dat zij aanhoudend is in het doel om hem te zuiveren, omdat zij is in het doel om te zaligen; en dat

den mensch niet meer is opgelegd dan dat hij de booze dingen in den uitwendigen mensch verwijdere; in de overige dingen voorziet de Heer, indien Hij wordt aangesmeekt.

297. III. *Dat de boozen niet door den Heer geheel en al kunnen worden weggeleid uit de booze dingen, en geleid in de goede dingen, zoolang zij gelooven dat het eigen inzicht alles is, en de Goddelijke Voorzienigheid niet iets.* Het schijnt alsof de mensch zichzelf kan weggeleiden uit het booze, als hij slechts denkt dat dit of dat is tegen het gemeene goed, tegen het nuttige, en tegen het recht der natie en der natiën; dit kan zoowel de booze als de goede als hij slechts uit geboorte of uit uitoefening zoodanig is dat hij binnen in zich analytisch en redelijk onderscheiden kan denken; maar nochtans kan hij toch niet zichzelf weggeleiden uit het booze; de oorzaak is omdat het vermogen om dingen ook abstract te verstaan en te doorvatten, gegeven is aan een ieder, zoowel aan den goede als aan den booze, uit den Heer, zooals boven hier en daar is getoond; doch nochtans kan de mensch zich niet krachtens dat vermogen uitleiden uit het booze; het booze immers is des wils, en het verstand vloeit niet in den wil in, tenzij alleen met het licht; en het verlicht en leert, en indien de warmte des wils, dat is, de liefde van des menschen leven gloeiend is vanuit de begeerigheid van het booze, zoo is hij koud ten aanzien van de aandoening van het goede; en daarom neemt hij niet op, maar òf hij verwerpt, òf hij bluscht uit, òf hij verkeert het door eenig uitgedacht valsche in het booze; hiermede geschiedt zooals met het licht van den winter, dat even helder is als het licht van den zomer, hetwelk invloeiende in de koude boomen op eendere wijze werkt; maar deze dingen kunnen vollediger worden gezien in deze orde: 1. Dat het eigen inzicht wanneer de wil in het booze is, niets ziet dan het valsche, en dat het niet iets anders wil noch kan zien. 2. Dat indien dan het eigen inzicht het ware ziet, het zich afwendt, of dat vervalscht. 3. Dat de Goddelijke Voorzienigheid den mensch aanhoudend het ware doet zien, en dat zij ook de aandoening geeft om dat te doorvatten, en eveneens om dat op te nemen. 4. Dat de mensch daardoor wordt weggeleid uit het booze, niet uit zich, maar uit den Heer.

298. Maar opdat deze dingen voor den redelijken mensch verschijnen, hetzij hij boos is hetzij goed, aldus hetzij hij is in winterlicht hetzij in zomerlicht, in het eene en het andere verschijnen immers de kleuren eender, moeten zij in hun orde worden ontvouwd. TEN EERSTE: *Dat het eigen inzicht wanneer de wil in het booze is, niets ziet dan het valsche, en dat het niet iets anders wil noch kan zien.* Dit werd meermalen in de geestelijke wereld getoond. Elk mensch wordt, als hij een geest wordt, hetgeen geschiedt na den dood, dan immers

trekt hij het stoffelijke lichaam uit en trekt hij het geestelijke aan, beurtelings in de beide staten zijns levens gebracht, den uitwendigen en den inwendigen; wanneer hij in den uitwendigen staat is, spreekt en handelt hij ook redelijk en wijs, geheel en al zooals de redelijke en wijze mensch in de wereld, en eveneens kan hij anderen verscheidene dingen leeren welke des zedelijken en des burgerlijken levens zijn; en indien hij een prediker is geweest, kan hij ook de dingen leeren welke des geestelijken levens zijn; doch wanneer hij uit dezen uitwendigen staat in zijn inwendigen wordt gebracht, en de uitwendige in slaap gebracht en de inwendige gewekt wordt, dan wordt, indien hij boos is, het tooneel veranderd; van redelijk wordt hij zinlijk, en van wijs waanzinnig; hij denkt immers dan uit het booze van zijn wil en uit het verkwikkelijke ervan, aldus vanuit het eigen inzicht, en hij zien niets dan het valsche, en doet niets dan het booze, door te gelooven dat de boosaardigheid de wijsheid is, en dat de arglist de voorzichtigheid is; en vanuit het eigen inzicht gelooft hij zich een godheid, en met het gansche gemoed verdiept hij zich in misdadige kunstgrepen. Zulke waanzinnigheden heb ik meermalen gezien; en eveneens dat zij in die afwisselende staten binnen een uur tijds twee- of driemaal gebracht werden; en dan werd het hun gegeven hun waanzinnigheden te zien, en eveneens die te erkennen; doch nochtans wilden zij niet in den redelijken en zedelijken staat blijven, maar keerden zij zichzelf vrijwillig tot hun zinlijken en waanzinnigen inwendigen staat, dezen immers hadden zij boven den anderen lief omdat daarin het verkwikkelijke der liefde van hun leven was. Wie kan gelooven dat de booze mensch binnen zijn aangezicht zoodanig is, en dat hij een zoodanige gedaantewisseling ondergaat, wanneer hij binnen dien komt. Uit deze ondervinding alleen kan vaststaan hoedanig het eigen inzicht is, wanneer het vanuit het booze van zijn wil denkt en handelt. Anders geschiedt met de goeden; dezen worden wanneer zij uit den uitwendigen staat in den inwendigen worden gebracht, nog wijzer en wellevender. TEN TWEEDE: *Dat indien dan het inzicht het ware ziet, het zich of afwendt, of dat vervalscht.* De mensch heeft een willijk eigene, en hij heeft een verstandelijk eigene; het willijk eigene is boos, en het verstandelijk eigene is het valsche daaruit; dit wordt verstaan onder den wil des mans, en dat door den wil des vleesches, Joh. 1: 13. Het willijk eigene is in zijn wezen de liefde van zich, en het verstandelijk eigene is de trots vanuit die liefde; deze beide zijn zooals twee echtgenooten, en het huwelijk ervan wordt genoemd het huwelijk van het booze en het valsche; in dit huwelijk wordt iedere booze geest gebracht alvorens hij in de hel wordt gelaten, en wanneer hij daar is, dan weet hij niet wat het goede is, want zijn booze noemt hij goed, immers hij voelt dat als

verkwikkelijk; en eveneens wendt hij zich dan van het ware af; hij wil dat ook niet zien, omdat hij het valsche samenstemmende met zijn booze ziet zooals het oog het schoone, en hoort zooals het oor het harmonische. TEN DERDE: *Dat de Goddelijke Voorzienigheid den mensch aanhoudend het ware doet zien, en dat zij ook de aandoening geeft om dat te doorvatten, en om dat op te nemen.* Dit geschiedt, omdat de Goddelijke Voorzienigheid handelt uit het innerlijke, en door hetzelfde invloeit in de uiterlijke dingen, of uit het geestelijke in die dingen welke zijn in den natuurlijken mensch, en door het licht des Hemels het verstand verlicht, en door de warmte des Hemels den wil levendmaakt; het licht des Hemels in zijn wezen is de Goddelijke Wijsheid, en de warmte des Hemels in haar wezen is de Goddelijke Liefde; en vanuit de Goddelijke Wijsheid kan niet iets anders invloeden dan het ware, en vanuit de Goddelijke Liefde kan niet iets anders invloeden dan het goede, en vanuit dit geeft de Heer in het verstand de aandoening om het ware te zien, en eveneens om dat te doorvatten en op te nemen. Zoo wordt de mensch niet alleen naar het uitwendig aangezicht mensch, maar ook naar het inwendig. Wie wil niet worden gezien als redelijk en geestelijk mensch; en wie weet niet dat hij zoo wil gezien worden opdat door anderen geloofd worde dat hij een waar mensch is; indien hij dus alleen redelijk en geestelijk is in den uitwendigen vorm, en niet tegelijk in den inwendigen, is hij dan wel een mensch, is hij iets anders dan zooals een tooneelspeler op het tooneel, of zooals een aap welks aangezicht bijna menscheijk is; kan men daaruit niet weten dat alleen hij een mensch is die innerlijk is zooals hij door anderen wil gezien worden; wie het eene erkent, erkent het andere. Het eigen inzicht kan alleen over de uitwendige dingen den menscheijken vorm brengen, maar de Goddelijke Voorzienigheid brengt over de inwendige dingen, en door de inwendige dingen over de uitwendige dingen dien vorm, en wanneer deze daarover is gebracht, verschijnt de mensch niet als mensch, maar is mensch. TEN VIERDE: *Dat de mensch daardoor wordt weggeleid uit het booze, niet uit zich, maar uit den Heer.* Dat wanneer de Goddelijke Voorzienigheid geeft het ware te zien, en tegelijk de aandoening ervan, de mensch uit het booze kan worden weggeleid, komt omdat het ware toont en dicteert; en wanneer de wil hetzelfde doet, verbindt hij zich met dat, en verkeert in zich het ware in het goede, want het wordt van de liefde van hem, en hetgeen der liefde is, is het goede. Alle hervorming geschiedt door het ware, en niet zonder dat, want zonder het ware is de wil aanhoudend in zijn booze, en indien hij het verstand raadpleegt, wordt hij niet onderricht, maar wordt het booze door valsche dingen bevestigd. Wat het inzicht aangaat, dit verschijnt zoowel bij den goeden mensch als bij

den boozen mensch als het zijne en hem eigen, en eveneens wordt de goede evenzeer gehouden, te handelen vanuit het inzicht alsof het hem eigen was, gelijk de booze; maar wie de Goddelijke Voorzienigheid gelooft, die wordt uit het booze weggeleid, doch wie niet gelooft, wordt niet weggeleid; en diegene gelooft die erkent dat het booze zonde is, en daaruit weggeleid wil worden, en diegene gelooft niet, die het niet erkent en wil. Het verschil tusschen die beide inzichten is zooals tusschen dat waarvan men gelooft dat het in zich is, en tusschen dat waarvan men gelooft dat het niet in zich is, maar nochtans zooals in zich; en het is eveneens zooals tusschen een uitwendige zonder zulk een inwendige als daaraan eender is, en tusschen een uitwendige met een daaraan eender inwendige; aldus zooals tusschen de woorden en de gebaren van kluchtspelers en potsenmakers, die de personen van koningen, vorsten, en bevelhebbers spelen, en tusschen de koningen, vorsten, en bevelhebbers zelf; dezen zijn innerlijk en tegelijk uiterlijk zoodanig, genen echter slechts uiterlijk, en wanneer het uiterlijke wordt afgelegd, worden zij komedianten, tooneelspelers, en spelers genoemd.

299. *iv. Dat de Heer de hel regeert door tegenovergestelde dingen, en dat Hij de boozen die in de wereld zijn, regeert in de hel ten aanzien van de innerlijke dingen, en niet ten aanzien van de uiterlijke dingen.* Wie niet weet hoedanig de Hemel is en hoedanig de hel, kan in het geheel niet weten hoedanig het gemoed van den mensch is; het gemoed van den mensch is zijn geest, die leeft na den dood; de oorzaak is omdat het gemoed of de geest van den mensch in den geheelen vorm is waarin de Hemel of de hel is; er is niet hoegenaamd eenig verschil, alleen dat het eene (de Hemel of de hel) een grootste is, en het andere (het gemoed) een kleinste, of dat het eene de beeltenis is en het andere de afdruk; en daarom is de mensch naar het gemoed of den geest in kleinsten vorm òf een Hemel, òf een hel; een Hemel is hij die door den Heer wordt geleid, en een hel is hij die door zijn eigene wordt geleid. Omdat het mij nu gegeven is te weten hoedanig de Hemel is, en hoedanig de hel is, en het van belang is te weten hoedanig de mensch is naar zijn gemoed of geest, wil ik het eene en het andere kortelijk beschrijven.

300. Allen die in den Hemel zijn, zijn niet dan aandoeningen van het goede en de denkingen van het ware daaruit; en allen die in de hel zijn, zijn niet dan begeerigheden van het booze en de verbeeldingen van het valsche daaruit; en deze zijn beiderzijds zoo geordend dat de begeerigheden van het booze en de verbeeldingen van het valsche in de hel geheel en al zijn tegenovergesteld aan de aandoeningen van het goede en de denkingen van het ware in den Hemel; en daarom is de hel onder den Hemel, lijnrecht daaraan tegenovergesteld, aldus

lijnrecht zooals twee menschen aan elkander in een tegenovergestelde ligging, of in een stand zooals van tegenvoeters, aldus in tegengestelde richting, en verbonden naar de voetzolen en met de hielen afduwende; somtijds verschijnt ook de hel in een zoodanige ligging of wending ten opzichte van den Hemel. De oorzaak is omdat zij die in de hel zijn, de begeerigheden van het booze tot hoofd maken, en de aandoeningen van het goede tot voeten, doch zij die in den Hemel zijn, de aandoeningen van het goede tot hoofd maken, en de begeerigheden van het booze tot voetzolen; vandaar de wederzijdsche tegenovergesteldheid. Gezegd wordt dat in den Hemel de aandoeningen van het goede en de denkingen van het ware daaruit zijn, en dat in de hel de begeerigheden van het booze en de verbeeldingen van het valsche daaruit zijn, en verstaan wordt dat er geesten en Engelen zijn die zoodanig zijn, want een ieder is zijn aandoening of zijn begeerigheid; de Engel des Hemels is zijn aandoening, en de geest der hel zijn begeerigheid.

301. Dat de Engelen des Hemels aandoeningen van het goede en de denkingen van het ware daaruit zijn, komt omdat zij de recipienten zijn van de Goddelijke Liefde en de Goddelijke Wijsheid uit den Heer, en alle aandoeningen van het goede zijn vanuit de Goddelijke Liefde, en alle denkingen van het ware zijn vanuit de Goddelijke Wijsheid. Dat echter de geesten der hel begeerigheden van het booze en de verbeeldingen van het valsche daaruit zijn, komt omdat zij in de liefde van zich zijn en in het eigen inzicht, en alle begeerigheden van het booze zijn vanuit de liefde van zich, en de verbeeldingen van het valsche zijn vanuit het eigen inzicht.

302. De ordening der aandoeningen in den Hemel en der begeerigheden in de hel is wonderbaarlijk, en den alleenen Heer bekend; zij zijn beiderzijds onderscheiden in geslachten en soorten, en aldus verbonden dat zij één handelen; en omdat zij zijn onderscheiden in geslachten en soorten, zijn zij onderscheiden in grootere en kleinere gezelschappen; en omdat zij verbonden zijn opdat zij één handelen, zijn zij verbonden zooals alle dingen welke bij den mensch zijn; vandaar is de Hemel in zijn vorm zooals een schoon mensch, wiens ziel de Goddelijke Liefde en de Goddelijke Wijsheid is, aldus de Heer; en de hel is in haar vorm zooals een monsterachtig mensch, wiens ziel de liefde van zich en het eigen inzicht is, aldus de duivel; er is immers niet een of andere duivel die alleen daar heer is, maar de liefde van zich wordt aldus genoemd.

303. Maar laten, opdat men beter wete hoedanig de Hemel is en de hel is, voor de aandoeningen van het goede de verkwikkelijke dingen van het goede worden genomen, en voor de begeerigheden van het booze de verkwikkelijke

dingen van het booze worden genomen, want er is geen aandoening en begeerigheid zonder verkwikkelijke dingen, deze immers maken het leven van een ieder. Deze zijn het welke aldus onderscheiden en verbonden zijn, als boven over de aandoeningen van het goede en over de begeerigheden van het booze werd gezegd. Het verkwikkelijke zijner aandoening vervult en omstuwt iederen Engel des Hemels, en eveneens vervult en omstuwt een gemeenschappelijk verkwikkelijke elk gezelschap des Hemels, en het verkwikkelijke van allen tegelijk of het gemeenschappelijkste den algeheelen Hemel; evenzo vervult en omstuwt het verkwikkelijke zijner begeerigheid iederen geest der hel, en een gemeenschappelijk verkwikkelijke elk gezelschap der hel, en het verkwikkelijke van allen of het gemeenschappelijkste de gansche hel. Aangezien, zooals boven werd gezegd, de aandoeningen des Hemels en de begeerigheden der hel lijnrecht aan elkander zijn tegenovergesteld, is het duidelijk dat het verkwikkelijke des Hemels zoodanig onverkwikkelijk is in de hel, dat zij dat niet verdragen, en omgekeerd dat het verkwikkelijke der hel zoodanig onverkwikkelijk is in den Hemel, dat zij dat ook niet verdragen; vandaar komt de antipathie, de afkeer, en de scheiding.

304. Die verkwikkelijke dingen worden, omdat zij het leven van een ieder maken, in het afzonderlijke, en van allen in het gemeen, niet gevoeld door hen die daarin zijn, maar de tegenovergestelden worden waargenomen wanneer zij naderen, vooral wanneer zij in geuren worden verkeerd, want elk verkwikkelijke stemt overeen met een geur, en kan in de geestelijke wereld daarin verkeerd worden; en dan wordt het gemeenschappelijk verkwikkelijke in den Hemel waargenomen zooals de geur van een tuin, met een verscheidenheid volgens de welriekendheden aldaar uit bloemen en vruchten; en het gemeenschappelijk verkwikkelijke in de hel wordt waargenomen zooals stilstaand water waarin verschillende vuiligheden geworpen zijn, met een verscheidenheid volgens de kwalijkriekendheden uit de verrotte en walmige dingen daarin. Hoe echter het verkwikkelijke van elke aandoening van het goede in den Hemel, en het verkwikkelijke der begeerigheid van het booze in de hel wordt waargenomen, werd ook te weten gegeven, maar het zou te ver voeren dat hier uiteen te zetten.

305. Ik heb verscheidene uit de wereld aangekomenen hooren klagen dat zij niet geweten hadden dat het lot huns levens zou zijn volgens de aandoeningen hunner liefde; zeggende dat zij in de wereld niet daarover hadden gedacht, te minder over hun verkwikkelijke dingen, omdat zij datgene hadden liefgehad wat voor hen verkwikkelijk was geweest; en dat zij alleen hadden geloofd dat het lot voor een ieder zou zijn volgens de denkingen vanuit het inzicht, vooral

volgens de denkingen vanuit de vroomheid, en eveneens vanuit het geloof; maar hun werd geantwoord dat zij het hadden kunnen weten indien zij gewild hadden, dat het booze des levens den Hemel onaangenaam en Gode onverkwikkelijk is, en voor de hel aangenaam en den duivel verkwikkelijk; en omgekeerd, dat het goede des levens den Hemel aangenaam en Gode verkwikkelijk is, en voor de hel onaangenaam en den duivel onverkwikkelijk; en vandaar eveneens dat het booze in zich stinkt, en het goede in zich welriekend is. En gegeven dat zij dit hadden kunnen weten indien zij gewild hadden, waarom hebben zij de booze dingen niet als helsch en duivelsch geschuwd, en waarom hebben zij die begunstigd alleen maar hierom dat deze verkwikkelijk waren; en omdat zij nu weten dat de verkwikkelijke dingen van het booze zoo afschuwelijk rieken, kunnen zij ook weten dat zij die daarvan zoo overvol zijn, niet in den Hemel kunnen komen. Na dit antwoord begaven zij zich tot hen die in eendere verkwikkelijke dingen waren, omdat zij daar en niet elders konden ademen.

306. Uit de nu gegeven idee van den Hemel en van de hel kan vaststaan hoedanig het gemoed van den mensch is, want, zooals gezegd is, het gemoed of de geest van den mensch is in kleinsten vorm of een Hemel, of een hel; namelijk dat de innerlijke dingen van hem louter aandoeningen en de denkingen daaruit zijn, onderscheiden in geslachten en soorten, zooals in grootere en kleinere gezelschappen, en verbonden opdat zij één handelen; en dat de Heer die op eendere wijze regeert als Hij den Hemel of de hel regeert. Dat de mensch in kleinsten vorm of een Hemel of een hel is, zie men in het werk over DEN HEMEL EN DE HEL, uitgegeven in Londen in het jaar 1758, n. 51 tot 87.

307. Nu tot de gestelde zaak dat de Heer de hel regeert door tegenovergestelde dingen, en dat Hij de boozen die in de wereld zijn, regeert in de hel naar de innerlijke dingen, en niet naar de uiterlijke dingen. Wat HET EERSTE betreft: *Dat de Heer de hel regeert door tegenovergestelde dingen*, werd boven in n. 288, 289 getoond, dat de Engelen des Hemels niet in de liefde en wijsheid, of in de aandoening van het goede en de denking van het ware daaruit zijn uit zich, maar uit den Heer; en dat vanuit den Hemel het goede en ware invloeit in de hel, en dat daar het goede wordt verkeerd in het booze, en het ware in het valsche, ter oorzake hiervan dat de innerlijke dingen van hun gemoed in de tegengestelde richting zijn. Omdat nu alle dingen der hel tegenovergesteld zijn aan alle dingen des Hemels, volgt dat de Heer de hel regeert door tegenovergestelde dingen. TEN TWEDE: *Dat de Heer de boozen die in de wereld zijn regeert in de hel*, komt omdat de mensch naar zijn geest

in de geestelijke wereld is, en daar in een of ander gezelschap, in een helsch gezelschap indien hij boos is, en in een hemelsch gezelschap indien hij goed is; het gemoed immers van den mensch hetwelk in zich geestelijk is, kan niet ergens anders zijn dan onder de geestelijken, onder wie hij ook na den dood komt; dat het zoo is, werd ook boven gezegd en getoond. Maar de mensch is daar niet op dezelfde wijze als een geest die in een gezelschap is ingeschreven, want de mensch is aanhoudend in den staat van hervorming; en daarom wordt hij volgens zijn leven en de veranderingen ervan uit den Heer overgebracht van het eene gezelschap der hel in het andere, indien hij boos is; doch indien hij zich laat hervormen, wordt hij vanuit de hel uitgeleid, en omhooggeleid in den Hemel, en eveneens wordt hij daar van het eene gezelschap in het andere overgebracht, en dit tot aan den dood toe, waarna hij niet langer van gezelschap tot gezelschap daar wordt gebracht, omdat hij dan niet langer in eenigen staat van hervorming is, maar blijft in dien waarin hij is volgens het leven; en daarom is de mensch wanneer hij sterft, ingeschreven op zijn plaats.

TEN DERDE: *Dat de Heer de boozen in de wereld aldus regeert naar de innerlijke dingen, anders naar de uiterlijke.* De innerlijke dingen van het gemoed van den mensch regeert de Heer zooals nu is gezegd; maar de uiterlijke dingen in de wereld der geesten, welke midden is tusschen den Hemel en de hel; de oorzaak is omdat de mensch meestal anders is in de uitwendige dingen dan hij is in de inwendige dingen; hij kan immers in de uitwendige dingen een engel des lichts voorliegen, en toch in de inwendige dingen een geest der duisternis zijn; en daarom wordt het uitwendige van hem anders geregeerd, en anders het inwendige; het uitwendige wordt geregeerd in de wereld der geesten, het inwendige echter in den Hemel of in de hel, zoolang hij in de wereld is; en daarom ook komt hij, wanneer hij sterft, eerst in de wereld der geesten, en daar in zijn uitwendige, en dit wordt daar uitgetrokken; daarvan ontdaan zijnde, wordt hij naar zijn plaats gebracht waarin hij is ingeschreven. Wat de wereld der geesten is en hoedanig die is, zie men in het werk over DEN HEMEL EN DE HEL, in Londen in het jaar 1758 uitgegeven, n. 421 tot 535.

Dat de Goddeljke Voorzienigheid niemand het booze noch iemand het goede toeëigent, maar dat de eigen voorzichtigheid het eene en het andere toeëigent.

308. Het wordt bijna door een ieder geloofd dat de mensch denkt en wil vanuit zich, en vandaar spreekt en handelt vanuit zich; wie kan iets anders gelooven wanneer hij uit zich gelooft, aangezien de schijn dat het zoo is, zóó sterk is dat het niets verschilt van daadwerkelijk uit zich denken, willen, spreken, en handelen, hetgeen evenwel niet bestaanbaar is. In DE ENGELLIJKE WIJSHEID AANGAANDE DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID werd aangetoond dat er een eenig leven is, en dat de menschen de recipienten van het leven zijn; voorts dat de wil des menschen het receptakel van de liefde is, en het verstand des menschen het receptakel van de wijsheid, welke twee dat eenige leven zijn. Aangetoond werd ook dat het vanuit de schepping is, en vandaar vanuit de Goddeljke Voorzienigheid aanhoudend, dat dat leven verschijne in den mensch in een zoodanige gelijkenis alsof het van hem was, deswege zooals eigen, maar dat dit een schijn is te dien einde dat de mensch een receptakel kunne zijn. Aangetoond werd ook boven n. 288 tot 294, dat geen mensch denkt vanuit zich, maar vanuit anderen, en dat ook niet de anderen vanuit zich denken, maar allen vanuit den Heer, aldus zoowel de booze als de goede. Voorts dat dit in de Christeljke wereld bekend is, vooral bij hen die niet slechts zeggen maar ook gelooven dat al het goede en ware uit den Heer is, voorts dat alle wijsheid, aldus het geloof en de naastenliefde het is; en eveneens dat al het booze en valsche is uit den duivel of uit de hel. Uit al deze dingen kan niet een andere conclusie volgen dan dat alles invloeit wat de mensch denkt en wil, en omdat alle spraak vloeit uit de denking zooals de uitwerking uit haar oorzaak, en evenzoo alle handeling uit den wil, dat ook al datgene invloeit wat de mensch spreekt en doet, hoewel op afgeleide wijze of middellijk. Dat alles invloeit wat de mensch ziet, hoort, ruikt, proeft, en gewaarwordt, kan niet worden ontkend; hoe dan niet hetgeen de mensch denkt en wil; kan er een ander onderscheid zijn dan dat in de organen der uitwendige zinnen of des lichaams zoodanige dingen invloeien welke in de natuurlijke wereld zijn, en dat in de organische substanties der inwendige zinnen of des gemoeds zoodanige dingen invloeien welke in de geesteljke wereld zijn; deswege dat zooals de organen der uitwendige zinnen of des lichaams de receptakels zijn van de natuurlijke objecten, aldus de organische substanties der inwendige zinnen of des gemoeds de receptakels zijn van de geesteljke objecten. Gegeven dat des menschen staat zoodanig is, wat is

dan het eigene van hem; en het eigene van hem is niet dat hij zoodanig of zoodanig receptakel is, omdat dit eigene niet iets anders is dan het hoedanige van hem ten aanzien van de opneming; het is echter niet het eigene des levens; onder het eigene immers wordt door niemand iets anders verstaan dan dat hij leeft vanuit zich, en vandaar denkt en wil vanuit zich; maar dat dit eigene niet bij den mensch is, ja zelfs dat het ook niet bij eenig mensch bestaanbaar is, volgt uit het boven gezegde.

309. Maar ik zal mededeelen wat ik van sommigen in de geestelijke wereld heb gehoord; zij waren uit diegenen die hadden geloofd dat de eigen voorzichtigheid alles is, en de Goddelijke Voorzienigheid niet iets. Ik zeide dat de mensch niet eenig eigene heeft, tenzij gij dat het eigene van hem wilt noemen wat zoodanig of zoodanig subject is, of zoodanig of zoodanig orgaan, of zoodanige of zoodanige vorm, maar dit is niet het eigene hetwelk verstaan wordt, immers het is slechts het hoedanige; doch dat geen mensch eenig eigene heeft zooals het eigene gemeenlijk wordt verstaan; zij die alle dingen aan de eigen voorzichtigheid toedichtten, die ook eigenaren in hun beeld genoemd kunnen worden, ontstaken zoozeer dat een vlam verscheen uit hun neusvleugels, zeggende: Gij spreekt tegenstrijdige en waanzinnige dingen; zou de mensch zoo niet een niets en een leege zijn, zou hij niet òf een idee en een fantasie zijn, òf een gesneden beeld of een standbeeld. Maar ik kon niet anders antwoorden dan dat het tegenstrijdig en waanzinnig is te gelooven dat de mensch het leven vanuit zich is, en dat de wijsheid en de voorzichtigheid niet invloeit uit God, maar dat zij in den mensch zijn, aldus eveneens het goede dat der naastenliefde, en het ware dat des geloofs is; deze dingen aan zich toeschrijven wordt door elk wijze waanzinnig genoemd, en vandaar is het ook tegenstrijdig; en bovendien zijn zij zooals diegenen die eens anders huis en bezitting bewonen, en wanneer zij daarin zijn zich overreden dat ze de hunne zijn; of zooals huishouders en rentmeesters die gelooven dat alle dingen huns heeren de hunne zijn; en zooals de beheerende dienaars aan wie de heer talenten en mina's gaf om handel te drijven, als zij geen rekenschap zouden geven maar ze als de hunne behouden, en zoo als dieven handelen; van dezen en genen kan gezegd worden dat zij waanzinnig zijn, ja zelfs dat zij niets en ledig zijn, voorts dat zij idealisten zijn, omdat zij het goede hetwelk het Zijn zelf des levens is, niet bij zich uit den Heer hebben, aldus ook niet het ware; en daarom worden dezulken ook dooden, en eveneens niets en ledig genoemd, Jes. xl: 17, 23; en elders formeerders van een beeld, voorts gesneden beelden en standbeelden. Maar hierover meer in de volgende dingen, welke in deze orde bezien mogen worden: 1. Wat de eigen voorzichtigheid is, en

wat de niet eigen voorzichtigheid. 2. Dat de mensch zich vanuit de eigen voorzichtigheid overreedt en bij zich bevestigt, dat al het goede en ware is uit hem en in hem, desgelijks al het booze en valsche. 3. Dat al wat overreed en bevestigd is, aaniblijft als het eigene bij den mensch. 4. Dat indien de mensch geloofde, zooals het de waarheid is, dat al het goede en ware uit den Heer is, en al het booze en valsche uit de hel, hij zich niet het goede zou toeëigenen en dit zich tot verdienste rekenen, noch zich het booze toeëigenen en zich schuldig daaraan rekenen.

310. I. *Wat de eigen voorzichtigheid is, en wat de niet eigen voorzichtigheid.* In de eigen voorzichtigheid zijn zij die de schijnbaarheden bij zich bevestigen en die tot waarheden maken, vooral dezen schijn dat de eigen voorzichtigheid alles is, en de Goddelijke Voorzienigheid niet iets, tenzij een of ander universeele, hetwelk evenwel niet bestaanbaar is zonder de afzonderlijke dingen vanuit welke het is, zooals boven werd getoond. Zij zijn ook in begoochelingen, want alle als waarheid bevestigde schijn is een begoocheling; en voor zooveel als zij zich bevestigen vanuit begoochelingen worden zij naturalisten en gelooven zij niet iets anders dan hetgeen zij tegelijk met den eenen of anderen zin des lichaams kunnen doorvatten, vooral met den zin van het gezicht, omdat deze voornamelijk één handelt met de denking; dezen worden ten slotte zinlijken; en indien zij zich voor de natuur tegen God bevestigen, sluiten zij de innerlijke dingen van hun gemoed, en schuiven als het ware een sluier daartusschen, en daarna denken zij onder den sluier, en niet aan iets wat daarboven is. Deze zinlijken werden door de Ouden slangen van den boom der wetenschap genoemd; van dezen wordt in de geestelijke wereld gezegd dat zij, naarmate zij zich bevestigen, aldus de innerlijke dingen huns gemoeds toesluiten, ten slotte tot aan den neus toe, de neus immers beteekent de doorvatting van het ware, en de toesluiting dat zij niet eenige gewaarwording hebben. Hoedanig zij zijn zal nu worden gezegd; zij zijn meer dan de anderen bedreven en listig, en scherpzinnige redeneers; en de bedrevenheid en de listigheid noemen zij inzicht en wijsheid, en weten ook niet anders. Hen die niet zoodanig zijn, beschouwen zij als onnoozelen en stompzinnigen, vooral de vereerders van God en de belijders van de Goddelijke Voorzienigheid. Naar de innerlijke beginselen van hun gemoed, waarover zij zelf slechts weinig weten, zijn zij zooals diegenen die Macchiavellisten worden genoemd, die moorden, echtbreuken, diefstallen, en valsche getuigenissen in zich geschouwd voor niets achten, en indien zij tegen die dingen redeneeren, is het alleen vanuit voorzichtigheid opdat zij niet zoodanig verschijnen. Over het leven des menschen in de wereld denken zij niet anders dan dat het eender is aan het

leven van een beest; en over het leven des menschen na den dood dat het is zooals een levensdamp die opstijgend uit het lijk of het graf terugvalt, en zoo sterft. Vanuit dezen waanzin is het dat geesten en Engelen luchtstroomen zouden zijn, en bij hen aan wie het is opgelegd het eeuwige leven te gelooven, dat het evenzoo gesteld is met de zielen der menschen, en zoo dat zij niet zien, hooren en spreken, bijgevolg dat zij blind, doof en stom zijn, en dat zij alleen in het stukje van hun lucht denken; zij zeggen: Hoe kan de ziel iets anders zijn; zijn de uitwendige zinnen niet samen met het lichaam gestorven; en verder dat zij die niet kunnen opnemen vooraleer de ziel met het lichaam hereenigd wordt; en omdat zij niet anders dan zinlijk en niet geestelijk den staat der ziel na den dood konden begrijpen, hebben zij dezen als vast opgesteld; anders zou het geloof aangaande het eeuwige leven zijn te loor gegaan. Vooral bevestigen zij bij zich de liefde van zich, haar het vuur des levens noemende, en het aanwakkerende tot de verschillende nutten in het rijk. En omdat zij zoodanig zijn, zijn zij ook de afgodsbeelden van zichzelf, en hun denkingen zijn, omdat zij begoochelingen en vanuit begoochelingen zijn, beelden van het valsche. En omdat zij de verkwikkelijke dingen der begeerigheden begunstigen, zijn zij satans en duivels; satans worden diegenen genoemd die de begeerigheden van het booze bij zich bevestigen, en duivels diegenen die dezelve leven. Hoedanig de listigste zinlijke menschen zijn, werd ook te weten gegeven; hun hel is van achteren in de diepte, en zij willen onzichtbaar zijn; en daarom verschijnen zij daar vliegende zooals spoken, welke hun fantasieën zijn, en zij worden geniën genoemd. Eens werden eenigen vanuit die hel uitgelaten opdat ik weten zou hoedanig zij zijn; terstond plooiden zij zich aan mijn nek aan onder het achterhoofd, en traden van daar in mijn aandoeningen binnen, zonder in de denkingen te willen binnentreden, welke zij behendig ontweken; en zij varieerden mijn aandoeningen de eene na de andere, met de bedoeling die onwaarneembaar in de tegenovergestelde te buigen, welke de begeerigheden van het booze zijn; en omdat zij in niets de denkingen raakten, zouden zij die omgebogen en omgedraaid hebben zonder dat ik het wist, als de Heer het niet had afgewend. Zoodanigen worden zij die in de wereld niet gelooven dat er iets van Goddelijke Voorzienigheid is, en niet iets anders bij anderen uitvorschen dan de begeerten en de verlangens van hen; en zoo leiden zij hen totdat zij over hen heerschen; en omdat zij het zoo verstolen en listig doen dat de ander het niet weet, en zij na den dood aan zichzelf gelijk worden, worden zij derhalve terstond wanneer zij in de geestelijke wereld komen, in die hel neergeworpen; gezien in het licht des Hemels verschijnen zij zonder neus, en, wat wonderbaarlijk is, hoewel zij zoo listig zijn, zijn zij

nochtans meer zinlijk dan de overigen. Aangezien de Ouden den zinlijken mensch een slang noemden, en een zoodanig mensch bedreven, listig, en een scherpzinnig redeneerder is boven de anderen, wordt derhalve gezegd *“Dat de slang listig is geworden boven alle wilde dier des velds”*, Gen. III: 1; en zegt de Heer: *“Weest voorzichtig als de slangen, en eenvoudig als de duiven”*, Matth. x: 16; en eveneens wordt de draak, die ook wordt genoemd de oude slang, duivel, en satan, beschreven *“dat hij had zeven hoofden, en tien hoornen, en op de hoofden zeven diademen”*, Apoc. XII: 3, 9; door de zeven hoofden wordt de listigheid aangeduid, door de tien hoornen wordt de macht van door begoochelingen te overreden aangeduid, en door de zeven diademen worden de ontwijde heilige dingen des Woords en der Kerk aangeduid.

311. Vanuit de beschrijving van de eigen voorzichtigheid en van hen die daarin zijn, kan worden gezien hoedanig de niet eigen voorzichtigheid is, en hoedanig zij zijn die daarin zijn, namelijk dat de niet eigen voorzichtigheid de voorzichtigheid is bij hen die niet bij zich bevestigen dat het inzicht en de wijsheid zijn vanuit den mensch, door te zeggen: Hoe kan iemand wijs zijn vanuit zich, en hoe kan iemand het goede doen vanuit zich; en wanneer zij dit zeggen, zien zij in zich dat het zoo is, zij denken immers innerlijk, en eveneens gelooven zij dat anderen eender denken, vooral de ontwikkelden omdat zij niet weten dat iemand alleen uiterlijk kan denken. Zij zijn niet door eenige bevestigingen van schijnbaarheden in begoochelingen; en daarom weten zij en doorvatten zij dat moorden, echtbreuken, diefstallen en valsche getuigenissen zonden zijn, en schuwen zij die derhalve; voorts dat de boosaardigheid niet de wijsheid is, en dat de listigheid niet het inzicht is; wanneer zij scherpzinnige redeneeringen vanuit begoochelingen hooren, verwonderen zij zich en lachen zij in zich; de oorzaak is omdat bij hen niet een sluier is tusschen de innerlijke dingen en de uiterlijke dingen, of tusschen de geestelijke dingen en de natuurlijke dingen des gemoeds, zooals er is bij de zinlijken; en daarom nemen zij vanuit den Hemel den invloed op, vanuit welken zij innerlijk zoodanige dingen zien. Zij spreken eenvoudiger en oprechter dan de anderen, en in het leven stellen zij de wijsheid, en niet in het spreken; zij zijn naar verhouding zooals lammeren en schapen, terwijl zij die in de eigen voorzichtigheid zijn, zooals wolven en vossen zijn; en zij zijn zooals zij die in een huis wonen, en door de vensters den Hemel zien; diegenen echter die in de eigen voorzichtigheid zijn, zijn zooals zij die in het fundament van een huis wonen, en door hun vensters niets zien dan de dingen welke onder de aarde zijn; en zij zijn zooals zij die op een berg staan, en zij zien hen die in de eigen voorzichtigheid zijn zooals dwalenden in de dalen en in de wouden.

Hieruit kan vaststaan dat de niet eigen voorzichtigheid de voorzichtigheid vanuit den Heer is in een eendere verschijning in de uitwendige dingen als de eigen voorzichtigheid, maar in een volstrekt oneendere in de inwendige dingen; in de inwendige dingen verschijnt de niet eigen voorzichtigheid in de geestelijke wereld zooals een mensch, doch de eigen voorzichtigheid zooals een nabootsing, vitaal schijnend daarvanuit alleen dat zij die in deze zijn, nochtans redelijkheid en vrijheid hebben of het vermogen om te verstaan en te willen, en vandaar om te spreken en te handelen; en dat zij door deze vermogens kunnen nabootsen ook menschen te zijn. Dat zij zoodanige nabootsingen zijn, komt omdat de booze en valsche dingen niet leven, maar alleen de goede en ware dingen; en omdat zij dit vanuit hun redelijkheid weten, want indien zij het niet wisten zouden zij die niet nabootsen, bezitten zij het menschelijk vitale in hun nabootsingen. Wie kan niet weten dat de mensch zoodanig is als hij innerlijk is; bijgevolg dat diegene een mensch is die innerlijk zoodanig is als hij uiterlijk gezien wil worden, en dat diegene een nabootsing is die alleen uiterlijk mensch is, en niet innerlijk. Denk zooals gij spreekt voor God, voor den godsdienst, en voor de gerechtigheid en de oprechtheid, en gij zult een mensch zijn, en dan zal de Goddelijke Voorzienigheid uw voorzichtigheid zijn, en gij zult bij anderen zien dat de eigen voorzichtigheid waanzin is.

312. II. *Dat de mensch zich vanuit de eigen voorzichtigheid overreedt en bij zich bevestigt, dat al het goede en ware is uit hem en in hem, desgelijks al het booze en, valsche.* De bewijsvoering geschiede door de analogie tusschen het natuurlijk goede en ware, en het geestelijk goede en ware. Gevraagd wordt wat het ware en goede in het gezicht van het oog is; is daar niet het ware dat wat het schoone wordt genoemd, en daar het goede dat wat het verkwikkelijke wordt genoemd; want het verkwikkelijke wordt gevoeld vanuit de geziene schoone dingen. Wat is het ware en goede in het gehoor; is daar niet het ware dat wat het harmonische wordt genoemd, en daar het goede dat wat het liefelijke wordt genoemd; want het liefelijke wordt gevoeld vanuit de gehoorde harmonische dingen; desgelijks in de andere zinnen; hieruit blijkt wat het natuurlijk goede en ware is. Overweeg nu wat het geestelijk ware en goede is; is het geestelijk ware iets anders dan het schoone en het harmonische van de geestelijke dingen en objecten; en is het geestelijk goede iets anders dan het verkwikkelijke en het liefelijke vanuit de doorvatte schoonheid of harmonie ervan. Nu zie men of van het eene iets anders gezegd kan worden dan van het andere, of van het geestelijke iets anders dan van het natuurlijke; van het natuurlijke wordt gezegd dat het schoone en verkwikkelijke welke in het oog zijn, invloeden vanuit de objecten, en dat het harmonische en liefelijke welke in het oor zijn,

invloeien vanuit de instrumenten; wat anders is er in de organische substanties des gemoeds: van deze wordt gezegd dat die dingen erin zijn, en van die dingen dat zij invloeien; maar indien gevraagd wordt waarom er gezegd wordt dat zij invloeien, kan niet iets anders worden geantwoord dan: omdat er een afstand verschijnt; doch wordt gevraagd waarom gezegd wordt dat zij erin zijn, kan niet iets anders worden geantwoord dan: omdat de afstand niet verschijnt; bijgevolg, dat het de schijn van afstand is die maakt dat iets anders wordt geloofd aangaande die dingen welke de mensch denkt en doorvat, dan aangaande die dingen welke hij ziet en hoort. Maar dit vervalt wanneer geweten wordt dat het geestelijke niet in een afstand is zooals het natuurlijke; denk over de zon en de maan, of over Rome en Constantinopel; zijn zij niet in de denking zonder afstand, als slechts die denking niet verbonden wordt met de ondervinding opgedaan door het gezicht of door het gehoor; waarom derhalve overreedt gij u dat, omdat de afstand in de denking niet verschijnt, het goede en ware, alsmede het booze en valsche daar zijn, en niet invloeien. Ik zal aan deze dingen een ondervinding toevoegen welke in de geestelijke wereld gewoon is; de eene geest kan zijn denkingen en aandoeningen in een anderen geest ingieten, en deze weet niet anders dan dat hetzelfde van zijn eigen denking en aandoening is; dit wordt daar genoemd denken vanuit een ander en denken in een ander; dit heb ik duizenden malen gezien, en eveneens honderden malen zelf gedaan; en toch was de schijn van afstand aanzienlijk; doch zoodra zij wisten dat het een ander was die die denkingen en aandoeningen indroeg, waren zij verontwaardigd en keerden zij zich af, evenwel erkennende dat, indien het niet opengedekt wordt, het op een afstand zijnde niet verschijnt in het inwendig gezicht of de denking, zooals het in het uitwendig ²⁾ gezicht of het oog verschijnt, en dat vandaar wordt geloofd dat het invloeit. Aan deze ondervinding zal ik mijn dagelijksche toevoegen; booze geesten hebben meermalen in mijn denking booze en valsche dingen ingeworpen, welke bij mij verschenen alsof zij in mij en uit mij waren, of dat ik die zelf dacht, maar omdat ik wist dat het booze en valsche dingen waren, zocht ik na wie die ingeworpen hadden, en zij werden ontdekt en verdreven; en zij waren op een ontzaglijken afstand van mij. Hieruit kan vaststaan dat al het booze met het valsche ervan invloeit uit de hel, en al het goede met het ware ervan invloeit uit den Heer, en dat het eene en het andere verschijnt zooals in den mensch.

2 Het latijn heeft *interno*.

313. Hoedanig zij zijn die in de eigen voorzichtigheid zijn, en hoedanig zij die in de niet eigen voorzichtigheid zijn, en vandaar in de Goddelijke Voorzienigheid zijn, wordt in het Woord beschreven door Adam en Chaivah zijne echtgenoot in den tuin van Eden, waar de twee boomen waren, de eene des levens, en de andere der wetenschap van het goede en het booze, en door hun eten van dien boom; dat door Adam en Chaivah zijne echtgenoot in den inwendigen of geestelijken zin de Oudste Kerk des Heeren op dezen aardbol wordt verstaan en beschreven, boven de volgende edel en hemelsch, zie men boven in n. 241; door de overige dingen worden deze volgende aangeduid: door den tuin van Eden wordt de wijsheid der menschen dier Kerk aangeduid; door den boom des levens de Heer ten aanzien van de Goddelijke Voorzienigheid; en door den boom der wetenschap de mensch ten aanzien van de eigen voorzichtigheid; door de slang het zinlijke en het eigene van den menschen, hetwelk in zich de liefde van zich en de trots van het eigen inzicht is, aldus de duivel en de satan; door het eten van den boom der wetenschap de toeëigening van het goede en ware, dat deze niet uit den Heer en vandaar des Heeren zijn, maar dat zij uit den mensch en vandaar des menschen zijn; en omdat het goede en ware de Goddelijke dingen zelf bij den mensch zijn, door het goede immers wordt het al der liefde verstaan, en door het ware het al der wijsheid, kan derhalve de mensch indien hij die dingen als de zijne voor zich opeischt, niet anders gelooven dan dat hij zooals God is; en daarom zeide de slang: *“Ten dage als gij daarvan eten zult, zullen uwe oogen geopend worden, en gij zult zijn zooals God, wetende het goede en het bonze”*, Gen. III: 5; aldus eveneens doen zij die in de liefde van zich en daaruit in den trots van het eigen inzicht zijn in de hel; door de verdoemenis van de slang wordt de verdoemenis van de eigen liefde en van het eigen inzicht aangeduid, door de verdoemenis van Chaivah de verdoemenis van het willijk eigene, en door de verdoemenis van Adam de verdoemenis van het verstandelijk eigene; door doorn en distel welke de aarde hem zal doen voortspruiten, wordt aangeduid louter het valsche en booze; door de uitwerping uit den tuin wordt aangeduid de berooving van de wijsheid; door de bewaking van den weg tot den boom des levens de bescherming des Heeren, opdat niet de heilige dingen des Woords en der Kerk worden geschonden; door de bladeren van den vijgeboom waarmede zij de naaktheden dekten, worden de zedelijke ware dingen aangeduid waarmede die dingen worden gesluierd welke van hun liefde en trots zijn; en door de rokken van vel, waarmede zij daarna bekleed werden, de schijnbaarheden van het ware waarin alleen zij zijn. Dit

is het geestelijk verstand van die dingen. Maar blijve wie wil in den zin der letter; hij wete slechts dat die zin in den Hemel aldus wordt verstaan.

314. Hoedanig diegenen zijn die verdwaasd zijn vanuit het eigen inzicht, kan vaststaan vanuit de verbeelde dingen van hen in de dingen van het innerlijk oordeel, bijvoorbeeld over den invloed, over de denking, en over het leven. Over den INVLOED denken zij averechts, namelijk dat het gezicht van het oog invloeit in het inwendig gezidht des gemoeds, hetwelk het verstand is; en dat het gehoor van het oor invloeit in het inwendig gehoor, hetwelk ook het verstand is; en zij doorwatten niet dat het verstand vanuit den wil invloeit in het oog en in het oor, en niet slechts die zinnen maakt, maar die ook gebruikt als zijn instrumenten in de natuurlijke wereld. Maar omdat dit niet volgens den schijn is, doorvatten zij het niet; alleen indien gezegd wordt dat het natuurlijke niet invloeit in het geestelijke, maar dat het geestelijke in het natuurlijke invloeit; maar dan denken zij nochtans: Wat is het geestelijke anders dan een zuiverder natuurlijke; voorts: Schijnt het niet dat indien het oog eenig schoone ziet en het oor eenig harmonische hoort, het gemoed, hetwelk het verstand en de wil is, wordt verlustigd; niet wetende dat het oog niet ziet vanuit zich, noch de tong proeft vanuit zich, noch de neusvleugels ruiken vanuit zich, noch de huid voelt vanuit zich, maar dat het het gemoed of de geest des menschen is, welke die dingen daar met den zin doorvat, en vanuit dien zin volgens het hoedanige ervan wordt aangedaan; maar dat nochtans het gemoed of de geest des menschen niet die dingen gewaarwordt uit zich, maar uit den Heer; en dat anders denken is vanuit de schijnbaarheden, en indien zij bevestigd worden, vanuit begoochelingen. Over de DENKING zeggen zij dat het een of ander gemodificeerde in de lucht is, gevariëerd volgens de objecten, en verruimd volgens de beoefening; aldus dat de ideeën der denkingen beelden zijn zooals meteoren verschijnende in de lucht; en dat het geheugen een tafel is, waarin zij geprent zijn; niet wetende dat de denkingen evenzeer in de zuiver organische substanties zijn zooals het gezicht en het gehoor in de hunne zijn; laten zij slechts het cerebrum beschouwen, en zij zullen dat vol van zoodanige substanties zien; beschadig die en gij zult ijlen, en verderf die en gij zult sterven; wat echter de denking is en wat het geheugen, zie men boven in n. 279 aan het einde. Over het LEVEN weten zij niet iets anders dan dat het een zekere werkzaamheid der natuur is, welke zich op verschillende wijze doet gevoelen, naarmate het lichaam dat leeft zich organisch beweegt; indien gezegd wordt dat op die wijze de natuur zou leven, ontkennen zij dit, maar zeggen dat de natuur te leven geeft; indien gezegd wordt of dan niet het leven wordt verstrooid

wanneer het lichaam sterft, antwoorden zij dat het leven in het luchtdeeltje dat ziel wordt genoemd, blijft; indien gezegd wordt: Wat is dan God; is niet Hij het leven zelf, zwijgen zij hierop, en willen niet uiten wat zij denken; indien gezegd wordt: Wilt gij niet dat de Goddelijke Liefde en de Goddelijke Wijsheid het leven zelf zijn, antwoorden zij: Wat is liefde en wat wijsheid; want in hun begoochelingen zien zij niet wat deze dingen zijn, noch wat God is. Deze dingen werden aangevoerd opdat men zie hoe de mensch uit de eigen voorzichtigheid verdwaasd is, ter oorzaak hiervan dat hij alle dingen concludeert vanuit schijnbaarheden en de begoochelingen daaruit.

316. Dat de eigen voorzichtigheid overreedt en bevestigt dat al het goede en ware uit den mensch en in den mensch is, komt omdat de eigen voorzichtigheid het verstandelijk eigene des menschen is, invloeiende vanuit de liefde van zich, welke het willijk eigene des menschen is, en het eigene kan niet anders dan alle dingen de zijne maken, want het kan niet daaruit opgeheven worden. Allen die door de Goddelijke Voorzienigheid des Heeren worden geleid, worden opgeheven uit het eigene, en dan zien zij dat al het goede en ware uit den Heer is, ja zij zien ook dat dat wat uit den Heer in den mensch is, voortdurend van den Heer is, en nooit van den mensch. Wie anders gelooft, is zooals hij die de goederen zijns heeren bij zich ter bewaring heeft, en die voor zich opeischt of als de zijne toeëigent, dewelke niet een beheerder is maar een dief, en omdat het eigene des menschen niets anders is dan het booze, dompelt hij daarom die dingen ook in zijn booze onder, vanuit hetwelk zij worden verteerd, zooals parels geworpen in mest of azijnzuur vocht.

317. III. *Dat al wat overreed en bevestigd is, aanblijft als het eigene bij den mensch.* Het wordt door velen geloofd dat niet eenig ware door den mensch gezien kan worden tenzij vanuit bevestigde dingen, maar dit is valsch. In die dingen welke de burgerlijke en de economische van een koningrijk of van een republiek zijn, kan het nuttige en goede niet worden gezien tenzij tal van inzettingen en verordeningen daar geweten worden, en in de gerechtelijke dingen tenzij de wetten geweten worden, en in de natuurlijke dingen, zooals in die der physica, der chemie, der anatomie, der mechanica, en andere, tenzij de mensch in de wetenschappen doorkneed is; maar in de zuivere redelijke, zedelijke, en geestelijke dingen verschijnen de ware dingen vanuit het licht zelf ervan, als de mensch slechts door behoorlijke opvoeding eenigermate redelijk, zedelijk, en geestelijk is geworden. De oorzaak is, omdat ieder mensch naar zijn geest, welke diegene is die denkt, in de geestelijke wereld is, en een onder hen die daar zijn, bijgevolg in het geestelijk licht hetwelk de innerlijke dingen van het verstand van het verlicht en als het ware dicteert; want het geestelijk

licht in zijn wezen is het Goddelijk Ware der Goddelijke Wijsheid des Heeren. Vandaar komt het dat de mensch analytisch kan denken, over het juiste en rechte in oordeelen concludeeren, en het eerzame in het zedelijk leven, en het goede in het geestelijk leven, zien; en eveneens vele ware dingen, welke niet in de duisternis vallen dan alleen vanuit bevestigde valsche dingen. Die dingen ziet de mensch vergelijkenderwijze nauwelijks anders dan zoals hij den animus van een ander ziet vanuit diens aangezicht, en diens aandoeningen doorvat vanuit den klank van zijn spraak, zonder andere wetenschap dan die welke in een ieder geënt is. Waarom zou de mensch niet de innerlijke dingen van zijn leven, welke de geestelijke en de zedelijke dingen zijn, eenigermate vanuit invloed zien, terwijl er toch geen dier is dat niet vanuit invloed zijn noodzakelijke dingen weet welke natuurlijk zijn; de vogel weet zijn nest te maken, eieren te leggen, jongen uit te broeden, en het kent zijn voedsel; behalve andere wonderlijke dingen, welke instincten worden genoemd.

318. Maar hoe de staat van den mensch vanuit bevestigingen en de overredingen daaruit wordt veranderd, zal nu worden gezegd, maar in deze orde: 1. Dat er niets is dat niet bevestigd kan worden, en dat het valsche het meer kan dan het ware. 2. Dat het valsche eenmaal bevestigd zijnde, het ware niet verschijnt, maar dat vanuit het bevestigde ware het valsche verschijnt. 3. Dat kunnen bevestigen al wat men maar wil, niet inzicht is, maar alleen scherpzinnigheid, bestaanbaar ook bij de slechtsten. 4. Dat er verstandelijke en niet tegelijk willijke bevestiging is, doch dat alle willijke bevestiging ook verstandelijk is. 5. Dat de willijke en tegelijk verstandelijke bevestiging van het booze maakt dat de mensch gelooft dat de eigen voorzichtigheid alles is, en de Goddelijke Voorzienigheid niet iets; niet echter de verstandelijke bevestiging alleen. 6. Dat al het bevestigde vanuit den wil en tegelijk met het verstand aanblijft tot in het eeuwige, niet echter dat wat slechts bevestigd is uit het verstand. Wat het EERSTE aangaat: *Dat er niets is dat niet bevestigd kan worden, en dat het valsche het meer kan dan het ware.* Wat kan niet bevestigd worden wanneer door atheïsten wordt bevestigd dat God niet de Schepper van het heelal is, maar dat de natuur de schepster van zich is; dat godsdienst slechts een band is, en voor de eenvoudigen en voor het gemeen; dat de mensch is zooals een beest, en dat hij evenzoo sterft. Wanneer het wordt bevestigd dat echtbreuken geoorloofd zijn, evenzoo heimelijke diefstallen, bedriegerijen, en listige kuiperijen; dat sluwheid inzicht is, en boosaardigheid wijsheid. Wie bevestigt niet zijn ketterij; zijn er niet boekdeelen vol bevestigingen voor de beide in de Christelijke wereld heerschende. Maak tien zelfs nog zoo ondoorgrondelijke ketterijen en zeg aan een scherpzinnige dat

hij ze bevestige, en hij zal alle bevestigen; indien gij die daarna alleen vanuit de bevestigde dingen ziet, zult gij dan niet de valsche dingen als ware zien. Aangezien al het valsche blinkt in den natuurlijken mensch vanuit de schijnbaarheden en de begoochelingen van hem, en niet het ware tenzij in den geestelijken mensch, zoo blijkt dat het valsche meer dan het ware bevestigd kan worden. Opdat men wete dat al het valsche en al het booze bevestigd kan worden totdat het valsche zooals het ware verschijnt, en het booze zooals het goede, diene tot voorbeeld: het worde bevestigd dat het licht duisternis is en de duisternis licht; kan er niet gezegd worden: wat is licht in zich; is het iets anders dan iets dat verschijnt in het oog volgens den staat ervan; wat is het licht voor het gesloten oog; hebben niet de vleermuizen en de nachtuilen zoodanige oogen; zien zij niet het licht als duisternis, en de duisternis als licht; ik heb van sommigen gehoord dat zij eender zagen, en van de helschen dat zij hoewel zij in de duisternis zijn, nochtans elkander wederzijds zien; heeft de mensch niet licht in droomen te middernacht; is aldus de duisternis niet licht, en het licht duisternis. Maar geantwoord kan worden: Wat is dit; het licht is het licht zooals het ware het ware is, en de duisternis is de duisternis zooals het valsche het valsche is. Er diene nog een voorbeeld: het worde bevestigd dat de raaf wit is; kan het niet worden gezegd dat haar zwartheid slechts een schaduw is welke niet het werkelijke van haar is; haar vederen zijn van binnen wit, het lichaam desgelijks; het zijn deze substanties vanuit welke zij is; omdat haar zwartheid een schaduw is, wordt de raaf derhalve wit wanneer zij oud wordt; zoodanige werden gezien; wat is het zwarte in zich anders dan wit; vermaal zwart glas, en gij zult zien dat het gruis wit is; en daarom, wanneer gij de raaf zwart noemt, spreekt gij vanuit de schaduw, en niet vanuit het werkelijke. Maar geantwoord kan worden: Wat is dit; zoo zou van alle vogels gezegd worden dat zij wit zijn. Hoewel deze dingen tegen de gezonde rede zijn, werden zij aangevoerd, opdat het kan worden gezien dat een geheel en al aan het ware tegenovergesteld valsche, en een geheel en al aan het goede tegenovergesteld booze, bevestigd kan worden. *TEN TWEEDE: Dat het valsche eenmaal bevestigd zijnde, het ware niet verschijnt, maar dat vanuit het bevestigde ware het valsche verschijnt.* Al het valsche is in de duisternis, en al het ware in het licht; en in de duisternis verschijnt niet iets, ja zelfs wordt ook niet geweten wat het is tenzij door het te betasten; anders in het licht; en daarom ook worden in het Woord valsche dingen duisternis genoemd, en vandaar wordt van hen die in valsche dingen zijn, gezegd dat zij wandelen in de duisternis en in de schaduw des doods; en omgekeerd worden daar de ware dingen het licht genoemd, en vandaar wordt

van hen die in de ware dingen zijn, gezegd dat zij wandelen in het licht, en zij worden zonen des lichts genoemd. Dat het valsche eenmaal bevestigd zijnde, het ware niet verschijnt, en dat vanuit het bevestigde ware het valsche verschijnt, blijkt uit vele dingen; als, wie zou eenig geestelijk ware zien tenzij het Woord het leerde; zou het niet louter dikke duisternis zijn, welke niet uiteengeslagen kon worden tenzij door het licht in hetwelk het Woord is, en tenzij bij hem die verlicht wil worden. Welke ketter kan zijn valsche dingen zien tenzij hij het echte ware der Kerk toelaat; eerder ziet hij dat niet. Ik heb gesproken met hen die zich in het van de naastenliefde gescheiden geloof bevestigd hadden; en op de vraag of zij niet zoo vele dingen in het Woord hadden gezien over de liefde en de naastenliefde, over de werken en de daden, over het houden der geboden, en dat hij gezegend en wijs is die doet, en hij dwaas is die niet doet, zeiden zij dat zij die dingen wanneer zij ze lazen, niet anders zagen dan dat zij het geloof zijn, en zoo aan die dingen zooals met toegesloten oogen voorbij gingen. Zij die zich in valsche dingen bevestigd hebben, zijn zooals zij die op een wand ribbels zien, en die wanneer zij in de schaduw van den avond zijn, dit geribbelde in de fantasie zien zooals een ruitser of een mensch, welk visioenair beeld wordt verdreven door het invloeiend daglicht. Wie kan het geestelijk onreine der echtbreuk gewaarworden dan alleen hij die in het geestelijk reine der kuischheid is; wie kan het wreede der wraak gewaarworden dan alleen hij die in het goede vanuit de liefde van den naaste is; welke echtbreker en welke wraakgierige bespot niet hen die hun verkwikkelijke dingen helsch noemen, en omgekeerd de verkwikkelijke dingen der echtelijke liefde en der liefde van den naaste hemelsch; en zoo voort. *TEN DERDE: Dat kunnen bevestigen al wat men maar wil, niet inzicht is, maar alleen scherpzinnigheid, bestaanbaar ook bij de slechtsten.* Er zijn uiterst handige bevestigers, die niet eenig ware weten, en nochtans kunnen zij zoowel het ware als het valsche bevestigen, en eengen van hen zeggen: Wat is het ware; is het er; is niet dat waar wat ik waar maak; en nochtans wordt van dezen in de wereld geloofd dat zij inzicht hebben, en toch zijn zij alleen maar wandbepleisteraars; niet anderen hebben inzicht dan zij die doorvatten dat het ware waar is, en dit door aanhoudend doorvatte waarheden bevestigen. Dezen en genen kunnen slechts weinig worden onderscheiden, omdat niet onderscheiden kan worden tusschen het licht der bevestiging en het licht der doorvatting van het ware; ook verschijnt het niet anders dan dat zij die in het licht der bevestiging zijn, ook in het licht der doorvatting van het ware zijn, terwijl toch het onderscheid is zooals tusschen dwaallicht en echt licht; en het dwaallicht in de geestelijke wereld is zoodanig

dat het in duisternis wordt verkeerd als het echte licht invloeit; zoodanig dwaallicht is bij velen in de hel, die wanneer zij daaruit in het echte licht worden gebracht, in het geheel niets zien; waaruit blijkt dat kunnen bevestigen al wat men maar wil, slechts scherpzinnigheid is, bestaanbaar ook bij de slechtsten. TEN VIERDE: *Dat er verstandelijke en niet tegelijk willijke bevestiging is, en dat alle willijke bevestiging ook verstandelijk is.* Dienen voorbeelden ter toelichting; zij die het van de naastenliefde gescheiden geloof bevestigen, en nochtans het leven der naastenliefde leven, in het algemeen zij die een valsche van leer bevestigen, en toch niet volgens dat leven, zijn diegenen die in de verstandelijke bevestiging zijn en niet tegelijk in de willijke bevestiging. Doch zij die een valsche van leer bevestigen, en volgens dat leven, zijn diegenen die in de willijke bevestiging en tegelijk in de verstandelijke zijn. De oorzaak is omdat het verstand niet invloeit in den wil, maar de wil in het verstand. Hieruit blijkt ook wat het valsche van het booze is, en wat het valsche van het niet booze is; dat het valsche van het niet booze verbonden kan worden met het goede, niet echter het valsche van het booze, daarvan is de oorzaak dat het valsche van het niet booze het valsche is in het verstand en niet in den wil, en het valsche van het booze het valsche is in het verstand vanuit het booze in den wil. TEN VIJFDE: *Dat de willijke en tegelijk verstandelijke bevestiging van het booze maakt dat de mensch gelooft dat de eigen voorzichtigheid alles is, en de Goddelijke Voorzienigheid niet iets; niet echter de verstandelijke bevestiging alleen.* Er zijn verscheidenen die bij zich de eigen voorzichtigheid bevestigen vanuit de schijnbaarheden in de wereld, maar nochtans niet de Goddelijke Voorzienigheid ontkennen; dezen hebben slechts de verstandelijke bevestiging; maar zij die tegelijk de Goddelijke Voorzienigheid ontkennen, hebben eveneens de willijke bevestiging; doch deze te zamen met de overreding is voornamelijk bij hen die vereeders van de natuur en tegelijk vereeders van zich zijn. TEN ZESDE: *Dat al het bevestigde met den wil en tegelijk uit het verstand aanblijft tot in het eeuwige, niet echter dat wat slechts bevestigd is uit het verstand.* Dat immers wat alleen van het verstand is, is niet in den mensch, maar is buiten hem; het is alleen in de denking; en niets treedt in den mensch en wordt hem toegeëigend dan hetgeen wordt overgenomen uit den wil, dit immers wordt van de liefde zijns levens; dat dit aanblijft tot in het eeuwige zal in het nu volgende nummer worden gezegd.

319. Dat al het bevestigde met den wil en tegelijk uit het verstand aanblijft tot in het eeuwige, komt omdat ieder zijn liefde is, en de liefde is van zijn wil; voorts omdat ieder mensch zijn goede of zijn booze is, want al datgene wordt goed genoemd dat der liefde is, evenzoo het booze. Aangezien de mensch zijn

liefde is, is hij eveneens de vorm zijner liefde, en kan hij worden genoemd het orgaan der liefde zijns levens. Boven in n. 279 is gezegd dat de aandoeningen der liefde en de denkingen daaruit van den mensch veranderingen en wisselingen van den staat en van den vorm der organische substanties zijns gemoeds zijn; nu zal worden gezegd wat en hoedanig die veranderingen en wisselingen zijn; een idee ervan kan verkregen worden uit het hart en de long, namelijk dat er zijn de afwisselende uitzettingen en samenpersingen, of verwijdingen en samentrekkingen, welke in het hart worden genoemd systole en diastole, in de long ademhalingen; en deze zijn wederkeerige uitbreidingen en ontspanningen of uitrekkingen en vernauwingen van haar lobben; deze zijn de veranderingen en de wisselingen van staat van het hart en de long. Eendere zijn er in de overige ingewanden des lichaams, en ook daaraan eendere in de deelen ervan, door welke het bloed en het dierlijke sap wordt opgenomen en voortgedreven. Eendere zijn er ook in de organische vormen des gemoeds, welke de subjecten zijn van des menschen aandoeningen en denkingen, zooals boven is getoond; met het verschil dat de uitzettingen en samenpersingen van deze, of de wederkeerige werkingen naar verhouding in een zoodanig hoogere volmaaktheid zijn, dat zij niet met woorden der natuurlijke taal kunnen worden uitgedrukt, alleen met woorden der geestelijke taal welke niet anders kunnen luiden dan dat het zijn kolkvormige inkringingen en uitkringingen, naar de wijze van doorlopende en binnenwaarts gebogen spiralen, wonderbaarlijk samengebundeld in levensontvankelijke vormen. Hoedanig echter deze zuiver organische substanties en vormen zijn bij de boozen, en hoedanig bij de goeden, zal nu gezegd worden; bij de goeden zijn die spiralen naar voren gewonden, bij de boozen echter naar achteren; en die welke naar voren gewonden zijn, zijn tot den Heer gekeerd, en uit Hem nemen zij den invloed op; doch die welke naar achteren zijn gewonden, zijn tot de hel gekeerd, en nemen daaruit den invloed op. Men moet weten dat voor zooveel als zij naar achteren gekeerd zijn, zij aan den rug geopend zijn, en van aangezicht gesloten, en omgekeerd, dat voor zooveel zij naar voren gekeerd zijn, zij van aangezicht geopend zijn, en aan den rug gesloten. Hieruit kan vaststaan hoedanige vorm of hoedanig orgaan de booze mensch is, en hoedanige vorm of hoedanig orgaan de goede mensch is, namelijk dat zij in tegengestelde wending zijn; en omdat de eenmaal aangebrachte wending niet teruggewrongen kan worden, is het duidelijk dat zoodanig als de mensch is wanneer hij sterft, hij blijft tot in het eeuwige. Het is de liefde van des menschen wil welke die wending maakt, of welke wendt en omwendt, want, als boven is gezegd, ieder mensch is zijn liefde; vandaar is het dat een ieder na

den dood den weg zijner liefde gaat, tot den Hemel wie in de goede liefde is, en tot de hel wie in de booze liefde is, en ook niet rust dan in d'at gezelschap waar zijn regeerende liefde is; en wat wonderbaarlijk is, een ieder weet den weg; het is alsof hij dezen met de neusvleugels rook.

320. *iv. Dat indien de mensch geloofde, zooals het de waarheid is, dat al het goede en ware uit den Heer is, en al het booze en valsche uit de hel, hij zich niet het goede zou toeëigenen en dit zich tot verdienste rekenen, noch zich het booze toeëigenen en zich schuldig daaraan rekenen.* Maar omdat deze dingen zijn tegen het geloof van hen die bij zich den schijn bevestigd hebben dat de wijsheid en de voorzichtigheid uit den mensch zijn, en niet invloeiën volgens den staat der organisatie van hun gemoed, waarover vlak boven n. 319, moeten zij derhalve aangetoond worden; hetgeen, opdat het duidelijk onderscheiden geschiede, moet zijn in deze orde: 1. Dat wie bij zich den schijn bevestigt dat de wijsheid en de voorzichtigheid uit den mensch zijn en vandaar in hem als van hem, niet anders kan zien dan dat hij anders niet een mensch zou zijn, maar òf een beest òf een gesneden beeld; terwijl toch het tegendeel het geval is. 2. Dat gelooven en denken, zooals het de waarheid is, dat al het goede en ware uit den Heer is, en al het booze en valsche uit de hel, als iets onmogelijks verschijnt, terwijl het toch waarlijk menscheeljk en vandaar engellijk is. 3. Dat aldus gelooven en denken onmogelijk is voor hen die niet het Goddelijke des Heeren erkennen, en die niet erkennen dat de booze dingen zonden zijn; doch dat het mogelijk is voor hen die die twee erkennen. 4. Dat zij die in die twee erkenningen zijn, alleen nadenken over de booze dingen bij zich en deze uit zich tot de hel, vanwaar zij zijn, verwerpen, voor zooveel als zij die dingen als zonden schuwen en verafschuwen. 5. Dat zoo de Goddelijke Voorzienigheid aan niemand het booze toeëigent, noch aan iemand het goede, maar dat de eigen voorzichtigheid het eene en het andere toeëigent.

321. Maar deze dingen zullen in de gestelde orde worden ontvouwd. **TEN EERSTE:** *Dat wie bij zich den schijn bevestigt dat de wijsheid en de voorzichtigheid uit den mensch en in den mensch als van hem zijn, niet anders kan zien dan dat hij anders niet een mensch zou zijn, maar òf een beest òf een gesneden beeld; terwijl toch het tegendeel het geval is.* Het is vanuit de wet der Goddelijke Voorzienigheid dat de mensch denke zooals uit zich, en dat hij voorzichtig handele zooals uit zich, maar dat hij noohtans erkenne dat het uit den Heer is; daaruit volgt dat wie denkt en voorzichtig handelt zooals uit zich, en tegelijk erkent dat het uit den Heer is, een mensch is, niet echter hij die bij zich bevestigt dat al wat hij denkt en wat hij handelt, vanuit zich is; voorts ook niet hij die omdat hij weet dat de wijsheid en de voorzichtigheid uit God

zijn, nochtans den invloed afwacht; deze immers wordt zooals een gesneden beeld, en gene zooals een beest. Dat hij die den invloed afwacht, zooals een gesneden beeld is, is duidelijk; deze moet wel onbewegelijk staan of zitten, met neerhangende handen, met oogen die of gesloten of geopend zijn zonder knippen, zonder denken noch bezieling; wat is er dan van leven in hem. Dat hij die gelooft dat alle dingen welke hij denkt en doet, vanuit hem zijn, niet ongelijk aan een beest is, is ook duidelijk, want hij denkt alleen vanuit het natuurlijk gemoed, hetwelk de mensch gemeen heeft met de beesten, en niet vanuit het geestelijk redelijk gemoed, hetwelk het waarlijk menschelijk gemoed is; dit gemoed immers erkent dat de alleene God denkt vanuit zich, en dat de mensch denkt vanuit God; en daarom ook weet een zoodanige niet een ander onderscheid tusschen den mensch en het beest dan dat de mensch spreekt en het beest geluiden maakt, en gelooft hij dat de een en de ander op eendere wijze sterven. Over hen die den invloed afwachten zal nog iets gezegd worden; dezen nemen niet eenigen invloed op dan alleen de weinigen die van harte een invloed verlangen; dezen krijgen somtijds eenig antwoord door levende doorvatting in de denking, of door een stille spraak daarin, en zelden door een duidelijk verneembare, en dan daartoe opdat zij denken en handelen zooals zij willen en zooals zij kunnen, en dat wie wijs handelt, wijs is, en wie dwaas handelt, dwaas is; en nooit worden zij onderricht wat zij hebben te gelooven en wat zij hebben te doen; en dit ter oorzaak hiervan dat niet het menschelijk redelijke en vrije verga, zijnde dat een ieder vanuit het vrije volgens de rede handele, met allen schijn zooals vanuit zich. Zij die door een invloed worden onderricht wat zij hebben te gelooven of wat zij hebben te doen, worden niet onderricht uit den Heer, noch uit eenig Engel des Hemels, maar uit zekeren dweepzieken geest, Quakeriaansch of Moraviaansch, en zij worden verleid. Alle invloed uit den Heer geschiedt door de verlichting van het verstand, en door de aandoening van het ware, en door deze in gene. TEN TWEEDE: *Dat gelooven en denken, zooals het de waarheid is, dat al het goede en ware uit den Heer is, en al het booze en valsche uit de hel, als iets onmogelijks verschijnt, terwijl het toch waarlijk menschelijk en vandaar engellijk is.* Gelooven en denken dat al het goede en ware uit God is, schijnt mogelijk als slechts niet iets verdergaands wordt gezegd; de oorzaak is omdat het volgens het theologische geloof is, tegen hetwelk het niet geoorloofd is te denken; doch gelooven en denken dat al het booze en valsche vanuit de hel is, schijnt onmogelijk, omdat zoo ook geloofd zou worden dat de mensch niets kon denken; maar nochtans denkt de mensch zooals vanuit zich, ook indien vanuit de hel, omdat de Heer het een ieder geeft dat de denking, waarvandaan

zij ook zij, in hem verschijne zooals de zijne; anders zou de mensch niet als mensch leven, noch kunnen worden uitgeleid uit de hel, en binnengeleid in den Hemel, dat is, hervormd worden, zooals met veel dingen boven is getoond; en daarom ook geeft de Heer den mensch te weten en vandaar te denken dat hij in de hel is indien hij in het booze is, en dat hij vanuit de hel denkt indien hij vanuit het booze denkt; en eveneens geeft Hij de middelen te denken hoe hij uit de hel kan uitgaan en niet vanuit de hel denken, maar in den Hemel kan komen en daar denken vanuit den Heer; en eveneens geeft Hij den mensch het vrije der verkiezing. Waaruit kan worden gezien dat de mensch het booze en valsche kan denken zooals vanuit zich, en eveneens denken dat dit en dat het booze en het valsche is; bijgevolg dat het slechts een schijn is dat hij uit zich denkt, zonder welken schijn de mensch niet mensch zou zijn. Het menschelijke zelf en vandaar het engellijke is denken vanuit de waarheid, en dit is de waarheid dat de mensch niet denkt vanuit zich, maar dat het hem uit den Heer wordt gegeven te denken in allen schijn zooals vanuit zich. TEN DERDE: *Dat aldus gelooven en denken onmogelijk is voor hen die niet het Goddelijke des Heeren erkennen, en die niet erkennen dat de booze dingen zonden zijn; en dat het mogelijk is voor hen die die twee erkennen.* Dat het onmogelijk is voor hen die niet het Goddelijke des Heeren erkennen, komt omdat de alleene Heer den mensch denken en willen geeft, en zij die niet het Goddelijke des Heeren erkennen, gelooven, van Hem losgemaakt zijnde, dat zij uit zich denken. Dat het ook onmogelijk is voor hen die niet erkennen dat de booze dingen zonden zijn, komt omdat dezen denken vanuit de hel, en een ieder daar meent dat hij uit zich denkt. Dat het echter mogelijk is voor hen die die twee erkennen, kan vaststaan vanuit de dingen welke boven in n. 288 tot 294 in overvloed zijn aangevoerd. TEN VIERDE: *Dat zij die in die twee erkenningen zijn, alleen nadenken over de booze dingen bij zich en die tot de hel, vanwaar zij zijn, verwerpen, voor zooveel als zij die dingen als zonden schuwen en verafschuwen.* Wie weet niet of kan niet weten, dat het booze uit de hel is, en dat het goede vanuit den Hemel is; en wie kan daaruit niet weten dat de mensch voor zooveel als hij het booze schuwt en verafschuwt, de hel schuwt en verafschuwt; en wie kan daaruit niet weten dat voor zooveel als iemand het booze schuwt en verafschuwt, hij het goede wil en liefheeft, bijgevolg dat hij voor zooveel door den Heer uit de hel weggenomen, en tot den Hemel geleid wordt. Deze dingen kan elk redelijk mensch zien als hij slechts weet dat de hel en de Hemel zijn, en dat het booze uit zijn oorsprong is, en het goede uit den zijne; indien nu de mensch nadenkt over de booze dingen bij zich, hetgeen hetzelfde is als zich onderzoeken, en hij die schuwt,

dan wikkelt hij zich uit de hel los, en werpt deze rugwaarts, en laat zich in den Hemel binnen, en schouwt daar den Heer van aangezicht, er wordt gezegd dat de mensch dit doet, maar hij doet het zooals uit zich, en dan doet hij het vanuit den Heer. Wanneer de mensch dit ware erkent vanuit een goed hart en vanuit een vroom geloof, dan schuilt het van binnen in al hetgeen hij daarna zooals vanuit zich denkt en doet, gelijkerwijs het kiemkrachtige in het zaad hetwelk van binnen meegaat tot aan het nieuwe zaad; en gelijk het genoeglijke in den trek naar spijs die hij eenmaal heeft erkend als heilzaam voor hem; in één woord, het is zooals het hart en de ziel in al hetgeen hij denkt en doet. TEN VIJFDE: *Dat zoo de Goddelijke Voorzienigheid aan niemand het booze toeëigent, noch aan iemand het goede, maar dat de eigen voorzichtigheid het eene en het andere toeëigent.* Dit volgt uit alle dingen die nu gezegd zijn; het doel der Goddelijke Voorzienigheid is het goede; dit streeft zij dus na in alle werking; en daarom eigent zij aan niemand het goede toe, want zoo zou dat op de verdienste gericht worden; noch eigent zij aan iemand het booze toe, want zoo zou zij hem aan het booze schuldig maken. Het eene en het andere doet evenwel de mensch vanuit het eigene omdat dit niets is dan het booze; het eigene van zijn wil is de liefde van zich, en het eigene van zijn verstand is de trots van het eigen inzicht, en vanuit dit is de eigen voorzichtigheid.

Dat elk mensch hervormd kan worden, en dat er geen voorbeschikking is.

322. De gezonde rede dicteert dat allen zijn voorbeschikt tot den Hemel, en niemand tot de hel; allen zijn immers als menschen geboren, en vandaar is het beeld Gods in hen; het beeld Gods in hen is, dat zij het ware kunnen verstaan, en dat zij het goede kunnen doen; het ware kunnen verstaan is vanuit de Goddelijke Wijsheid, en het goede kunnen doen is vanuit de Goddelijke Liefde; dit vermogen is het beeld Gods, hetwelk blijft bij den gezonden mensch, en niet wordt ontworteld. Vandaar komt het dat hij een burgerlijk en zedelijk mensch kan worden, en wie burgerlijk en zedelijk is, kan ook geestelijk wonden, want het burgerlijke en het zedelijke is het receptakel van het geestelijke; van hem wordt gezegd dat hij een burgerlijk mensch is die de wetten weet van zijn rijk waar hij burger is, en volgens die leeft; en van hem wordt gezegd dat hij een zedelijk mensch is die die wetten tot zijn zeden en zijn deugden maakt, en vanuit de rede die leeft. Nu zal ik zeggen hoe het burgerlijk en zedelijk leven het receptakel is van het geestelijk leven; leef die wetten niet slechts als burgerlijke en zedelijke wetten, maar ook als Goddelijke wetten, en gij zult een geestelijk mensch zijn. Er is nauwelijks een natie zoo barbaarsch, welke niet door wetten heeft verordend dat niet gedood mag worden, niet gehoereerd met eens anders echtgenoot, niet gestolen, niet valsch getuigd, niet geschonden wat eens anders is; deze wetten houdt de burgerlijke en zedelijke mensch opdat hij een goed burger zij of schijne; maar indien hij die wetten niet tegelijk tot Goddelijke maakt, is hij slechts een burgerlijk en zedelijk natuurlijk mensch; doch indien hij die ook tot Goddelijke maakt, wordt hij een burgerlijk en zedelijk geestelijk mensch; het verschil is dat deze niet slechts een goede burger van het aardsche koninkrijk is, maar ook een goede burger van het hemelsche koninkrijk; gene echter een goede burger van het aardsche koninkrijk, doch niet van het hemelsche koninkrijk. De goede dingen welke zij doen, maken onderscheid tusschen hen; de goede dingen welke de burgerlijke en zedelijke natuurlijken doen, zijn niet goed in zich, immers de mensch en de wereld is daarin; de goede dingen welke de burgerlijke en zedelijke geestelijken doen, zijn goed in zich, omdat de Heer en de Hemel daarin is. Hieruit kan vaststaan dat ieder mensch omdat hij geboren is opdat hij burgerlijk en zedelijk natuurlijk kan worden, ook geboren is opdat hij burgerlijk en zedelijk geestelijk kan worden; het ligt slechts daarin dat hij God erkenne, en de booze dingen niet doe omdat zij tegen God zijn, maar de goede dingen doe omdat zij met

God zijn; hierdoor komt de geest in zijn burgerlijke en zedelijke dingen, en leven zij; doch zonder dat is er niet eenige geest in die, en leven zij vandaar niet; en daarom wordt de natuurlijke mensch hoezeer hij ook burgerlijk en zedelijk handelt, dood genoemd, doch de geestelijke mensch levend. Het is vanuit de Goddelijke Voorzienigheid des Heeren dat elke natie den een of anderen godsdienst heeft, en het primaire van elken godsdienst is erkennen dat God is, want anders wordt het geen godsdienst genoemd; en elke natie welke haar godsdienst leeft, dat is, welke het booze niet doet omdat het tegen haar God is, neemt eenig geestelijke in haar natuurlijke op. Wie, wanneer hij een of ander heiden hoort zeggen dat hij dit of dat booze niet wil doen omdat het tegen zijn God is, zegt niet bij zichzelf: Wordt deze niet gezaligd; het schijnt alsof het niet anders kan. Dit dicteert hem de gezonde rede. En omgekeerd: wie, wanneer hij een Christen hoort zeggen: "dit en dat booze acht ik voor niets; wat heeft het te beteekenen dat er gezegd wordt dat het tegen God is", zegt niet bij zichzelf: Wordt deze wel gezaligd; het schijnt alsof het niet kan. Ook dit dicteert de gezonde rede. Indien hij zegt: Ik ben als Christen geboren, ik ben gedoopt, ik ken den Heer, ik heb het Woord gelezen, ik heb aan het sacrament des Avondmaals deelgenomen; zijn deze dingen iets wanneer hij de moorden of de wraakgevoelens welke daarnaar hijgen, de echtbreuken, de heimelijke diefstallen, de valsche getuigenissen of de leugens, en de verschillende gewelddadigheden niet tot zonden maakt; denkt zoo iemand wel over God, of over eenig eeuwig leven; denkt hij dat zij zijn; dicteert niet de gezonde rede dat zoo iemand niet gezaligd kan worden. Deze dingen werden van den Christen gezegd, omdat de heiden meer dan de Christen vanuit godsdienst in zijn leven over God denkt. Maar hierover zal meer worden gezegd in de volgende dingen, in deze orde: 1. Dat het einddoel der schepping is de Hemel vanuit het menschelijk geslacht. 2. Dat het vandaar vanuit de Goddelijke Voorzienigheid is, dat ieder mensch gezaligd kan worden, en dat zij gezaligd worden die Gad erkennen en goed leven. 3. Dat de mensch zelf in de schuld is indien hij niet wordt gezaligd. 4. Dat zoo allen zijn voorbeschikt tot den Hemel, en niemand tot de hel.

323. 1. *Dat het einddoel der schepping is de Hemel vanuit het menschelijk geslacht.* Dat de Hemel niet uit anderen bestaat dan uit hen die als menschen geboren zijn, werd in het werk over DEN HEMEL EN DE HEL, uitgegeven in Londen in het jaar 1758, en eveneens boven getoond; en omdat de Hemel niet uit anderen bestaat, volgt dat het einddoel der schepping de Hemel vanuit het mensdhelijk geslacht is. Dat dit het einddoel der schepping is geweest, werd weliswaar boven in n. 27 tot 45 aangetoond; maar hetzelfde zal nog

klaarblijkelijker worden gezien vanuit de ontvouwing van deze dingen: 1. Dat elk mensch geschapen is opdat hij leve tot in het eeuwige. 2. Dat elk mensch geschapen is opdat hij leve tot in het eeuwige in een gezegenden staat. 3. Dat zoo elk mensch geschapen is opdat hij in den Hemel kome. 4. Dat de Goddelijke Liefde niet anders kan dan hetzelfde willen, en dat de Goddelijke Wijsheid niet anders kan dan in hetzelfde voorzien.

324. Aangezien vanuit deze dingen eveneens gezien kan worden dat de Goddelijke Voorzienigheid niet een andere voorbeschikking is dan tot den Hemel, en dat zij ook niet in een andere veranderd kan worden, moet het hier worden aangetoond dat het einddoel der schepping is de Hemel vanuit het menschelijk geslacht, in de gestelde orde. TEN EERSTE: *Dat elk mensch geschapen is opdat hij leve tot in het eeuwige.* In de verhandeling over DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID, derde en vijfde deel, werd getoond dat er bij den mensch drie graden des levens zijn, welke de natuurlijke, de geestelijke, en de hemelsche worden genoemd, en dat deze graden daadwerkelijk bij een ieder zijn; en dat er bij de beesten niet dan één graad des levens is, welke eender is aan den laatsten graad bij den mensch, welke de natuurlijke wordt genoemd; waaruit volgt dat de mensch door de verheffing van zijn leven tot den Heer boven de beesten in dien staat is dat hij zulk een ding kan verstaan als der Goddelijke Wijsheid is, en zulk een ding willen als der Goddelijke Liefde is, aldus het Goddelijke kan opnemen; en wie het Goddelijke aldus kan opnemen dat hij dat in zich ziet en doorvat, die kan niet anders dan verbonden zijn met den Heer, en door die verbinding leven tot in het eeuwige. Welk verband zou de Heer met de geheele schepping van het heelal hebben, indien Hij niet ook beelden en gelijkenissen van Zich had geschapen, aan welke Hij Zijn Goddelijke kon vergemeenschappen; wat zou het anders geweest zijn dan maken dat iets zij en niet zij, of dat iets besta en niet besta; dit zou niet om iets anders zijn dan dat Hij vanuit de verte louter afwisselingen en aanhoudende variaties zou kunnen gadeslaan zooals op een of ander theater; wat zou er Goddelijk in die dingen zijn, indien zij niet zouden zijn ter wille van het einddoel om de subjecten van dienst te zijn welke het Goddelijke van meer nabij zouden opnemen, en hetzelfde zien en gevoelen. En omdat het Goddelijke van een onuitputtelijke heerlijkheid is, zou Hij hetzelfde wel bij zich alleen achterhouden, en zou Hij dit wel kunnen; de liefde immers wil het hare aan den ander vergemeenschappen, ja zelfs vanuit het hare geven voor zooveel als zij kan; wat dan niet de Goddelijke Liefde, welke oneindig is; kan zij geven en wederom wegnemen; zou dit niet zijn geven wat bestemd is om te vergaan, hetgeen binnen in zich niet iets is, omdat het

wanneer het vergaat niets wordt; niet is Is daarin, maar zij geeft hetgeen Is, of hetgeen niet ophoudt te zijn, en dit is het eeuwige. Opdat elk mensch leve tot in het eeuwige, wordt datgene weggenomen hetwelk sterfelijk bij hem is; het sterfelijke van hem is het stoffelijke lichaam, hetwelk wordt weggenomen door zijn dood; zoo wordt het onsterfelijke van hem ontbloot, hetwelk zijn gemoed is, en hij wordt dan een geest in den menschelijken vorm; zijn gemoed is die geest. Dat het gemoed des menschen niet kan sterven, zagen de Sophi of de oude wijzen; zij zeiden immers: Hoe kan de animus of het gemoed sterven, wanneer het wijs kan zijn; hun innerlijke idee dienaangaande weten heden weinigen; maar zij was die welke in hun algemeene doorvatting vanuit den Hemel viel dat God de Wijsheid zelf is, waaraan de mensch deelhebber is, en God is onsterfelijk of eeuwig. Aangezien het mij gegeven is met de Engelen te spreken, zal ik ook iets uit ondervinding zeggen; ik heb gesproken met hen die voor vele eeuwen hebben geleefd, met hen die voor den vloed leefden, en met sommigen na den vloed, en met hen die ten tijde van den Heer leefden, en met een van Zijn apostelen, en met verscheidenen die in de eeuwen daarna leefden, en zij allen werden gezien als menschen in den middelbaren leeftijd, en zij zeiden dat zij niet wisten wat de dood is, alleen dat het de verdoemenis is. Allen ook die goed hebben geleefd komen, wanneer zij in den Hemel komen, in den leeftijd welke in de wereld hun jongemensjaren waren, en blijven daarin tot in het eeuwige, ook zij die grijsaards en afgeleefd waren in de wereld; en de vrouwen keeren, ook al waren zij oud en vergrijsd, in den bloei van haar leeftijd en schoonheid terug. Dat de mensch na den dood tot in het eeuwige leeft, blijkt uit het Woord, waar het leven in den Hemel het eeuwige leven wordt genoemd, zooals Matth. xix: 29; Hfdst. xxv: 46; Mark. x: 17; Luk. x: 25; Hfdst. xviii: 30; Joh. iii: 15, 16, 36; Hfdst. v: 24, 25, 39; Hfdst. vi: 27, 40, 68; Hfdst. xii: 50. Voorts ook eenvoudig het leven, Matth. xviii: 8, 9; Joh. v: 40; Hfdst. xx: 31. De Heer zeide ook tot de discipelen: “Omdat Ik leef, zult ook gij leven”, Joh. xiv: 19, en over de wederopstanding dat God de God der levenden is, en niet een God der dooden; voorts dat zij niet meer kunnen sterven, Luk. xx: 36, 38. TEN TWEDE: *Dat elk mensch geschapen is opdat hij leve tot in het eeuwige in een gezegenden staat*, is de gevolgtrekking; want wie wil dat de mensch leve tot in het eeuwige, wil ook dat hij leve in een gezegenden staat; wat is het eeuwige leven zonder dien; alle liefde wil het goede van den ander; de liefde der ouders wil het goede van de kinderen, de liefde van den bruidegom en den echtgenoot wil het goede van de bruid en de echtgenote, en de liefde der vriendschap wil het goede van de vrienden; wat dan niet de Goddelijke Liefde. En het goede,

wat is het anders dan het verkwikkelijke, en wat het Goddelijk Goede anders dan het eeuwig gezegende; van al het goede wordt, vanuit zijn verkwikkelijke of gezegende van zich, gezegd dat het het goede is. Het goede wordt weliswaar datgene genoemd wat gegeven en bezeten wordt, maar tenzij er ook het verkwikkelijke is, is het een onvruchtbaar goede, hetwelk in zich niet het goede is. Hieruit blijkt dat het eeuwige leven ook het eeuwig gezegende is. Deze staat des menschen is het einddoel der schepping; doch dat alleen diegenen die in den Hemel komen in dien staat zijn, daarvan is niet de Heer in de schuld, maar de mensch; dat de mensch in de schuld is, zal in de volgende dingen worden gezien. TEN DERDE: *Dat zoo elk mensch geschapen is opdat hij in den Hemel kome.* Dit is het einddoel der schepping. Maar dat niet allen in den Hemel komen, is omdat zij zich doortrekken van de verkwikkelijke dingen der hel, die tegenovergesteld zijn aan het gezegende des Hemels; en zij die niet in het gezegende des Hemels zijn, kunnen niet in den Hemel binnentreden, want zij houden dat niet uit. Niemand die in de geestelijke wereld komt, wordt het ontzegd in den Hemel op te klimmen; maar wanneer hij die in het verkwikkelijke der hel is, daar komt, bonst zijn hart, snakt hij naar adem, begint zijn leven te bezwijken, hij wordt beangst, gemarteld, en hij wentelt zich zooals een bij het vuur gehouden slang; dit is zoo omdat het tegenovergestelde op het tegenovergestelde werkt. Maar nochtans, omdat zij als menschen geboren zijn, en daardoor in het vermogen van denken en willen, en vandaar in het vermogen van spreken en handelen zijn, kunnen zij niet sterven; doch omdat zij niet met anderen kunnen leven dan met hen die in een eender verkwikkelijke des levens zijn, worden zij tot die teruggezonden, bijgevolg zij die in de verkwikkelijke dingen van het booze zijn, tot de hunnen; en zij die in de verkwikkelijke dingen van het goede zijn, tot de hunnen. Ja zelfs wordt het een ieder gegeven in het verkwikkelijke van zijn bonze te zijn, als hij slechts niet hen bestookt die in het verkwikkelijke van het goede zijn; maar omdat het booze niet anders kan dan het goede bestoken, want in het booze is de haat tegen het goede, worden zij daarom, opdat zij niet schade berokkenen, verwijderd, en in hun plaatsen in de hel nedergeworpen, waar het verkwikkelijke van hen in het onverkwikkelijke wordt verkeerd. Maar dit neemt niet weg dat de mensch zoodanig vanuit de schepping is en vandaar geboren wordt, dat hij in den Hemel kan komen; in den Hemel immers komt een ieder die als klein kind sterft, hij wordt daar opgevoed en onderricht zooals de mensch in de wereld, en door de aandoening van het goede en ware doortrokken van wijsheid, en hij wordt een Engel. Evenzoo zou de mensch kunnen worden die wordt opgevoed en onderricht in de wereld, want in hem

is iets eenders als in het kleine kind; over de kleine kinderen in de geestelijke wereld zie men in het werk over DEN HEMEL EN DE HEL, in Londen in het jaar 1758 uitgegeven, n. 329 tot 345. Maar dat niet iets eenders geschiedt met velen in de wereld, komt omdat zij den eersten graad van hun leven liefhebben, welke de natuurlijke wordt genoemd, en niet daarvan willen terugtreden en geestelijk worden; en de graad van het natuurlijk leven in zich geschouwd heeft niets dan zichzelf en de wereld lief, want hij kleeft samen met de zinnen van het lichaam, welke ook naar de wereld uitstaan; doch de graad van het geestelijk leven in zich geschouwd heeft den Heer en den Hemel lief, en eveneens zichzelf en de wereld, maar God en den Hemel als het hoogere, het principale, en het heerschende, en zichzelf en de wereld als het lagere, het instrumentale, en het dienstbare. TEN VIERDE: *Dat de Goddelijks Liefde niet anders kan dan hetzelve willen, en dat de Goddelijke Wijsheid niet anders kan dan in hetzelve voorzien.* Dat het Goddelijk Wezen de Goddelijke Liefde en de Goddelijke Wijsheid is, werd in de Verhandeling over de GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID ten volle getoond; daar werd ook aangetoond in n. 358 tot 370, dat de Heer in elk menschelijk embryo twee receptakels vormt, het eene van de Goddelijke Liefde en het andere van de Goddelijke Wijsheid; het receptakel van de Goddelijke Liefde voor den toekomstigen wil van den mensch, en het receptakel van de Goddelijke Wijsheid voor het toekomstig verstand van hem; en dat Hij zoo in elk mensch het vermogen heeft gelegd van het goede te willen, en het vermogen van het ware te verstaan. Omdat nu deze beide vermogens van den mensch in hem vanuit geboorte door den Heer zijn gelegd, en vandaar de Heer in die is als in de Zijne hij den mensch, zoo blijkt dat Zijn Goddelijke Liefde niet anders kan willen dan dat de mensch in den Hemel kome, en daar de eeuwige gezegendheid geniete; en eveneens dat de Goddelijke Wijsheid niet anders kan dan in hetzelve voorzien. Maar omdat het vanuit Zijn Goddelijke Liefde is dat de mensch het hemelsch gezegende in zich zooals het zijne voele, en dit niet kan geschieden tenzij de mensch in allen schijn worde gehouden dat hij uit zich denkt, wil, spreekt, en handelt, kan Hij derhalve den mensch niet anders leiden dan volgens de wetten Zijner Goddelijke Voorzienigheid.

325. II. *Dat het vandaar vanuit de Goddelijke Voorzienigheid is, dat ieder mensch gezaligd kan worden, en dat zij gezaligd worden die God erkennen en goed leven.* Dat ieder mensch gezaligd kan worden, blijkt uit de boven aangetoonde dingen. Sommigen meenen dat de Kerk des Heeren alleen in de Christelijke wereld is, omdat de Heer daar alleen bekend is, en daar alleen het Woord is. Maar nochtans zijn er velen die gelooven dat de Kerk Gods

algemeen is, of uitgestrekt en verspreid over het algeheele aardrijk, aldus ook bij hen die den Heer niet kennen, en niet het Woord hebben, zeggende dat dit niet hun schuld is, en dat zij een onoverkomelijke onwetendheid hebben; en dat het tegen de Liefde en Barmhartigheid Gods is dat sommigen tot de hel worden geboren, terwijl zij toch evenzeer menschen zijn. Omdat nu de Christenen, zoo niet allen dan toch velen, het geloof hebben dat de Kerk algemeen is, welke ook de Gemeenschap wordt genoemd, volgt dat er meest algemeene dingen der Kerk zijn, welke in alle godsdiensten binnegaan, en die Gemeenschap maken. Dat die meest algemeene dingen zijn de erkenning Gods en het goede des levens, zal worden gezien in de volgende orde: 1. Dat de erkenning Gods de verbinding van God met den mensch, en van den mensch met God maakt; en dat de ontkenning van God de ontbinding maakt. 2. Dat een ieder God erkent, en met Hem verbonden wordt volgens het goede zijns levens. 3. Dat het goede des levens, of goed leven, is de booze dingen schuwen omdat zij tegen den godsdienst, aldus tegen God zijn. 4. Dat deze dingen de algemeene dingen van alle godsdiensten zijn, waardoor een ieder gezaligd kan worden.

326. Doch deze dingen moeten afzonderlijk worden gezien en aangetoond. *TEN EERSTE: Dat de erkenning Gods de verbinding van God met den mensch, en van den mensch met God maakt; en dat de ontkenning van God de ontbinding maakt.* Sommigen kunnen denken dat zij die God niet erkennen evengoed gezaligd kunnen worden als zij die erkennen, als zij slechts een zedelijk leven leiden, zeggende: Wat werkt de erkenning; is zij niet alleen een denking; kan ik niet gemakkelijk erkennen wanneer ik als zeker weet dat God is; ik heb over Hem gehoord, maar ik heb Hem niet gezien; maak dat ik zie en ik zal gelooven. Zulk een taal hebben velen die God ontkennen wanneer het hun geoorloofd is vrij te redeneeren met een erkenner van God. Maar dat de erkenning van God verbindt, en de ontkenning van God ontbindt, zal worden toegelicht door zekere dingen welke mij bekend zijn in de geestelijke wereld. Wanneer daar iemand over een ander denkt en met hem wil spreken, vertoont zich de ander terstond tegenwoordig; dit is daar gewoon en mist nooit; de oorzaak is omdat er in de geestelijke wereld geen afstand is zooals in de natuurlijke wereld, maar omdat er slechts schijn van afstand is. Het andere ding is, dat zooals de denking vanuit de eene of andere erkentenis aangaande een ander diens tegenwoordigheid bewerkt, aldus de liefde vanuit de eene of andere aandoening jegens een ander verbinding bewerkt, vanuit dewelke het geschiedt dat zij te zamen gaan en vriendschappelijk samenspreken, en in één huis wonen of in één gezelschap, en meermalen samenkomen, en elkander

wederzijdsche diensten bewijzen; het tegendeel geschiedt ook, als dat wie een ander niet liefheeft en te meer wie een ander haat, hem niet ziet noch met hem samenkomt, en dat zij op een afstand van elkander zijn volgens den graad waarin hij niet liefheeft of waarin hij haat, ja zelfs indien de ander tegenwoordig is en hij dan zich zijn haat herinnert, wordt die onzichtbaar. Uit dit weinige kan vaststaan vanwaar de tegenwoordigheid is, en vanwaar de verbinding in de geestelijke wereld, namelijk dat de tegenwoordigheid is vanuit de herinnering aan den ander met het verlangen van hem te zien, en dat de verbinding is vanuit de aandoening welke der liefde is. Evenzoo is het gesteld met alle dingen welke in het menschelijk gemoed zijn; in dat zijn tallooze dingen, en de afzonderlijke dingen daarin zijn vergezelschap en verbonden volgens de aandoeningen, of naar gelang het eene ding het andere liefheeft. Deze verbinding is de geestelijke verbinding welke aan zichzelf eender is in de algemeene en de bijzondere dingen. Deze geestelijke verbinding ontleent den oorsprong aan de verbinding van den Heer met de geestelijke wereld, en met de natuurlijke wereld, in het algemeene en in het bijzondere. Waaruit blijkt dat voor zooveel als iemand den Heer leert kennen, en vanuit de erkentissen over Hem denkt, de Heer aanwezig is, en voor zooveel als iemand Hem erkent vanuit de aandoening der liefde, de Heer met hem verbonden is; en omgekeerd, dat voor zooveel als iemand den Heer niet leert kennen, de Heer afwezig is, en dat voor zooveel als iemand Hem ontkent, hij van Hem afgescheiden is. De verbinding maakt dat de Heer het aangezicht van hem tot Zich keert, en dan hem leidt; en de afscheiding maakt dat de hel het aangezicht van hem tot zich keert, en hem leidt. En daarom keeren alle Engelen des Hemels hun aangezichten tot den Heer als de Zon, en keeren alle geesten der hel hun aangezichten af van den Heer. Uit deze dingen blijkt wat de erkenning Gods werkt, en wat de ontkenning van God. En zij die God ontkennen in de wereld, ontkennen Hem na den dood; en zij worden georganiseerd volgens de beschrijving boven in n. 319; en de in de wereld aangebrachte organisatie blijft tot in het eeuwige aan. *TEN TWEDE: Dat een ieder God erkent, en met Hem verbonden wordt volgens het goede zijns levens.* God leeren kennen kunnen allen die iets vanuit godsdienst weten; zij kunnen eveneens vanuit de wetenschap of het geheugen over God spreken, en sommigen ook vanuit het verstand over God denken; maar dit bewerkt, indien men niet goed leeft, niet iets anders dan de tegenwoordigheid, want men kan zich niettemin van Hem afkeeren, en zich tot de hel keeren, hetgeen geschiedt indien men boos leeft. Doch God met het hart erkennen kunnen niet anderen dan zij die goed leven; dezen keert de Heer volgens het goede

van hun leven af van de hel, en keert hen tot Zich; de oorzaak is omdat alleen dezen God liefhebben, zij hebben immers de Goddelijke dingen, welke uit Hem zijn, lief door die te doen; de Goddelijke dingen welke uit God zijn, zijn de geboden Zijner wet; deze zijn God omdat Hijzelf is Zijn Goddelijke, voortgaande, en dit is God liefhebben; en daarom zegt de Heer: “Wie Mijne geboden doet, die is het die Mij liefheeft; wie echter Mijne geboden niet doet, die heeft Mij niet lief”, Joh. xiv: 21 tot 24. Hetgeen de oorzaak is dat er twee tafelen van den Decalooog zijn, de eene voor God, en de andere voor den mensch; God werkt aanhoudend dat de mensch die dingen opneeme welke in Zijn tafel zijn, maar indien de mensch niet die dingen doet welke in zijn tafel zijn, neemt hij niet met de erkenning des harten die dingen op welke in de tafel Gods zijn; en indien hij niet opneemt wordt hij niet verbonden. En daarom zijn die beide tafelen verbonden opdat zij één zijn, en zij worden de tafelen des verbonds genoemd, en het verbond beteekent de verbinding. De oorzaak dat een ieder God erkent en met Hem verbonden wordt volgens het goede zijns levens, is omdat het goede des levens eender is aan het goede hetwelk in den Heer is, en vandaar aan het goede hetwelk uit den Heer is; en daarom geschiedt wanneer de mensch in het goede des levens is, de verbinding. Het tegendeel is het geval met het booze des levens; dit verwerpt den Heer. *TEN DERDE: Dat het goede des levens, of goed leven, is de booze dingen schuwen omdat zij tegen den godsdienst, aldus tegen God zijn.* Dat dit het goede des levens is, of goed leven, werd ten volle aangetoond in de LEER DES LEVENS VOOR NOVA HIEROSOLYMA, van den aanvang tot het einde. Aan deze dingen zal ik alleen toevoegen, dat indien gij de goede dingen doet in allen overvloed, zooals indien gij tempels bouwt, die versiert en vervult met schenkingen, indien gij de kosten van hospitalen en gasthuizen op u neemt, indien gij aalmoezen geeft elken dag, weduwen en weezen te hulp komt, indien gij toegewijd de heilige dingen van den eeredienst nakomt, ja zelfs indien gij die dingen zooals vanuit het hart denkt, spreekt, en predikt, en toch niet de booze dingen schuwt als zonden tegen God, zoo zijn al die goede dingen niet goed; zij zijn òf huichelachtig òf op verdienste gericht; want nochtans is het booze binnen in die; immers, het leven van een ieder is in alle en de afzonderlijke dingen welke hij doet; doch de goede dingen worden niet anders goede dingen dan door de verwijdering van het booze daaruit. Hieruit blijkt dat de booze dingen schuwen omdat zij tegen den godsdienst, dus tegen God zijn, is goed leven. *TEN VIERDE: Dat deze dingen de algemeene dingen van alle godsdiensten zijn, waardoor een ieder gezaligd kan worden.* God erkennen en het booze niet doen omdat het tegen God is, zijn de twee dingen welke maken

dat godsdienst godsdienst is; indien er het eene ontbreekt kan niet gezegd worden dat er godsdienst is, want God erkennen en het booze doen is in tegenspraak, voorts het goede doen en niet God erkennen, immers het eene is niet bestaanbaar zonder het andere. Er is uit den Heer in voorzien dat bijna overal een of andere godsdienst is, en dat in iederen die twee dingen zijn; en er is eveneens uit den Heer in voorzien dat een ieder die God erkent, en niet het booze doet omdat het tegen God is, een plaats hebbe in den Hemel. De Hemel immers geeft in samenvatting één Mensch weer, wiens leven of ziel de Heer is. In dien hemelschen Mensch zijn alle dingen welke in den natuurlijken mensch zijn, met het verschil zoodanig als er is tusschen de hemelsche en de natuurlijke dingen. Het is bekend dat er in den mensch niet slechts vormen zijn, georganiseerd vanuit bloedvaten en vanuit zenuwvezels, welke de ingewanden worden genoemd, maar dat er ook huiden, vliezen, pezen, kraakbeenderen, beenderen, nagels, en tanden zijn; deze zijn in minderen graad levend dan de georganiseerde vormen zelf zijn, waaraan die voor ligamenten, bekleedsels, en stutten van dienst zijn; opdat in dien hemelschen Mensch, die de Hemel is, al die dingen zijn, kan hij niet samengesteld zijn vanuit de menschen van één godsdienst, maar vanuit de menschen van meerdere godsdiensten; vandaar hebben allen die deze twee universeele dingen der Kerk van hun leven maken, een plaats in dien hemelschen Mensch, dat is, in den Hemel, en genieten de gelukzaligheid in hun graad; maar hierover zie men meer boven in n. 254. Dat die twee dingen de primaire zijn in elken godsdienst, kan daaruit vaststaan dat die twee het zijn welke de Decaloog leert, en die was het eerste van het Woord, en werd vanuit den berg Sinaï door Jehovah met levende stem verkondigd, en in de beide steenen tafelen met den vinger Gods gegrift, en werd daarna in de ark gesteld zijnde Jehovah genoemd, en maakte het heilige der heiligen in den tabernakel, en het heiligdom in den Jeruzalemschen tempel, en vanuit dien alleen waren alle dingen welke daar waren heilig; behalve meer dingen aangaande den Decaloog in de ark vanuit het Woord, welke in de LEER DES LEVENS VOOR NOVA HIEROSOLYMA, n. 53 tot 61, zijn aangevoerd; daaraan zal ik deze dingen toevoegen: het is bekend vanuit het Woord dat de ark waarin de beide tafelen waren, waarin de Decaloog was gegrift, door de Filistijnen geroofd werd, en gesteld in het heiligdom van Dagon in Aschdod, en dat Dagon daarvoor ter aarde neerviel, en daarna het hoofd met de handpalmen van het lichaam afgescheurd op den drempel van het heiligdom neerlag; dat de Aschdodieten en de Ekronieten vanwege de ark geslagen werden met bloedzweren ten getale van verscheidene duizenden, en dat het land van hen werd verwoest door

muizen; voorts dat de Filistijnen op den raad van de eersten van hun natie vijf bloedzweren en vijf muizen van goud maakten, en een nieuwe kar, en daarop de ark plaatsten, en naast die de bloedzweren en de muizen van goud, en dat zij, door een tweetal koeien welke loeiden op den weg voor de kar, de ark tot de zonen Israëls terugzonden, door wie de koeien en de kar geofferd werden; men zie 1 Sam. Hfdst. v en vi. Nu zal gezegd worden wat al die dingen beteekenden; de Filistijnen beteekenden hen die in het van de naastenliefde gescheiden geloof zijn; Dagon beeldde dat godsdienstige uit; de bloedzweren waarmede zij geslagen werden, beteekenden de natuurlijke liefden, welke gescheiden van de geestelijke liefde onrein zijn; en de muizen beteekenden de verwoesting van de Kerk door de vervalschingen van het ware; de nieuwe kar waarop zij de ark terugzonden, beteekende de nieuwe Leer, maar een natuurlijke, want een wagen in het Woord beteekent de Leer vanuit de geestelijke ware dingen; de koeien beteekenden de goede natuurlijke aandoeningen; de bloedzweren van goud beteekenden de gezuiverde en goed geworden natuurlijke liefden; de muizen van goud beteekenden de door het goede opgeheven verwoesting van de Kerk, immers, het goud in het Woord beteekent het goede; het loeien der koeien op den weg beteekende de moeilijke bekeering van de begeerigheden van het booze van den natuurlijken mensch in goede aandoeningen; dat de koeien met de kar tot een brandoffer werden opgedragen, beteekende dat de Heer zoo verzoend werd. Dit zijn de dingen welke door die historische dingen geestelijk worden verstaan; verbind ze in één zin, en maak de toepassing. Dat door de Filistijnen diegenen werden uitgebeeld die in het van de naastenliefde gescheiden geloof zijn, zie men in de LEER VAN NOVA HIEROSOLYMA AANGAANDE HET GELOOF, n. 49 tot 54. En dat de ark vanuit den daarin gesloten Decaloog, het heiligste der Kerk was, in de LEER DES LEVENS VOOR NOVA HIEROSOLYMA, n. 53 tot 61.

327. III. *Dat de mensch zelf in de schuld is indien hij niet wordt gezaligd.* Door elk redelijk mensch wordt zoodra hij het maar hoort, dit ware erkend dat uit het goede niet het booze kan voortvloeien, noch uit het booze het goede, omdat zij tegenovergesteld zijn; bijgevolg dat uit het goede niet dan het goede voortvloeit, en uit het booze niet dan het booze. Wanneer dit ware wordt erkend, wordt ook dit erkend dat het goede verkeerd kan worden in het booze, niet uit een goed maar uit een boos recipient; immers, elke vorm verkeert het invloeiende in zijn hoedanige; men zie boven n. 292. Omdat nu de Heer het Goede in zijn wezen zelf is, of het Goede zelf, is het duidelijk dat uit den Heer niet het booze kan voortvloeien, noch uit Hem worden voortgebracht, maar dat het kan worden verkeerd in het booze door een

opnemend subject welks vorm de vorm van het booze is. Een zoodanig subject is de mensch naar zijn eigene; dit neemt aanhoudend het goede uit den Heer op, en verkeert dat aanhoudend in het hoedanige van zijn vorm, welke de vorm van het booze is. Daaruit volgt dat de mensch in de schuld is indien hij niet wordt gezaligd. Het booze is weliswaar uit de hel, maar omdat hij het daaruit als het zijne opneemt, en daardoor zich dat toeëigent, is het derhalve eender of gezegd wordt dat het booze uit den mensch is, dan wel of gezegd wordt dat het booze uit de hel is. Maar vanwaar de toeëigening van het booze is dermate dat ten slotte de godsdienst vergaet, zal worden gezegd in deze reeks: 1. Dat elke godsdienst in den loop des tijds afneemt en voleindigd wordt. 2. Dat elke godsdienst afneemt en voleindigd wordt door de omkeering van het beeld Gods bij den mensch. 3. Dat dit ontstaat vanuit de aanhoudende aanwassing van het erfbooze in de opeenvolgende geslachten. 4. Dat nochtans uit den Heer daarin wordt voorzien dat ieder gezaligd kan worden. 5. Dat ook daarin wordt voorzien dat een nieuwe Kerk in de plaats van de vorige verwoeste volgt.

328. Maar deze dingen moeten in een reeks worden aangetoond. **TEN EERSTE:** *Dat elke godsdienst in den loop des tijds afneemt en voleindigd wordt.* Op dezen aardbol zijn verscheidene Kerken geweest, de eene na de andere, want waar zich het menscheijk geslacht bevindt, daar bevindt zich een Kerk; de Hemel immers, welke het einddoel der schepping is, is vanuit het menscheijk geslacht, zooals boven is aangetoond, en niemand kan in den Hemel komen tenzij hij in de twee universeele dingen der Kerk is, zijnde God erkennen, en goed leven, zooals vlak boven in n. 326 is getoond; daaruit volgt dat op dezen aardbol Kerken zijn geweest van den oudsten tijd tot den huidige tijd. Die Kerken worden in het Woord beschreven, maar niet historisch, behalve de Israëlitische en de Joodsche Kerk, vóór welke er evenwel verscheidene zijn geweest, en die zijn daar alleen beschreven door de namen van natiën en personen, en door sommige dingen aangaande die. De Oudste Kerk, welke de eerste is geweest, is beschreven door Adam en Chaivah zijne echtgenoot. De volgende Kerk, welke de Oude Kerk is te noemen, is beschreven door Noach en zijn drie zonen, en door de nakomelingen vanuit hen; deze was omvangrijk en uitgestrekt over tal van koninkrijken van Azië, welke waren het land Kanaän aan deze en gene zijde van de Jordaan, Syrië, Assyrië, en Chaldea, Mesopotamië, Egypte, Arabië, Tyrus en Sidon; bij die was het oude Woord, waarover in de **LEER VAN NOVA HIEROSOLYMA AANGAANDE DE HEILIGE SCHRIFT**, n. 101, 102, 103. Dat die Kerk in deze rijken was, staat vast vanuit de verschillende dingen welke aangaande die worden vermeld in de

profetische dingen des Woords. Maar die Kerk werd aanzienlijk veranderd door Eber, uit wien de Hebreuwsche Kerk is ontstaan; in deze werd de eeredienst door slachtoffers voor het eerst ingesteld. Uit de Hebreuwsche Kerk werd de Israëlietische en Joodsche Kerk geboren, maar op plechtige wijze ingesteld ter wille van het Woord dat daar geschreven zou worden. Deze vier Kerken worden verstaan onder het aan Nebuchadnezar in den droom verschenen standbeeld, welks hoofd was van zuiver goud, de borst en de armen van zilver, de buik en de dijen van koper, en de beenen en de voeten van ijzer en leem, Dan. 11: 32, 33. Ook wordt niet iets anders verstaan onder de gouden, de zilveren, de koperen, en de ijzeren eeuw, door de schrijvers der oudheid vermeld. Dat op de Joodsche Kerk de Christelijke Kerk is gevolgd, is bekend. Dat al die Kerken in den loop des tijds zijn afgenomen tot aan het einde toe, hetwelk de voleinding wordt genoemd, kan ook vanuit het Woord worden gezien. De voleinding van de Oudste Kerk, welke is geschied door het eten van den boom der wetenschap, door hetwelk de trots van het eigen inzicht wordt aangeduid, wordt beschreven door den vloed. De voleinding van de Oude Kerk wordt beschreven door de verschillende verwoestingen van de natiën, waarover zoowel in het historische als het profetische Woord, voornamelijk door de uitwerping van de natiën uit het land Kanaän door de zonen Israëls. De voleinding van de Israëlietische en Joodsche Kerk wordt verstaan onder de vernietiging van den Jeruzalemschen tempel, en door de wegleiding van het Israëlietische volk in voortdurende gevangenschap, en van de Joodsche natie in Babylonië. En tenslotte door de tweede verwoesting van den tempel en tegelijk van Jeruzalem, en de verstrooiing van die natie. Welke voleinding wordt voorzeggd op vele plaatsen bij de profeten, en bij Daniël Hfdst. IX: 24 tot 27. De opeenvolgende verwoesting echter van de Christelijke Kerk tot aan het einde toe, wordt beschreven door den Heer bij Mattheus Hfdst. XXIV, bij Markus Hfdst. XIII, en bij Lukas Hfdst. XXI; haar voleinding zelf echter in de Apocalyps. Hieruit kan vaststaan dat de Kerk in den loop des tijds afneemt en voleindigd wordt; aldus eveneens de godsdienst. TEN TWEDE: *Dat elke godsdienst afneemt en voleindigd wordt door de omkeering van het beeld Gods bij den mensch.* Het is bekend dat de mensch werd geschapen in het beeld Gods, volgens de gelijkenis Gods, Genes. 1: 26. Maar gezegd zal worden, wat het beeld en wat de gelijkenis Gods is; God alleen is de Liefde en de Wijsheid; de mensch werd geschapen opdat hij het receptakel zij van de eene en de andere; opdat zijn wil het receptakel zij van de Goddelijke Liefde, en opdat zijn verstand het receptakel zij van de Goddelijke Wijsheid. Dat die twee uit de schepping bij den mensch zijn, en dat die den mensch

maken, en dat die ook bij een ieder worden gevormd in de baarmoeder, is boven getoond; de mensch is dus een beeld Gods daarin dat hij het recipient van de Goddelijke Wijsheid is, en een gelijkenis Gods daarin dat hij het recipient van de Goddelijke Liefde is; en daarom is het receptakel hetwelk het verstand wordt genoemd, het beeld Gods, en het receptakel hetwelk de wil wordt genoemd, de gelijkenis Gods; daaruit, omdat de mensch geschapen en gevormd is opdat hij een receptakel zij, volgt dat hij geschapen en gevormd is opdat zijn wil de liefde uit God opneme, en opdat zijn verstand de wijsheid uit God opneme, welke de mensch ook opneemt wanneer hij God erkent, en leeft volgens Zijn geboden, maar in minderen en meerderen graad naar gelang hij vanuit godsdienst God kent, en de geboden kent, bijgevolg naar gelang hij de ware dingen kent, want de ware dingen leeren wat God is en hoe Hij erkend moet worden, voorts wat de geboden zijn en hoe volgens die geleefd moet worden; het beeld Gods en de gelijkenis Gods zijn niet verdorven bij den mensch, maar zij zijn zooals verdorven; zij blijven immers geënt in zijn beide vermogens, welke de vrijheid en de redelijkheid worden genoemd, waarover boven met vele dingen is gehandeld; zij zijn zooals verdorven geworden toen de mensch het receptakel van de Goddelijke Liefde, hetwelk zijn wil is, een receptakel van de liefde van zich maakte, en het receptakel van de Goddelijke Wijsheid, hetwelk zijn verstand is, een receptakel van het eigen inzicht; daardoor keerde hij het beeld en de gelijkenis Gods om, immers hij keerde die receptakels van God af, en keerde die tot zich. Vandaar komt het dat die van boven toegesloten zijn, en beneden geopend, of dat zij aan het aangezicht toegesloten en aan den rug geopend zijn, terwijl zij toch uit de schepping aan het aangezicht geopend en aan den rug toegesloten waren; en wanneer zij aldus averechts geopend en toegesloten zijn, dan neemt het receptakel van de liefde of de wil den invloed vanuit de hel of uit zijn eigene op, evenzoo het receptakel van de wijsheid of het verstand. Vandaar is in de Kerken de eeredienst van menschen in plaats van den eeredienst van God opgekomen, en de eeredienst vanuit de leeren van het valsche in plaats van den eeredienst vanuit de Leeren van het ware, deze vanuit het eigen inzicht, gene vanuit de liefde van zich. Hieruit blijkt, dat de godsdienst in den loop des tijds afneemt en voleindigd wordt door de omkeering van het beeld Gods bij den mensch. TEN DERDE: *Dat dit ontstaat vanuit de aanhoudende aanwassing van het erfbooze in de opeenvolgende geslachten.* Dat het erfbooze niet is vanuit Adam en Chaivah zijne echtgenooten door het eten van den boom der wetenschap, maar dat het achtereenvolgens wordt afgeleid en overgeplant uit de ouders in de kinderen, en zoo vanuit de aanhoudende

aanwassing verergert in de opeenvolgende geslachten, is boven gezegd en getoond. Wanneer het booze daaruit verergert bij velen, dan verspreidt het uit zich het booze in meerderen, want in elk booze is de lust om te verleiden, in sommigen brandend vanuit den toorn tegen het goede; vandaar het besmettelijke van het booze. Wanneer dit de toonaangevers, de bestuurders, en de voorvechters in de Kerk heeft aangetast, wordt de godsdienst verdraaid, en de middelen der heeling, welke de ware dingen zijn, worden door vervalschingen bedorven. Hieruit nu is de opeenvolgende verwoesting van het goede en de verlating van het ware in de Kerk tot aan de voleinding van haar toe. TEN VIERDE: *Dat nochtans uit den Heer daarin wordt voorzien dat ieder gezaligd kan worden.* Er wordt uit den Heer in voorzien dat overal godsdienst is, en in iederen godsdienst de twee wezenlijke dingen des heils zijn, zijnde God erkennen en het booze niet doen omdat het tegen God is; in de overige dingen, welke des verstande en daaruit der denking zijn, welke des geloofs worden genoemd, wordt voorzien voor een ieder volgens zijn leven, want die zijn de toevoegselen des levens; en indien zij voorafgaan, nemen zij nochtans niet eerder het leven aan. Er wordt ook in voorzien dat allen die goed geleefd, en God erkend hebben, na den dood worden onderricht door de Engelen; en dan aanvaarden diegenen die in die beide wezenlijke dingen van den godsdienst in de wereld waren, de ware dingen der Kerk zoodanig als zij in het Woord zijn, en erkennen zij den Heer als den God des Hemels en der Kerk; en dit nemen zij gemakkelijker op dan de Christenen die de voorstelling aangaande het Menschelijke des Heeren, gescheiden van Zijn Goddelijke, met zich vanuit de wereld hebben medege dragen. Er wordt ook uit den Heer in voorzien, dat allen die als kleine kinderen sterven, waar zij ook geboren zijn, worden gezaligd. Ook wordt elk mensch na den dood gelegenheid gegeven om het leven te verbeteren indien het mogelijk is; zij worden onderricht en geleid uit den Heer door de Engelen, en omdat zij dan weten dat zij leven na den dood, en dat de Hemel en de hel zijn, nemen zij aanvankelijk de ware dingen op; maar zij die God niet hebben erkend en de booze dingen als zonden in de wereld niet hebben geschuwd, walgen kort daarop van de ware dingen, en treden terug; en zij die deze met den mond en niet met het hart hebben erkend, zijn zooals de dwaze maagden die lampen hadden en geen olie, en olie vroegen aan de andere, en ook heengingen en kochten, en toch niet tot de bruiloft werden binnengelaten; de lampen beteekenen de ware dingen des geloofs, en de olie beteekent het goede der naastenliefde. Hieruit kan vaststaan dat de Goddelijke Voorzienigheid daartoe is dat een ieder gezaligd kan worden, en dat de mensch zelf in de

schuld is indien hij niet wordt gezaligd. TEN VIJFDE: *Dat ook daarin wordt voorzien dat een nieuwe Kerk in de plaats van de vorige verwoeste volgt.* Dit is geschied van de oudste tijden aan, namelijk dat op een vorige verwoeste Kerk een nieuwe volgde; na de Oudste Kerk volgde de Oude; na de Oude de Israëlietische of de Joodsche; na deze de Christelijke; dat ook na deze een nieuwe Kerk zal volgen, wordt in de Apocalyps voorzegd, welke daar wordt verstaan onder Nova Hierosolyma, nederdalende vanuit den Hemel. De oorzaak dat er uit den Heer in wordt voorzien dat een nieuwe Kerk in de plaats van de vorige verwoeste zal volgen, zie men in de LEER VAN NOVA HIEROSOLYMA AANGAANDE DE HEILIGE SCHRIFT, n. 104 tot 113.

329. IV. *Dat zoo allen zijn voorbeschikt tot den Hemel, en niemand tot de hel.* Dat de Heer niemand tot de hel nederwerpt, maar dat de geest het zichzelf doet, werd in het werk over DEN HEMEL EN DE HEL, in Londen in het jaar 1758 uitgegeven, n. 545 tot 550, getoond. Aldus geschiedt met elken booze en goddelooze na den dood; desgelijks geschiedt met den booze en den goddelooze in de wereld, met het verschil, dat hij in de wereld hervormd worden en de middelen der zaliging omhelzen en in zich opnemen kan, niet echter na het heengaan uit de wereld. De middelen der zaliging hebben betrekking op deze twee dat de booze dingen geschuwd moeten worden omdat zij tegen de Goddelijke wetten in den Decaloog zijn, en dat erkend worde dat God is. Dit kan een ieder als hij slechts de booze dingen niet liefheeft; de Heer vloeit immers aanhoudend met de macht in den wil in om de booze dingen te kunnen schuwen, en met de macht in het verstand om te kunnen denken dat God is; maar nochtans kan niemand het eene tenzij tegelijk het andere. Die twee zijn verbonden zooals de beide tafelen van den Decaloog verbonden zijn, waarvan de eene is voor den Heer, en de andere voor den mensch; de Heer verlicht vanuit Zijn tafel een ieder, en geeft de macht, maar voor zooveel als de mensch de dingen doet welke in zijn tafel zijn, neemt hij de macht en de verlichting op; te voren verschijnen die beide als de eene op de andere liggende en met een zegel gesloten, doch naar gelang de mensch die dingen doet welke in zijn tafel zijn, worden zij ontsloten en geopend. Wat is heden de Decaloog anders dan zooals een toegesloten boekje of geschriftje, alleen geopend in de handen van de kleine kinderen en de knapen. Zeg aan iemand van gevorderden leeftijd: Doe dit niet omdat het tegen den Decaloog is; wie let daarop; doch indien gij zegt: Doe dit niet omdat het tegen de Goddelijke wetten is, kan hij hierop letten, terwijl toch de geboden van den Decaloog de Goddelijke wetten zelf zijn. De ondervinding werd opgedaan in de geestelijke wereld met verscheidenen die het met verachting verwierpen

wanneer Decaloog of Catechismus werd gezegd; de oorzaak is omdat de Decaloog in de tweede tafel, welke de tafel van den mensch is, leert, dat de booze dingen geschuwd moeten worden; en wie die niet schuwt, òf vanuit onvroomheid òf vanuit den godsdienst dat de werken niets doen maar het geloof-alleen, hoort met eenige verachting den Decaloog of de Catechismus noemen, zooals hij een of ander kinderboek zou hooren noemen hetwelk hun niet meer van eenig nut is. Deze dingen zijn gezegd opdat men wete dat het geen mensch aan de erkentenis der middelen ontbreekt gezaligd te kunnen worden, noch aan de macht indien hij gezaligd wil worden; waaruit volgt dat allen zijn voorbeschikt tot den Hemel, en niemand tot de hel. Maar omdat bij sommigen het geloof aangaande de voorbeschikking tot de niet zaliging, welke de verdoemenis is, de overhand heeft gekregen, en dit geloof schadelijk is, en dat niet uiteengeslagen kan worden tenzij ook de rede het waanzinnige en wreede daarin zie, moet daarom hierover in deze reeks worden gehandeld: 1. Dat een andere voorbeschikking dan tot den Hemel tegen de Goddelijke Liefde en haar oneindigheid is. 2. Dat een andere voorbeschikking dan tot den Hemel tegen de Goddelijke Wijsheid en haar oneindigheid is. 3. Dat alleen diegenen worden gezaligd die binnen de Kerk geboren zijn, een waanzinnige ketterij is. 4. Dat eenigen uit het menschelijk geslacht vanuit het voorbeschikte verdoemd zijn, een wreede ketterij is.

330. Maar opdat het duidelijk worde hoe schadelijk het geloof der voorbeschikking is zooals het gemeenlijk verstaan wordt, moeten die vier stellingen wederopgevat en bevestigd worden. *TEN EERSTE: Dat een andere voorbeschikking dan tot den Hemel tegen de Goddelijke Liefde is, welke oneindig is.* Dat Jehovah of de Heer de Goddelijke Liefde is, en dat die oneindig is, en het Zijn van alle leven, voorts dat de mensch geschapen is in het beeld Gods volgens de gelijkenis Gods, is in de Verhandeling over DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID aangetoond. En omdat elk mensch in de baarmoeder wordt gevormd in dat beeld volgens die gelijkenis uit den Heer, zooals eveneens is aangetoond, volgt dat de Heer de hemelsche Vader is van alle menschen, en dat de menschen Zijn geestelijke zonen zijn; aldus wordt Jehovah of de Heer ook genoemd in het Woord, en aldus worden de menschen daar genoemd; en daarom zegt Hij: “Noemt uwen vader niet uwen vader op aarde, want Eén is uw Vader, die in de Hemelen is”, Matth. xxiii: 9, waaronder wordt verstaan dat Hij alleen de Vader is naar het leven, en dat de vader op aarde alleen de vader is naar het bekleedsel van het leven, hetwelk het lichaam is; en daarom wordt in den Hemel niet een ander Vader genoemd dan de Heer. Dat die menschen zonen worden genoemd en uit Hem

geborenen, die dat leven niet omkeeren, blijkt ook uit vele plaatsen in het Woord. Daaruit kan vaststaan dat de Goddelijke Liefde is in elk mensch, zoowel in den boozen als in den goeden, bijgevolg dat de Heer, die de Goddelijke Liefde is, niet anders kan handelen met hen dan zooals een vader op aarde met zijn kinderen, en oneindig meer, omdat de Goddelijke Liefde oneindig is; voorts dat Hij uit niemand kan terugtreden, omdat het leven van ieder uit Hem is. Het schijnt alsof Hij terugtreedt uit de boozen, maar de boozen treden terug, doch nochtans leidt Hij hen vanuit de liefde. En daarom zegt de Heer: “Vraagt en u zal gegeven worden, zoekt en gij zult vinden, klopt en u zal opengedaan worden. Wie is van u de mensch die, indien zijn zoon brood zal vragen, hem eenen steen zal geven; indien derhalve gij, die boos zijt, weet uwen zonen goede gaven te geven, hoeveel te meer zal uw Vader, die in de Hemelen is, goede dingen geven hun die Hem vragen”. Matth. vii: 7 tot ii; en elders: “Dat Hij Zijne zoon doet opgaan over boozen en goeden, en regen zendt over gerechten en ongeredhten”, Matth. v: 45. Bekend is het ook in de Kerk dat de Heer het heil van allen wil, en den dood van niemand. Hieruit kan men zien dat een andere voorbeschikking dan tot den Hemel tegen de Goddelijke Liefde is. *TEN TWEEDE: Dat een andere voorbeschikking dan tot den Hemel tegen de Goddelijke Wijsheid is, welke oneindig is.* De Goddelijke Liefde voorziet door haar Goddelijke Wijsheid in de middelen waardoor elk mensch gezaligd kan worden; en daarom is zeggen dat er een andere voorbeschikking is dan tot den Hemel, zeggen dat zij niet kan voorzien in de middelen waardoor de zaliging is, terwijl toch allen de middelen hebben, zooals boven is getoond, en deze zijn vanuit de Goddelijke Voorzienigheid, welke oneindig is. Dat er echter zijn die niet worden gezaligd, hiervan is de oorzaak dat de Goddelijke Liefde wil dat de mensch de gelukzaligheid en de gezegendheid des Hemels in zich voele, want anders zou het voor hem niet de Hemel zijn; en dit kan niet geschieden tenzij het den mensch toeschijne dat hij denkt en wil vanuit zich, zonder dien schijn immers zou niets hem worden toegeëigend, noch zou hij een mensch zijn; ter wille hiervan is de Goddelijke Voorzienigheid, welke der Goddelijke Wijsheid vanuit de Goddelijke Liefde is. Maar dit neemt de waarheid niet weg dat allen zijn voorbeschikt tot den Hemel en niemand tot de hel; doch indien de middelen der zaliging ontbraken, zou het deze wegnemen; dat er echter in de middelen der zaliging voor een ieder is voorzien, en dat de Hemel zoodanig is dat allen die goed leven, uit welken godsdienst zij ook mogen zijn, daar een plaats hebben, is boven aangetoond. De mensch is zooals een land dat vruchten van elk geslacht voortbrengt, vanuit welk vermogen het land land is; dat het ook booze vruchten voortbrengt,

neemt niet weg dat het ook goede kan voortbrengen, doch het zou edit wegnemen indien het niet dan booze had kunnen voortbrengen. De mensch is ook zooals een object hetwelk de stralen des lichts in zich schakeert; indien het slechts onliefelijke kleuren vertoont, is niet het licht in de oorzaak; de stralen des lichts kunnen ook geschakeerd worden in liefelijke kleuren. TEN DERDE: *Dat alleen diegenen worden gezaligd die binnen de Kerk geboren zijn, een waanzinnige ketterij is.* Zij die buiten de Kerk geboren zijn, zijn evenzeer menschen als zij die binnen haar geboren zijn, van eenderen hemelschen oorsprong, evenzeer levende en onsterfelijke zielen; zij hebben eveneens godsdienst vanuit welken zij erkennen dat God is, en dat men goed moet leven; en wie God erkent, en goed leeft, wordt geestelijk in zijn graad, en wordt gezaligd, zooals boven werd getoond. Er wordt gezegd dat zij niet gedoopt zijn, maar de doop zaligt niet anderen dan hen die geestelijk worden gewasschen, dat is, wederverwekt; de doop is immers tot teeken en gedachtenis ervan. Dat de Heer hun niet bekend is, en er zonder den Heer geen heil is, wordt gezegd; doch er is geen heil voor iemand deswege dat hem de Heer bekend is, maar deswege dat hij leeft volgens Zijn geboden; en Hij is bekend aan een ieder die God erkent, want de Heer is de God des Hemels en der aarde, zooals Hijzelf leert, Matth. xxviii: 18; en elders; en bovendien hebben zij die buiten de Kerk zijn, de voorstelling van God als Mensch, meer dan de Christenen, en zij die de voorstelling van God als Mensch hebben, en goed leven, worden aanvaard door den Heer; ook erkennen zij God als één van persoon en wezen, anders dan de Christenen. En eveneens denken zij over God in hun leven, want zij achten de booze dingen als zonden tegen God, en zij die dit doen, denken over God in hun leven. De geboden van den godsdienst hebben de Christenen vanuit het Woord, maar weinigen zijn er die eenige geboden des levens daaruit putten; de pauselijken lezen dat niet; en de gereformeerden die in het van de naastenliefde gescheiden geloof zijn, letten niet op die dingen daar welke het leven betreffen, maar alleen op die welke het geloof betreffen; en nochtans is het gansche Woord niets anders dan de Leer van het leven. Het Christendom is slechts in Europa; het Mahomedanisme en het heidendom is in Azië, de Indiën, Afrika, en Amerika; en het menschelijk geslacht in deze werelddeelen overtreft tienmalen in menigte dat menschelijk geslacht hetwelk in het Christelijk werelddeel is, en in dit zijn er weinigen die den godsdienst in het leven stellen. Wat is derhalve waanzinniger dan te gelooven dat dezen alleen gezaligd en genen verdoemd worden, en dat de Hemel voor den mensch is vanuit geboorte, en niet vanuit het leven. En daarom zegt de Heer: “Ik zeg u, dat velen uit het Oosten en het

Westen zullen komen, en aanzitten met Abraham, Izak, en Jakob, in het koninkrijk der Hemelen; maar de zonen des koninkrijks zullen uitgeworpen worden”, Matth: VIII: 11, 12. TEN VIERDE: *Dat eenigen uit het menschelijk geslacht vanuit het voorbeschikte verdoemd zijn, een wreede ketterij is*, Want het is wreed te gelooven dat de Heer, die de Liefde zelf en de Barmhartigheid zelf is, duldt dat zulk een ontzaglijke menigte van menschen tot de hel wordt geboren, of dat zoo vele myriaden van myriaden verdoemd en vervloekt worden geboren, dat is, dat zij als duivels en satans worden geboren; en dat Hij niet vanuit Zijn Goddelijke Wijsheid daarin voorziet dat niet zij die goed leven en God erkennen, in het eeuwige vuur en de eeuwige marteling worden geworpen. Nochtans is de Heer aller Schepper en Zaliger, en Hij alleen leidt allen, en wil den dood van niemand; en daarom is het wreed te gelooven en te denken dat zulk een groote menigte van natiën en volken onder Zijn beleid en onder Zijn toezicht vanuit het voorbeschikte den duivel ten prooi zou worden overgeleverd.

Dat de Heer niet kan handelen tegen de wetten der Goddeljke Voorzienigheid, omdat handelen tegen die zou zijn handelen tegen Zijn Goddeljke Liefde en tegen Zijn Goddeljke Wijsheid, aldus tegen Zichzelf.

331. In DE ENGELLIJKE WIJSHEID AANGAANDE DE GODDELIJKE LIEFDE EN DE GODDELIJKE WIJSHEID werd getoond dat de Heer de Goddeljke Liefde en de Goddeljke Wijsheid is, en dat deze twee het Zijn zelf en het Leven zelf zijn, vanuit welke alles Is en Leeft; voorts werd ook getoond dat het eendere voortgaat uit Hem, alsmede dat het Goddeljke, voortgaande, Hijzelf is. Onder die dingen welke voortgaan, is de Goddeljke Voorzienigheid het primaire; want deze is aanhoudend in het einddoel, ter wille waarvan het heelal geschapen is. Het is de werking en de voortschrijding van het einddoel door de middelen, welke de Goddeljke Voorzienigheid wordt genoemd. Omdat nu het Goddeljke, voortgaande, Hijzelf is, en de Goddeljke Voorzienigheid het primaire is hetwelk voortgaat, volgt dat handelen tegen de wetten Zijner Goddeljke Voorzienigheid is handelen tegen Zichzelf. Ook kan worden gezegd dat de Heer de Voorzienigheid is, zooals gezegd wordt dat God de Orde is; want de Goddeljke Voorzienigheid is de Goddeljke Orde voornamelijk omvattend de zaliging der menschen; en zooals er niet orde is zonder wetten, want de wetten maken die, en elke wet het uit de orde trekt dat zij ook orde is, volgt daaruit dat zooals God de Orde is, Hij ook de Wet Zijner Orde is. Het eendere moet worden gezegd van de Goddeljke Voorzienigheid, dat zooals de Heer Zijn Voorzienigheid is, Hij ook de Wet Zijner Voorzienigheid is. Daaruit blijkt dat de Heer niet kan handelen tegen de wetten Zijner Goddeljke Voorzienigheid, omdat handelen tegen die zou zijn handelen tegen Zichzelf. Verder, er is niet eenige werking tenzij op een subject, en door middelen daarop; een werking tenzij op een subject en door middelen daarop, bestaat niet; het subject der Goddeljke Voorzienigheid is de mensch, de middelen zijn de Goddeljke ware dingen door welke hij wijsheid heeft, en de Goddeljke goede dingen door welke hij liefde heeft; de Goddeljke Voorzienigheid werkt door die middelen haar einddoel, hetwelk de zaliging van den mensch is; want wie het einddoel wil, wil ook de middelen; en daarom, wanneer hij die willend het einddoel werkt, werkt hij hetzelfde door de middelen. Maar deze dingen zullen duidelijker worden, wanneer zij worden gezien in deze orde: 1. Dat de werking der Goddeljke Voorzienigheid om den mensch te zaligen inzet met zijn geboorte, en voortduurt tot aan het einde zijns levens, en daarna tot in het eeuwige.

2. Dat de werking der Goddelijke Voorzienigheid aanhoudend geschiedt door middelen vanuit de zuivere barmhartigheid. 3. Dat een oogenblikkelijke zaliging vanuit onmiddellijke barmhartigheid niet bestaanbaar is. 4. Dat de oogenblikkelijke zaliging vanuit onmiddellijke barmhartigheid de vliegende vurige slang in de Kerk is.

332. 1. *Dat de werking der Goddelijke Voorzienigheid om den mensch te zaligen inzet met zijn geboorte, en voortduurt tot aan het einde zijns levens, en daarna tot in het eeuwige.* Boven is getoond dat een Hemel vanuit het menschelijk geslacht het einddoel zelf is van de schepping van het heelal, en dat dat einddoel in zijn werking en voortschrijding de Goddelijke Voorzienigheid is om de menschen te zaligen, en dat alle dingen welke buiten den mensch zijn, en hem tot nut dienen, de secondaire doeleinden der schepping zijn, welke bijeengenomen betrekking hebben op alle dingen welke in de drie rijken, het dieren-, het planten-, en het delfstoffenrijk, zijn; wanneer die dingen welke daar zijn, volgens de in de eerste schepping gegrondveste wetten der Goddelijke Orde bestendig voortschrijden, hoe kan dan niet het primaire einddoel, hetwelk de zaliging van het menschelijk geslacht is, volgens de wetten van zijn orde, welke de wetten der Goddelijke Voorzienigheid zijn, bestendig voortschrijden. Beschouw slechts een vruchtboom; wordt die niet uit een gering zaad eerst geboren als een teere spruit, en groeit hij daarna niet achtereenvolgens tot een stengel, en spreidt hij niet twijgen uit, en worden deze niet met bladeren bedekt, en doet hij daarna niet bloemen ontspruiten, en baart hij niet vruchten, en legt daarin nieuwe zaden, waardoor hij zorgt voor zijn voortbestaan. Iets eenders geschiedt met elken struik, en met elk kruid van den akker. Schrijden niet in deze dingen alle en de afzonderlijke dingen bestendig en wonderbaarlijk voort volgens de wetten hunner orde van het doel tot het doel; hoe zou het dan niet eender gesteld zijn met het primaire einddoel, zijnde de Hemel vanuit het menschelijk geslacht; kan er iets in de voortschrijding ervan zijn, hetwelk niet volgens de wetten der Goddelijke Voorzienigheid op meest bestendige wijze voortschrijdt. Aangezien er een overeenstemming is van het leven des menschen met het gedijen van den boom, worde een parallel getrokken of een vergelijking gemaakt; de kindsheid van den mensch is vergelijkenderwijze zooals de teedere spruit van den boom, spuitende uit het land vanuit het zaad; de knapen- en jongelingsjaren van den mensch zijn zooals die spruit, groeiend tot een stengel en takjes; de natuurlijke ware dingen waarmede elk mensch het eerst wordt doordrenkt, zijn zooals de bladeren waarmede de takken worden bedekt; de bladeren beteekenen niet iets anders in het Woord; de inwijdingen van den mensch

in het huwelijk van het goede en ware, of het geestelijk huwelijk, zijn zooals de bloesems welke die boom in lentetijd voortbrengt; de geestelijke ware dingen zijn de bloembladen van die bloesems; de aanvankelijke dingen van het geestelijk huwelijk zijn zooals de vruchtbeginselen; de geestelijke goede dingen, welke de goede dingen der naastenliefde zijn, zijn zooals de vruchten; zij worden ook door vruchten in het Woord aangeduid; de procreaties der wijsheid vanuit de liefde zijn zooals de zaden, door welke procreaties de mensch wordt zooals een tuin en een paradijs. De mensch wordt ook in het Woord beschreven door een boom, en zijn wijsheid vanuit de liefde door een tuin; door den tuin van Eden wordt niet iets anders aangeduid. De mensch is weliswaar een booze boom vanuit het zaad, maar nochtans is er een inenting of een griffeling vanuit takjes genomen van den boom des levens, door welke het sap, vanuit den ouden wortel opgezogen zijnde, wordt verkeerdt in een goede vruchten makend sap. Deze vergelijking wordt gemaakt opdat men wete dat wanneer de voortschrijding der Goddelijke Voorzienigheid zoozeer bestendig is in het gedijen en in de regeneratie der boomen, zij in elk geval bestendig moet zijn in de hervorming en wederverwekking der menschen, die de boomen verre te boven gaan, volgens deze woorden des Heeren: “Worden niet vijf muschjes verkocht voor twee penningen; evenwel is niet een van die voor God vergeten; ja, ook de haren uws hoofds zijn alle geteld; vreest derhalve niet, gij gaat de muschjes verre te boven. Wie bovendien van u kan, met bezorgd te zijn, tot zijne lengte eene el toedoen; indien gij derhalve niet het minste kunt, waarom zijt gij voor de overige dingen bezorgd; aanmerkt de leliën, hoe zij wassen; indien God het gras in den akker, hetwelk heden is, morgen echter in den broodoven wordt ingeworpen, aldus bekleedt, hoeveel te meer u, o gij menschen van klein geloof”, Luk. XII: 6, 7, 25, 26, 27, 28.

333. Gezegd wordt dat de werking der Goddelijke Voorzienigheid om den mensch te zaligen inzet met zijn geboorte, en voortduurt tot aan het einde zijns levens; opdat het worde verstaan, moet men weten dat de Heer ziet hoedanig de mensch, is, en vooruitziet hoedanig hij wil zijn, aldus hoedanig hij zal zijn; en het vrije van zijn wil kan niet worden weggenomen, opdat hij een mensch zij en vandaar onsterfelijk, zooals eerder met veel dingen is getoond; en daarom voorziet de Heer zijn staat na den dood, en voorziet Hij daarin van zijn geboorte af tot aan het einde des levens; bij de boozen voorziet Hij daarin door de booze dingen toe te laten en aanhoudend daarvan weg te leiden; bij de goeden echter voorziet Hij daarin door te leiden tot het goede; aldus is de Goddelijke Voorzienigheid aanhoudend in de werking om den mensch te zaligen; maar niet meerderen kunnen gezaligd worden

dan die gezaligd willen worden; en diegenen willen gezaligd worden die God erkennen, en door Hem geleid worden; en diegenen willen het niet, die God niet erkennen, en zichzelf leiden; dezen immers denken niet over het eeuwige leven en over de zaliging, genen echter denken daarover. Dit ziet de Heer, en nochtans leidt Hij hen; en Hij leidt hen volgens de wetten Zijner Goddelijke Voorzienigheid, tegen welke Hij niet kan handelen, aangezien tegen die handelen zou zijn handelen tegen Zijn Goddelijke Liefde, en tegen Zijn Goddelijke Wijsheid, hetgeen tegen Zichzelf handelen is. Omdat Hij nu de staten van allen na den dood voorziet, en Hij eveneens de plaatsen voorziet van hen die niet gezaligd willen worden, in de hel, en de plaatsen van hen die gezaligd willen worden, in den Hemel, volgt, dat Hij, zooals gezegd is, voor de boozen voorziet in hun plaatsen door toe te laten en weg te leiden, en voor de goeden voorziet in hun plaatsen door te leiden; dat indien dit niet aanhoudend geschiedde vanaf de geboorte van een ieder tot aan het einde zijns levens, de Hemel niet zou blijven bestaan, noch de hel; want zonder dit Vooruitzien en deze Voorzienigheid tegelijk zou de Hemel noch de hel iets anders zijn dan een zeker verwarde. Dat voor een ieder in zijn plaats is voorzien door den Heer vanuit het vooruitgeziene, zie men boven in n. 202, 203. Dit kan toegelicht worden door deze vergelijking: indien een speerwerper of een scherpshutter aanlegt op een doelwit, en uit het doelwit daarachter een rechte lijn getrokken werd tot den afstand van een mijl; indien hij bij het mikken slechts een haarbreed bezijden ging, zou de werpspies of het kogeltje aan het einde van de mijl ontzaglijk afwijken van de achter het doelwit getrokken lijn; aldus zou het zijn als niet de Heer elk oogenblik, ja zelfs kleinste oogenblik, het eeuwige zou beschouwen in het vooruitzien van en in het voorzien in eens ieders plaats na den dood; maar dit geschiedt door den Heer, omdat al het toekomstige voor Hem tegenwoordig is, en al het tegenwoordige is voor Hem eeuwig. Dat de Goddelijke Voorzienigheid in al wat zij doet het oneindige en eeuwige beschouwt, zie men boven in n. 46 tot 69, 214 en vervolg.

334. Gezegd wordt ook dat de werking der Goddelijke Voorzienigheid voortduurt tot in het eeuwige, aangezien elke Engel in wijsheid wordt vervolmaakt tot in het eeuwige; doch een ieder volgens den graad van de aandoening van het goede en ware in welken hij was toen hij heenging uit de wereld; deze graad is het welke tot in het eeuwige wordt vervolmaakt; hetgeen buiten dien graad is, is buiten den Engel, en niet binnen hem, en dat wat buiten hem is, kan niet worden vervolmaakt binnen hem. Dit wordt verstaan onder “de goede, gedrukte, geschudde en overvloeiende maat, welke gegeven

zal worden in den schoot van hen die vergeven en aan anderen geven,” Luk. vii: 37, 38; dat is, die in het goede der naastenliefde zijn.

335. II. *Dat de werking der Goddelijke Voorzienigheid aanhoudend geschiedt door middelen vanuit de zuivere Barmhartigheid.* Er zijn de middelen en de wijzen der Goddelijke Voorzienigheid; de middelen zijn het vanuit welke de mensch mensch wordt en vervolmaakt wordt naar het verstand en naar den wil; de wijzen zijn het waardoor die geschieden. De middelen vanuit welke de mensch mensch wordt en vervolmaakt wordt naar het verstand, worden met een algemeen woord de ware dingen genoemd, dewelke ideeën worden in de denking, en zaken in het geheugen worden genoemd en in zich erkennenissen zijn vanuit welke de wetenschappen zijn. Al die middelen in zich geschouwd zijn geestelijk; maar omdat zij in de natuurlijke dingen zijn, verschijnen zij vanwege hun bedekking of kleet zooals natuurlijke dingen, en sommige zooals stoffelijke. Die middelen zijn oneindig in getal, en zij zijn oneindig in verscheidenheid; zij zijn minder en meer enkelvoudig en samengesteld, en zij zijn minder en meer onvolmaakt en volmaakt. Er zijn de middelen voor het vormen en vervolmaken van het natuurlijk burgerlijke leven; voorts voor het vormen en vervolmaken van het redelijk zedelijk leven; alsmede voor het vormen en vervolmaken van het hemelsch geestelijk leven. Die middelen volgen elkander op, het eene geslacht na het andere, van de kindsheid tot aan des menschen laatsten leeftijd, en na dien tot in het eeuwige; en naarmate zij elkander opvolgen al groeiend, worden de eerdere de middelen der latere, want zij gaan al het gevormde als middeloorzaken binnen, want vanuit deze is elke uitwerking of elk geconcludeerde uitwerkend, en wordt vandaar oorzaak; aldus worden de latere achtereenvolgens de middelen; en omdat dit geschiedt tot in het eeuwige, is er niet een slot of laatste hetwelk afsluit; want zooals het eeuwige zonder einde is, aldus is de wijsheid welke tot in het eeuwige groeit, zonder einde; indien er een einde aan de wijsheid was bij den wijze, zou het verkwikkelijke van zijn wijsheid, hetwelk bestaat in de voortdurende vermenigvuldiging en vruchtmaking ervan, vergaan, en zoo het verkwikkelijke van zijn leven, en in de plaats ervan zou het verkwikkelijke van den roem volgen, in hetwelk, als het er alleen is, niet het hemelsch leven is; dan wordt die wijze mensch niet langer zooals een jongeman maar zooals een grijsaard, en tenslotte zooals een afgeleefde. Hoewel de wijsheid, van den wijze in den Hemel groeit tot in het eeuwige, is er nochtans niet een zoodanige toenadering van de engellijke wijsheid tot de Goddelijke Wijsheid dat zij daaraan kan raken; het is er vergelijkenderwijze mede gesteld zooals van een rechte lijn rondom een hyperbool geleid, wordt gezegd dat zij haar

aanhoudend nadert en nooit raakt; en zooals wat gezegd wordt van de quadratuur van den cirkel. Hieruit kan vaststaan wat wordt verstaan onder de middelen waardoor de Goddelijke Voorzienigheid werkt opdat de mensch mensch zij, en opdat hij vervolmaakt worde naar het verstand; en dat deze middelen met een algemeen woord de ware dingen worden genoemd. Er zijn ook even zoovele middelen waardoor de mensch wordt gevormd en vervolmaakt naar den wil, maar deze worden met een algemeen woord de goede dingen genoemd; vanuit deze heeft de mensch liefde, vanuit gene echter heeft de mensch wijsheid. De verbinding van die maakt den mensch, want hoedanig die is, zoodanig is de mensch; het is deze verbinding welke het huwelijk van het goede en ware wordt genoemd.

336. De wijzen echter door welke de Goddelijke Voorzienigheid op de middelen werkt, en door de middelen om den mensch te vormen, en om hem te vervolmaken, zijn ook oneindig in getal en oneindig in verscheidenheid; er zijn er even zoovele als er werkingen zijn van de Goddelijke Wijsheid vanuit de Goddelijke Liefde om den mensch te zaligen, aldus als de werkingen der Goddelijke Voorzienigheid volgens haar wetten, waarover boven gehandeld is. Dat die wijzen hoogst verborgen zijn, is boven toegelicht door de werkingen van de ziel op het lichaam, aangaande welke de mensch zoo weinig weet dat het nauwelijks iets is; zooals hoe het oog, het oor, de neusvleugel, de tong, de huid gewaarworden, en hoe de maag verteert, het darmscheil de chijl maakt, de lever het bloed bewerkt, de alvleeschklier en de milt het zuiveren, de nieren het van de onzuivere vochten scheiden, het hart dat verzamelt en uitdeelt, de long dat klaart, en hoe het cerebrum het bloed sublimeert, en opnieuw levendmaakt, behalve tallooze andere dingen welke alle verborgenheden zijn waarin nauwelijks eenige wetenschap kan binnentreden. Hieruit blijkt dat men nog minder kan treden in de verborgen werkingen der Goddelijke Voorzienigheid; het is genoeg dat men haar wetten weet.

337. Dat de Goddelijke Voorzienigheid alle dingen werkt vanuit de zuivere Barmhartigheid, komt omdat het Goddelijke Wezen zelf de zuivere Liefde is, en deze is het welke door de Goddelijke Wijsheid werkt, en het is deze werking welke de Goddelijke Voorzienigheid wordt genoemd. Dat die zuivere Liefde de zuivere Barmhartigheid is, is: 1. Omdat zij werkt bij allen die in het algeheele aardrijk zijn, zoodanigen zijnde dat zij niets kunnen vanuit zich. 2. Dat zij bij de boozen en de ongerechten evenzeer werkt als bij de goeden en de gerechten. 3. Dat zij genen, in de hel zijnde, leidt en hen daaraan ontrukkt. 4. Dat zij daar voortdurend worstelt met hen, en strijdt voor hen tegen den duivel, dat is, tegen de booze dingen der hel. 5. Dat zij deswege in de wereld

is gekomen, en de verzoeking en heeft ondergaan, tot aan de laatste ervan toe, welke het lijden des kruises was. 6. Dat zij aanhoudend doende is met de onreinen om hen rein te maken, en met de waanzinnigen om hen gezond te maken; aldus aanhoudend werkt vanuit de zuivere Barmhartigheid.

338. III. *Dat een oogenblikkelijke zaliging vanuit onmiddellijke barmhartigheid niet bestaanbaar is.* In het voorafgaande werd getoond dat de werking der Goddelijke Voorzienigheid om den mensch te zaligen inzet met zijn geboorte, en voortduurt tot aan het einde zijns levens, en daarna tot in het eeuwige; voorts dat die werking aanhoudend geschiedt door middelen vanuit de zuivere Barmhartigheid; hieruit volgt dat er niet een onmiddellijke zaliging is, noch een onmiddellijke barmhartigheid. Maar omdat velen die over de dingen der Kerk of van den godsdienst niet iets denken vanuit het verstand, gelooven zij dat zij vanuit onmiddellijke barmhartigheid worden gezaligd, en vandaar dat de zaliging een oogenblikkelijke is, en dit toch tegen de waarheid is, en bovendien een schadelijk geloof is, is het van belang dat het worde overwogen in zijn orde. 1. Dat het geloof aangaande een oogenblikkelijke zaliging vanuit onmiddellijke barmhartigheid is opgevat vanuit den natuurlijken staat van den mensch. 2. Dat dit geloof is vanuit de onbekendheid met den geestelijken staat, welke geheel verschillend is van den natuurlijken staat. 3. Dat de leeren van alle Kerken in de Christelijke wereld innerlijk beschouwd tegen een oogenblikkelijke zaliging vanuit onmiddellijke barmhartigheid zijn; maar dat nochtans de uitwendige menschen van de kerk die staande houden. **TEN EERSTE:** *Dat het geloof aangaande een oogenblikkelijke zaliging vanuit onmiddellijke barmhartigheid is opgevat vanuit den natuurlijken staat van den mensch.* De natuurlijke mensch weet vanuit zijn staat niet anders dan dat de hemelsche vreugde is zooals de wereldlijke vreugde, en dat zij eender invloeit en opgenomen wordt. Bijvoorbeeld dat zij is zooals wanneer iemand die arm is, rijk wordt, en die zoo uit een droevigen staat van nooddrift in den gelukkigen staat van rijkdom komt; of zooals iemand die gering is, en een geëerde wordt, en zoo uit de verachting in den roem komt; of zooals iemand die uit een huis van rouw in de vreugde der bruiloft komt. Omdat deze staten binnen een dag veranderd kunnen worden, en er niet een andere voorstelling is aangaande des menschen staat na den dood, is het duidelijk vanwaar het komt dat men aan een oogenblikkelijke zaliging vanuit onmiddellijke barmhartigheid gelooft. In de wereld kunnen ook verscheidenen in één samenzijn en in één burgerlijk gezelschap zijn en zich te zamen verblijden, en toch allen van animi verschillen; dit geschiedt in den natuurlijken staat; de oorzaak is omdat het uitwendige van den eenen mensch

aangepast kan worden aan het uitwendige van den anderen, hoe ongelijk de inwendige dingen ook zijn; vanuit dezen natuurlijken staat wordt ook geconcludeerd dat de zaliging slechts een toelating tot de Engelen in den Hemel is, en dat de toelating is vanuit onmiddellijke barmhartigheid. En daarom gelooft men ook dat aan de boozen evenzeer de Hemel gegeven kan worden als aan de goeden, en dat dan de vergezelschapping een eendere is als die in de wereld, met het verschil dat gene vol vreugde is. *TEN TWEEDE: Maar dat dit geloof is vanuit de onbekendheid met den geestelijken staat, welke geheel verschillend is van den natuurlijken staat.* Over den geestelijken staat, welke de staat des menschen na den dood is, werd boven op vele plaatsen gehandeld, en getoond, dat een ieder zijn liefde is, en dat niemand kan leven met anderen dan met hen die in een eendere liefde zijn, en dat indien hij tot anderen komt, hij zijn eigen leven niet kan ademen. Vandaar is het dat een ieder na den dood komt in het gezelschap der zijnen, welke diegenen zijn die in een eendere liefde zijn, en dat hij dezen kent zooals verwanten en zooals vrienden; en wat wonderbaarlijk is, wanneer hij met hen samenkomt en hen ziet, is het alsof hij hen van de kindsheid aan gekend had; het is de geestelijke verwantschap en vriendschap welke dit doet; ja meer nog, niet kan iemand in een gezelschap in een ander huis dan in het zijne wonen; een ieder in een gezelschap heeft zijn huis, hetwelk hij voor zich bereid vindt zoodra hij het gezelschap binnentreedt; hij kan in gezelschap zijn met anderen buiten zijn huis, maar nochtans kan hij niet ergens anders dan in zijn eigen huis verblijven; en wat nog meer is, niet kan iemand in eens anders kamer zitten dan op zijn eigen plaats; indien hij op een andere zit, verliest hij als het ware zijn bezinning en wordt stom; en wat wonderbaarlijk is, ieder weet wanneer hij een kamer binnentreedt, zijn plaats; evenzoo geschiedt in de tempels; en eveneens in de gemeenten wanneer zij vergaderd zijn. Hieruit blijkt dat de geestelijke staat geheel verschillend is van den natuurlijken staat, en zoodanig dat iemand niet ergens anders kan zijn dan waar de regeerende liefde van hem is, daar immers is het verkwikkelijke zijns levens, en een ieder wil in het verkwikkelijke van zijn eigen leven zijn, en des menschen geest kan niet elders zijn, omdat dit het leven van hem maakt, ja de ademhaling zelf, alsmede den klop van zijn hart; anders in de natuurlijke wereld; in deze is het uitwendige van den mensch van kindsheid aan afgericht andere verkwikkelijke dingen met het aangezicht, de spraak, en het gebaar na te bootsen dan die welke van het inwendige van hem zijn; en daarom kan vanuit des menschen staat in de natuurlijke wereld geen conclusie getrokken worden aangaande zijn staat na den dood, want de staat van een ieder na den dood is geestelijk, zijnde deze dat hij niet ergens anders

kan zijn dan in het verkwikkelijke zijner liefde hetwelk hij zich in de natuurlijke wereld door het leven heeft verworven. Hieruit kan klaarblijkend vaststaan dat in het verkwikkelijke des Hemels, hetwelk met een algemeen woord de hemelsche vreugde wordt genoemd, niemand kan worden binnengelaten die in het verkwikkelijke der hel is, of, wat hetzelfde is, in het verkwikkelijke van het goede hij die in het verkwikkelijke van het booze is; hetgeen nog duidelijker geconcludeerd kan worden daaruit dat het niemand na den dood wordt ontzegd in den Hemel op te klimmen; hem wordt de weg getoond, de gelegenheid gegeven, en hij wordt binnengelaten; maar wanneer hij in den Hemel komt, en het verkwikkelijke ervan inademt, vangt hij aan beklemd van borst en gekweld van hart te worden, en een bezwijming te voelen. waarin hij zich kronkelt als een bij het vuur gehouden slang, en met van den Hemel afgekeerd en naar de hel toegekeerd aangezicht vlucht hij halsoverkop weg, en rust ook niet eerder dan in het gezelschap van zijn eigen liefde. Daaruit kan vaststaan, dat het in den Hemel komen niet voor iemand is vanuit onmiddellijke barmhartigheid, bijgevolg dat het niet alleen is een toegelaten worden, zooals velen in de wereld meenen, voorts dat het ook niet een oogenblikkelijke zaliging is, want deze stelt een onmiddellijke barmhartigheid. Er waren sommigen die in de wereld aan een onmiddellijke zaliging vanuit onmiddellijke barmhartigheid hadden geloofd, en toen zij geesten waren geworden wilden zij dat hun helsch verkwikkelijke of het verkwikkelijke van het booze vanuit de Goddelijke Almacht en tegelijk vanuit de Goddelijke Barmhartigheid werd omgezet in het hemelsch verkwikkelijke of het verkwikkelijke van het goede; en omdat zij aldus begeerden, werd het ook toegelaten dat het door de Engelen gedaan werd, die toen het helsch verkwikkelijke van hen verwijderden; maar genen lagen toen, omdat dit het verkwikkelijke der liefde van hun leven, bijgevolg hun leven was, zooals dood terneder, zonder eenig gevoel en eenige beweging; ook was het niet mogelijk een ander leven dan het hunne in te blazen, omdat alle dingen van het gemoed en van het lichaam van hen, welke achterwaarts gekeerd waren, niet in tegengestelde richting omgewrongen konden worden; en daarom werden zij wederopgewekt door het inlaten van het verkwikkelijke der liefde van hun leven; daarna zeiden zij dat zij in dien staat innerlijk iets afgrijselijks en een zeker huiveringwekkende hadden gevoeld, hetwelk zij niet wilden openbaren. En daarom wordt in den Hemel gezegd dat het gemakkelijker is een uil in een tortelduif te verkeereren, en een slang in een lam, dan eenig helschen geest in een Engel des Hemels. TEN DERDE: *Dat de leeren van de Kerken in de Christelijke wereld innerlijk beschouwd tegen een oogenblikkelijke zaliging*

vanuit onmiddelljke barmhartigheid zijn; maar dat nochtans de uitwendige menschen van de Kerk die staande houden. De leeren van alle Kerken innerlijk beschouwd leeren het leven; welke Kerk is er, wier leer niet leert dat de mensch zich zal hebben te onderzoeken, zijn zonden te zien en erkennen, die te belijden, boete te doen, en daarop een nieuw leven te leven; wie wordt zonder deze waarschuwing en dit gebod toegelaten tot de Heilige Communie; doe navraag en het zal u bevestigd worden. Welke Kerk is er, wier leer niet is gegrondvest op de geboden van den Decaloog, en de geboden van den Decaloog zijn de geboden van het leven. Welk mensch der Kerk in wien iets van de Kerk is, erkent niet wanneer hij het hoort, dat diegene gezaligd wordt die goed leeft, en diegene verdoemd wordt die boos leeft, en daarom worden in de Athanasiaansche geloofsbelijdenis, welke ook de Leer is welke in de gansche Christeljke wereld is aanvaard, deze dingen gezegd: “Dat de Heer zal komen om de levenden en de dooden te richten, en dat dan zij die de goede dingen hebben gedaan, zullen intreden in het eeuwige leven, en zij die de booze dingen hebben gedaan, in het eeuwige vuur”. Daaruit blijkt dat de leeren van alle Kerken innerlijk beschouwd het leven leeren, en dat, omdat zij het leven leeren, zij leeren dat de zaliging is volgens het leven; en het leven des menschen wordt niet in één oogenblik ingeblazen, maar het wordt achtereenvolgens gevormd, en het wordt hervormd naar gelang de mensch de booze dingen als zonden schuwt; bijgevolg naar gelang hij weet wat de zonde is, en dezelve leert kennen en erkent, en naar gelang hij die niet wil, en vandaar ervan aflaat; en naar gelang hij ook die middelen kent welke betrekking hebben op de erkentenis Gods; door deze en gene dingen wordt des menschen leven gevormd en hervormd, welke niet in één oogenblik kunnen worden ingegoten; want het erfbooze moet verwijderd worden, hetwelk in zich helsch is, en in plaats ervan moet het goede worden ingeplant hetwelk in zich hemelsch zal zijn; de mensch kan vanuit zijn erfbooze worden vergeleken met een uil ten aanzien van het verstand, en met een slang ten aanzien van den wil; en de hervormde mensch kan worden vergeleken met een duif ten aanzien van het verstand, en met een schaap ten aanzien van den wil; en daarom zou een oogenblikkeljke hervorming en de zaliging daaruit vergelijkenderwijze zijn zooals de oogenblikkeljke bekeering van een uil in een duif, en van een slang in een schaap; wie, die iets aangaande het leven van den mensch weet, ziet niet dat dit niet mogelijk is, tenzij de natuur van den uil en van de slang wordt weggenomen, en de natuur van de duif en van het schaap wordt ingeplant. Het is ook bekend dat ieder inzichtsvolle inzichtsvoller kan worden, en ieder wijze wijzer, en dat het inzicht en de wijsheid bij den

mensch kan groeien, en bij sommigen ook groeit, van de kindsheid tot aan het einde zijns levens, en dat de mensch zoo aanhoudend wordt vervolmaakt; hoe dan niet nog meer het geestelijk inzicht en de geestelijke wijsheid; deze klimt met twee graden boven het natuurlijk inzicht en de natuurlijke wijsheid, en wanneer zij opklimt wordt zij engellijk, en deze is onuitsprekelijk; dat deze bij de Engelen groeit tot in het eeuwige, is boven gezegd; wie kan niet begrijpen, indien hij wil, dat het onmogelijk is dat hetgeen tot in het eeuwige wordt vervolmaakt, volmaakt zij in één oogwenk.

339. Hieruit blijkt nu dat allen die denken vanuit het leven over de zaliging, niet denken over eenige oogenblikkelijke zaliging vanuit onmiddellijke barmhartigheid, maar over de middelen des heils, in welke en door welke de Heer volgens de wetten Zijner Goddelijke Voorzienigheid werkt, aldus door welke de mensch uit den Heer vanuit de zuivere Barmhartigheid wordt geleid. Doch zij die niet vanuit het leven over het heil denken, stellen het oogenblikkelijke in de zaliging, en het onmiddellijke in de barmhartigheid; zoo doen zij die het geloof scheiden van de naastenliefde; de naastenliefde is het leven; en zij stellen het oogenblikkelijke des geloofs, en indien niet eerder, omstreeks het laatste uur van den dood; en dit doen eveneens zij die gelooven dat de vergeving van de zonden zonder berouw de absolutie van de zonden is, en zoo de zaliging, en aan het Heilig Avondmaal deelnemen; voorts zij die vertrouwen op de aflaten van de monniken; en die vertrouwen op de gebeden van hen voor de overledenen, en op de dispensaties vanuit de macht welke zij zich over de zielen der menschen hebben aangematigd.

340. *IV. Dat de oogenblikkelijke zaliging vanuit onmiddellijke barmhartigheid de vliegende vurige slang in de Kerk is.* Onder de vliegende vurige slang wordt verstaan het booze lichtend vanuit het helsche vuur; iets eenders als onder de vliegende vurige slang bij Jesaja: “Verblijd u niet, gij gansch Filisthea, dat gebroken is de roede welke u slaat, want uit den wortel der slang zal een basilisk uitgaan, welks vrucht een vliegende vurige slang is”, XIV: 29. Een zoodanig booze vliegt in de Kerk, wanneer aan een oogenblikkelijke zaliging vanuit onmiddellijke barmhartigheid wordt geloofd; want daardoor 1. wordt de godsdienst verdelgd; 2. wordt zorgeloosheid teweeg gebracht; 3. en wordt de verdoemenis aan den Heer toegerekend. Wat betreft het EERSTE: *Dat daardoor de godsdienst wordt verdelgd.* Er zijn twee wezenlijke en tegelijk universeele dingen van den godsdienst: de erkenning Gods, en de boetedoening; deze twee zijn ijdel voor hen die gelooven gezaligd te worden vanuit de alleene barmhartigheid, hoe zij ook leven; want wat is er meer noodig dan te zeggen: Erbarm u mijner, o God; aangaande alle overige dingen die van den godsdienst

zijn, verkeeren zij in dikke duisternis, ja zelfs hebben zij de dikke duisternis lief. Aangaande het eerste wezenlijke der Kerk, zijnde de erkenning Gods, denken zij niet iets anders dan: Wat is God; wie heeft Hem gezien. Indien gezegd wordt dat Hij is en dat Hij één is, zeggen zij dat Hij één is; indien gezegd wordt dat er drie zijn, zeggen zij ook dat het zoo is, maar dat de drie één genoemd moeten worden. Dit is de erkenning Gods bij hen. Aangaande het tweede wezenlijke der Kerk, zijnde de boetedoening, denken zij niets, bijgevolg ook niet aangaande eenige zonde, en ten slotte weten zij niet dat er eenige zonde is; en dan hooren en zuigen zij met wellust in dat de Wet niet verdoemt omdat de Christen niet onder haar juk is; indien gij slechts zegt: Erbarm U mijner, o God, terwille van den Zoon, zoo zult gij gezaligd zijn; dit is de boetedoening des levens bij hen. Maar verwijder de boetedoening, of, wat hetzelfde is, scheid het leven van den godsdienst, wat blijft er dan anders over dan het woord: Erbarm U mijner; vandaar is het dat zij ook niet iets anders konden zeggen dan dat de zaliging oogenblikkelijk is door die woorden, en indien niet eerder, nochtans omstreeks het uur des doods. Wat is hun dan het Woord anders dan een duister en raadselachtig woord, geuit vanaf een driehoet in een hol, of zooals een niet verstaan antwoord uit het orakel van een afgod. In één woord, indien gij de boetedoening verwijdert, dat is, het leven van den godsdienst scheidt, wat is de mensch dan anders dan een booze, lichtende vanuit een helsch vuur, of een vurige slang, vliegende in de Kerk; want zonder boetedoening is de mensch in het booze, en het booze is de hel. TEN TWEDE: *Dat door het geloof aan oogenblikkelijke zaliging vanuit zuivere en alleene barmhartigheid een zorgeloosheid van leven wordt teweeg gebracht.* Zorgeloosheid van leven ontstaat of vanuit het geloof van den goddelooze dat er niet een leven na den dood is, of vanuit het geloof van hem die het leven van de zaliging scheidt; ook al zou deze aan een eeuwig leven gelooven, hij denkt nochtans: Of ik goed leef, dan wel boos leef, ik kan gezaligd worden, aangezien de zaliging zuivere barmhartigheid is, en de barmhartigheid Gods universeel is, omdat Hij niet den dood van iemand wil; en indien bij geval de denking opkomt dat de barmhartigheid afgesmeekt moet worden door de woorden van het aanvaarde geloof, kan hij denken dat dit kan geschieden zoo al niet eerder, dan toch vóór den dood; elk mensch die in die zorgeloosheid is, acht echtbreuken, bedriegerijen, ongerechtigheden, gewelddadigheden, lasteringen, wraaknemingen voor niets; maar hij laat zijn vleesch en zijn geest ongebreideld los op al die dingen; ook weet hij niet wat het geestelijk booze en de begeerigheid ervan is; indien hij iets over dit vanuit het Woord hoort, is het vergelijkenderwijze zooals dat wat op ebbenhout valt

en terugspringt, of zooals dat wat in een kuil valt en verzwolgen wordt. TEN DERDE: *Dat door dat geloof de verdoemenis aan den Heer wordt toegerekend.* Wie kan niet concluderen dat niet de mensch maar de Heer in de schuld is indien hij niet wordt gezaligd, wanneer Hij een ieder kan zaligen vanuit zuivere barmhartigheid. Indien gezegd wordt dat het middel der zaliging het geloof is, welk mensch is er dan aan wien dat geloof niet gegeven kan worden; het is immers alleen een denking welke ingegoten kan worden in elken staat van den geest die onttrokken is aan de wereldlijke dingen, zelfs met het vertrouwen; en hij kan eveneens zeggen: Ik kan dat niet nemen uit mijzelf; indien het dus niet wordt gegeven en de mensch wordt verdoemd, wat kan de verdoemde anders denken dan dat de Heer in de schuld is, die kon en niet wilde; zou dit niet gelijk staan met Hem onbarmhartig te noemen; en bovendien kan hij in de ontgloeijing van zijn geloof zeggen: Waarom kan Hij zoovele verdoemden in de hel zien, terwijl Hij toch in één oogenblik allen vanuit zuivere barmhartigheid kan zaligen, en meer dergelijke dingen welke niet anders genoemd kunnen worden dan schandelijke betichtingen tegen het Goddeljke. Hier uit kan nu vaststaan dat het geloof aan oogeblikkelijke zaliging vanuit zuivere barmhartigheid de vliegende vurige slang in de Kerk is.

* * *

Verontschuldigt mij dat de volgende dingen worden toegevoegd om het overschot van het blad te vullen: Zekere geesten klommen vanuit toelating uit de hel op, en zij zeiden tot mij: Gij hebt vele dingen vanuit den Heer geschreven; schrijf ook iets vanuit ons; ik antwoordde: Wat zal ik schrijven; zij zeiden: Schrijf dat elke geest, hetzij hij goed, hetzij hij boos is, in zijn verkwikkeljke is, de goede in het verkwikkeljke van zijn goede, en de booze in het verkwikkeljke van zijn booze; ik vroeg: Wat is uw verkwikkeljke; zij zeiden dat het het verkwikkeljke was van echtbreken, stelen, bedriegen, liegen; en wederom vroeg ik: Hoedanig zijn die verkwikkeljke dingen; zij zeiden dat zij door anderen worden waargenomen als de stanken uit drekken, en als de rotluchten uit lijken, en als de walmen uit stilstaande urineplassen; ik zeide: Zijn die dingen verkwikkeljke voor u; zij zeiden dat zij hoogst verkwikkeljke zijn; ik zeide: Dan zijt gij zooals onreine beesten die in zoodanige dingen verkeerren; zij antwoordden: Indien wij het zijn, zijn wij het, maar zulke dingen zijn de verrukkingen van onze neusvleugels. Ik vroeg: Wat dingen meer zal ik vanuit u schrijven; zij zeiden: Dit, dat het een ieder is geoorloofd in zijn verkwikkeljke te zijn, zelfs het onreinste, zooals zij dat noemen, als

hij slechts niet de goede geesten en de Engelen bestookt, maar omdat wij niet anders konden dan hen bestoken zijn wij heengedreven en in de hel nedergeworpen, waar wij afgrijselijke dingen lijdten; ik zeide: Waarom hebt gij de goeden bestookt; zij antwoordden dat zij niet anders hadden gekund; het is alsof een woede hen bevangt wanneer zij eenig Engel zien, en de Goddelijke sfeer rondom hem voelen; toen zeide ik: Zoo zijt gij ook als wilde dieren; en op het hooren hiervan kwam een woede over hen, welke verscheen zooals het vuur van den haat, en opdat zij geen schade zouden berokkenen, werden zij in de hel teruggetrokken. Over de verkwikkelijke dingen waargenomen als geuren en als walmen in de geestelijke wereld, zie men boven n. 303, 304, 305, 324.

EINDE